

กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร

พระครูใบฎีกา สมพนธ์ ขนฺติโก (รุจาคม)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พุทธศักราช 2566

กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร

พระครูใบฎีกา สมพนธ์ ขนฺติโก (รุจาคม)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พุทธศักราช 2566
(ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย)

THE SANGHA'S GOVERNING STRATEGIES ACCORDING TO THE APARIHANIYA DHARMA ACCORDING TO THE ATTITUDE OF ECCLESIASTICAL OFFICIAL IN BANGKOK

PHRAKHRUBAIDEEGA SOMPON RUJACOM (KHANTIGO)

A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS
FOR THE DEGREE OF MASTER OF POLITICAL SCIENCE
FACULTY OF SOCIAL SCIENCES
MAHAMAKUT BUDDHIST UNIVERSITY
2023

(COPYRIGHT OF MAHAMAKUT BUDDHIST UNIVERSITY)

หัวข้อวิทยานิพนธ์	:	**กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร**
ชื่อนักศึกษา	:	**พระครูใบฎีกาสมพนธ์ ขนฺติโก (รุจาคม)**
ชื่อปริญญา	:	**รัฐศาสตรมหาบัณฑิต**
ปีพุทธศักราช	:	2566
อาจารย์ที่ปรึกษา	:	**ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เกษฎา ผาทอง**

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่ง ของการศึกษาตามหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต

คณบดีคณะสังคมศาสตร์ .....

(พระมหาสุรไกร ชินพุทฺธิสิริ, ผศ.)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ :

ประธานกรรมการ .....

(รองศาสตราจารย์ ดร. ธโสธร ตู้ทองคำ)

กรรมการ (อาจารย์ที่ปรึกษา) .....

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เกษฎา ผาทอง)

กรรมการ .....

(พระมหาอรุณ ปญฺญารุโณ, ดร.)

กรรมการ .....

(พระครูสังฆรักษ์ ยศวีร์ ปมุตฺโต, ดร)

กรรมการ .....

(พระมหาชินกร สุจิตฺโต, ดร.)

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Thesis Topic	:	Political Participation According to the Four The Sangha's Governing Strategies According to the Aparihaniya Dharma According to the Attitude of Ecclesiastical official in Bangkok
Student's Name	:	PhrakhuBaidika Sompon Khantiko (Ruchakom)
Degree Sought	:	Master of Political Science
Anno Domini	:	2023
Advisor	:	Asst. Prof. Dr. Ketsada Phathong

Accepted by the Faculty of Social Sciences, Mahamakut Buddhist University in Partial Fulfillment of the Requirements for the Master Degree of Political Science.

Dean of Faculty of Social Sciences .....
(Phramaha Surakrai Jinabuddhisiri, Asst. Prof.)

Dissertation Committee :

Chairman .....
(Assoc. Prof. Dr. Thasothorn Tootongkam)

Member (Advisor) .....
(Asst. Prof. Dr. Ketsada Phathong)

Member .....
(Phramaha Arun Paññāruno, Dr.)

Member .....
(Phrakhrusangharak Yodsawi Pamoottor Dr.)

Member .....
(PhramahaChinnakorn Sucitto, Dr.)

Copyright of Mahamakut Buddhist University

บทคัดย่อ

หัวข้อวิทยานิพนธ์	:	**กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร**
ชื่อนักศึกษา	:	**พระครูใบฎีกา สมพนธ์ ขนฺติโก (รุจาคม)**
ชื่อปริญญา	:	**รัฐศาสตรมหาบัณฑิต**
ปีพุทธศักราช	:	**2566**
อาจารย์ที่ปรึกษา	:	**ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกษฎา ผาทอง**

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษากลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร 2) เพื่อเปรียบเทียบทัศนคติในการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร 3) เพื่อเสนอแนวทางการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ พระสังฆาธิการทุกระดับในเขตปกครองคณะสงฆ์กรุงเทพมหานคร จำนวน 95 รูป เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ คือ แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ คือ สถิติการบรรยาย ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และสถิติอนุมานหรืออ้างอิง ได้แก่ การทดสอบค่า (t–test) และ (One Way ANOVA/F–test) และการวิจัยเชิงคุณภาพ คือ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 5 รูป เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์ โดยสรุปเป็นข้อความบรรยาย (Descriptive) ซึ่งได้จากการสัมภาษณ์และจดบันทึก

ผลการวิจัยพบว่า

1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า พระสังฆาธิการส่วนมากมีอายุ 46 - 55 ปี ร้อยละ 57.9 และมีพรรษา 16 – 25 พรรษา ร้อยละ 40.0 ส่วนมากมีระดับการศึกษาในระดับปริญญาตรี ร้อยละ 56.8 และมีตำแหน่งทางปกครองเป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสร้อยละ 68.4 ส่วนมากมีประสบการณ์ในการปกครองมากกว่า 10 ปี ร้อยละ 48.4 2) กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ความเหมาะสมเรียงลำดับคือ ด้านการปกครอง รองลงมาคือ ด้านการศาสนศึกษา ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านสาธารณูปการ และด้านสาธารณสงเคราะห์ ตามลำดับ 3) เปรียบเทียบทัศนคติในการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า พระสังฆาธิการกรุงเทพมหานครที่มีอายุ พรรษา ระดับการศึกษา ตำแหน่งทางปกครอง และประสบการณ์ในการปกครองต่างกัน มีกลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติ รวมทั้ง 6 ด้าน โดยรวม ไม่แตกต่างกัน จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ 4) แนวทางการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร พบว่า คณะสงฆ์กรุงเทพมหานครได้ให้ความสำคัญในการปกครองตามหลักอปริหานิยธรรม โดยเฉพาะ

อย่างยิ่งคือ หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ เพราะว่าเรื่องของการปกครอง จะมีปัญหาหลายอย่าง เนื่องจากพระสงฆ์อยู่ด้วยกันมาก เพราะฉะนั้นความเข้าใจในเรื่องต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องพระธรรมวินัย กฎ ระเบียบข้อบังคับต่างๆ จึงเป็นสิ่งสำคัญ หากคณะสงฆ์ไม่คอยหมั่นประชุมกัน และไม่มีความพร้อมเพรียงกัน ต่างฝ่ายต่างทำตามความชอบใจของตนแล้ว การปกครองคณะสงฆ์จะไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย อีกทั้งเป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม ไม่เป็นไปเพื่อความเจริญ แต่เมื่อใดก็ตาม คณะสงฆ์หมั่นประชุมกันเป็นนิตย์ พร้อมเพรียงกันประชุม และพร้อมเพรียงกันทำกิจที่สงฆ์ได้ประชุมปรึกษาหารือกัน เมื่อนั้นคณะสงฆ์ก็จะเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เมื่อคณสงฆ์มีการประชุมอยู่เป็นนิตย์ และพร้อมเพรียงกันประชุม ตลอดจนพร้อมเพรียงกันทำกิจที่สงฆ์พึงทำร่วมกัน ทัศนคติในการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานครย่อมมีความเหมือนกัน เพราะอยู่ภายใต้กฎกติกาข้อตกลงเดียวกัน พูดง่ายๆ คือ ปกครองคณะสงฆ์ภายใต้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ไม่นอกลู่นอกทางหรือนอกกรอบพระธรรมวินัย และให้ความเคารพเจ้าคณะผู้ปกครอง ปฏิบัติหน้าที่ของตนในฐานะผู้ใต้บังคับบัญชาตามที่ผู้บังคับบัญชาเหนือตนสั่งตามพระธรรมวินัย เมื่อคณะสงฆ์ปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัย เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ไม่นอกลู่นอกทาง ให้ความเคารพเจ้าคณะผู้ปกครองหรือผู้บังคับบัญชาเหนือตนและเชื่อฟังถ้อยคำของท่าน อีกทั้งไม่ลุอำนาจต่ออัตณหา คือ ความยากที่เกิดขึ้น การปกครองคณะสงฆ์ก็จะเป็นระเบียบเรียบร้อย

คำสำคัญ : กลยุทธ์, การปกครองคณะสงฆ์, อปริหานิยธรรม

ABSTRACT

Thesis Topic	:	**The Sangha's Governing Strategies According to the Aparihaniya Dharma According to the Attitude of Ecclesiastical official in Bangkok**
Student's Name	:	**Phrakhrubaideega Sompon Rujacom (Khantigo)**
Degree Sought	:	**Master of Political Science**
Anno Domini	:	**2023**
Advisor	:	**Asst.Prof. Dr. Kesada Phathong**

This research the objectives are as follows: 1) To study the strategies for governing the Sangha according to the principles of Aparihaniyadhamma according to the attitude of the Sangha of Bangkok. 2) To compare the attitudes in using the strategy of governing the Sangha of the Sangha of Bangkok. 3) To propose guidelines for using Strategy for governing the Sangha of the Sangha of Bangkok. It is a mixed methods research. The sample group used in the quantitative research included 95 monks at all levels in the Bangkok Sangha Administrative Region. The tool used in the quantitative research was a questionnaire. The statistics used in the quantitative data analysis were descriptive statistics, such as percentage values. Mean, standard deviation (S.D.) and inferential or reference statistics such as tests (t–test) and (One Way ANOVA/F–test) and the qualitative sample group is a group of 5 important informants. The tool used in qualitative research is an interview form. Analysis of qualitative data obtained from the interviews. In summary, it is a descriptive text. (Descriptive) obtained from interviews and notes.

The research results found that:

1) General information of the respondents found that most monks were 46 - 55 years old, 57.9 percent, and had 16 - 25 years of age, 40.0 percent. Most had a bachelor's degree, 56.8 percent, and held administrative positions. 68.4 percent are assistant abbots, most have more than 10 years of experience in government, 48.4 percent. 2) The strategy for governing the Sangha according to the principles of Aparihaniyadhamma according to the attitude of the Bangkok Sangha was found to be overall at the highest level. When considering each aspect, it was found that the suitability in order was Administrative aspect, followed by religious education aspect. Propagation of Buddhism Educational assistance Public utilities and public welfare respectively. 3)

Compare the attitudes in using strategies for governing the Sangha of the Sangha of Bangkok. Categorized by personal factors, it was found that the Bangkok Sangha monks' age, years of service, education level Administrative position and different experiences in governance There is a strategy for governing the Sangha based on the principles of Aparihaniyadhamma according to attitude, including 6 areas, overall not different. Therefore, it does not meet the set assumptions. 4) Guidelines for using strategies for governing the Sangha of the Sangha of Bangkok. It was found that the Sangha of Bangkok has given importance to governing according to the principles of Aparihaniyadhamma. In particular, it is Regularly meet together Because of the matter of governance There will be many problems. Because the monks lived together a lot. Therefore, the understanding of various matters Whether it is about Dhamma and discipline, rules, regulations, etc. Therefore it is important. If the Sangha does not meet regularly and there is no unison Each side has acted according to their own preferences. The governance of the Sangha will not be orderly. It is also a place of decay. It is not possible for prosperity. But whenever The Sangha meets regularly. meeting in unison and work together in unison to do the duties for which the monks met and consulted together. Then the Sangha will be one. When the Sangha meets continuously and meeting in unison As well as working together to do the activities that monks should do together. Attitudes in using strategies for governing the Sangha of the Sangha of Bangkok There are similarities. Because they are under the same rules and agreements. Simply put, the Sangha is governed under the Sangha Act. Not deviating from the path or outside the framework of the Dhamma and Vinaya. and respect the ruler. Perform one's duties as a subordinate as ordered by the superior in accordance with the Dhamma and Vinaya. When the Sangha adheres to the principles of Dhamma and Vinaya in the same direction Not freaky Respect the ruler or commander above you and obey his words. Moreover, not being able to resist the power of desire is the difficulty that arises. The administration of the Sangha will be orderly.

Keywords: Strategy, Sangha governance, Aparihaniyadhamma

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จได้เนื่องจากบุคคลหลายฝ่ายที่ให้ความอนุเคราะห์ช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ ชี้แนะ ในครั้งนี้ ผู้วิจัยขอขอบคุณ ผศ.ดร.เกษฎา ผาทอง ที่ให้ความอนุเคราะห์รับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษา และกรุณาให้คำปรึกษา แนะนำ ชี้แนะแนวทางในการแก้ไขปัญหา ตรวจสอบข้อบกพร่องต่างๆ พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุง แก้ไขเนื้อหาของวิทยานิพนธ์เล่มนี้ จนสำเร็จลุล่วงได้เป็นอย่างยิ่ง

ขอขอบคุณมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และคณาจารย์ทุกท่าน ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ แนะแนวทางการเขียนวิทยานิพนธ์แก่ผู้วิจัย ขอขอบคุณคณะกรรมการการสอบวิทยานิพนธ์ทุกท่านที่เสียสละเวลา อันมีค่าช่วยเติมเต็มให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้ มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณ ผู้เชี่ยวชาญ พระครูสุตสารบัณฑิต, ดร., พระมหาอรุณ ปญฺญารุโณ, ดร., รองศาสตราจารย์ ดร.สัญญา เคณาภูมิ, รองศาสตราจารย์ ดร.สุเทพ สุวีรางกูร และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กัญจิรา วิจิตรวัชรารักษ์ ที่กรุณาเสียสละเวลาอันมีค่ายิ่ง เพื่อให้ข้อเสนอแนะในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย จนได้เครื่องมือที่มีคุณภาพสำหรับการทำวิจัยในครั้งนี้

ขอขอบพระคุณ พระเดชพระคุณ พระปริยัติกิจวิธาน (สมวงศ์ สีลภูสิโต ป.ธ.7) เจ้าคณะอำเภอเมืองชัยภูมิ และพระสังฆาธิการ คณะสงฆ์อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ ที่เมตตาให้ความร่วมมือทดลองใช้แบบสอบถาม (Try-out) และขอขอบพระคุณ พระเดชพระคุณ พระธรรมวชิรมุนี วิ. (บุญชิต ญาณสังวโร ป.ธ.9, Ph.D.), รศ.ดร. เจ้าคณะกรุงเทพมหานคร และพระสังฆาธิการ คณะสงฆ์กรุงเทพมหานคร ที่เมตตาให้ความร่วมมือในการเก็บข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้เป็นอย่างดี

ขอขอบพระคุณ พระเดชพระคุณ พระธรรมวชิรมุนี วิ., รศ.ดร. เจ้าคณะกรุงเทพมหานคร, พระเดชพระคุณ พระมงคลสุตาคม, ดร. เจ้าคณะเขตคลองสามวา, พระมหาอดิเดช สติวโร, ผศ.ดร. ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดหงส์รัตนาราม, พระมหาพีระพล ฐานจาโร, ดร. เจ้าอาวาสวัดกำแพง และพระมหาทศพร พรหมโชโต เจ้าอาวาสวัดบัวผัน ที่เมตตาให้ความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์ เพื่อเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพในการวิจัยครั้งนี้เป็นอย่างดี

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่บัณฑิตศึกษา คณะสังคมศาสตร์ทุกท่านที่อำนวยความสะดวกด้วยดีเสมอมาตลอดจนเพื่อน นักศึกษาระดับปริญญาโททุกท่านที่ค่อยช่วยเหลือและเป็นกำลังใจแก่ผู้วิจัยเสมอมา สุดท้ายนี้ ผู้วิจัย ขอขอบคุณพระคุณผู้มีพระคุณทุกท่านที่คอยห่วงใยให้การสนับสนุน และเป็นกำลังใจที่ดีเสมอมา อาจารย์ทุกท่านตลอดจนผู้ที่สนับสนุนให้ความช่วยเหลือให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้เสร็จสมบูรณ์ได้ด้วยดี ขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัย คุณงามความดี บารมีแห่งธรรมจงปกป้องคุ้มครองผู้มีพระคุณทุกท่านให้มีความสุขความเจริญด้วยเทอญ

พระครูใบฎีกา สมพนธ์ ขนฺติโก (รุจาคม)

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย ..... **จ**
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ ..... **ช**
กิตติกรรมประกาศ ..... **ฌ**
สารบัญ ..... **ญ**
สารบัญตาราง ..... **ฐ**
สารบัญภาพ ..... **ฑ**
บทที่
1 บทนำ **1**
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา 1
1.2 คำถามการวิจัย 2
1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย 3
1.4 สมมติฐานการวิจัย 3
1.5 ขอบเขตของการวิจัย 3
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ 4
1.7 คำนิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย 4
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง **7**
2.1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับกลยุทธ์ 8
2.1.1 ความหมายของกลยุทธ์ 8
2.1.2 ความสำคัญและประโยชน์ของกลยุทธ์ 9
2.1.3 องค์ประกอบของกลยุทธ์ 15
2.1.4 ปัจจัยที่ทำให้การจัดการกลยุทธ์ประสบความสำเร็จ 17
2.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับทัศนคติ 18
2.2.1 ความหมายของทัศนคติ 18
2.2.2 ลักษณะของทัศนคติ 20
2.2.3 องค์ประกอบของทัศนคติ 21
2.2.4 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อทัศนคติ 23
2.2.5 ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ 25
2.3 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับอปริหานิยธรรม 26
2.3.1 ความเป็นมาของอปริหานิยธรรม 26
2.3.2 ความหมายของอปริหานิยธรรม 28

2.3.3 ลักษณะสำคัญของอปริหานิยธรรม 29
2.3.4 ประเภทของอปริหานิยธรรม 34
2.3.5 องค์ประกอบของอปริหานิยธรรม 37
2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ 53
2.4.1 การปกครอง 55
2.4.2 การศาสนศึกษา 56
2.4.3 การศึกษาสงเคราะห์ 58
2.4.4 การเผยแผ่พระพุทธศาสนา 59
2.4.5 การสาธารณูปการ 60
2.4.6 การสาธารณสงเคราะห์ 61
2.5 บริบทของพื้นที่ที่ศึกษา 63
2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 66
2.7 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย 69
3 วิธีดำเนินการวิจัย 70
3.1 วิธีและขั้นตอนในการวิจัย 70
3.2 ระเบียบวิธีการวิจัย 71
3.2.1 การออกแบบการวิจัย 71
3.2.2 ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย 71
3.3 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง 71
3.4 เทคนิควิธีการสุ่มตัวอย่าง 72
3.5 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 73
3.6 การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ 75
3.7 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล 76
3.8 การวิเคราะห์ข้อมูล 76
3.9 สถิติที่ใช้ในการวิจัย 77
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล 79
4.1 สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล 79
4.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล 80
5 สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ 101
5.1 สรุปผลการวิจัย 101
5.2 อภิปรายผลการวิจัย 105
5.3 ข้อเสนอแนะ 107
บรรณานุกรม 108

ภาคผนวก **114**
ภาคผนวก ก หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย (IOC) 115
ภาคผนวก ข หนังสือขออนุญาตเข้าพื้นที่ในการทดลองเครื่องมือ (Try out) 121
ภาคผนวก ค หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูล 123
- หนังสือขออนุญาตเข้าพื้นที่แจกแบบสอบถามเก็บข้อมูล 123
- หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์ 123

ภาคผนวก ง แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล 130
ภาคผนวก จ แบบประเมินค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC ของแบบสอบถาม
และการคำนวณหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ 143
ภาคผนวก ฉ รูปภาพประกอบผู้ให้การสัมภาษณ์ 154
ประวัติผู้วิจัย **158**

สารบัญตาราง

ตารางที่ **หน้า**

2.1 แสดงการแบ่งการปกครองคณะสงฆ์กรุงเทพมหานคร สังกัด มหานิกาย (แยกเป็นเขต แขวง และจำนวนวัดในเขตปกครอง) 64
3.1 แสดงวิธีการกระจายสัดส่วนของพระสังฆาธิการ 73
3.2 แสดงรายชื่อและตำแหน่งผู้ให้สัมภาษณ์ 73
4.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม 80
4.2 ค่าเฉลี่ยทัศนคติและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับกลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร 81
4.3 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และกลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติ จำแนกตามอายุ 87
4.4 แสดงผลการวิเคราะห์ความแปรปรวน กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติ จำแนกตามอายุ 87
4.5 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และกลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติ จำแนกตามพรรษา 88
4.6 แสดงผลการวิเคราะห์ความแปรปรวน กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติ จำแนกตามพรรษา 88
4.7 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และกลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติ จำแนกตามระดับการศึกษา 89
4.8 แสดงผลการวิเคราะห์ความแปรปรวน กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติ จำแนกตามระดับการศึกษา 89
4.9 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และกลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติ จำแนกตามตำแหน่งทางปกครอง 90
4.10 แสดงผลการวิเคราะห์ความแปรปรวน กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติ จำแนกตามตำแหน่งทางปกครอง 91
4.11 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และกลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติ จำแนกตามประสบการณ์ในการปกครอง 91
4.12 แสดงผลการวิเคราะห์ความแปรปรวน กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติ จำแนกตามประสบการณ์ในการปกครอง 92
4.13 สรุปผลทดสอบสมมติฐาน 92
4.14 สรุปการเปรียบเทียบสมมติฐาน 93

สารบัญภาพ

ภาพที่ **หน้า**

2.1 แสดงโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์กรุงเทพมหานคร 63
2.2 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย 69

บทที่ 1
บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การปกครองคณะสงฆ์มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบัน โดยยึดพระธรรมวินัยเป็นหลักในการดำเนินกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม โดยภาพรวมสมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้าทรงดำเนินการปกครองด้วยวิธีการคัดเลือกกลั่นกรองบุคลากรมาบวชในพระพุทธศาสนามีพระธรรมวินัยเป็นฐานรองรับ และทรงวางแนววิธีในการบริหารจัดการตามแนวพระพุทธศาสนาว่าพุทธวิธีการบริหารควรยึดหลักธรรมาธิปไตยเป็นสำคัญ โดยผู้บริหารเองจะต้องประพฤติธรรมและใช้ธรรมเป็นหลักในการบริหาร และต้องคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้งโดยพึงสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ดังนั้นเมื่อกล่าวถึงการปกครองคณะสงฆ์หรือการบริหารกิจการคณะสงฆ์จึงต้องยึดถือมั่นในพระธรรมวินัยเป็นหลัก เพราะพระธรรมวินัยเป็นทั้งโครงสร้างเป็นหัวจักรใหญ่และเป็นการจัดสภาพสังคมสงฆ์ให้เกิดความเรียบร้อยเป็นการพัฒนาบุคลากรในสังคมด้วยทุกคนจะรู้จักหน้าที่ของตนเอง (พระธรรมโกศาจารย์, 2549, หน้า 22)

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ถือว่าเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่ง เพราะถ้ามีระบบบริหารที่ดีศาสนาก็มีความเจริญมั่นคง การบริหารที่ดีนั้นจะต้องมีรูปแบบและวิธีการจัดการแบ่งงาน มอบอำนาจกระจายงานให้ผู้อยู่ฝ่ายบริหารระดับต่างๆ รับผิดชอบตามความรู้ความสามารถของตน และพัฒนาการด้านต่างๆ เพราะการบริหารคณะสงฆ์ปัจจุบันมีอำนาจรัฐและจารีตประเพณีเข้ามาเกี่ยวข้อง (ธิติวุฒิ หมั่นมี, 2557, หน้า 65-77) เมื่อมีอธิกรณ์เกิดขึ้นต้องอาศัยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์เป็นเกณฑ์จัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ การบริหารคณะสงฆ์จึงถือว่าเป็นหัวใจหลักในงานบริหารกิจการของคณะสงฆ์ คือ ด้านการปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม (กองแผนงาน, 2542, หน้า 16)

พระสังฆาธิการ มีหน้าที่ในการปกครองและบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะบ่งชี้ความสำเร็จในการส่งเสริมกิจการพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนถาวรสืบต่อไป (พระครูวินัยธรเอนก เตชวโร, 2559, หน้า 267-277) ดังคำกล่าวที่ว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ จะเจริญรุ่งเรืองถาวรสืบต่อไป ก็ต้องอาศัยพระสังฆาธิการเป็นสำคัญ เนื่องจากพระสังฆาธิการเป็นผู้ใกล้ชิดประชาชน โดยเฉพาะพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส ซึ่งเป็นที่เคารพเลื่อมใสศรัทธาของประชาชน มีบทบาทโดยตรงต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้ดำรงอยู่สืบต่อไป (กองแผนงาน, 2542, หน้า 17)

ในการบริหารหมู่คณะนั้น มีหลักธรรมหลายประการที่จะช่วยให้การบริหารจัดการเป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม ถ้าได้ยึดเอาการบริหารตามหลักธรรมข้ออปริหานิยธรรม คือ ธรรมที่ทำให้ไม่เสื่อม ย่อมทำให้เกิดความเป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว มี 7 อย่าง ดังนี้ 1) หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ 2) เมื่อประชุมก็พร้อมเพรียงกันประชุม เมื่อเลิกประชุมก็พร้อมเพรียงกันเลิก และพร้อมเพรียงช่วยกันทำกิจที่สงฆ์จะต้องทำ 3) ไม่บัญญัติสิ่งที่พระพุทธเจ้าไม่บัญญัติขึ้น ไม่ถอนสิ่งที่พระองค์บัญญัติไว้แล้วสมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบทตามที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้ 4) ภิกษุเหล่าใด เป็นผู้ใหญ่เป็นประธานในสงฆ์ เคารพนับถือภิกษุเหล่านั้น เชื่อฟังถ้อยคำของท่าน 5) ไม่ลุอำนาจแก่ความอยากที่เกิดขึ้น 6) ยินดีในเสนาสนะป่า 7) ตั้งใจอยู่ว่า เพื่อนภิกษุสามเณรซึ่งเป็นผู้มีศีล ซึ่งยังไม่มาสู่อาวาสขอให้มา ที่มาแล้วขอให้อยู่เป็นสุข เพื่อทำให้สถาบันสงฆ์ของเราเจริญก้าวหน้าอย่างถาวรมั่นคงเพื่อเป็นที่พึ่งอาศัยทางจิตวิญญาณให้แก่พุทธศาสนิกชนต่อไป (นริศ ประนมชัย, 2559, หน้า 2-3)

จากประเด็นการศึกษาดังกล่าว จะเห็นได้ว่าการบริหารกิจการคณะสงฆ์หรือการปกครองคณะสงฆ์เป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่ง พระสังฆาธิการหรือผู้ปกครองที่ดีนั้นจะต้องมีกลยุทธ์หรือรูปแบบและวิธีการจัดการแบ่งงาน มอบอำนาจ กระจายงานตามความรู้ความสามารถของตน และพัฒนาการด้านต่าง ๆ ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เมื่อมีอธิกรณ์เกิดขึ้นต้องอาศัยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์เป็นเกณฑ์จัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ โดยยึดเอาการบริหารตามหลักอปริหานิยธรรม 7 ประการควบคู่กันไปด้วย เพื่อให้งานบริหารกิจการของคณะสงฆ์ดำเนินไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม อันจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการพัฒนารูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย และนำมาซึ่งความศรัทธาปสาทะเลื่อมใสของพุทธบริษัท

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษากลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร เพื่อให้ทราบกลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร โดยเปรียบเทียบทัศนคติและเสนอแนวทางการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานครต่อไป

1.2 คำถามการวิจัย

1.2.1 กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานครว่าเป็นอย่างไร

1.2.2 ผลการเปรียบเทียบทัศนคติในการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานครว่ามีความเหมือนกันหรือแตกต่างกันอย่างไร

1.2.3 แนวทางการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานครที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ว่าควรมีลักษณะอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย

1.3.1 เพื่อศึกษากลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร

1.3.2 เพื่อเปรียบเทียบทัศนคติในการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร

1.3.3 เพื่อเสนอแนวทางการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร

1.4 สมมติฐานการวิจัย

1.4.1 พระสังฆาธิการกรุงเทพมหานครที่มีอายุต่างกัน มีกลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการแตกต่างกัน

1.4.2 พระสังฆาธิการกรุงเทพมหานครที่มีพรรษาต่างกัน มีกลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการแตกต่างกัน

1.4.3 พระสังฆาธิการกรุงเทพมหานครที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีกลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการแตกต่างกัน

1.4.4 พระสังฆาธิการกรุงเทพมหานครที่มีตำแหน่งทางปกครองต่างกัน มีกลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการแตกต่างกัน

1.4.5 พระสังฆาธิการกรุงเทพมหานครที่มีประสบการณ์ในการปกครองต่างกัน มีกลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการแตกต่างกัน

1.5 ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษากลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัย ดังนี้

1.5.1 ขอบเขตด้านประชากร คือ พระสังฆาธิการคณะสงฆ์กรุงเทพมหานคร สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย เท่านั้น ประกอบด้วย เจ้าคณะกรุงเทพมหานคร รองเจ้าคณะกรุงเทพมหานคร เจ้าคณะเขต รองเจ้าคณะเขต เจ้าคณะแขวง รองเจ้าคณะแขวง เจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส จำนวน 1,797 รูป

1.5.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา คือ การวิจัยนี้ ผู้วิจัยจะศึกษากลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร โดยเปรียบเทียบทัศนคติในการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร และเสนอแนวทางการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร โดยศึกษาจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ตำราทางพระพุทธศาสนา และเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง

1.5.3 ขอบเขตด้านตัวแปร คือ ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้กาหนดขอบเขตด้านตัวแปรที่ศึกษา ดังนี้

ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือ ปัจจัยส่วนบุคคล ประกอบด้วย อายุ พรรษา ระดับการศึกษา ตำแหน่งทางปกครอง และประสบการณ์ในการปกครอง

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรม ใน 6 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการปกครอง 2) ด้านการศาสนศึกษา 3) ด้านเผยแผ่พระพุทธศาสนา 4) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ 5) ด้านสาธารณูปการ 6) ด้านสาธารณสงเคราะห์

1.5.4 ขอบเขตด้านพื้นที่ คือ การวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ในการวิจัย ได้แก่ วัดในเขตกรุงเทพมหานครเท่านั้น

1.5.5 ขอบเขตด้านระยะเวลา คือ การวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย ตั้งแต่ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2566 ถึง เดือนเมษายน พ.ศ. 2567 รวมเป็นระยะเวลา 12 เดือน

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.6.1 ทำให้ทราบกลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร

1.6.2 ทำให้ทราบผลการเปรียบเทียบทัศนคติในการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร

1.6.3 ทำให้ได้เสนอแนวทางการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร

1.7 คำนิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

กลยุทธ์ หมายถึง วิธีการหรือแนวทางในการดำเนินการเพื่อจะนำไปสู่เป้าหมาย หรือความสำเร็จที่ได้กำหนดหรือวางไว้

การปกครองคณะสงฆ์ หมายถึง การปกครองโดยยึดพระธรรมวินัยและกฎหมายบ้านเมืองควบคู่กันไป โดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์กำหนดหน้าที่และภารกิจของคณะสงฆ์ไว้ 6 ด้าน ได้แก่

1) ด้านการปกครอง หมายถึง การบริหารโดยพระสังฆาธิการ ได้แก่ พระภิกษุที่ได้รับการแต่งตั้ง ได้แก่ ผู้ช่วยเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส เจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะภาค เจ้าคณะใหญ่ และสมเด็จพระสังฆราชเพื่อดำเนินการให้พระภิกษุ สามเณรที่อยู่ภายใต้การปกครองประพฤติวัตรปฏิบัติตนให้อยู่ในศีลจารวัตรเรียบร้อยดีงามตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎ ข้อบังคับ คำสั่ง ประกาศของมหาเถรสมาคม หรือพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช

2) ด้านการศาสนศึกษา หมายถึง ภารกิจด้านการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ ได้แก่ แผนกธรรม-บาลี แผนกสามัญ รวมถึงการอุดมศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง

3) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึง ภารกิจด้านการประกาศพระพุทธศาสนาให้ประชาชนในทุก ๆ วิธีการที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยเพื่อให้พุทธศาสนิกชนมีความรู้ ความเข้าใจในหลักธรรมแล้วนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ได้แก่ การเทศนา การปาฐกถาในโอกาส และสถานที่ต่าง ๆ ทั้งภายในวัดและภายนอกวัด การบรรยายธรรมทั้งทางวิทยุและโทรทัศน์ การเผยแผ่ธรรมด้วยสื่อต่าง ๆ ครอบคลุมถึงการที่วัดหรือภิกษุสงฆ์จัดกิจกรรมต่าง ๆ ขึ้นภายในวัดโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการเผยแผ่ธรรมหรือต้องการให้ประชาชนได้เข้าวัดปฏิบัติธรรมนอกจากนี้ยังมีการเผยแผ่ธรรมที่คณะสงฆ์ร่วมกับกรมการศาสนาจัดให้ดำเนินการในรูปแบบหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) เป็นต้น

4) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง ภารกิจด้านการดำเนินการจัดการศึกษาให้แก่พุทธศาสนิกชนที่เน้นการปลูกฝังศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรมให้แก่เด็กและเยาวชนให้มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน รวมทั้งการบริจาคทรัพย์ส่วนตัว เพื่อมอบให้เป็นทุนการศึกษาแก่เด็กในระบบโรงเรียนของรัฐหรือของเอกชน การสร้าง หรือซ่อมแซมอาคารของสถานศึกษาการจัดตั้งทุนสงเคราะห์ มอบทุนสงเคราะห์ มอบทุนอาหารกลางวันแก่นักเรียนในทุกระดับการศึกษา

5) ด้านสาธารณูปการ หมายถึง ภารกิจที่ดำเนินการเกี่ยวกับการพัฒนาวัดด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม การบูรณปฏิสังขรณ์ในเขตพุทธาวาส และเขตสังฆาวาส หรือกล่าวง่าย ๆ ก็คือ ภารกิจด้านการก่อสร้าง การซ่อมแซม การจัดให้มีการบำรุงดูแลรักษาถาวรวัตถุหรือสาธารณสมบัติของวัด เช่น การสร้าง หรือการปฏิสังขรณ์อุโบสถ วิหาร ศาลาการเปรียญ กุฏิ อาคารเรียน หอธรรม เมรุ เป็นต้น

6) ด้านสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง หมายถึง ภารกิจที่ดำเนินการให้ความช่วยเหลือสังคมในรูปแบบต่าง ๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยมุ่งเน้นประโยชน์และความสุขที่จะเกิดแก่ประชาชนเป็นสำคัญ ได้แก่ การให้ความช่วยเหลือประชาชนที่ประสบภัยทางธรรมชาติทั้งในด้านของเครื่องนุ่งห่ม เครื่องดื่ม ยารักษาโรค ที่พักพิง จัดตั้งให้มีโรงทาน จัดสร้างโรงพยาบาลโดยการบริจาคทรัพย์ส่วนตัว หรือชักชวนพุทธศาสนิกชนร่วมกันบริจาคทรัพย์ หรือการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ เป็นต้น

อปริหานิยธรรม หมายถึง ธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความไม่เสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญอย่างเดียว มี 7 ประการ ได้แก่

1) ประชุมเนืองนิตย์
2) เริ่ม เลิกประชุม พร้อมเพรียง
3) ยอมรับมติที่ประชุมในการแก้ปัญหา
4) ยอมรับ เคารพ ผู้อาวุโส
5) ดูแล สงเคราะห์ ผู้ด้อยโอกาส
6) ส่งเสริม รักษา ประเพณี วัฒนธรรม
7) ส่งเสริม ทำนุ บำรุง ศาสนา

ทัศนคติ หมายถึง ความคิดเห็นหรือความนึกคิดที่บุคคลมีต่อสิ่งต่าง ๆ โดยมีเหตุผลประกอบ

พระสังฆาธิการ หมายถึง พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์นับตั้งแต่ตำแหน่งเจ้าคณะภาคลงมาจนถึงตำแหน่งผู้ช่วยเจ้าอาวาส

อายุ หมายถึง อายุของผู้ตอบแบบสอบถาม คือ พระสังฆาธิการคณะสงฆ์กรุงเทพมหานคร โดยแบ่งออกเป็น 5 ระดับ ได้แก่

1) ต่ำกว่า 25 ปี 2) 25 – 35 ปี 3) 36 – 45 ปี
4) 46 – 55 ปี 5) สูงกว่า 55 ปี

พรรษา หมายถึง ปีอุปสมบทของผู้ตอบแบบสอบถาม คือ พระสังฆาธิการคณะสงฆ์กรุงเทพมหานคร โดยแบ่งออกเป็น 5 ระดับ ได้แก่

1) ต่ำกว่า 5 พรรษา 2) 5 – 15 พรรษา 3) 16 – 25 พรรษา

4) 26 – 35 พรรษา 5) สูงกว่า 35 พรรษา

ระดับการศึกษา หมายถึง ระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถาม คือ พระสังฆาธิการคณะสงฆ์กรุงเทพมหานคร โดยแบ่งออกเป็น 4 ระดับ ได้แก่

1) ต่ำกว่าปริญญาตรี 2) ปริญญาตรี

3) ปริญญาโท 4) ปริญญาเอก

ตำแหน่งทางปกครอง หมายถึง ตำแหน่งทางปกครองของผู้ตอบแบบสอบถาม คือ พระสังฆาธิการคณะสงฆ์กรุงเทพมหานคร โดยแบ่งออกเป็น 8 ระดับ ได้แก่

1) เจ้าคณะกรุงเทพมหานคร 2) รองเจ้าคณะกรุงเทพมหานคร

3) เจ้าคณะเขต 4) รองเจ้าคณะเขต

5) เจ้าคณะแขวง 6) รองเจ้าคณะแขวง

7) เจ้าอาวาส 8) ผู้ช่วยเจ้าอาวาส

ประสบการณ์ในการปกครอง หมายถึง ปีในการดำรงตำแหน่งทางปกครองของผู้ตอบแบบสอบถาม คือ พระสังฆาธิการคณะสงฆ์กรุงเทพมหานคร โดยแบ่งออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่

1) ต่ำกว่า 5 ปี 2) 5 – 10 ปี 3) 10 ปีขึ้นไป

บทที่ 2
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัย เรื่อง กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และได้นำเสนอตามหัวข้อดังต่อไปนี้

2.1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับกลยุทธ์
- 2.1.1 ความหมายของกลยุทธ์
- 2.1.2 ความสำคัญและประโยชน์ของกลยุทธ์
- 2.1.3 องค์ประกอบของกลยุทธ์
- 2.1.4 ปัจจัยที่ทำให้การจัดการกลยุทธ์ประสบความสำเร็จ

2.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับทัศนคติ
- 2.2.1 ความหมายของทัศนคติ
- 2.2.2 ลักษณะของทัศนคติ
- 2.2.3 องค์ประกอบของทัศนคติ
- 2.2.4 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อทัศนคติ
- 2.2.5 ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ

2.3 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับอปริหานิยธรรม
- 2.3.1 ความเป็นมาของอปริหานิยธรรม
- 2.3.2 ความหมายของอปริหานิยธรรม
- 2.3.3 ลักษณะสำคัญของอปริหานิยธรรม
- 2.3.4 ประเภทของอปริหานิยธรรม
- 2.3.5 องค์ประกอบของอปริหานิยธรรม

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์
- 2.4.1 การปกครอง
- 2.4.2 การศาสนศึกษา
- 2.4.3 การศึกษาสงเคราะห์
- 2.4.4 การเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- 2.4.5 การสาธารณูปการ
- 2.4.6 การสาธารณสงเคราะห์

2.5 บริบทของพื้นที่ที่ศึกษา

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.7 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

2.1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับกลยุทธ์

แนวคิดเกี่ยวกับกลยุทธ์ ผู้วิจัยได้ศึกษาเกี่ยวกับ ความหมาย ความสำคัญ องค์ประกอบของกลยุทธ์ และปัจจัยที่ทำให้การจัดการกลยุทธ์ประสบความสำเร็จ รายละเอียดมีดังนี้

2.1.1 ความหมายของกลยุทธ์

คำว่า **กลยุทธ์** (Strategy) มีรากศัพท์จากภาษากรีกว่า “stratos” (กองทัพ) + “agein” (นำหน้า) หมายความถึง “การนำทางให้องค์กรโดยรวม” ซึ่งมีนัยครอบคลุมจุดมุ่งหมายและวิธีการว่าต้องการทำ “อะไร” ให้สำเร็จ และทำ “อย่างไร” มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของกลยุทธ์ไว้ดังนี้

วัฒนา วงศ์เกียรติรัตน์และคนอื่น ๆ (2548, หน้า 16-18, อ้างถึงใน สมพิศ เอื้อเฟื้อ, 2558, หน้า 10) กล่าวว่าคำว่า “strategy” มาจาก “Strategos” ในภาษากรีก ที่เกิดจากคำว่า “Stratos” ซึ่งหมายถึง “Army” หรือกองทัพ ผสมกับคำว่า “Agein” ซึ่งหมายถึง “Lead” หรือ “นำหน้า” จึงทำให้นักวิชาการทางด้านการบริหารตีความหมายว่า “Leading the total organization” หรือการนำทางให้องค์กรโดยรวม ซึ่งมีนัยทั้งเชิงจุดมุ่งหมายและวิธีการว่า ต้องการอะไร ให้สำเร็จ และทำอย่างไร

แซมมวล พอล (Samuel Paul, 1983, p. 57, อ้างถึงใน สมพิศ เอื้อเฟื้อ, 2558, หน้า 11) ให้นิยามว่า กลยุทธ์ หมายถึง ชุดของทางเลือกระยะยาวเกี่ยวกับเป้าประสงค์เชิงปฏิบัติการและนโยบายรวมทั้งแผนปฏิบัติการของแผนงานของรัฐบาล ซึ่งองค์กรภาครัฐบาลกำหนดโดยคำนึงถึงปัจจัยที่สำคัญ 2 ประการ ได้แก่ วัตถุประสงค์ของแผนงานที่รัฐบาลกำหนดไว้ และสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินงานของแผน

เซอร์โต และปีเตอร์ (Certo and Peter, 1991, p. 17, อ้างถึงใน สมพิศ เอื้อเฟื้อ, 2558, หน้า 11) ให้นิยามว่า กลยุทธ์ หมายถึง วิธีการดำเนินงานที่มั่นใจได้ว่าจะนำไปสู่ความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ขององค์กร

ไรท์ และคณะ (Wright and Other, 1992, p. 15, อ้างถึงใน สมพิศ เอื้อเฟื้อ, 2558, หน้า 11) ให้คำนิยามว่า กลยุทธ์ หมายถึงแผนของผู้บริหารระดับสูงที่จะนำไปสู่ผลลัพธ์ต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับภารกิจและเป้าประสงค์ขององค์กร

แมรี โคลเธอร์ (Mary Coulter, 2005, p. 5, อ้างถึงใน สมพิศ เอื้อเฟื้อ, 2558, หน้า 11) กล่าวว่า กลยุทธ์ คือ การตัดสินใจและการกระทำไปสู่เป้าหมายโดยตรงในการใช้ทรัพยากรและศักยภาพเพื่อสร้างโอกาสและป้องกันภยันตรายต่าง ๆ ขององค์กร

เฟรด อาร์ เดวิด (Fred R. David, 2007, p. 13, อ้างถึงใน สมพิศ เอื้อเฟื้อ, 2558, หน้า 11) ให้ความหมายกลยุทธ์ว่า เป็นวัตถุประสงค์ระยะยาวที่จะทำให้ประสบความสำเร็จกลยุทธ์ทางธุรกิจหมายถึงการขยายตัวทางพื้นที่ การขยายสินค้าที่หลากหลาย การพัฒนาผลิตภัณฑ์ ส่วนแบ่งการตลาด หรือการเข้าร่วมกิจการ

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ (2552, หน้า 1, อ้างถึงใน พัชรี พิมพิลา, 2559, หน้า 17) และ **กงพร ทองใบ** (2549, หน้า 4, อ้างถึงใน พัชรี พิมพิลา, 2559, หน้า 17) กล่าวว่า กลยุทธ์นั้นหมายถึง วิธีการ (Means) ที่องค์กรเลือกเพื่อจะดำเนินการจากจุดที่เป็นอยู่ในปัจจุบันไปยังจุดหมายปลายทางในอนาคตที่กำหนดไว้

เรวัตร์ ชาตรีวิศิษฏ์ และคณะ (2552, หน้า 12, อ้างถึงใน พัชรี พิมพิลา, 2559, หน้า 17 - 18) กล่าวว่า กลยุทธ์ หมายถึง วิธีการที่ตนเอง จะสร้างความแตกต่างให้ลูกค้าหรือแนวทางในการขยายตัวขององค์กร และกลยุทธ์ หมายถึง แนวทางที่ทำให้องค์กรประสบความสำเร็จหรือเกิดการได้เปรียบทางการแข่งขัน โดยใช้คำถาม 2 ประการ ได้แก่ องค์กรจะเข้าไปแข่งขันที่ไหน (Where is compete) และองค์กรจะแข่งขันในธุรกิจนั้นอย่างไร (How to compete) ซึ่งคำถามแรกบอกได้ว่าองค์กรประสบความสำเร็จได้อย่างไร ส่วนคำถามที่สองบอกให้รู้ว่าองค์กรจะสร้างความแตกต่างและคุณค่าในสายตาของลูกค้าอย่างไร

ปราณี ตันประยูร (2549, หน้า 40, อ้างถึงใน พัชรี พิมพิลา, 2559, หน้า 18) กล่าวว่า กลยุทธ์ หมายถึง วิธีการหรือรูปแบบของการกระทำซึ่งผู้จัดการใช้เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การ

บุญเลิศ เย็นคงคา (2549, หน้า 20-28, อ้างถึงใน พัชรี พิมพิลา, 2559, หน้า 18) กล่าวว่า กลยุทธ์ หมายถึง วิธีการ (Mean) ที่นำองค์การไปสู่ความสำเร็จ และ กลยุทธ์ หมายถึง การกำหนดและประเมินทางเลือกที่จะทำให้องค์การนั้นสำเร็จตามภารกิจและเป้าหมายที่กำหนด หรือหมายถึงแผนซึ่งรวมเอาทุกอย่างไว้เพื่อบรรลุเป้าหมายในระยะยาว และคำว่ากลยุทธ์มีความหมายอย่างเดียวกับคำว่าแผนกลยุทธ์

จากแนวคิดเกี่ยวกับความหมายของกลยุทธ์ ผู้วิจัยสรุปได้ว่ากลยุทธ์ หมายถึง แผนของผู้บริหารระดับสูงที่จะนำไปสู่ผลลัพธ์ที่สอดคล้องกับภารกิจที่จะนำไปสู่ความสำเร็จและเป้าประสงค์ขององค์กร เป็นทางเลือกระยะยาวเกี่ยวกับเป้าประสงค์เชิงปฏิบัติการและนโยบายและเป็นการตัดสินใจของผู้บริหารที่กระทำไปสู่เป้าหมายโดยตรงในการใช้ทรัพยากรและศักยภาพเพื่อสร้างโอกาสและป้ องกันภัยอันตรายต่างๆขององค์กร

2.1.2 ความสำคัญและประโยชน์ของกลยุทธ์

ในโลกปัจจุบันภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ ที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา การแข่งขันนับวันจะทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้น องค์กรต้องเผชิญการแข่งขันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ผู้บริหารองค์กรธุรกิจต้องเรียนรู้ และพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา โดยต้องตระหนักถึงความสำคัญถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และต้องพยายามปรับตัวอย่างรวดเร็วให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ทั้งนี้เพื่อให้องค์กรสามารถแข่งขันได้บนพื้นฐานการแข่งขันระดับโลก ไม่ใช่แค่เพียงระดับท้องถิ่นหรือระดับประเทศเท่านั้น (สราวรรณ์ และอรรนพ เรืองกัลปวงศ์, 2552, หน้า 11, อ้างถึงใน สมพิศ เอื้อเฟื้อ, 2558, หน้า 11) จากเหตุผลดังกล่าว ทำให้กลยุทธ์มีความสำคัญต่อผู้บริหารยุคใหม่เป็นอย่างมาก มีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวไว้ดังนี้

ไบรสัน (Bryson) (อ้างถึงใน ภาณุมาศ เฉลยนาค, 2556, หน้า 35) กล่าวว่า กลยุทธ์และการวางแผนกลยุทธ์มีความสำคัญ เพราะกลยุทธ์จะสร้างลักษณะเด่นขององค์กรที่มีการจัดการอย่างมืออาชีพ ทั้งนี้ความสำเร็จขององค์กรจำเป็นต้องมีกระบวนการที่ครบวงจร ประกอบด้วยแผนปฏิบัติการ การนำไปปฏิบัติและการประเมินผล

โรเลย์ ลุจันและโดเล็น (Rowley, Lujan. & Dolence) (อ้างถึงใน ภาณุมาศ เฉลยนาค, 2556, หน้า 35) กล่าวว่า กลยุทธ์และการวางแผนกลยุทธ์มีความสำคัญเพราะเป็นแนวทางการ

ดำเนินการ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วทั้งภายใน และภายนอก รวมถึงการตอบสนองต่อความท้าทายที่เกิดขึ้น

มุลแฮร์ (Mulhare) (อ้างถึงใน ภาณุมาศ เฉลยนาค, 2556, หน้า 35) กล่าวว่า กลยุทธ์ เป็นการแก้ปัญหาที่หลากหลายอย่างเป็นทางการต่อการจัดการการตัดสินใจในองค์กร

มารา (Mara) (อ้างถึงใน ภาณุมาศ เฉลยนาค, 2556, หน้า 36) กล่าวว่า กลยุทธ์และการวางแผนกลยุทธ์ เป็นการมุ่งเน้นในระยะยาวที่จะมีวิธีการอย่างเป็นระบบที่จะจัดการวางแผนในช่วงเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมเพื่อที่จะให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้

พักตร์ผจง วัฒนสินธุ์ และ พสุ เดชะรินทร์ (2542, หน้า 7, อ้างถึงใน สมพิศ เอื้อเฟื้อ, 2558, หน้า 11 - 12) ได้กล่าวถึงความสำคัญของกลยุทธ์ว่า 1) กลยุทธ์ เป็นการกำหนดวิสัยทัศน์ ทิศทาง ภารกิจ วัตถุประสงค์ขององค์กรธุรกิจอย่างเป็นระบบ เพื่อให้องค์กรมีทิศทางและเป้าหมายที่ชัดเจนโดยสิ่งที่กำหนดไว้นั้นต้องเปลี่ยนแปลงได้ตามสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ดังนั้น วิสัยทัศน์ ภารกิจ และวัตถุประสงค์ขององค์กร จะต้องมีการปรับปรุงให้สอดคล้องกับสภาวะแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา 2) เป็นการกำหนดวิธีการหรือแนวทางในการดำเนินงานและกิจกรรมต่าง ๆ ขององค์กรเพื่อให้บรรลุถึงทิศทางและวัตถุประสงค์ที่กำหนดขึ้น โดยในการกำหนดแนวทางในการดำเนินงานนี้ องค์กรธุรกิจจะต้องทำการวิเคราะห์และประเมินปัจจัยต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกองค์กร เพื่อคิดค้นแนวทางในการดำเนินงานที่เหมาะสมท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยต่าง ๆ 3) ครอบคลุมถึงการนำเอาวิธีการหรือแนวทางในการดำเนินงานที่ได้คิดค้นขึ้นมาประยุกต์ใช้และปฏิบัติเพื่อให้องค์กรสามารถบรรลุเป้าที่ตั้งไว้ 4) การตัดสินใจทางด้านกลยุทธ์มักจะเกี่ยวข้องกับ/หรือมีผลต่อทิศทางในการดำเนินงานในระยะยาวขององค์กร 5) การตัดสินใจทางกลยุทธ์อาจจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ขององค์กรซึ่งครอบคลุมตั้งแต่การเสาะแสวงหาทรัพยากรหรือความสามารถหลักที่จำเป็นต้องใช้ สำหรับการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน 6) การตัดสินใจทางกลยุทธ์ เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานในระดับต่าง ๆ ขององค์กรโดยการดำเนินงานในระดับต่างๆ ขององค์จะต้องสอดคล้องและเกื้อหนุนต่อกลยุทธ์ขององค์กร และความสามารถในการดำเนินงานหรือการปฏิบัติงานจะเป็นสาเหตุสำคัญสำหรับความสำเร็จ หรือล้มเหลวขององค์กร และ 7) กลยุทธ์ขององค์กรนอกจากจะเกี่ยวข้องกับสภาวะแวดล้อมภายนอกและปัจจัยภายในขององค์กรแล้ว ค่านิยม ทัศนคติ ความคาดหวัง ของบุคคลฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับองค์กร(Stakeholder) มีผลต่อกลยุทธ์ซึ่งบุคคลต่าง ๆ เหล่านี้ครอบคลุมตั้งแต่ ผู้ถือหุ้น ผู้บริหารระดับสูง สังคม รัฐบาล พนักงาน ฯลฯ

กิ่งพร ทองใบ (2549, หน้า 25, อ้างถึงใน สมพิศ เอื้อเฟื้อ, 2558, หน้า 12) ยังได้กล่าวถึงความสำคัญของกลยุทธ์ว่า ในองค์กรว่ามีความสำคัญต่อองค์การดังนี้ คือ 1) สร้างความสอดคล้องของการดำเนินงานในหน้าที่ต่าง ๆ ภายในองค์กรเพื่อมุ่งสู่วัตถุประสงค์ร่วมขององค์กรที่กำหนดไว้ 2) เป็นการสร้างผู้นำ โดยเปิดโอกาสให้ผู้บริหารระดับต่าง ๆ มีส่วนร่วมในการบริหารและมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาองค์การให้มีความก้าวหน้าหรือมีประสิทธิภาพหรือประสิทธิผลเพิ่มขึ้น 3) ช่วยให้องค์กรสามารถคาดคะเนถึงปัญหาที่เกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงปัญหาเป็นโอกาสที่จะดำเนินธุรกิจในอนาคต 4) ทำให้ผู้บริหารระดับสูงมีวิสัยทัศน์ที่กว้าง สามารถตัดสินใจได้อย่างรอบคอบ

และสามารถลดความเสี่ยงในการดำเนินธุรกิจได้ และ5) สามารถทำให้เกิดความเข้าใจและสามารถในการปรับตัวของธุรกิจภายใต้สภาวะแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

สุพานี สฤษฎ์วานิช (2544, หน้า 12, อ้างถึงใน สมพิศ เอื้อเฟื้อ, 2558, หน้า 12 - 13) ได้กล่าวถึงความสำคัญของกลยุทธ์ว่า 1) ช่วยให้ผู้บริหารได้มีการตื่นตัวต่อการเปลี่ยนแปลง เห็นโอกาสใหม่ ๆ และข้อจำกัดที่อาจเกิดขึ้น ทำให้องค์กรสามารถปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมได้ดีกว่าคู่แข่ง สามารถใช้ประโยชน์จากโอกาสต่าง ๆ ที่เปิดให้ และใช้จุดแข็งขององค์การให้เกิดประโยชน์สูงสุดทำให้องค์การสามารถอยู่รอดและเผชิญกับการเปลี่ยนแปลง ตลอดจนปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ 2) ช่วยให้องค์การมีทิศทางในการดำเนินงานที่ชัดเจน เห็นแนวทางที่องค์การจะต้องปฏิบัติ ทำให้องค์การแข็งแกร่ง ประสบความสำเร็จโดยมุ่งไปสู่วัตถุประสงค์เดียวกันและเจริญเติบโตต่อไป 3) เปิดโอกาสให้ผู้บริหารในระดับต่าง ๆ มีส่วนร่วมในการบริหาร ทำให้ได้พัฒนาความคิดและช่วยลดการต่อต้านการเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้น 4) ช่วยให้องค์การสามารถคาดการณ์ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น โดยผู้บริหารมีการทำงานในลักษณะ Proactive ทำให้องค์การสามารถปรับตัวได้ดีกว่าคู่แข่ง และ 5) ช่วยให้ผู้บริหารสามารถยกระดับผลการปฏิบัติงานขึ้นมาได้ ทำให้องค์การสามารถบรรลุทั้งประสิทธิภาพ (Efficiency) คือ การมีต้นทุนในการดำเนินงานที่ต่ำกว่าและมีประสิทธิผล (Effectiveness) คือ บริหารงานบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ถ้าได้มีการบริหารกลยุทธ์ที่ถูกต้องเหมาะสม ทั้งในช่วงของการกำหนดกลยุทธ์ การนำแผนไปปฏิบัติและควบคุมติดตามผล

พัชรา มั่งชม (2540, หน้า 36, อ้างถึงใน สมพิศ เอื้อเฟื้อ, 2558, หน้า 13) กล่าวว่า ความสำคัญในการบริหารเชิงกลยุทธ์ มีดังนี้ 1) ช่วยให้องค์กรมีวัตถุประสงค์และกำหนดทิศทางในอนาคตที่ชัดเจน ทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ 2) ช่วยสร้างความสอดคล้องของการดำเนินภายในองค์กร และทำให้หน่วยงานขององค์กร มุ่งสู่วัตถุประสงค์เดียวกัน 3) เปิดโอกาสให้ผู้บริหารในระดับต่าง ๆ มีส่วนร่วมในบริหารทำให้ได้พัฒนาความคิด และช่วยลดการต่อต้านการเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นได้ 4) ช่วยให้องค์กรสามารถคาดการณ์ปัญหาจากการเปลี่ยนแปลง ทั้งภายในและภายนอกองค์กรที่จะเกิดขึ้นในอนาคต และ 5) ช่วยให้ผู้บริหารระดับสูง สามารถบริหารองค์กรได้อย่างกว้างขวาง ทำให้ช่วยลดควาเสี่ยงได้

บุญเลิศ เย็นคงคา (2544, หน้า13, อ้างถึงใน สมพิศ เอื้อเฟื้อ, 2558, หน้า 13) กล่าวว่า ความสำคัญของการบริหารเชิงกลยุทธ์ มีดังนี้ 1) ช่วยให้องค์กรรู้วัตถุประสงค์และภารกิจในอนาคตอย่างชัดเจน 2) ช่วยให้การดำเนินงานสอดคล้องกันในหน้าที่ต่าง ๆ ภายในองค์กร เพื่อนำไปสู่วัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ 3) เปิดโอกาสให้ผู้บริหารระดับต่าง ๆ มีส่วนร่วมในการบริหาร มีความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ เพื่อพัฒนาองค์กร 4) ช่วยให้องค์กรสามารถคาดการณ์ถึงปัญหาที่จะเกิดขึ้น แล้วเปลี่ยนแปลงปัญหาให้เป็นโอกาสที่จะดำเนินธุรกิจในอนาคต และ 5) ช่วยให้ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล สามารถตัดสินใจได้อย่างรอบคอบและสามารถลดความเสี่ยงได้

แนวคิดนี้สอดคล้องกับ **พรรณนภา อิงพงษ์พันธ์** (2554, หน้า 22, อ้างถึงใน สมพิศ เอื้อเฟื้อ, 2558, หน้า 13 - 14) วิจัยเรื่องการบริหารเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารกับผลปฏิบัติงานวิชาการในสถานศึกษา สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัด กลุ่มการศึกษาท้องถิ่นที่ 1 สรุปไว้ว่าความสำคัญต่อการบริหารงานองค์กรในปัจจุบัน เนื่องจากการที่องค์กรต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงทั้ง

สภาพแวดล้อมภายในและสภาพแวดล้อมภายนอก ผู้บริหารที่มีประสิทธิภาพจะต้องมีวิธีการที่ทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ รู้ถึงการเปลี่ยนแปลงที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต ส่งผลให้ผู้บริหารปรับวิธีการบริหารงานให้ทันต่อสถานการณ์ สามารถกำหนดทิศทางขององค์กรในอนาคตได้อย่างชัดเจนเพื่อให้องค์กรได้บรรลุผลตามเป้าหมายที่กำหนด โดยมีการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทั้งภายในและสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กรอย่างใกล้ชิด เพื่อที่จะได้กำหนดกลยุทธ์และนำกลยุทธ์ที่วางไว้ไปปฏิบัติ พร้อมทั้งประเมินและควบคุมกลยุทธ์ที่เกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม ทำให้องค์กรบรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ กลยุทธ์การบริหารจึงมีความสำคัญต่อการบริหารงานในปัจจุบันเป็นอย่างมาก เนื่องจากองค์กรต่าง ๆ ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทั้งจากสภาพแวดล้อมภายนอกและสภาพแวดล้อมภายใน ส่งผลให้ผู้บริหารจะต้องมีวิธีการบริหารงานที่ปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง ให้ทันต่อสถานการณ์ดังกล่าว เพื่อให้การดำเนินงานขององค์กรบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ในสภาพความเป็นจริงของสังคมและสิ่งแวดล้อมได้เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอและค่อนข้างรวดเร็ว เทคนิคการบริการจัดการที่อยู่ในลักษณะตั้งรับจึงไม่สอดคล้องกับสภาพที่เปลี่ยนแปลงดังกล่าว เพราะการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อการศึกษาในโรงเรียน ทั้งในด้านปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลผลิต ดังนั้น ผู้บริหารที่ต้องการประสบความสำเร็จในอนาคตจึงจำเป็นต้องใช้เทคนิคการบริหารจัดการที่ตอบรับอิทธิพลของการเปลี่ยนแปลง โดยเริ่มต้นด้วยการศึกษากลยุทธ์การบริหาร จะเป็นเครื่องมือของผู้บริหารระดับสูงในการกำหนดทิศทางและกำหนดการปฏิบัติงานในระยะขององค์กร

ธงชัย สันติวงษ์ (2543, หน้า 42-43, อ้างถึงใน พัชรี พิมพิลา, 2559, หน้า 18 - 19) กล่าวว่า กลยุทธ์จะช่วยขยายความคำว่าเป้าหมาย เน้นความจำเป็นที่จะต้องทำการวางแผนสำหรับระยะยาวในอนาคตข้างหน้า ชูให้เห็นความจำเป็นที่ต้องให้มีการเสริมบังคับหรือกำกับความเป็นไปของงานมากกว่าที่จะคอยแก้ไขความเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมและเป็นการจัดทำเป้าหมายขึ้นเพื่อให้เป็นสิ่งดลใจสำหรับการทำงานขององค์การ

นันทิยา หุตานุวัตร และ ณรงค์ หุตานุวัตร (2553, หน้า 1, อ้างถึงใน พัชรี พิมพิลา , 2559, หน้า 19) กล่าวว่า กลยุทธ์เป็นสิ่งสำคัญ และจำเป็นสำหรับองค์กรเพราะองค์กรใช้กลยุทธ์ในการทำงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของตน โดยกลยุทธ์ของแต่ละองค์กรจะถูกกำหนดตามธรรมชาติและลักษณะขององค์กรนั้น ๆ องค์กรจะกำหนดกลยุทธ์ได้ต้องรู้สภาพหรือสภาวะขององค์กรเสียก่อน

ณรงค์วิทย์ แสนทอง (2551, หน้า 36, อ้างถึงใน พัชรี พิมพิลา, 2559, หน้า 19) กล่าวว่า องค์กรต้องมีการกำหนดกลยุทธ์ เนื่องจากไม่ได้มีเพียงแค่องค์กรเราเพียงองค์กรเดียว เรายังมีคู่แข่งขันที่พร้อมจะแย่งลูกค้า พร้อมที่จะแซงหรือนำหน้าเราไปอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นกลยุทธ์จึงเป็นสิ่งสำคัญต่อการชูความสำเร็จและล้มเหลวขององค์กร และเหตุผลสำคัญอีกประการหนึ่งที่องค์กรจำเป็นต้องมีกลยุทธ์ คือ การสร้างความแตกต่าง เพราะว่าความแตกต่างจะก่อให้เกิดความต้องการ ยิ่งมีความแตกต่างมากเท่าไร ยิ่งทำให้เป็นจุดเด่นมากขึ้น ยิ่งทำให้คนต้องการเพิ่มมากขึ้น ถ้าจะพูดกันง่าย ๆ ว่ากลยุทธ์ คือ เครื่องทุ่นแรงในการบริหารงานเพื่อไปสู่จุดหมาย คำว่าเครื่องทุ่นแรง คือ สิ่งที่จะช่วยให้องค์กรไปถึงจุดหมายด้วยต้นทุนที่ต่ำกว่า ประสิทธิภาพสูงกว่า ไปถึงจุดหมายได้ดีกว่า เร็วกว่า ความเสี่ยงน้อยกว่าองค์กรที่เป็นคู่แข่งขันกัน

ประโยชน์ของกลยุทธ์

สำหรับประโยชน์ของการนำกลยุทธ์ไปใช้ในการดำเนินงานขององค์การ มีนักวิชาการได้กล่าวไว้ต่างๆ ดังนี้

ทอมป์สันและสตริคแลนด์ (Thompson and Strickland, 1999, p. 24, อ้างถึงใน สมพิศ เอื้อเฟื้อ, 2558, หน้า 14 - 15) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของกลยุทธ์ พอสรุปได้ ดังนี้

1. เพื่อให้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานต่อทุกคนในองค์การ โดยเฉพาะในประเด็นสำคัญ “สิ่งที่เราพยายามจะทำ และทำให้สำเร็จ”

2. ทำให้ผู้จัดการ มีความตื่นตัวมากขึ้นต่อทิศทางการเปลี่ยนแปลง เพื่อปรับแนวทางการดำเนินงานให้สอดคล้องกับโอกาสที่เกิดขึ้นและหาทางหลบเลี่ยงภยันตรายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

3. เพื่อช่วยให้ผู้จัดการ มีเหตุผลในการจัดสรรงบประมาณในการลงทุน จัดกำลังคนและทรัพยากรอื่น ๆ ให้กับแผนงานต่าง

4. ช่วยให้การตัดสินเชิงกลยุทธ์ ซึ่งผู้จัดการฝ่ายต่าง ๆ ทั้งองค์การปฏิบัติงานร่วมกันจะได้ตัดสินใจสอดคล้องกันเป็นหนึ่งเดียว

5. เพื่อช่วยให้เกิดการจัดการกิจกรรมล่วงหน้า เพื่อตัดสินใจตอบโต้หรือตั้งรับต่อแนวโน้มต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

ทอมป์ สัน และสตริคแลนด์ ยังได้กล่าวอีกว่า ข้อได้เปรียบของการลงมือก่อน หรือการริเริ่มใช้กลยุทธ์ต่าง ๆ ก่อนผู้อื่น เป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้เกิดผลสำเร็จในการดำเนินงานในระยะยาวที่ดีกว่าเสมอ จากประวัติศาสตร์ทางธุรกิจ แสดงให้เห็นว่าบริษัทที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินงานสูง มักจะเป็นบริษัทที่เป็นฝ่ายริเริ่ม หรือฝ่ายนำก่อนเสมอ ไม่ใช่เป็นฝ่ายตอบโต้หรือป้องกัน การใช้กลยุทธ์ในเชิงรุก เพื่อเป็นผู้นำในสิ่งใหม่หรือการรู้จักฉกฉวยโอกาสเพื่อความได้เปรียบผู้แข่งขัน และรู้จักใช้ประโยชน์ทางการตลาด จะทำให้บริษัทประสบผลสำเร็จทางด้านการเงินและจะกลายเป็นผู้นำทางด้านการตลาด

เพิร์ซและโรบินสัน (Pearce and Robinson, อ้างถึงใน อมรรัตน์ เถื่อนทอง, 2554, หน้า 22-24) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการใช้กลยุทธ์ว่า จะช่วยให้ผู้จัดการทุกระดับขององบริษัทได้เข้ามาทำงานร่วมกัน ทั้งด้านการวางแผนและการนำแผนงานไปปฏิบัติ การให้ผู้จัดการทุกระดับเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงาน ย่อมก่อให้เกิดผลประโยชน์ในเชิงพฤติกรรม ในแง่การบริหารเชิงกลยุทธ์ที่มีคุณค่าเป็นอย่างยิ่ง กล่าวคือทำให้ผู้บริหารทุกระดับเกิดความรัก ความสามัคคี ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน พร้อมที่จะอุทิศตนอุทิศเวลามุ่งมั่น ทำงานร่วมกัน เพื่อให้งานเดินหน้าไปสู่ความสำเร็จ ซึ่งสิ่งดังกล่าวเหล่านี้ไม่สามารถวัดเป็นตัวเงินได้ แต่มีความหมายยิ่งในเชิงการจัดการ

เพิร์ซ และโรบิน กล่าวว่า การดำเนินผลการดำเนินงานขององค์การอย่างถูกต้อง จึงไม่ควรใช้เกณฑ์การประเมินผลด้านการเงิน เพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ควรจะใช้เกณฑ์การประเมินผลที่ไม่ใช่การเงิน อีกด้วย นั้นคือ เกณฑ์อันเกิดจากผลประโยชน์เชิงพฤติกรรม เพราะฝ่ายที่บริหารระดับสูงใช้มาตรการที่จะกระตุ้นส่งเสริมให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีพฤติกรรมในเชิงบวก ก็มีส่วนช่วยให้บริษัทสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ด้านการเงินเช่นเดียวกัน ดังนั้น ประโยชน์ของการบริหารเชิงกลยุทธ์นอกจากจะเพิ่มความสามารถด้านทางด้านทำกำไรแล้ว ยังมีประโยชน์ ด้านพฤติกรรมการบริหาร ทำให้บริษัทเกิดผลดีหลายประการ ดังนี้

1. กิจกรรมการจัดทำกลยุทธ์ มีส่วนช่วยป้องกันมิให้บริษัทเกิดปัญหาต่าง ๆ ได้มาก ผู้จัดการซึ่งกระตุ้นความสนใจของผู้ใต้บังคับบัญชาให้สนใจด้านการวางแผน จะเป็นแรงผลักดันที่สำคัญทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเกิดความรู้สึกว่าเป็นหน้าที่ของตนที่จะต้องเข้าร่วมรับผิดชอบในการวางแผน กลยุทธ์เป็นสิ่งสำคัญมากกว่าที่จะสนใจในด้านอื่น ๆ

2. การตัดสินใจเชิงกลยุทธ์โดยอาศัยกลุ่ม อันเกิดจากมุมมองของสมาชิกของกลุ่มที่มีความรู้ความชำนาญหลายสาขามาร่วมกันตัดสินใจจะทำให้เกิดแนวทางการจัดทำกลยุทธ์ที่หลากหลาย และผ่านการเลือกสรรนำกลยุทธ์ไปใช้ที่เหมาะสม เพราะผ่านการกลั่นกรองที่ดี

3. การให้พนักงานได้เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดทำกลยุทธ์ ทำให้พวกเขาเข้าใจในความสัมพันธ์ระหว่างผลิตภาพกับรางวัล (productivity – reward relationship) เป็นอย่างดี นั้นคือรู้ว่า หากผลการดำเนินงานประสบผลสำเร็จ ผลตอบแทนที่ได้รับคืออะไรในทุก ๆ แผน จะมีส่วนช่วยให้พนักงานมีขวัญและกำลังใจในการทำงานที่ดี และในขณะเดียวกันก็จะส่งผลทำให้ผลิตภาพเพิ่มสูงขึ้นอีกด้วย เป็นไปตามหลักการที่ว่า “ขวัญสูงจะนำไปสู่ผลิตภาพที่สูงขึ้นด้วย” หรือ “High morale leads to high productivity”

4. การเกิดช่องว่างหรืองานซ้ำซ้อนกัน ในการดำเนินกิจกรรมระหว่างบุคคลและกลุ่มผู้ทำงานจะลดลง เพราะการที่ทุกคนได้มีส่วนร่วมในการจัดทำกลยุทธ์ร่วมกัน จะทำให้แต่ละคนรู้บทบาทและหน้าที่ของตนเองที่ชัดเจน

5. การต่อต้านการเปลี่ยนแปลง (resistance to change) จะลดลงจากการที่พนักงานได้มีส่วนร่วมในการจัดทำกลยุทธ์ ย่อมทำให้เขาเกิดความพอใจจากการตัดสินใจของเขาเอง จึงมีความเป็นไปได้สูงที่จะยอมรับ และพร้อมที่จะให้ความร่วมมือต่อต้านการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น

จากแนวคิดเกี่ยวกับความสำคัญและประโยชน์ของกลยุทธ์ ผู้วิจัยสรุปได้ว่าความสำคัญและประโยชน์ของกลยุทธ์การบริหารสถานศึกษา สรุปได้ดังนี้ การบริหารองค์การในปัจจุบันมีการเปลี่ยนทั้งสภาพแวดล้อมภายนอกและสภาพแวดล้อมภายในตลอดเวลา ทำให้ผู้บริหารจะต้องมีวิธีการบริหารงานที่ปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงให้ทันต่อสถานการณ์ เพื่อให้ดำเนินงานขององค์การบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนด และอาจเห็นโอกาสใหม่ ๆ และรู้ถึงขีดจำกัดความสามารถขององค์การ รู้ถึงทิศทางในการดำเนินงานที่ชัดเจน เห็นแนวทางในการปฏิบัติ ทำให้องค์การเกิดความแข็งแกร่ง สามารถคาดการณ์ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นและยังเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้บริหารในระดับต่าง ๆ มีส่วนร่วมในการบริหาร ทำให้การเปลี่ยนแปลงที่อาจจะเกิดขึ้นประสบความสำเร็จ โดยมุ่งวัตถุประสงค์เดียวกัน และประโยชน์ของกลยุทธ์เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานในองค์กร ทำให้องค์กรรู้ทิศทางในการดำเนินงานเข้าใจวัตถุประสงค์ของการทำงานขององค์กร สามารถจัดสรรงบประมาณในการลงทุน การจัดกำลังคน ช่วยในเรื่องการตัดสินใจตอบโต้ตั้งรับต่อสถานการณ์ต่าง ๆ ทำให้ผู้บริหารทุกระดับมีส่วนร่วมในการทำงาน ย่อมทำให้เกิดผลในเชิงพฤติกรรม ทำให้เกิดความรัก ความสามัคคี ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันพร้อมอุทิศตนอุทิศเวลาให้กับงาน เพื่อให้องค์กรเดินหน้าไปสู่ความสำเร็จ

2.1.3 องค์ประกอบของกลยุทธ์

สราวรรณ์ เรืองกัลป์ปวงศ์ และอรรนพ เรืองกัลป์ปวงศ์มี (2552, หน้า 15, อ้างถึงใน สมพิศ เอื้อเฟื้อ, 2558, หน้า 16 - 18) กล่าวว่า องค์ประกอบของกลยุทธ์ที่สำคัญมี ดังนี้

1) การกำหนดทิศทางขององค์กร ได้แก่ การกำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมายและวัตถุประสงค์หลักขององค์กร ซึ่งทุกองค์กรจะต้องกำหนดทิศทางของตนเองให้ชัดเจนว่าจะมุ่งไปในทางทิศใด

2) การวิเคราะห์เชิงกลยุทธ์ คือ การวิเคราะห์ปัจจัยและสภาวะแวดล้อมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับองค์กรและกลยุทธ์ขององค์กร โดยการวิเคราะห์กลยุทธ์จะช่วยให้องค์กรทราบถึงทรัพยากรและความสามารถต่าง ๆ ที่มีอยู่ในองค์กรเพื่อทราบ จุดแข็ง จุดอ่อน ขององค์กร ซึ่งจะทำให้องค์กรสร้างความได้เปรียบในเชิงการแข่งขัน สำหรับสภาวะแวดล้อมภายนอกนั้น จะประกอบด้วยปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับองค์กรโดยตรง เช่น อุตสาหกรรมที่องค์กรดำเนินการอยู่ คู่แข่งขัน ลูกค้า ผู้จัดส่งวัตถุดิบ ปัจจัยที่ไม่เกี่ยวข้องกับองค์กรโดยตรง แต่ก่อให้เกิดโอกาสและข้อจำกัด แก่องค์กร เช่น ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ สังคม กฎหมาย เทคโนโลยี และวัฒนธรรม

3) การจัดทำกลยุทธ์ เป็นการนำข้อมูลและความรู้ต่าง ๆ ที่ได้รับจากการกำหนดทิศทางขององค์กร และการวิเคราะห์ปัจจัยภายนอกและภายในองค์กรมาจัดทำเป็นกลยุทธ์ในระดับและรูปแบบต่าง ๆ รวมทั้งการประเมินและคัดเลือกกลยุทธ์ที่เหมาะสมกับองค์กรมากที่สุด

การจัดทำกลยุทธ์เป็นการกำหนดแนวทาง วิธีการและกิจกรรมต่าง ๆ ขององค์กร เพื่อช่วยให้องค์กรสามารถบรรลุถึงภารกิจ และวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ได้ โดยการนำเอาการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยภายนอกและภายในองค์กรมาพิจารณาประกอบ

กลยุทธ์โดยทั่วไปสามารถแบ่งได้เป็น 3 ระดับ ได้แก่กลยุทธ์ระดับองค์กร (Corporate Strategy) ซึ่งจะบอกถึงกลยุทธ์โดยรวมและทิศทางในการแข่งขัน กลยุทธ์ระดับธุรกิจ (Business Strategy) บอกถึงวิธีการที่องค์กรธุรกิจจะใช้ในการแข่งขันในอุตสาหกรรมแต่ละประเภท และกลยุทธ์การปฏิบัติการ หรือดำเนินงาน (Functional or Operational Strategy) ซึ่งครอบคลุมวิธีการในการแข่งขันและดำเนินงานของหน่วยงานระดับปฏิบัติการต่าง ๆ กลยุทธ์ทั้งสามระดับจะต้องมีความสอดคล้องซึ่งกันและกัน เพื่อให้องค์กรสามารถบรรลุเป้าหมายที่ต้องการได้

4) การปฏิบัติตามกลยุทธ์ (Strategic implementation) เป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญเป็นอย่างมากในการจัดการกลยุทธ์ เพราะเมื่อองค์กรได้มีการจัดทำแผนกลยุทธ์แล้วจะต้องนำเอาแผนกลยุทธ์นั้นมาประยุกต์ปฏิบัติเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร ดังนั้นความสามารถในการปฏิบัติตามกลยุทธ์ขององค์กร จึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและจำเป็นต่อความสำเร็จหรือล้มเหลวของการจัดการกลยุทธ์

กิจกรรมหลักในการปฏิบัติตามกลยุทธ์ คือการพิจารณาเกี่ยวกับกลยุทธ์ที่ได้วางแผนและเลือกไว้ให้สามารถนำมาใช้ดำเนินงานได้และสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้ การประยุกต์กลยุทธ์มักจะเกี่ยวข้องกับกิจกรรมต่าง ๆ ภายในองค์กร เช่น

4.1 การเสริมสร้างทักษะความรู้ความสามารถทั้งผู้บริหารและผู้ปฏิบัติการให้เหมาะสมกับกลยุทธ์ขององค์กร

4.2 การจัดโครงสร้างในการบริหารและระบบดำเนินงานในด้านต่าง ๆ ขององค์กรให้สอดคล้องและเหมาะสมกับกลยุทธ์ขององค์กร

4.3 การบริหารการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในองค์กร

4.4 การมีวัฒนธรรมองค์กรที่สอดคล้องและสนันสนุนต่อกลยุทธ์ขององค์กร

กล้า ทองขาว (2548, อ้างถึงใน สมพิศ เอื้อเฟื้อ, 2558, หน้า 18) กล่าวถึงองค์ประกอบของกลยุทธ์ประกอบด้วย 1) วิสัยทัศน์ 2) พันธกิจ 3) เป้าหมาย 4) กลยุทธ์ 5) มาตรการดำเนินการและ 6) การประเมินผล โดยการประเมินผลการปฏิบัติงาน สิ่งที่เป็นเครื่องแสดงถึงความสำเร็จในการปฏิบัติ อาจพิจารณาได้จากผลผลิตที่เกิดขึ้น (Output) โดยในปัจจุบันจะต้องพิจาณาทั้งในด้านผลผลิต (Output) และผลลัพธ์ (Outcome) โดยมีเกณฑ์ในการวัดที่กำหนดขึ้น ซึ่งเรียกกันว่าดัชนีบ่งชี้หรือตัวชี้วัดความสำเร็จ

บุญเลิศ เย็นคงคา (2549, หน้า 29, อ้างถึงใน พัชรี พิมพิลา, 2559, หน้า 19 - 20) กล่าวว่า กลยุทธ์ เป็นชุดของการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับขอบเขตของกิจกรรมขององค์การต่าง ๆ วัตถุประสงค์ทั้งหลายที่ต้องการบรรลุผลสำเร็จภายในขอบเขตที่กำหนดไว้และรวมถึงการแบ่งสรรทรัพยากรที่จะกระทำเพื่อที่จะให้บรรลุผลสำเร็จในวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้นั้น การตัดสินใจต่าง ๆ จะเกี่ยวข้องกับการดำเนินการ ทั้งภายในและภายนอกขอบเขตขององค์การด้วยพร้อมกัน ดังนั้น กลยุทธ์จึงประกอบด้วย

1. ขอบเขต คือ การตัดสินใจเกี่ยวกับตลาดและลูกค้าที่จะตอบสนองชนิดและลักษณะของผลิตภัณฑ์ต่าง ๆและกรอบการแข่งขัน

2. วัตถุประสงค์ คือ การตัดสินใจเกี่ยวกับลักษณะของผลงาน (Performance characteristics) ที่ต้องการหรือเป้าหมายต่างๆที่สัมพันธ์กันกับขอบเขตของกลยุทธ์เช่น อัตราการเติบโต ส่วนแบ่งการตลาด ความสามารถในการทำกำไร และอื่น ๆ

3. การแบ่งสรรทรัพยากร คือ การตัดสินใจเกี่ยวกับการแบ่งสรรทรัพยากรขององค์การ เช่น เงินกองทุน สิ่งอำนวยความสะดวก บุคลากร การทุ่มเทความสนใจในทางบริหาร และอื่น ๆ ภายในระหว่างกิจกรรมต่าง ๆ ขององค์การที่แตกต่างกัน

จากแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของกลยุทธ์ ผู้วิจัยสรุปได้ว่าองค์ประกอบของกลยุทธ์ หมายถึง การกำหนดทิศทางขององค์กร การวิเคราะห์เชิงกลยุทธ์โดยการวิเคราะห์กลยุทธ์จะช่วยให้องค์กรทราบถึงทรัพยากร และความสามารถต่าง ๆ ที่มีอยู่ในองค์กร เพื่อทราบ จุดแข็ง จุดอ่อนขององค์กร การจัดทำกลยุทธ์เป็นการกำหนดแนวทาง วิธีการและกิจกรรมต่าง ๆ ขององค์กรเพื่อช่วยให้องค์กรสามารถบรรลุถึงภารกิจ และวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ได้ กลยุทธ์แบ่งได้ 3 ระดับกลยุทธ์ระดับองค์กร (Corporate Strategy) กลยุทธ์ระดับธุรกิจ (Business Strategy) และกลยุทธ์การปฏิบัติการ หรือดำเนินงาน (Functional or Operational Strategy) และการปฏิบัติตามกลยุทธ์ถือเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญเพราะเมื่อองค์กรได้มีการจัดทำแผนกลยุทธ์แล้วจะต้องนำเอาแผลกลยุทธ์นั้นมาประยุกต์ปฏิบัติเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร

2.1.4 ปัจจัยที่ทำให้การจัดการกลยุทธ์ประสบความสำเร็จ

อนิชวัช แก้วจำนง (2551, หน้า 11-13, อ้างถึงใน สมพิศ เอื้อเฟื้อ, 2558, หน้า 18 - 20) ได้กล่าวว่า ปัจจัยที่อาจส่งผลให้การจัดการกลยุทธ์บรรลุผลสำเร็จ มีดังนี้

1. การกำหนดทิศทางองค์การ เป็นปัจจัยสู่ความสำเร็จในลำดับแรก ๆ ที่องค์การต้องคำนึงถึงทิศทางองค์การจะเป็นแนวทางที่บอกให้บุคคลในองค์กรได้ทราบว่าองค์กรต้องการอยู่ในสภาพอย่างไร จะดำเนินกิจการอย่างไรในอนาคตและองค์การต้องการทำงานอย่างไรเพื่อบรรลุผลสำเร็จตามที่ต้องการ เป็นต้น ทิศทางองค์การอาจกำหนดเป็นลายลักษณ์อักษรและประกาศให้รับรู้โดยทั่วไปหรือไม่ได้กำหนดเป็นลายลักษณ์อักษรก็ได้ แต่ผู้บริหารต้องบอกบุคคลในองค์การได้รับทราบเพื่อให้ได้เข้าใจและตระหนักว่าองค์การเป็นอย่างไรในอนาคต การกำหนดทิศทางองค์การ ได้แก่ การกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย วัตถุประสงค์และนโยบายองค์การ

2. ศักยภาพและขีดความสามารถของผู้บริหาร โดยทั่วไปผู้บริหารต้องเป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์สูง อาจเป็นไปได้ที่บุคคลเหล่านี้มีขีดความสามารถแต่อาจได้รับข้อจำกัดจากศักยภาพขององค์การหรือบางครั้งผู้บริหารมีศักยภาพสูงแต่ขีดความสามารถในการปฏิบัติงานไม่เพียงพอก็ได้ ดังนั้น ทั้งศักยภาพและขีดความสามารถของผู้บริหารจึงต้องไปด้วยกันเพื่อให้สามารถส่งผลด้านบวกต่อการบริหารเชิงกลยุทธ์ขององค์การ

3. บทบาทหน้าที่ และความรับผิดชอบของผู้บริหาร เป็นที่ทราบกันดีแล้วว่าบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดกลยุทธ์คือผู้บริหารทุกระดับ บุคคลเหล่านี้ต้องรับรู้ในบทบาท หน้าที่และความรับผิดชอบของตนเอง ทั้งนี้ เพื่อการทำงานในหน้าที่และความรับผิดชอบได้อย่างเหมาะสม โดยสามารถนำพาองค์การไปสู่การบรรลุผลสำเร็จได้

4. การดำเนินงานตามกระบวนการบริหารเชิงกลยุทธ์ เป็นปัจจัยที่ต้องให้ความสำคัญ เนื่องจากการบริหารเชิงกลยุทธ์ต้องกระทำเป็นกระบวนการต่อเนื่องกันไป โดยหากมีข้อผิดพลาดในกระบวนการใดจะส่งผลต่อกระบวนการในลำดับต่อไป ผู้บริหารจึงต้องใช้ความรอบคอบในการนำการบริหารเชิงกลยุทธ์ไปใช้ในองค์การ

5. ความสนใจของอุตสาหกรรมและการแข่งขัน เป็นเงื่อนไขในการกำหนดกลยุทธ์ หากธุรกิจที่กำลังดำเนินงานเป็นที่น่าสนใจของอุตสาหกรรมอื่นก็อาจจะทำให้มีความน่าสนใจลงทุนในธุรกิจนั้นมากขึ้น ทำให้การแข่งขันในธุรกิจมีความรุนแรง จึงอาจต้องเพิ่มความเข้มข้นของกลยุทธ์ที่จะนำมาใช้ ทั้งนี้ หากประเมินสถานการณ์ผิดพลาดก็อาจทำให้กลยุทธ์ผิดพลาดเช่นเดียวกันองค์การจึงต้องปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ให้สอดคล้องกับสภาพการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้น ดังนั้น นักวางแผนกลยุทธ์ที่มีประสิทธิภาพ ต้องศึกษาและติดตามสภาพของอุตสาหกรรมและการแข่งขันอยู่ตลอดเวลา

6. โอกาสและข้อจำกัดสำหรับแต่ละองค์การธุรกิจ เป็นสิ่งที่องค์การต้องเผชิญอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้และเป็นปัจจัยสำคัญต่อการกำหนดกลยุทธ์ ทั้งนี้ ให้ระลึกเสมอว่ากลยุทธ์ที่กำหนดต้องกำหนดเพื่อสร้างโอกาสให้กับธุรกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งโอกาสที่จะก่อให้เกิดความสามารถในการแข่งขันในระยะยาวขององค์การ ขณะเดียวกันกลยุทธ์ที่ดีต้องสามารถป้องกันข้อจำกัดต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นต่อการดำเนินงานขององค์การธุรกิจในขณะนั้น

7. การปฏิบัติงานตามหลักจริยธรรม องค์การในปัจจุบันเริ่มหันมาให้ความสำคัญกับจริยธรรรมทางธุรกิจมากขึ้น โดยเชื่อว่าจริยธรรมมีอิทธิพลต่อความรู้สึกของบุคคลและพฤติกรรม

ของสังคม หากองค์การให้การยอมรับและปฏิบัติตามเท่ากับว่าองค์การปฏิบัติตามมติของสังคมจึงต้องได้การยอมรับและสนับสนุนจากสังคมต่อไป จริยธรรมทางธุรกิจ เช่น หลีกเลี่ยงการให้สินบน การกล่าวร้ายต่อคู่แข่ง การทำลายสิ่งแวดล้อมและการใช้อำนาจทางการเมือง เป็นต้น องค์การที่ไม่ได้นำจริยธรรมมาใช้กำหนดเป็นกลยุทธ์เสียเปรียบในการแข่งขันเพราะอาจไม่ได้รับการยอมรับและสนับสนุนจากสังคมและอาจนำองค์การไปสู่ความล้มเหลวหรือการไม่ได้รับการยอมรับจากสังคมอาจถึงขั้นต้องเลิกกิจการไปก็ได้

8. ทรัพยากรองค์การ กล่าวว่าองค์การที่มีความพร้อมในปัจจัยการผลิต ได้แก่ แรงงาน เงินทุน เครื่องจักร วัตถุดิบ เทคโนโลยีและวัสดุอุปกรณ์ เป็นต้น จะมีความได้เปรียบในการจัดการและการดำเนินงานมากกว่าองค์การที่ไม่มีความพร้อม แม้ว่าองค์การอาจแสวงหาปัจจัยอื่น ๆ ทดแทนปัจจัยการผลิตบางประเภทได้แต่ก็อาจทำได้ชั่วคราวเท่านั้น การมีความพร้อมในด้านปัจจัยการผลิตจึงเป็นการสร้างความได้เปรียบในเชิงการจัดการ

จากแนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยที่ทำให้การจัดการกลยุทธ์ประสบความสำเร็จ ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ปัจจัยที่ทำให้การจัดการกลยุทธ์ประสบความสำเร็จ หมายถึง การกำหนดทิศทางองค์กรที่องค์กรต้องคำนึงถึงจะเป็นแนวทางที่บอกให้บุคคลากรในองค์กรได้ทราบว่าองค์กรต้องอยู่ในสภาพใด ความสามารถของผู้บริหารหรือศักยภาพของผู้บริหาร ต้องเป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์สูง บทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของผู้บริหารต้องทำหน้าที่และความรับผิดชอบอย่างเหมาะสม การดำเนินงานตามกระบวนการเชิงกลยุทธ์ต้องทำให้กระบวนการต่อเนื่องกัน ผู้บริหารต้องมีความรอบคอบ และความน่าสนใจของอุตสาหกรรมและการแข่งขัน ถ้าธุรกิจเป็นที่น่าสนใจก็จะมีการลงทุนกันเพิ่มมากขึ้น โอกาสและข้อจำกัดสำหรับแต่ละองค์กร เป็นสิ่งที่ต้องเผชิญอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้และเป็นปัจจัยในการกำหนดกลยุทธ์

2.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับทัศนคติ

แนวคิดเกี่ยวกับทัศนคติ ผู้วิจัยได้ศึกษาเกี่ยวกับ ความหมาย ลักษณะ องค์ประกอบ ปัจจัยที่มีอิทธิพล และปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ รายละเอียดมีดังนี้

2.2.1 ความหมายของทัศนคติ

มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของทัศนคติไว้ ดังนี้

ปรียาภรณ์ วงศ์อนุตรโรจน์ (2541, หน้า 15) กล่าวไว้ว่า ทัศนคติเป็นการแสดงออกทางด้าน ความรู้สึกที่ชอบหรือไม่ชอบของบุคคลที่มีต่อสิ่งต่างๆ หลังจากได้รับประสบการณ์ในสิ่งนั้นๆ แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ คือความรู้สึกในทางบวก เป็นการแสดงออกถึงความพอใจ ความเห็นด้วย ความชอบและให้การสนับสนุน เป็นต้น ความรู้สึกในทางลบ เป็นการแสดงออกถึงความไม่ฟัง พอใจ ความไม่เห็นด้วย ความไม่ชอบและไม่ให้การสนับสนุน เป็นต้น และความรู้สึกที่เป็นกลางคือ ไม่มีความรู้สึกใด ๆ โดยบุคคลจะแสดงออกทางด้านความรู้สึกทางพฤติกรรม แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ พฤติกรรมภายนอก เป็นพฤติกรรมที่สังเกตได้จากการกล่าว วาจาสนับสนุน การแสดงออกทางหน้าตาหรือท่าทางที่บ่งบอกถึงความรู้สึกที่พึงพอใจและพฤติกรรมภายใน เป็นพฤติกรรมที่ไม่สามารถสังเกตได้ชอบหรือไม่ชอบก็ไม่แสดงออกหรือจะเป็นความรู้สึกกลาง ๆ

สร้อยตระกูล (ติวยานนท์) อรรถมานะ (2542, หน้า 42) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ทัศนคติ หมายถึง ผลผสมผสานระหว่างความนึกคิด ความเชื่อ ความคิดเห็น ความรู้ และความรู้สึกของบุคคล ที่มีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด คนใดคนหนึ่ง สถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง ๆ ซึ่งออกมาในทางประเมินค่าอัน อาจเป็นไปในทางยอมรับหรือปฏิเสธก็ได้ และความรู้สึกเหล่านี้มีแนวโน้มที่จะก่อให้เกิดพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่งขึ้น

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ (2542, หน้า 44) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ทัศนคติ หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดของบุคคลที่มีต่อสิ่งในสิ่งหนึ่ง ซึ่งผู้บริโภคเรียนรู้จากประสบการณ์ในอดีตโดยใช้เป็น นักการตลาดนิยมใช้ในการโฆษณาเพื่อสร้างทัศนคติที่ดีต่อตัวเชื่อมระหว่างความคิดและพฤติกรรม ผลิตภัณฑ์และตราสินค้า เสริมแรงและ (หรือ) เปลี่ยนทัศนคติ

อดุลย์ จาตุรงคกล (2543, หน้า 190) กล่าวว่า ทัศนคติเกี่ยวข้องกับการแสดงออกทาง ความรู้สึกที่อยู่ภายใน เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงแนวโน้มในทางใดทางหนึ่งของบุคคล เช่น การแสดงออกว่าชอบ หรือไม่ชอบในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ทั้งนี้ก็อาจจะเป็นเพียงแง่คิดของบุคคลหนึ่งๆ ทั้งแง่คิดและแนวโน้ม ดังกล่าวสามารถแสดงให้เห็นถึงความคิด ซึ่งเปลี่ยนแปลงได้เมื่อเวลาได้ผ่านไปนานๆ เนื่องจากทัศนคติเป็นกระบวนการทางจิตวิทยา เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ จึงไม่สามารถสังเกตให้เห็นโดยตรง

กมลรัตน์ หล้าสุวงษ์ (2543, หน้า 37) ได้กล่าวว่า ทัศนคติ หมายถึง ความรู้สึกของบุคคล ได้แก่ ความรู้สึกไม่พอใจ ความรัก ความไม่เป็นมิตร ความพอใจ ความไม่ไว้วางใจ ความกลัว ฯลฯ ที่มี ต่อบุคคลหรือสิ่งของต่างๆ

พรชัย ลิขิตธรรมโรจน์ (2545, หน้า 67) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ทัศนคติ หมายถึง การประเมินผลถึงสิ่งที่ชอบหรือไม่ชอบวัตถุ คน หรือเหตุการณ์ ซึ่งเป็นการสะท้อนถึงความรู้สึกที่มีต่อบางสิ่งบางอย่าง

ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร (2545, หน้า 138, อ้างถึงใน พระสรภัค เขมปญฺโญ (รามัญอุดม), 2560, หน้า 7) ได้ให้ความหมายของทัศนคติไว้ว่า ทัศนคติ คือ สภาวะความพร้อมทางจิตที่เกี่ยวข้องกับความคิด ความรู้สึก และแนวโน้มของพฤติกรรมบุคคลที่มีต่อบุคคลหรือ สิ่งของสถานการณ์ต่าง ๆ ไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่งเป็นสภาวะความพร้อมทางจิตที่มีความพร้อมและตั้งอยู่นานพอสมควร

รังสรรค์ ประเสริฐศรี (2548, หน้า 68) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ทัศนคติ หมายถึง การ ประเมินหรือการตัดสินเกี่ยวกับความชอบหรือไม่ชอบในวัตถุ คน หรือเหตุการณ์ ซึ่งจะสะท้อนให้เห็น ถึงความรู้สึกของคนคนหนึ่งเกี่ยวกับบางสิ่งบางอย่าง หรือเป็นท่าทีหรือแนวโน้มของบุคคลที่แสดงต่อ สิ่งใดสิ่งหนึ่ง อาจเป็นบุคคล กลุ่มคน ความคิด หรือสิ่งของก็ได้ โดยมีความรู้สึกหรือความเชื่อเป็นพื้นฐานทัศนคติไม่ใช่สิ่งเดียวกับค่านิยม เพราะค่านิยมเป็นสิ่งที่เราเห็นคุณค่า

สุภาภรณ์ พลนิกร (2548, หน้า 226) ได้กล่าวว่า ทัศนคติ คือ วิธีการที่แต่ละคนคิด รู้สึก และการกระทำต่อสภาวะแวดล้อม หรือปริมาณของความรู้สึก (Effect of Feeling Quantity) ทั้ง ทางบวกและทางลบที่มีต่อสิ่งที่มากระตุ้นต่าง ๆ (Stimuli) หรือเป็นความโน้มเอียงที่เกิดจากการเรียนรู้ (Learned Predisposition) ในการตอบสนองต่อวัตถุใด ๆ (Object) ทั้งในด้านที่ดีและไม่ดีด้วยความเสมอต้น เสมอปลาย (Consistent)

พัชรา ตันติประภา (2553, หน้า 56-57) ได้กล่าวว่า ทัศนคติ คือ ผลรวมของความเชื่อ และการประเมินสิ่งใดสิ่งหนึ่งของบุคคล ซึ่งนำไปสู่แนวโน้มที่จะกระทำการในวิถีทางหนึ่งๆ

โรเจอร์ (Roger,1978, pp. 208-209 อ้างใน สุรพงษ์ โสธนะเสถียร, 2533, หน้า 122) ได้ กล่าวถึง ทัศนคติว่า เป็นดัชนีชี้ว่าบุคคลนั้นคิดและรู้สึกอย่างไร กับคนรอบข้าง วัตถุหรือสิ่งแวดล้อม ตลอดจนสถานการณ์ต่าง ๆ โดยทัศนคตินั้นมีรากฐานมาจากความเชื่อที่อาจส่งผลถึงพฤติกรรมใน อนาคตได้ ทัศนคติ จึงเป็นเพียงความพร้อมที่จะตอบสนองต่อสิ่งเร้าและเป็นมิติของการประเมิน เพื่อ แสดงว่า ชอบหรือไม่ชอบต่อประเด็นหนึ่ง ๆ ซึ่งถือเป็นการสื่อสารภายในบุคคล (Interpersonal Communication) ที่เป็นผลกระทบมาจากการรับสารอันจะมีผลต่อพฤติกรรมต่อไป

จากแนวคิดเกี่ยวกับความหมายของทัศนคติ ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ความหมายทัศนคติ คือ พฤติกรรมของแต่ละบุคคลที่มีความคิด ความเชื่อ ความรู้สึก และการตอบสนองต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นบุคคล กลุ่ม สถานการณ์ เรื่องราวต่าง ๆ ไปในทางใดทาง หนึ่งอาจเป็นไปในทางสนับสนุนหรือคัดค้าน คือ ชอบหรือไม่ชอบ เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยก็ได้

2.2.2 ลักษณะของทัศนคติ

อธิภัทร สายนาค (2543: 26) อธิบายถึงลักษณะของทัศนคติที่สำคัญมีดังนี้

(1) ทัศนคติ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้หรือการได้รับประสบการณ์ ไม่ใช่สิ่งที่ติดตัวมาแต่กำเนิด

(2) ทัศนคติ เป็นดัชนีที่ชี้แนวทางการการแสดงพฤติกรรม กล่าวคือ ถ้ามีทัศนคติที่ดีก็มี แนวโน้มที่จะเข้าหา หรือแสดงพฤติกรรมนั้นๆ ในทางตรงกันข้ามถ้ามีทัศนคติที่ไม่ดีก็มีแนวโน้มที่จะ ไม่เข้าหาโดยการถอนหนีหรือต่อต้านการแสดงพฤติกรรมนั้น

(3) ทัศนคติ สามารถถ่ายทอดจากบุคคลหนึ่งไปสู่บุคคลอื่นๆ ได้ เช่น บิดา มารดา ไม่ชอบ บุคคลหนึ่ง ย่อมมีแนวโน้มทำให้เด็กไม่ชอบบุคคลนั้นด้วย

(4) ทัศนคติ สามารถเปลี่ยนแปลงได้ เนื่องจากทัศนคติเป็นสิ่งที่ได้มาจากการเรียนรู้หรือ ประสบการณ์ของแต่ละบุคคล ถ้าการเรียนรู้หรือระสบการนั้นเปลี่ยนแปลง ทัศนคติย่อมเปลี่ยนแปลงไปด้วย

จิระวัฒน์ วงศ์สวัสดิวัฒน์ (2536: 2-5) ได้รวบรวมลักษณะของทัศนคติในมุมมองของ นักวิชาการหลายท่าน ดังนี้

(1) ทัศนคติที่เกิดจากการเรียนรู้ไม่ใช่สิ่งที่มีติดตัวมาแต่กำเนิด กล่าวคือ ประสบการณ์มี อิทธิพลอย่างมากต่อทัศนคติ การสะสมประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยผ่านกระบวนการ ปะทะสังสรรค์กับสิ่งต่างๆในสังคม เป็นต้นว่า บุคคล สิ่งของ ฯลฯ มีผลโดยตรงต่อทัศนคติ

(2) ทัศนคติมีลักษณะของประเมิน (evaluative nature) กล่าวคือ ทัศนคติเกิดจากการประเมินความคิดหรือความเชื่อที่บุคคลที่บุคคลอื่น ซึ่งเป็นสื่อกลางทำให้เกิดปฏิกิริยาตอบสนอง ทัศนคติมีธรรมชาติของการประเมินความคิดหรือความเชื่อที่มีความรู้สึกแฝงอยู่ด้วยการที่บุคคลหนึ่งจะมีทัศนคติอย่างไรต่อสิ่งใดขึ้นอยู่กับการประเมินความรู้ ความคิดหรือความเชื่อถือที่มีเกี่ยวกับสิ่งนั้น

ซึ่งจะทำให้ผู้ประเมินความรู้สึกทางบวกหรือทางลบต่อสิ่งดังกล่าวผลของการประเมินอาจแตกต่างกันตามประสบการณ์ของแต่ละบุคคล

(3) ทัศนคติมีคุณภาพและความเข้มข้น (quality and intensity) กล่าวคือ คุณภาพและ ความเข้มข้นของทัศนคติจะเป็นสิ่งที่บอกถึงความแตกต่างของทัศนคติแต่ละคนต่อสิ่งต่างๆ คุณภาพของทัศนคติเป็นสิ่งที่ได้จากการประเมิน เมื่อบุคคลประเมินสิ่งใดสิ่งหนึ่งก็อาจมีทัศนคติทางบวก(ความรู้สึก ชอบ) หรือทัศนคติทางลบ(ความรู้สึกไม่ชอบ) ต่อสิ่งนั้น นั่นก่อให้เกิดสภาวะความพร้อมที่จะเข้าหาหรือ หลีกหนีสิ่งดังกล่าว ส่วนความเข้มข้นจะแสดงความมากน้อยของทัศนคติทางบวกหรือลบ หรือบ่งชี้ ระดับการประเมิน

(4) ทัศนคติมีความคงทนไม่เปลี่ยนง่าย (permanence) กล่าวคือ ทัศนคติที่ฝังแน่นลึกซึ้ง เนื่องจากสิ่งที่ประเมินมีความชัดเจนถูกต้องแน่นอน หรือในกรณีที่มีการสะสมประสบการณ์เกี่ยวกับสิ่ง นั้นโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้มานานพอ ในกรณีเช่นนี้การเพิ่มความรู้ใหม่หรือแม้แต่การบังคับให้ แสดงพฤติกรรมนั้นๆ อยู่เสมอก็อาจจะไม่มีผลทำให้ทัศนคติที่กล่าวมาข้างต้นเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ทำนองนี้จะสามารถใช้ทำนายหรืออธิบายพฤติกรรมในสถานการณ์ที่คล้ายคลึงกันในเวลาต่อมาได้อย่างถูกต้อง

(5) ทัศนคติต้องมีสิ่งที่หมาย (attitude object) กล่าวคือ ทัศนคติต้องมีสิ่งที่หมายที่แน่นอน ว่ามีทัศนคติต่ออะไร ต่อบุคคล ต่อสิ่งของ หรือต่อสถานการณ์ จะไม่มีทัศนคติลอยๆ ที่ไม่มีความ หมายถึงสิ่งใด และบุคคลจะต้องมีความรู้หรือประสบการณ์เกี่ยวกับสิ่งนั้น ทัศนคติจะแตกต่างกันตาม ระดับความแน่นอนชัดเจนและขอบเขตโครงสร้างซึ่งขึ้นอยู่กับจำนวน ชนิด และคุณลักษณะของส่วนประกอบนั้นๆ

(6) ทัศนคติมีลักษณะและความสัมพันธ์ กล่าวคือ ทัศนคติแสดงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสิ่งของบุคคลอื่นหรือสถานการณ์และความสัมพันธ์นี้เป็นความรู้สึกจูงใจ กล่าวคือ ความเชื่อ ของบุคคลที่มีต่อสิ่งนั้นจะทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อม ฉะนั้น เมื่อมีการประเมินความเชื่อมสัมพันธ์ในรูปแบบดังกล่าวก็จะเกิดขึ้นในโครงสร้างของทัศนคติ นอกจากความสัมพันธ์ข้างต้น ยังมีความสัมพันธ์ระหว่างแต่ละทัศนคติ

จากแนวคิดเกี่ยวกับลักษณะของทัศนคติ พอจะสรุปได้ว่า ทัศนคติเกิดจากการเรียนรู้หรือ ประสบการณ์ของแต่ละบุคคล สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามสภาวะแวดล้อม ถ้าเกิดขึ้นแล้วจะมีลักษณะ มั่นคงและเปลี่ยนแปลงได้ยาก ทัศนคติจะมีบทบาทช่วยให้บุคคลได้ปรับปรุงและพัฒนาตนเอง

2.2.3 องค์ประกอบของทัศนคติ

สำหรับองค์ประกอบของทัศนคติ ซึ่งมีกระบวนการที่ค่อนข้างซับซ้อน สำหรับปัจจัยที่มี อิทธิพลต่อการเกิดทัศนคติของบุคคลนั้นมีทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ซึ่งนักวิชาการต่าง ๆ ได้กล่าวถึงไว้ ดังนี้

ธีระพร สุวรรณโณ (2548, หน้า 162) ได้กล่าวเกี่ยวกับองค์ประกอบของทัศนคติ ไว้ว่า มีผู้เสนอความคิดเกี่ยวกับทัศนคติไว้ 3 แบบ คนคติแบบ 3 องค์ประกอบ ทัศนคติแบบ 2 องค์ประกอบและ ทัศนคติแบบ 1 องค์ประกอบ ดังนี้

1. ทัศนคติแบบมี 3 องค์ประกอบ ได้แก่

1.1 องค์ประกอบด้านปัญญา (Cognitive Component) ประกอบด้วย ความเชื่อ ความรู้ ความคิดและความคิดเห็น

1.2 องค์ประกอบด้านอารมณ์ ความรู้สึก (Affective Component) หมายถึง ความรู้สึก ชอบ-ไม่ชอบหรือท่าทางที่ดี-ไม่ดี

1.3 องค์ประกอบด้านพฤติกรรม (Behavioral Component) หมายถึง แนวโน้มหรือความ พร้อมที่บุคคลจะปฏิบัติ มีนักจิตวิทยาที่สนับสนุนการแบ่งทัศนคติออกเป็น 3 องค์ประกอบ ได้แก่ Krutch, Crutchfield, Palace and Triadic

2. ทัศนคติแบบมี 2 องค์ประกอบ ได้แก่

2.1 องค์ประกอบด้านปัญญา (Cognitive Component)

2.2 องค์ประกอบด้านอารมณ์ ความรู้สึก (Affective Component) ได้มีนักจิตวิทยาที่ สนับสนุนทัศนคติ 2 องค์ประกอบ ได้แก่ Katz and Rosenberg

3. ทัศนคติแบบมี 1 องค์ประกอบ ได้แก่

3.1 องค์ประกอบด้านพฤติกรรม (Behavioral) หมายถึง แนวโน้มหรือความตั้งใจของคนที่ จะแสดงบางสิ่งบางอย่างหรือการกระทำบางสิ่งบางอย่างต่อคนใดคนหนึ่ง สิ่งใดสิ่งหนึ่ง ในทางใดทางหนึ่ง เช่น เป็นศัตรูก็จะก้าวร้าวด้วยแต่ถ้าเป็นมิตรก็จะมีความอบอุ่น เป็นต้น โดยที่ความตั้งใจนี้อาจจะถูกวัด หรือประเมินออกมาได้จากการพิจารณาองค์ประกอบทางด้านพฤติกรรมของทัศนคติ

อดุลย์ จาตุรงคกุล และดุลยา จาตุรงคกุล (2550, หน้า 219-224) ได้กล่าวว่า ทัศนคติมี องค์ประกอบต่าง ๆ อยู่ 3 ส่วน โดยส่วนที่เกิดขึ้นก่อน เป็นส่วนของความเข้าใจ (Cognitive Component) ซึ่งแสดงออกมาในรูปของความเชื่อและค่านิยม ส่วนของความเข้าใจนี้จะก่อให้เกิดทัศนคติในส่วนของ ความรู้สึก (Affective Component) ซึ่งแสดงออกมาในรูปของความรู้สึก และเกิดผลลัพธ์เป็นส่วนของ พฤติกรรม (Behavioral Component)

1. องค์ประกอบของทัศนคติในส่วนที่เกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจหรือความเชื่อ (The Cognitive Component) คือ ความรู้และการรับรู้ที่บุคคลแสวงหามาได้โดยการผสมผสานของประสบการณ์ โดยตรงกับทัศนคติที่มีต่อวัตถุที่เป็นเป้าหมาย และข่าวสารแหล่งต่าง ๆ หลาย ๆ แหล่ง ความรู้นี้เป็น ผลทำให้เกิดการรับรู้ซึ่งมักอยู่ในรูปของความเชื่อ ซึ่งความเชื่อเหล่านี้อาจหมายถึงความคาดหมายต่อวัตถุเป้าหมาย การรับรู้และความคาดหมายของผู้บริโภคมักมีความสัมพันธ์กับความพอใจของลูกค้า

2. องค์ประกอบทางด้านความชอบ อารมณ์และความรู้สึก (Affective Component) อารมณ์หรือความรู้สึกที่มีต่อสินค้าหรือตรายี่ห้อโดยเฉพาะ เป็นองค์ประกอบของทัศนคติ อารมณ์และ ความรู้สึกเหล่านี้จะเป็นองค์ประกอบสำคัญเกี่ยวกับการประเมิน วัตถุที่เป็นเป้าหมายของทัศนคติโดยทั่วไป นั่นคือ การที่บุคคลพิจารณาหรือแสดงทัศนคติเกี่ยวกับวัตถุที่เป็นเป้าหมายว่าชอบ (Favorable) หรือไม่ชอบ (Unfavorable)

3. องค์ประกอบของการเกิดพฤติกรรม (Behavioral Element) แนวโน้มที่บุคคลจะก่อ ปฏิกิริยาอย่างใดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะ หรือประพฤติปฏิบัติในวิถีทางใดวิถีทางหนึ่งต่อวัตถุ

เป้าหมาย โดยอิงหลักจากความเชื่อและความรู้สึกของบุคคล ซึ่งองค์ประกอบนี้แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่าง แนวโน้มที่จะก่อปฏิกิริยาของผู้บริโภคกับพฤติกรรมการซื้อจริงของเขา

อุดม สำอางค์กูล (อ้างใน วุฒิชัย อารักษ์โพชฌงค์, 2554, หน้า 28) ได้แบ่งองค์ประกอบของ ทัศนคติออกเป็น 3 ประการ ดังนี้

1. องค์ประกอบด้านความรู้ (Cognitive Component) เป็นเรื่องของการรับรู้ของบุคคล ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง อาจเป็นการรับรู้เกี่ยวกับวัตถุ สิ่งของ บุคคล หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ว่ารู้สิ่งต่าง ๆ ดังกล่าวได้อย่างไร รู้ในทางที่ดีหรือไม่ดี ทางบวกหรือทางลบ ซึ่งจะก่อให้เกิดทัศนคติขึ้น ถ้าเรารู้สิ่งใด สิ่งหนึ่งในทางที่ดีเราก็จะมีเจตคติต่อสิ่งนั้นในทางที่ดีและถ้ารู้สิ่งหนึ่งสิ่งใดในทางที่ไม่ดีเราก็จะมีเจตคติ ไม่ดีต่อสิ่งนั้นด้วย ถ้าเราไม่รู้จักสิ่งใดเลยเจตคติก็จะไม่เกิดขึ้นหรือไม่มีสิ่งใดในโลกเราก็จะไม่เกิดเจตคติ ต่อสิ่งใด ๆ เลย

2. องค์ประกอบด้านความรู้สึก (Affective Component or Feeling Component) เป็นองค์ประกอบทางด้านอารมณ์ ความรู้สึก ซึ่งถูกเร้าจากการรู้นั้น เมื่อเราเกิดการรู้สิ่งหนึ่งสิ่งใดแล้ว จะทำให้เราเกิดความรู้สึกในทางดีหรือไม่ดี ถ้าเรารู้สึกต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดในทางที่ไม่ดีเราก็จะไม่ชอบ หรือไม่พอใจในสิ่งนั้น ซึ่งความรู้สึกนี้ก็จะทำให้เกิดเจตคติในทางใดทางหนึ่ง คือชอบหรือไม่ชอบ ความรู้สึกนี้เมื่อเกิดขึ้นแล้วจะเปลี่ยนแปลงได้ยากมากไม่เหมือนกับความจริง (Facts) ต่าง ๆ ซึ่งจะเปลี่ยนแปลงได้ยากกว่าถ้ามีเหตุผลเพียงพอ

3. องค์ประกอบด้านแนวโน้มในเชิงพฤติกรรมหรือการกระทำ (Action tendency Component or Behavioral Component) เป็นองค์ประกอบที่มีแนวโน้มในทางปฏิบัติ คือความพร้อม หรือความโน้มเอียงล่วงหน้าที่จะกระทำหรือตอบสนองซึ่งเป็นผลเนื่องมาจากความคิดความรู้สึกของบุคคลที่จะแสดงออกในรูปการยอมรับหรือปฏิเสธการเข้าหาหรือถอยหนี

จากแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของทัศนคติ ผู้วิจัยสรุปได้ว่า องค์ประกอบของทัศนคติจึงประกอบด้วยองค์ประกอบด้านความรู้และความคิด ซึ่งเกี่ยวข้องกับการรับรู้ องค์ประกอบด้านความรู้สึกเป็นผลมาจากอารมณ์ ความรู้สึกจากสิ่งเร้าและ องค์ประกอบด้านการกระทำหรือพฤติกรรมที่มีแนวโน้มในทางปฏิบัติ องค์ประกอบเหล่านี้จะส่งผล ทัศนคติ กล่าวคือองค์ประกอบทางความรู้และความคิด ความรู้สึกและการกระทำจะแสดงผลจากการ รับรู้ผ่านสิ่งเร้าต่าง ๆ และจะแสดงผลก่อให้เกิดทัศนคติและทัศนคติที่เกิดขึ้นจะแปรผันไปตามการรับรู้ ๆนั้น ๆ เช่น หากเกิดการรับรู้ทางความรู้สึกชอบต่อวัตถุ ๆ หนึ่งในทางบวกแล้วย่อมก่อให้เกิดทัศนคติในเชิงบวกต่อวัตถุนั้น ๆ

2.2.4 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อทัศนคติ

สำหรับปัจจัยที่มีอิทธิพลของทัศนคติ มีผลต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์ในการดำรงชีวิตประจำวัน ซึ่งมีนักวิชาการได้ค้นคว้ารวบรวมหาแนวความคิดมาประกอบเป็นเนื้อหา ดังนี้

สุชา จันทร์เอม (2541, หน้า 244-245) ได้กล่าวว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อทัศนคติ คือ

1. วัฒนธรรม (Culture) วัฒนธรรมมีอิทธิพลต่อชีวิตของบุคคลทุก ๆ คน ตั้งแต่เกิดมา จนกระทั่งตายไป วัฒนธรรมของชาติต่าง ๆ แตกต่างกันออกไปเริ่มจากครอบครัว โรงเรียน วัดสถาบันอื่น ๆ ในสังคม วิทยุ โทรทัศน์ สื่อมวลชนต่าง ๆ มีอิทธิพลต่อการสร้างทัศนคติของเด็กทั้งสิ้น ๆ

2. ครอบครัว (Family) ครอบครัวเป็นแหล่งแรกที่อบรมให้เด็กเรียนรู้การสมาคมต่าง ๆ จึง มีอิทธิพลมากที่สุดในการสร้างทัศนคติให้แก่เด็ก ตลอดจนการปลูกฝังทัศนคติการดำเนินชีวิต ให้แก่ บุตรของตน ทั้งนี้เพราะเด็กมักเลียนแบบและเชื่อฟังพ่อแม่

3. กลุ่มเพื่อน (Social Group) เด็กที่จากพ่อแม่มาอยู่กับกลุ่มเพื่อนตั้งแต่เล็ก ๆ จะได้รับ อิทธิพลต่าง ๆ จากกลุ่มเพื่อนมากทีเดียว ทั้งนี้เพราะเด็กต้องการการยอมรับจากเพื่อน ต้องการ คำแนะนำและการช่วยเหลือจากเพื่อน

4. บุคลิกภาพ (Personality) ลักษณะบุคลิกภาพมีความสัมพันธ์หรือมีอิทธิพลต่อ ทัศนคติ ของบุคคลมากเหมือนกัน นั่นคือ พวกที่ชอบสังคม พวกเกลียดสังคม พวกชอบเด่น หรือพวก อ่อนน้อม จะมีทัศนคติไม่เหมือนกัน

กิติมา สุรสนธิ (2541, หน้า 57) ได้กล่าวถึงเกี่ยวกับทัศนคติต่อผู้ส่งสาร ไว้ว่า ทัศนคติต่อผู้ ส่งสาร หมายถึง ความรู้สึกในทางดีและไม่ดีต่อผู้ส่งสารของผู้รับสาร ซึ่งส่วนใหญ่บุคคล มักจะมีความ ประทับใจ ชื่นชมต่อผู้ส่งสารในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นอุปนิสัย รูปร่างหน้าตาคนมี ชื่อเสียงหรือคนมี ความรู้ในเรื่องนั้น ๆ ทำให้ผู้รับสารมักจะประเมินผู้รับสารก่อนว่า เป็นใคร สังกัดอยู่ หน่วยงานใด มี ชื่อเสียงระดับใด ความรู้สึกเหล่านี้ทำให้ผู้ส่งสารมีความสนใจ มีความกระตือรือร้น ใน การที่จะรับ ข่าวสารจากผู้รับสาร หากผู้รับสารมีความรู้สึกไม่ดีต่อผู้ส่งสาร ผู้รับสารก็จะไม่สนใจ หลีกเลี่ยงที่จะรับ ข่าวสารจากผู้ส่งสาร ซึ่งทำให้การสื่อสารอาจไม่เกิดขึ้นหรือไม่ประสบผลสำเร็จ จะ ทำให้เกิดความไม่ เข้าใจกันระหว่างผู้ส่งสารหรือผู้รับสารได้

ธงชัย สันติวงษ์ (2542, หน้า 166) ได้กล่าวถึง ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการทัศนคติ ได้แก่

1. การจูงใจทางร่างกาย ความคิดเห็นและทัศนคติของคนเกิดได้จากความต้องการให้ ได้รับ สิ่งต่าง ๆ ความต้องการทางด้านร่างกาย ๆ ซึ่งถ้าความคิดเห็นนั้น สามารถตอบสนองความ ต้องการของร่างกายได้ดี ความคิดเห็นและทัศนคติก็จะออกมาในลักษณะทางบวก และในทางกลับกัน หากโอกาสตอบสนองความต้องการของร่างกายไม่ดีลักษณะของความคิดเห็นนั้นจะออกมาในลักษณะ ทางลบ

2. ข้อมูลข่าวสาร ความคิดเห็นและทัศนคติส่วนมากจะอยู่บนพื้นฐานของการได้รับ ข้อมูลข่าวสารที่ได้รับนั้นบางส่วนจะไปสร้างทัศนคติและความคิดเห็นได้

3. การเกี่ยวข้องกับกลุ่ม ทัศนคติและความคิดเห็นบางอย่างจะมาจากกลุ่ม โดยที่ สมาชิก ของกลุ่มจะแสดงออกมาเพื่อให้กลุ่มของตนเองอยู่รอด หรือสามารถดำรงอยู่และมีการพัฒนา ตลอดทั้ง ที่เป็นประโยชน์ต่อสมาชิกให้ได้มากที่สุด ครอบครัว กลุ่มเพื่อน กลุ่มนักเรียน กลุ่มกีฬา ชมรมต่าง ๆ บางทีอาจมีการถ่ายทอดข้อมูลจากบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่งของกลุ่มแล้วทำให้เกิด ทัศนคติและความคิดเห็นได้เช่นกัน

4. ประสบการณ์ ประสบการณ์ในการทำงานหรือความรู้ในระดับการศึกษาแต่ละคน ที่มีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดย่อมมีส่วนทำให้บุคคลนั้นมีความคิดเห็นและทัศนคติได้มาก

5. ปัจจัยอื่น ๆ เช่น เพศ หรืออายุของผู้แสดงความคิดเห็นและทัศนคติ รวมถึง ระยะเวลา ของการแสดงความคิดเห็น คือ คนเราเมื่อยู่ในสถานการณ์หนึ่งก็จะมีความคิดเห็นแบบหนึ่ง ถ้าอยู่ใน สถานการณ์หนึ่ง ความคิดเห็นก็อาจเปลี่ยนไปเป็นอีกแบบหนึ่งไม่เหมือนเดิม โดยที่ความ

คิดเห็นและ ทัศนคติที่เกิดขึ้นนั้นมิได้มาจากทุกปัจจัยแต่จะมาจากหลาย ๆ ปัจจัย แล้วแต่ส่วนไหนมีมากกว่ากัน ซึ่ง สามารถดูได้จากความคิดเห็นหรือทัศนคตินั้น

จากแนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อทัศนคติ ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อทัศนคติ ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมของแต่ละกลุ่มที่จะแสดง ความคิดเห็นและทัศนคติ ทัศนคติเป็นเหมือนผลลัพธ์ของการแสดงความรู้สึกทั้งในด้านดีและด้านร้าย ความรู้สึกในทางดีและไม่ดีต่อผู้ส่งสารของผู้รับสาร ซึ่งส่วนใหญ่บุคคลมักจะมีความประทับใจ ชื่นชม ต่อผู้ส่งสารในด้านต่าง ๆ แต่ปัจจัยส่วนบุคคลเป็นสิ่งชี้วัดให้มนุษย์รู้จักที่จะแสดงความคิดเห็น ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้นำแนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อทัศนคติของธงชัย สันติวงษ์มาเป็นตัวแปรต้นในการกำหนดกรอบในการวิจัย

2.2.5 ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ

การที่มนุษย์เรามีทัศนคตินั้น ปัจจัยเป็นตัวจุดเริ่มต้นจนถึงกับแสดงปฏิกิริยาออกมาให้เห็นได้ อย่างเด่นชัด เมื่อพิจารณาถึงส่วนประกอบของทัศนคติแล้ว นักวิชาการต่าง ๆ ได้แบ่งองค์ประกอบของ ทัศนคติออกเป็นประการต่าง ๆ ดังนี้

จุมพล รอดคำดี (อ้างใน พรทิพย์ ศิริชูทรัพย์, 2542, หน้า 42) กล่าวว่า ปัจจัยที่ทำให้เกิด การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ประกอบด้วย

1. การจูงใจทางด้านร่างกาย (biological motivations) ทัศนคติจะเกิดขึ้นเมื่อบุคคลใด บุคคลหนึ่ง กำลังดำเนินการตอบสนองความต้องการหรือแรงผลักดันพื้นฐานทางร่างกายอยู่บุคคล ดังกล่าวจะสร้างทัศนคติ ที่ดีต่อบุคคลหรือสิ่งของที่สามารถช่วยให้เขามีโอกาสตอบสนองความต้องการของตนได้ และในทางตรงกันข้าม จะสร้างทัศนคติที่ไม่ดีต่อสิ่งของหรือบุคคลที่ขัดขวางมิให้เขาตอบสนองความต้องการได้

2. ข่าวสารข้อมูล (information) ทัศนคติจะมีพื้นฐานมาจากชนิดและขนาดของข่าวสาร ข้อมูลที่แต่ ละคนได้รับมาด้วยกลไกของการเลือกเฟ้นในการมองเห็นและการเข้าใจปัญหาต่าง ข่าวสารข้อมูลบางส่วนที่เข้ามาสู่ตัวบุคคลจะทำให้บุคคลนั้นเก็บไปคิดและสร้างเป็นทัศนคติขึ้นมาได้

3. การเข้าเกี่ยวข้องกับกลุ่ม (group affiliation) ทัศนคติบางอย่างอาจจะมาจากกลุ่มต่าง ๆ ที่บุคคลนั้นเกี่ยวข้องอยู่ด้วย เช่น ครอบครัว เพื่อนร่วมงาน และกลุ่มสังคมต่างๆทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม

4. ประสบการณ์ (experience) ประสบการณ์ของบุคคลที่มีต่อวัตถุสิ่งของมีส่วนสำคัญที่ ทำให้เกิดการตีค่าสิ่งที่ได้มีประสบการณ์มาจนกลายเป็นทัศนคติได้

5. ลักษณะท่าทาง (personality) การเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งของมนุษย์นั้น มีผลทางอ้อมที่สำคัญในการสร้างทัศนคติให้กับบุคคล เกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลงอยู่ 3 ระดับคือ

5.1 การเปลี่ยนแปลงความคิด โดยสิ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้จะมาจากข้อมูลข่าวสาร ซึ่งอาจมาจากสื่อมวลชนหรือบุคคลอื่น

5.2 การเปลี่ยนแปลงความรู้สึก โดยการเปลี่ยนแปลงนี้จะมาจากประสบการณ์หรือ ความประทับใจ หรือสิ่งที่ทำให้เกิดความสะเทือนใจ

5.3 การเปลี่ยนพฤติกรรม เป็นการเปลี่ยนแปลงวิธีการดำเนินชีวิตในสังคม ซึ่งไม่มีผล ต่อบุคคลทำให้ต้องเปลี่ยนพฤติกรรมเสียใหม่

พระมนตรี อาภสฺสโร (ชารีโคตร) (2552, หน้า 95) ได้กล่าวถึง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อส่วน บุคคลไว้อยู่ 4 ปัจจัย ได้แก่ เพศ ระดับการศึกษา อาชีพและอายุ ว่ามีผลต่อทัศนคติ ดังต่อไปนี้

เพศที่แตกต่างกัน ไม่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ

ระดับการศึกษาที่แตกต่างกัน ไม่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ

อาชีพที่แตกต่างกัน ไม่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ

แต่อายุที่แตกต่างกัน มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ

พระไพศาล ปิยธมฺโม (ช่วยทุกข์) (2556, หน้า 97) ได้กล่าวถึง ปัจจัยส่วนบุคคลไว้อยู่ 5 ปัจจัย ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพและรายได้ต่อเดือน ว่ามีผลต่อทัศนคติ ดังต่อไปนี้

เพศที่แตกต่างกัน มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ

อายุที่แตกต่างกัน มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ

ระดับการศึกษาที่แตกต่างกัน มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ

อาชีพที่แตกต่างกัน มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ

รายได้ต่อเดือนที่แตกต่างกัน มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ

จากแนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ปัจจัยจะมีอิทธิพลต่อทัศนคติขึ้นอยู่กับปัจจัยที่แปรเปลี่ยนตามแต่ละบุคคล ไม่ สามารถระบุแน่ชัดได้ว่าปัจจัยจะมากหรือน้อย ปรับไปตามเงื่อนไขจากลักษณะส่วนบุคคลด้านต่าง ๆ เช่น อายุ ขั้นตอนวัฏจักรชีวิต ครอบครัว อาชีพ สถานการณ์ทางเศรษฐกิจ การศึกษา รูปแบบการ ดำรงชีวิต และบุคลิกภาพ

2.3 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับอปริหานิยธรรม

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับหลักอปริหานิยธรรม ซึ่งเป็นหลักธรรมที่มีกล่าวไว้ในพระพุทธศาสนา เกี่ยวข้องกับแคว้นวัชชีซึ่งถือเป็น 1 ใน 16 แคว้น ที่มีความสำคัญในฐานะที่เป็นมหาชนบทใหญ่เมื่อครั้งในสมัยพุทธกาล และแคว้นวัชชีนี้เป็นมูลเหตุที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงเรื่องอปริหานิยธรรมที่ว่าด้วยการปกครอง เหตุซึ่งประกอบด้วยหัวข้อสำคัญที่ต้องกล่าวถึงในการวิจัยนี้ คือ ความเป็นมา ความหมาย ลักษณะสำคัญ ประเภท และองค์ประกอบของอปริหานิยธรรม ซึ่งมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

2.3.1 ความเป็นมาของอปริหานิยธรรม

วัสสการพราหมณ์มหาอำมาตย์ แคว้นมคธ ทูลถามเรื่อง พระเจ้าอาชาตศัตรู เวเทห์บุตรมีพระประสงค์จะเสด็จไปปรามแคว้นวัชชี พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกพระอานนท์มาตรัสถามเรื่องอปริหานิยธรรมทั้ง 7 ข้อคือ

1. เจ้าวัชชีหมั่นประชุมกันเนืองนิตย์

2. เจ้าวัชชีพร้อมเพรียงกันประชุมพร้อมเพรียงกัน เลิกประชุมพร้อมเพรียงกันทำกิจที่พึงกระทำ

3. เจ้าวัชชีไม่บัญญัติสิ่งที่มิได้บัญญัติไว้ไม่ล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้

4. เจ้าวัชชีเคารพนับถือผู้ใหญ่ในแคว้นวัชชี

5. เจ้าวัชชีไม่ฉุดคร่าขืนใจกุลสตรีหรือกุลกุมารี

6. เจ้าวัชชีลักการเคารพนับถือบูชาเจดีย์ในแคว้นวัชชี

7. เจ้าวัชชีจัดการรักษาคุ้มครอง ป้องกันพระอรหันต์ทั้งหลายด้วยความชอบธรรม ตราบใดที่ พวกวัชชีรักษาราชอปริยหานิยธรรมทั้ง 7 ข้อนี้ เจ้าวัชชีจึงได้แต่เจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย

พระไตรปิฎก (อง.อฏฐก. 23/31) ว่าด้วยการแสดงอปริหานิยธรรมที่สารันททเจดีย์ (ปฐมอปริหานิยธรรม) ความว่า ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ สารันททเจดีย์ เขตกรุงเวสาลี ครั้งนั้น เจ้าลิจฉวีหลายองค์ได้พากันเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับถวายอภิวาทแล้วประทับนั่ง ณ ที่สมควร พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับเจ้าลิจฉวีเหล่านั้นดังนี้ว่า“เจ้าลิจฉวีทั้งหลาย เราจักแสดงอปริหานิยธรรม 7 ประการแก่ท่านทั้งหลายท่านทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว” เป็นการแสดงอปริหานิยธรรมครั้งแรกแก่พวกเจ้าลิจฉวีทั้งหลาย

มหาปรินิพพพานสูตร คัมภีร์ทีฆนิกาย มหาวรรค (ที.ม. 16/134 - 135/78, ที.ม. 10/134/78 - 81, ที.ม. 16/140/87 - 88) ได้กล่าวถึงหลักอปริหานิยธรรม 7 ประการ 4 หมวด ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่ภิกษุทั้งหลายในสมัยใกล้จะดับขันธปรินิพพาน นอกจากนี้แล้ว หลักอปริหานิยธรรมยังปรากฏอยู่ในคัมภีร์อังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต ข้อความที่เป็นข้อธรรมเหมือนกันทั้ง 5 หมวดตรงกับข้อความที่มาในมหาปรินิพพานสูตร มีข้อแตกต่างกันตรงที่ข้อความปรารภการแสดงอปริหานิยธรรมในมหาปรินิพพานสูตรเป็นข้อความต่อเนื่องจากการที่พระพุทธองค์ประทับอยู่บนภูเขาคิชฌกูฏ พระเจ้าอชาตศัตรูทรงส่งวัสสการพราหมณ์มหาอำมาตย์มาเข้าเฝ้ากราบทูลเรื่องที่พระองค์จะยกทัพไปย่ำยีพวกวัชชี แล้วพระองค์ทรงแสดงราชอปริหานิยธรรมแก่พระอานนท์ เมื่อวัสสการพราหมณ์มหาอำมาตย์ ทูลลากลับไป พระพุทธองค์มีรับสั่งกับพระอานนท์เพื่อแจ้งให้ภิกษุทั้งหมดที่พักอยู่ในกรุงราชคฤห์มาประชุมที่อุปัฏฐานศาลา แล้วท่านพระอานนท์ได้นิมนต์ภิกษุทั้งหมดมาประชุมกัน จากนั้นได้ เข้ากราบทูลให้พระพุทธองค์ทรงทราบ พระองค์ได้เสด็จไปยังอุปัฏฐานศาลาแสดงอปริหานิยธรรมแก่ภิกษุทั้งหลาย เป็นข้อความที่เป็นเหตุการณ์ติดต่อกัน

พระครูประสิทธิสรคุณ (บุรินทร์ ฐิตธมโม) (2544, หน้า 76 - 77) ได้กล่าวถึงอปริหานิยธรรมไว้ว่า ส่วนในคัมภีร์อังคุตตรนิกาย สัตตก-นิบาต พระสังคีติกาจารย์ท่าน กล่าวแบบกว้าง ๆ ว่าพระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่ภูเขาคิชฌกูฏได้แสดงอปริหานิยธรรมแก่ภิกษุทั้งหลาย อปริหานิยธรรม 7 ประการ 4 หมวด พระสังคีติกาจารย์ได้แยกเป็น 4 สูตร ตั้งชื่อสูตรว่า (1) ปฐมสัตตกสูตร (2) ทุติยสัตตกสูตร (3) ตติยสัตตกสูตร (4) โพชฌังคสูตร (4) สัญญาสูตรต่อจากวัสสการสูตร คือ ข้อความตอนที่วัสสการพราหมณ์มหาอำมาตย์เข้าเฝ้า ซึ่งท่านจัดเป็นสูตรหนึ่งเรียงลำดับไว้ก่อน ระบุ สถานที่แสดงเฉพาะปฐมสัตตกสูตร ส่วนสูตรที่ 2 - 4 ไม่ระบุคล้ายกับเป็นต่างเหตุการณ์ต่างวาระกัน

พระมหาจรรยา สุทฺธิญาโณ (อ้างถึงใน พระมหาธรรมกรณ์ ปญฺญาสิริ (นวนสว่าง) 2556, หน้า 56 - 57) ได้อธิบายไว้ว่า นักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนายอมรับว่า การปกครองแบบประชาธิปไตยนั้นเกิดขึ้นตั้งแต่สมัยพุทธกาล โดยปรากฏหลักฐานในพระไตรปิฎกว่า ในสมัยพุทธกาลนั้น มีแว่นแคว้นน้อยใหญ่ทั้งหมด 16 แคว้น และหนึ่งในแคว้นเหล่านั้นคือ แคว้นวัชชี ซึ่งถือว่าเป็น 1 ใน 3 แคว้นที่ยิ่งใหญ่ในยุคนั้น แคว้นวัชชีนี้ เป็นแว่นแคว้นที่เข้มแข็ง เป็นที่ยำเกรงของแว่นแคว้น

ทั้งหลาย ใช้ระบอบการปกครองแบบสามัคคีธรรม คือ ตั้งมั่นในความสามัคคี มีกษัตริย์ลิจฉวีเป็นคณะปกครอง โดยหลักของการปกครองคือ เมื่อมีราชกิจสำคัญ ๆ ก็จะนำราชกิจนั้น ๆ เข้าสู่ที่ประชุม เพื่อให้ที่ประชุมอภิปรายเสนอแนะถึงผลดีผลเสียก่อนจะลงมือปฏิบัติ โดยจะทำการประชุมปรึกษาหารือกันในสภา ที่เรียกกันว่าสัณฐาคาร อีกทั้ง กษัตริย์ลิจฉวีผู้ครองแคว้นวัชชีนั้นได้ยึดเอาหลักอปริหานิยธรรม 7 ประการ อันเป็นหลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มาเป็นหลักธรรมนูญในการปกครองบ้านเมือง จึงทำให้ประสบความสำเร็จอย่างมาก การปกครองระบอบสามัคคีธรรมนี้ นับว่าเป็นระบอบการปกครองที่ใกล้เคียงกับระบอบประชาธิปไตยเป็นอย่างมาก

อปริหานิยธรรม 7 ประการที่กษัตริย์ลิจฉวีนำมาเป็นธรรมนูญปกครองบ้านเมือง เป็นธรรมะในทางพระพุทธศาสนา ที่องค์สมเด็จสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสสอนไว้ในคราวที่พระองค์เสด็จมายังแคว้นวัชชีครั้งแรก ตามคำอาราธนานิมนต์ของเจ้าลิจฉวีพระนามว่า มหาลี ในครั้งนั้นพระองค์ได้ทรงแสดงพระธรรมเทศนา ชื่อรัตนสูตร อันเป็นธรรมพื้นฐานของพุทธศาสนิกชน และได้ทรงแสดงอปริหานิยธรรม 7 นี้แก่กษัตริย์ลิจฉวีทั้งหลายด้วย และสาระสำคัญของอปริหานิยธรรมนี้ เป็นธรรมะเน้นความสมัครสมานสามัคคี เสริมสร้างความเข้มแข็งแก่หมู่คณะ ปิดกั้นจุดด้อย และส่งเสริมการเมืองระบอบต่าง ๆ ได้อย่างดีเยี่ยม เป็นเทคนิคในการบริหารองค์กร ทั้งด้านการบริหารที่ดี การวางตัวของสมาชิก และการสมานไมตรีกับผู้อื่น อีกทั้งพูดถึงหน้าที่ของรัฐ หน้าที่ของผู้ปกครอง ซึ่งเป็นธรรมที่เกี่ยวกับการปกครองบ้านเมืองโดยตรง เมื่อกษัตริย์ลิจฉวีได้นำอปริหานิยธรรม 7 ประการนี้ไปใช้เป็นธรรมนูญทางการปกครองในแคว้นวัชชี แล้วแคว้นวัชชีก็กลายเป็นแว่นแคว้นที่ยิ่งใหญ่ มีพลานุภาพ มีแสนยานุภาพทางหาร จนเป็นที่ยำเกรงของแว่นแคว้นทั้งหลาย และกลายเป็นแว่นแคว้นที่มีอำนาจและประสบความสำเร็จอย่างมากมายมหาศาล

จากแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นมาของอปริหานิยธรรม ผู้วิจัยสรุปได้ว่า อปริหานิยธรรม 7 ประการที่กษัตริย์ลิจฉวีนำมาเป็นธรรมนูญปกครองบ้านเมือง เป็นธรรมะในทางพระพุทธศาสนา ที่องค์สมเด็จสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสสอนไว้ในคราวที่พระองค์เสด็จมายังแคว้นวัชชีครั้งแรก ตามคำอาราธนานิมนต์ของเจ้าลิจฉวีพระนามว่า มหาลี ซึ่งเป็นธรรมที่เกี่ยวกับการปกครองบ้านเมืองโดยตรง ความสมัครสมานสามัคคี เสริมสร้างความเข้มแข็งแก่หมู่คณะ ปิดกั้นจุดด้อย และส่งเสริมการเมืองระบอบต่าง ๆ ได้อย่างดีเยี่ยม

2.3.2 ความหมายของอปริหานิยธรรม

อปริหานิยธรรม เป็นหลักธรรมที่กล่าวไว้ในคัมภีร์ที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา คือ พระไตรปิฎกในพระสุตตันตปิฎก มีกล่าวไว้อยู่หลายหมวดด้วยกัน เช่น ในทีฆนิกาย มหาวรรค และ ในอังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต อปริหานิยธรรม เป็นหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับผู้ที่เป็นนักบริหาร นักปกครองโดยตรง และเกี่ยวข้องกับพุทธบริษัทในฐานะที่เป็นหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาด้วย โดยความหมายแล้ว มีผู้รู้ได้ให้ทัศนะไว้ดังนี้ คือ

พระไตรปิฎก อังคุตตรนิกาย สตฺตกนิบาต (องฺ.สตฺตก. 23/19/17) ให้ความหมายของอปริหานิยธรรมไว้ว่า “ธรรมของผู้ปกครอง หรือผู้บริหาร อันเป็นที่ตั้งแห่งความเจริญฝ่ายเดียว ไม่มีเสื่อม”

อรรถกถาทีฆนิกาย มหาวรรค (ที.ม.อ. 2/134 - 136/116 - 128) ได้ระบุความหมายของหลักอปริหานิยธรรมว่า “ธรรมที่เป็นเหตุให้เกิด ความเจริญโดยส่วนเดียว ไม่มีความเสื่อม มี 2 ประเภท คือ ราชอปริหานิยธรรม และภิกขุอปริหานิยธรรม”

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาวโรรส (2539, หน้า 31) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับอปริหานิยธรรมว่า “เป็นธรรมไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว ชื่อว่า อปริหานิยธรรม”

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (2546, หน้า 211) ได้ให้ความหมายของอปริหานิยธรรม ว่า “เป็นธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว สำหรับหมู่ชนหรือผู้บริหาร บ้านเมือง” คือ การถือธรรมเป็นใหญ่ ธรรมที่เป็นไปเพื่อความเจริญถ่ายเดียว ไม่เสื่อมเลย”

พระทวีป กลยาณธมฺโม (เล็กบัณฑิตย์) (2552, หน้า 92 - 93) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับหลักอปริหานิยธรรมว่า “เป็นที่ตั้งแห่งความไม่เสื่อม 7 ประการ ซึ่งธรรมทั้ง 7 ประการนี้เป็นเพื่อความ เจริญทั้งฝ่ายบ้านเมือง และสงฆ์”

จากแนวคิดเกี่ยวกับความหมายของอปริหานิยธรรม ผู้วิจัยสรุปได้ว่า เป็นธรรมที่เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่าย เดียว ไม่มีความเสื่อม แบ่งเป็นสองคือ หลักอปริหานิยธรรมสำหรับคฤหัสถ์ครองเรือน และอปริหานิยธรรมสำหรับบรรพชิต

2.3.3 ลักษณะสำคัญของอปริหานิยธรรม

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (2540, อ้างถึงใน พระมหาสมศักดิ์ ปญฺญาปชฺโชโต (นันทวงศ์), 2560, หน้า 13) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับอปริหานิยธรรมว่าเป็นหลักการร่วมรับผิดชอบที่จะช่วยป้องกันความเสื่อมนำไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองโดยส่วนเดียวมี 7 ประการคือ

1) หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ พบปะปรึกษาหารือกิจการงาน (ที่พึงรับผิดขอบตามระดับของตน) โดยสม่ำเสมอ

2) พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจทั้งหลายที่พึงทำร่วมกัน

3) ไม่ถืออำเภอใคร่ต่อความสะดวก บัญญัติวางข้อกำหนดกฎเกณฑ์ต่าง ๆ อันมิได้ตกลง บัญญัติวางไว้ และไม่เหยียบย่ำล้มล้างสิ่งที่ตกลงวางบัญญัติกันไว้แล้ว ถือปฏิบัติมั่นอยู่ในบทบัญญัติใหญ่ที่วางไว้เป็นธรรมนูญ

4) ท่านผู้ใดเป็นผู้ใหญ่มีประสบการณ์ยาวนาน ให้เกียรติเคารพนับถือท่านเหล่านั้น มองเห็นความสำคัญแห่งถ้อยคำของท่านว่าเป็นสิ่งอันพึงรับ

5) ให้เกียรติและคุ้มครองกุลสตรี มิให้มีการข่มเหงรังแก

6) เคารพบูชาสักการเจดีย์ ปูชนียสถาน อนุสาวรีย์ประจำชาติอันเป็นเครื่องเตือนความทรงจำ เร้าให้ทำดี และเป็นที่รวมใจของหมู่ชนไม่ละเลย พิธีเคารพบูชาอันพึงทำต่ออนุสรณ์สถานเหล่านั้น ตามประเพณี

7) จัดการให้ความอารักขา บำรุง คุ้มครอง อันชอบธรรม แก่บรรพชิต ผู้ทรงศีลธรรม บริสุทธิ์ ซึ่งเป็นหลักใจและเป็นตัวอย่างทางศีลธรรมของประชาชนเต็มใจต้อนรับและหวังให้ท่านอยู่โดยผาสุก

พระครูนิกรสุนทรกิจ (สมพงษ์ นุ่มสกุล) (2554, หน้า 30 - 32) ได้ให้ความคิดกับอปริหานิยธรรมว่า “หลักธรรมที่ก่อให้เกิดความสามัคคีที่กล่าวไว้ในพุทธศาสนาเถรวาท อีกข้อหนึ่งที่ครอบคลุมการปฏิบัติสามัคคีธรรมทั้งทางกายวาจาและทางจิตใจได้อย่างดีที่สุดประการหนึ่งก็คือหลักอปริหานิยธรรม 7 ประการ โดยแยกออกเป็น 2 หมวด ตามเพศบรรพชิตและฆราวาส ดังนี้

ก) หลักอปริหานิยธรรม 7 ประการ สำหรับบรรพชิต ได้แก่

1) หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ หมายความว่า ธรรมดาคนเราต้องอยู่ร่วมกันเป็นหมวด เป็นหมู่เป็นคณะ จะอยู่ตามลำพังไม่ได้ หมู่คณะจะเจริญอยู่ได้ ก็เพราะอาศัยการติดต่อกันไปมาหาสู่กัน มีเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงอย่างไร รู้ทั่วถึงกันหรือเมื่อมีกรณียะเรื่องที่จะต้องทำเกิดขึ้น ผู้เป็นใหญ่ในหมู่ จะต้องเรียกประชุมปรึกษาหารือกันเพื่อความเจริญและความพร้อมเพรียงของหมู่และผู้น้อยที่นับเนื่องในหมู่ ก็ต้องหมั่นเข้าประชุมตามวาระที่ถูกเรียกประชุม จึงจะมีความเจริญและพร้อมเพรียงกัน

2) พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่สงฆ์ จะต้องทำ หมายความว่าในการประชุมนั้นย่อมมีกำหนดเวลาทุกคนควรตรงต่อเวลาไม่ใช่ว่าต่างคนต่างเข้า หรือต่างคนต่างออกตามขอบใจซึ่งเป็นการเสียระเบียบ เสียมรรยาท อาจทำให้เวลาเมื่อเข้าประชุม แล้วต้องพร้อมมายความว่ากิจใดที่สงฆ์ คือ หมู่ชนจะต้องทำร่วมกันด้วยกำลังกายหรือกำลังวาจาหรือกำลังความคิด ก็ต้องร่วมกันทำกิจนั้น ช่วยกันทำ ช่วยกันพูดนั้นก็จะมีความเจริญ ความพร้อมส่งเสริมสิ่งที่ดีให้ดียิ่งขึ้น ทำได้อย่างนั้นก็จะมีความเจริญ ความพร้อมเพรียงของชนทั้งปวงผู้เป็นหมู่ ยังความเจริญให้สำเร็จฯ” ด้วยว่าอัน ความพร้อมเพรียงนั้น ย่อมยังความเจริญให้สำเร็จหลาย

3) ไม่บัญญัติสิ่งที่พระพุทธเจ้าไม่ทรงบัญญัติไว้ ไม่ล้มล้างสิ่งที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้ สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลายตามที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้หมายความว่าศีลหรือสิกขาบท ที่ทรงบัญญัติไว้สำหรับภิกษุ สามเณร อุบาสกอุบาสิกา ก็นับว่าพอดี พองาม พอแก่ความปฏิบัติเพื่อขัดเกลากิเลส ที่หยาบ ๆ บาปที่หนา ๆ ตามสมควรแก่เพศบรรพชิตและเพศคฤหัสถ์อยู่แล้ว ไม่จำเป็นต้องบัญญัติเพิ่มเติมอีก เหมือนกฎหมายทางพระราชอาณาจักรที่ประกาศใช้ในสมัยหนึ่ง ๆ ก็พอสมควรอยู่แล้ว ใคร ๆ ไม่ควรบัญญัติ เพิ่มเติมตามลำพังตน เป็นกฎหมายเถื่อนขึ้นอีก และสิกขาบททุกข้อที่ทรงบัญญัติไว้แล้วใคร ๆ ไม่พึงถอน คือ ไม่ตัดออก ไม่ยกเลิก แม้บางข้ออาจไม่เหมาะแก่กาล สถานที่ภูมิประเทศ ก็มีพระพุทธานุญาตพิเศษไว้แล้ว จึงไม่จำเป็นต้องถอนสิกขาบทใด ๆ ทั้งสิ้น เหมือนกฎหมายทางระราชอาณาจักรใคร ๆ ไม่พึงถอน เพราะถ้าต่างคนต่างเลิกถอนสิกขาบทที่ทรงบัญญัติไว้ ตามความต้องการของตน ผลสุดท้ายก็ไม่มีอะไรเหลือเป็นหลักไว้ ควบคู่หมู่พระศาสนาก็ย่อมตั้งอยู่ไม่ได้ ต้องอันตรธานไปเหมือนกฎหมาย ถ้าต่างคนต่างถอนทีละมาตรา สองมาตรา ไม่ช้าก็หมดประเทศชาติบ้านเมืองไม่มีกฎหมาย ก็เหมือนบ้านเรือนไม่มีขื่อไม่มีแป ก็มีแต่พินาศ ควรสมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบทตามที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้ หมายความว่า ต้องมีความเคารพในพระวินัย สิกขาบททั้งปวง ถือสิกขาบทเป็นสิ่งสำคัญ สนใจศึกษาให้เข้าใจและปฏิบัติให้ถูกต้อง ไม่แก้ตัวว่า ยังไม่รู้ไม่มักง่าย ไม่ดูหมิ่นว่าเรื่องเล็ก พระวินัยมิได้ยกเว้นโทษผู้ทำผิดแม้ไม่รู้เหมือนกฎหมายของบ้านเมือง

ประชาชนทุกคนต้องเคารพ ต้องเข้าใจต้องรับรู้และปฏิบัติอย่าให้ผิดกฎหมายมิได้ยกเว้น โทษแก่ผู้ทำผิดแม้ไม่รู้เพราะถ้ายกเว้นแก่ผู้ไม่รู้แล้ว ก็ไม่มีใครสนใจที่จะรู้ มีแต่ทำผิดกันทั่วไป ฉะนั้น จึงต้องถือเป็นเรื่องสำคัญ ต้องศึกษา และปฏิบัติโดยดี (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2546, หน้า 74)

4) ภิกษุเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่ เป็นสังฆบิดร เป็นสังฆปริณายก เคารพนับถือภิกษุเหล่านั้น เห็นถ้อยคำของท่านว่าเป็นสิ่งอันควรรับฟัง หมายความว่าต้องเคารพไม่ฝ่าฝืนต่อท่าน เป็นธรรมดา ของคนที่อยู่รวมกัน เป็นหมู่ เป็นวัด เป็นบ้าน จนถึงเป็นประเทศ ถ้าไม่มีหัวหน้า มีแต่คนวางท่าเสมอกัน ไม่มีใครเคารพยำเกรงใคร ก็มีแต่ความเสื่อมความยุ่งยากลำบาก การอยู่ร่วมกันคนที่เสมอกัน (ด้วยกิเลส) น่าทุกข์ มาเหตัง เพราะคนมีกิเลสกับคนไม่มีกิเลส เมื่อเอากิเลสมากำลังตัดกำลังคน ไม่มีใครยอมใคร

มีผู้ใหญ่ ไม่มีผู้น้อย ไม่มีผู้นำ ไม่มีผู้ตาม ในที่สุดก็หมดกำลังพังพินาศไปด้วยกันเหมือนกองทัพที่ไม่มีแม่ทัพ จะไปสู้กับใครได้ ฉะนั้น ทุกหมู่ ทุกคณะ ทุกประเทศ จำต้องมีหัวหน้า จะขาดเสียมิได้ และผู้เป็นหัวหน้านั้นต้องไม่เป็นคนพาลเกเร ไม่เป็นคนโง่คนพาล หรือคนโง่ไม่ควรเป็นหัวหน้า” เพราะหัวหน้าเป็นคนสำคัญ หมู่ คณะ วัด หรือบ้านเมืองจะเสื่อม จะเจริญก็เพราะหัวหน้า คนโง่เป็นหัวหน้าก็พาวัดพาบ้านให้ฉิบหาย เหมือนขุนโคนำฝูงโคเดินคด โคในฝูงทั้งหมดก็เดินคดตามกันฉันใด ในหมู่มนุษย์ก็เช่นเดียวกัน เมื่อหัวหน้าประพฤติคดโกงเกเร ผู้ที่อยู่ร่วมหมู่ก็ประพฤติตาม ก็มีแต่ความเสื่อม ฉะนั้น ผู้เป็นหัวหน้าต้องเป็นคนดีมีความฉลาด สามารถ องอาจ กล้าหาญ เมื่อได้หัวหน้าเป็นคนดี ก็เป็นหน้าที่ของทุกคนที่อยู่ร่วมหมู่คณะ ร่วม วัด ร่วมบ้าน ร่วมเมืองต้องเคารพนับถือเชื่อฟังถ้อยคำของท่านผู้เป็นหัวหน้า หมู่คณะจึงจะเจริญมั่นคงอยู่ได้

5) ไม่ลุอำนาจตัณหา คือ ความอยากที่เกิดขึ้นหมายความว่าไม่ทำไม่พูดไม่คิดอะไร ตามอำนาจของความอยาก ตัณหา คือ “ความทะยานอยาก แบ่งออกเป็น 3 ประการ ได้แก่ กามตัณหาภวตัณหา และวิภวตัณหา” (ที.ปา. 11/228/16, องฺ.สตฺตก. 23/21), องฺ.สตฺตก. 23/19/17 - 18)

6) ยินดีอยู่ในเสนาสนะป่า หมายความว่า พอใจในที่นอนที่มั่งอันเงียบสงัดในป่าหรือ เหมือนอยู่ในป่า เช่น วัดที่ไม่พลุกพล่านด้วยหมู่ชนหรือกุฎี ศาลา เรือนว่าง โคนไม้ที่เงียบเสียงไม่มีใครรบกวน ก็ควรยินดีพอใจอยู่ในที่เช่นนั้น เมื่ออยู่ในที่สงัดเช่นนั้น ย่อมให้กายวิเวก สงัดทางกาย คือ ไม่คลุกคลี จับกลุ่มสรวลเสเฮฮา เมื่อได้กายวิเวกแล้วก็ย่อมได้ จิตตวิเวก สงัดจิต คือจิตย่อมสงบจากกามและจากอกุศลบาปธรรมทั้งหลาย กลายเป็นสมาธิจิตหรือฌานจิต มีความสุขไม่อิงอามิสเกิดขึ้น เป็นความสุขที่หวานใจยิ่งนัก และจิตตวิเวกนั้นเป็นปัจจัยให้ได้อุปธิวิเวก สงัดอุปธิ คือ “หมดจดจากกิเลสอันเป็นเหตุ ทุกข์ทั้งปวง”

7) ตั้งสติระลึกไว้ในใจว่า “เพื่อนพรหมจารีทั้งหลายผู้มีศีลงดงามซึ่งยังไม่มาขอให้มา มาแล้ว ขอให้อยู่ผาสุกหมายความว่า ธรรมให้ตั้งใจต้อนรับผู้ไม่ศีล ไม่สัตย์ ให้อยู่ร่วมหมู่ ร่วมวัด ร่วมบ้าน ร่วมงานตามควรแก่ภาวะและให้แผ่เมตตาต่อผู้ที่มาอยู่ร่วมกันว่า ขอให้อยู่เย็นเป็นสุขอย่าอยู่ร้อน นอนทุกข์เลย ทั้งนี้เพื่อมิให้เกิดความคิดริษยาติดผู้ที่อยู่ร่วมกัน เพราะถ้าเกิดริษยากันแล้วก็จะมีแต่ความเสื่อมความฉิบหายได้ในพระธรรมภาษิตว่า อรติโลกนาสิกา ความริษยา ทำโลกให้ฉิบหาย แต่ตรงกันข้าม ถ้ามีเมตตาต่อกัน ก็ย่อมจะค้ำประกันโลกไว้ให้เจริญสืบไปได้” ผู้อยู่ร่วมหมู่คณะต้องมี

เมตตาทั้งทางกาย ทางวาจาและทางใจต่อกัน ความสามัคคีอันจะเป็นเหตุนำ ความสงบสุข ความเจริญรุ่งเรืองตามมาได้

ข) อปริหานิยธรรม 7 ประการ จัดเป็นหลักธรรมสำหรับฆราวาสทุกหมู่เหล่าในสังคมที่พึงยึดถือปฏิบัติให้ได้ด้วยความเอาใจใส่ หากหวังความสมัครสมานของคนในชาติ ได้แก่

1) หมั่นประชุมกันเสมอ

2) พร้อมเพรียงกันประชุม เลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจการ

3) ปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีโบราณไม่เลิกล้ม

4) เคารพนับถือผู้ใหญ่

5) ให้เกียรติแก่สตรี ไม่ล่วงละเมิด

6) เคารพสถานศักดิ์สิทธิ์ของชุมชน

7) ให้ความคุ้มครองป้องกันบรรพชิตผู้ประพฤติดีปฏิบัติชอบในรัฐของตน

พระทวีป กลฺยาณธมฺโม (เล็กบัณฑิตย์) (2552, หน้า 92 - 93) ได้ให้แนวความคิดเกี่ยวกับหลักอปริหานิยธรรมว่า เป็นที่ตั้งแห่งความไม่เสื่อม 7 ประการ ซึ่งธรรมทั้ง 7 ประการนี้ เป็นเพื่อความเจริญทั้งฝ่ายบ้านเมือง และสงฆ์

ก. ฝ่ายบ้านเมือง

1) หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ การอยู่ร่วมกัน การทำงานร่วมกันของคนในสังคม จะต้องมีการ พบปะ ประชุมปรึกษาหารือกันสม่ำเสมอ เพื่อแก้ไขปัญหาและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ยอมรับในเหตุผลที่ถูกต้องที่เป็นประโยชน์ เพื่อความเข้าใจที่ดีต่อกันของทุกคนในสังคม ซึ่งความเจริญไม่เกิดความเสื่อมในทุกกรณี เช่น ในครอบครัว พ่อ แม่ ลูก มีอะไรพูดกันปรึกษากัน ลูกก็จะอบอุ่น ปัญหาลูกไปติดยาเสพย์ติดก็จะไม่เกิดขึ้น ในที่ทำงาน หัวหน้ามีการประชุมปรึกษากับผู้ร่วมงานทุกครั้งงานก็จะราบรื่น หากมีข้อผิดพลาดทุกคนก็จะยอมรับในสิ่งที่เกิดขึ้น

2) พร้อมเพรียงกันประชุม เลิกประชุมและกระทำกิจที่ควรทำ เพื่อให้เกิดความ ยุติธรรมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของหมู่คนที่อยู่รวมกันไม่กินแหนงแคลงใจกัน จะทำงานอะไรก็สำเร็จได้ เช่น ในครอบครัวมีอะไรปรึกษาหารือกันก็ต้องอยู่พร้อม ๆ กัน เพื่อทุกคนจะได้ยอมรับในสิ่งที่จะทำลงไปด้วยความเต็มใจจะทำลงไปด้วยความเต็มใจ

3) ไม่บัญญัติสิ่งที่ยังไม่ได้บัญญัติและไม่เลิกล้มสิ่งที่บัญญัติไว้แล้ว เช่น บ้านเมืองจะสงบสุขได้ ทุกคนจะต้องบัญญัติและไม่ล้มเลิกระเบียบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของคณะและสังคมตามความพอใจของตนหรือของกลุ่ม โดยไม่คำนึงถึงความถูกต้อง ตัวอย่างเช่น นักเรียนจะต้องแต่งเครื่องแบบของโรงเรียน เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย จะแต่งกายตามใจตนเองไม่ได้

4) เคารพนับถือผู้ใหญ่ การเคารพและรับฟังคำสั่งสอนของผู้ใหญ่ถือว่าเป็นสิ่งที่ดี เพราะผู้ใหญ่เกิดก่อน ผ่านประสบการณ์มามากกว่า ประกอบกับการอยู่ร่วมกันในสังคมต้องมีผู้นำ ถ้าเราให้การเคารพและเชื่อฟังผู้นำ สังคมก็จะไม่วุ่นวาย เช่น ถ้าลูกเชื่อฟังพ่อแม่ก็จะเป็นคนดีได้ เพราะไม่มีพ่อแม่ คนไหนอยากลูกตนเองให้ชั่ว

5) ไม่ข่มเหงล่วงเกินสตรี สตรีถือว่าเป็นเพศแม่ เป็นเพศที่อ่อนแอ บุรุษควรให้เกียรติ ให้การยกย่อง ปกป้องไม่ให้ใครละเมิดสิทธิหรือข่มเหงรังแก ถ้าสังคมใด ๆ ผู้หญิงถูกฉุดคร่าข่มขืนมากขึ้น ความเสื่อมก็จะเกิดกับสังคมนั้น

6) สักการเคารพเจดีย์ หมายถึง การให้ความเคารพและปกป้องรักษาปูชนียสถานที่สำคัญในศาสนา เพื่อจะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของกลุ่มคนในหมู่คณะที่อยู่ร่วมกันและระลึกถึงกัน เช่น การเคารพพระปฐมเจดีย์

7) ให้การอารักขา คุ้มครอง อันชอบธรรมแก่พระอรหันต์ คือ การคุ้มครองบรรพชิต ซึ่งเป็นผู้สืบทอดพระพุทธศาสนาให้คงอยู่ตลอดไป เช่น การทำบุญด้วยปัจจัย 4 เป็นต้น

ข) ฝ่ายสงฆ์

1) หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ ในกิจของสงฆ์ที่ต้องทำร่วมกันไม่ว่าเรื่องเล็กหรือใหญ่ เช่น การทำอุโบสถสังฆกรรม

2) พร้อมเพรียงกันประชุม เลิกประชุมและทำกิจที่สงฆ์ต้องทำการประชุมถือว่าเป็นกิจที่สงฆ์ต้องทำร่วมกัน แต่การที่จะยอมรับซึ่งกันและกัน เพื่อความสามัคคีก็จะต้องอาศัยความพร้อมเพรียงกันทุก ๆ ครั้ง การทำพิธีกรรมในงานมงคลนิยมใช้พระสงฆ์ 9 รูป ก็ต้องมาพร้อมกันจึงจะทำพิธีกรรมได้

3) ไม่บัญญัติในสิ่งที่พระพุทธเจ้าไม่ทรงบัญญัติ ไม่ล้มเลิกสิ่งที่พระองค์บัญญัติไว้ถือว่าสิกขาบทที่พระพุทธเจ้าบัญญัติไว้ เปรียบเสมือนรัฐธรรมนูญที่พระสงฆ์จะต้องปฏิบัติตาม

4) เคารพนับถือและรับฟังถ้อยคำของภิกษุผู้ใหญ่ ในการปกครองของพระสงฆ์จะให้อำนาจแก่ผู้ที่มีความสามารถตามบรรดาศักดิ์ เช่น ภิกษุผู้ใหญ่ สังฆบิดร สังฆปรินายก ภิกษุทุกรูป จะต้องปฏิบัติตามลำดับขั้นเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย

5) ไม่ลุอำนาจแก่ความอยากที่เกิดขึ้น เพราะพระสงฆ์ตัดแล้วซึ่งกิเลสตัณหาความอยากมี อยากได้จะต้องไม่เกิดขึ้น จึงจะเป็นที่ยกย่องของคนทั่วไป

6) ยินดีในเสนาสนะอันควร คือ พระสงฆ์ต้องมีชีวิตเรียบง่าย มุ่งแสวงหาธรรมเพื่อเผยแผ่ให้กับผู้อื่น

7) ตั้งใจอยู่ว่า เพื่อนภิกษุสามเณรเป็นผู้มีศีล ซึ่งยังไม่มาสู่อาวาสขอให้มาที่มาแล้วขอให้อยู่เป็นสุข คือ พระสงฆ์ต้องใจกว้างยินดีต้อนรับสมาชิกใหม่และมีความปรารถนาดีต่อสมาชิกเก่า เพื่อสังคมสงฆ์จะได้ไม่เกิดความเสื่อม

อปริหานิยธรรมนี้ มีลักษณะเด่นชัดอย่างไร ไม่ปรากฏแน่ชัด เพราะองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่ได้ตรัสไว้ชัดเจน ดังนั้น ในพระไตรปิฎกจึงไม่มีการจำแนกลักษณะของอปริหานิยธรรมไว้เหมือนอย่างธรรมะข้ออื่น ๆ ที่มีการจำแนกลักษณะธรรมไว้ชัดเจน เช่น ลักษณะของคนพาลและบัณฑิต ลักษณะของปัญญา หรือลักษณะของโทสะ เป็นต้น (พระมหาธรรมกรณ์ ปญฺญาสิริ (นวนสว่าง), 2556, หน้า 58 - 59) อีกทั้งในคัมภีร์ที่รองลงมาจากพระไตรปิฎก ก็ไม่ปรากฏว่ามีการจำแนกลักษณะของอปริหานิยธรรมไว้เหมือนกัน แต่เพื่อให้เข้าใจอปริหานิยธรรมนี้ให้ชัดเจน และแจ่มแจ้ง จึงได้นำอปริหานิยธรรมนี้มาจำแนกลักษณะตามวิธีการของปราชญ์ในพระพุทธศาสนา คือ การอธิบายลักษณะของธรรมนั้น จะต้องกล่าวถึงลักษณะที่พิเศษ คือ วิเสสลักษณะ ที่มีอยู่ประจำ ซึ่งมีองค์ประกอบ 4 ประการ ได้แก่

1. ลักษณะ ได้แก่ เครื่องแสดงหรือคุณภาพ ที่มีประจำตัวโดยเฉพาะ ๆ เช่นโทสะ มีหยาบ กระด้าง เป็นลักษณะ

2. รสะ ได้แก่ หน้าที่การงานที่ทำ หรือความสำเร็จที่มีอยู่ในตัวปรมัตถ์ หรือคุณสมบัติที่มีอยู่ประจำตัวปรมัตถ์ เช่น โทสะ มีการทำให้จิตตน และจิตคนอื่นหม่นไหม้ เป็นกิจรสะ

3. ปัจจุปัฏฐาน ได้แก่ ผลที่เกิดขึ้นจากรสะนั่นเอง หรือความปรากฏขึ้นจากกิจการนั้น ๆ เช่น โทสะ มีการประทุษร้ายและการทำลาย เป็นผลปรากฏ

4. ปทัฏฐาน ได้แก่ เหตุใกล้ ที่เป็นที่มาให้ธรรมนั้น ๆ ปรากฏขึ้นเช่น โทสะมีอาฆาตวัตถุ เป็นเหตุใกล้

จากแนวคิดเกี่ยวกับลักษณะสำคัญของอปริหานิยธรรม ผู้วิจัยสรุปได้ว่า เมื่อใช้หลักการดังกล่าวมาจำแนกลักษณะของอปริหานิยธรรมแล้ว ทำให้ทราบว่าเครื่อง แสดง หรือคุณภาพที่มีอยู่ประจำของธรรมหมวดนี้ ได้แก่ ความเจริญก้าวหน้านั่นเอง ซึ่งมีความหมาย ตรงกันข้ามกับความเสื่อม แบ่งออกเป็น สำหรับพระภิกษุ และสำหรับฆราวาส ซึ่งทั้งสองแบบมีสาระสำคัญที่เหมือนกันแต่จะมีการปรับให้เหมาะสมกับเพศ และสภาวะของกลุ่มคนนั้น ๆ ดังนั้น ความเจริญก้าวหน้านี้ จึงเป็นลักษณะของอปริหานิยธรรม

2.3.4 ประเภทของอปริหานิยธรรม

หลักอปริหานิยธรรมที่ปรากฏในพระไตรปิฎก และอรรถกถาแปลไทย (91 เล่ม) ฉบับมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ อปริหานิยธรรมสำหรับภิกษุ และอปริหานิยธรรมสำหรับคฤหัสถ์

1. อปริหานิยธรรมสำหรับภิกษุ

อปริหานิยธรรมสำหรับภิกษุซึ่งเป็นอปริหานิยธรรมที่ใช้ในส่วนของภิกษุบริษัทนั้น ถือได้ว่ามีกล่าวไว้อยู่หลายที่ เกี่ยวกับอุปัฏฐานศาลา พระสุตตันตปิฎก มีรายละเอียดดังนี้

พระไตรปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค (ที.ม. 13/70/239 - 241) กล่าวถึง ภิกขุอปริหานิยธรรม 7 ไว้ว่า

“ครั้งนั้นแล เมื่อวัสสการพราหมณ มหาอำมาตย์ของแคว้นมคธ กลับไปแล้วไม่นาน พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสกะท่านพระอานนท์ว่า ดูก่อน อานนท์ เธอจงไป ภิกษุทั้งหลายมีจำนวนเท่าใดอยู่อาศัยกรุงราชคฤห์ เธอจงให้ภิกษุเหล่านั้นทั้งหมดประชุมกันในอุปัฏฐานศาลา ท่านพระอานนท์กราบทูลรับแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า อย่างนั้นพระเจ้าข้า แล้วให้พระภิกษุตามจำนวนที่อาศัยกรุงราชคฤห์อยู่ทั้งหมดประชุมกันในอุปัฏฐานศาลา แล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ถวายบังคมแล้วยืนอยู่ ณ ด้านหนึ่ง ท่านพระอานนท์ผู้ยืนอยู่แล้ว ณ ด้านหนึ่ง แลได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระภิกษุสงฆ์ประชุมกันแล้ว บัดนี้ เป็นเวลาซึ่งทรงเห็นเป็นกาลสมควรพระเจ้าข้า ครั้นนั้นแล พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงลุกจากอาสนะเสด็จดำเนินเข้าอุปัฏฐานศาลา ประทับนั่งบนอาสนะที่ปูไว้แล้ว ครั้นประทับนั่งแล้ว พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ตถาคตจักแสดงอปริหานิยธรรม 7 ประการแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง จงจำไว้ในใจให้ดี ตถาคตจักกล่าวดังนี้ ภิกษุทั้งหลายเหล่านั้น กราบทูลแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า พร้อมแล้ว พระเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงพระดำรัสต่อไปนี้”.

(1) ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุทั้งหลายยังจักประชุมกันเนือง ๆ จักประชุมกันอยู่มาก ตลอดกาลเพียงไร ภิกษุทั้งหลายพึงหวังความเจริญอย่างเดียว หาความเสื่อมมิได้.

(2) ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย และภิกษุทั้งหลายยังจักพร้อมเพรียงกันประชุม จักพร้อมเพรียงกันเลิกประชุม จักพร้อมเพรียงกันทำกิจที่สงฆ์พึงทำ ตลอดกาลเพียงไร ภิกษุทั้งหลายพึงหวังความเจริญอย่างเดียว หาความเสื่อมมิได้.

(3) ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย และภิกษุทั้งหลาย ยังจักไม่บัญญัติสิ่งที่ตถาคตมิได้บัญญัติไว้ จักไม่เพิกถอนสิ่งที่ตถาคตบัญญัติไว้แล้ว ยังจักสมาทาน ประพฤติอยู่ในสิกขาบททั้งหลายตามที่ตถาคตบัญญัติไว้แล้ว ตลอดกาลเพียงไร ภิกษุทั้งหลายพึงหวังความเจริญอย่างเดียว หาความเสื่อมมิได้.

(4) ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย และภิกษุทั้งหลาย ยังจักสักการะและเคารพ นับถือบูชาพระภิกษุทั้งหลายผู้เป็นพระเถระผู้รู้กาลนาน ผู้บวชมาแล้วนาน ผู้เป็นบิดาของสงฆ์ เป็นปริณายกของสงฆ์ และยังจักเชื่อถือโอวาทที่พึงฟังของท่านด้วยตลอดกาลเพียงไร ภิกษุทั้งหลายพึงหวังความเจริญอย่างเดียว หาความเสื่อมมิได้.

(5) ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย และภิกษุทั้งหลาย ยังจักไม่ลุอำนาจของตัณหาอันมีปกติให้เกิดในภพใหม่ ที่เกิดขึ้นตลอดกาลเพียงไร ภิกษุทั้งหลายพึงหวังความเจริญอย่างเดียว หาความเสื่อมมิได้.

(6) ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย และภิกษุทั้งหลาย ยังเป็นผู้มีความห่วงใยในเสนาสนะตามราวป่าตลอดกาลเพียงไร ภิกษุทั้งหลายพึงหวังความเจริญอย่างเดียว หาความเสื่อมมิได้.

(7) ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย และภิกษุทั้งหลายยังจักเขาไปตั้งสติไว้เฉพาะตนว่าทำอย่างไร เพื่อนพรหมจารีทั้งหลายผู้มีศีลเป็นที่รักที่ยังไม่มาขอให้มา และเพื่อนพรหมจารีทั้งหลายผู้มีศีลเป็นที่รักที่มาแล้ว ขอให้อยู่สบายดังนี้ ตลอดกาลเพียงไร ภิกษุทั้งหลายพึงหวังความเจริญอย่างเดียว หาความเสื่อมมิได้.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็อปริหานิยธรรม 7 ประการเหล่านี้ ยังจักตั้งอยู่ในภิกษุทั้งหลาย และภิกษุทั้งหลายยังจักเห็นดีร่วมกันในอปริหานิยธรรม 7 ประการเหล่านี้ ตลอดกาลเพียงไร ภิกษุทั้งหลายพึงหวังความเจริญอย่างเดียว หาความเสื่อมมิได้

ด้วยเหตุดังกล่าวนี้คณะสงฆ์จึงมีความเข้มแข็ง เพราะนำหลักอปริหานิยธรรมมาใช้ปฏิบัติ ทำให้เกิดความสามัคคีในหมู่สงฆ์ คือ หมั่นประชุมเพื่อแก้ปัญหา พัฒนาคณะสงฆ์อยู่เป็นนิตย์ มีความเสียสละและอดทน ไม่ขัดต่อบัญญัติพระวินัยอ่อนน้อมถ่อมตนต่อพระผู้มีพรรษามากกว่า บำเพ็ญสมณะธรรมเพื่อตัดกิเลส ต้อนรับขับสู้อาคันตุกะเป็นอย่างดี จึงทำให้พระพุทธศาสนารุ่งเรืองเป็นอย่างมาก

2. อปริหานิยธรรมสำหรับคฤหัสถ์

อปริหานิยธรรมสำหรับคฤหัสถ์ เป็นหลักอปริหานิยธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสกับเจ้าลิจฉวี รายละเอียดมีดังนี้

พระไตรปิฎก (องฺ.สตฺตก. 37/19/43 - 44) กล่าวถึง วัชชีอปริหานิยธรรมไว้ดังนี้

“สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ สารันททเจดีย์ ใกล้กรุงเวสาลี ครั้งนั้นแล เจ้าลิจฉวีหลายพระองค์ด้วยกัน พากันเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าถึงที่ประทับ ทรงถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้วประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสกะเจ้าลิจฉวีเหล่านั้นว่า ดูก่อนลิจฉวีทั้งหลาย เราจักแสดงอปริหานิยธรรม 7 ประการแก่ท่านทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว เจ้าลิจฉวีเหล่านั้น ทูลรับพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว พระผู้มีพระ

ภาคเจ้าได้ตรัสว่า ดูก่อนลิจฉวีทั้งหลาย อปริหานิยธรรม 7 ประการเป็นไฉน คือ ชาววัชชีจักหมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ เพียงใด ชาววัชชีพึงหวังความเจริญได้แน่นอน ไม่พึงหวังความเสื่อมเลย เพียงนั้น, ชาววัชชี เมื่อประชุมก็จักพร้อมเพรียงกันประชุม เมื่อเลิกประชุมก็พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม และจักพร้อมเพรียงช่วยกันทำกิจที่ควรทำเพียงใด ชาววัชชีพึงหวังความเจริญได้แน่นอน ไม่พึงหวังความเสื่อมเลย เพียงนั้น, ชาววัชชีจักไม่บัญญัติสิ่งที่ยังไม่บัญญัติ จักไม่ถอนสิ่งที่ท่านบัญญัติไว้แล้ว ประพฤติมั่นอยู่ในธรรมของชาววัชชีครั้งโบราณ ตามที่ท่านบัญญัติไว้เพียงใด ชาววัชชีพึงหวังความเจริญได้แน่นอน ไม่พึงหวังความเสื่อมเลย เพียงนั้น, ชาววัชชีจักสักการะ เคารพนับถือบูชา ท่านวัชชีผู้ใหญ่ทั้งหลาย และจักสำคัญถอยคำแห่งท่านเหล่านั้น ว่าเป็นถ้อยคำอันตนพึงเชื่อฟังเพียงใด ชาววัชชีพึงหวังความเจริญได้แน่นอน ไม่พึงหวังความเสื่อมเลย เพียงนั้น, ชาววัชชีจักไม่ข่มขืนบังคับปกครองหญิงในสกุลเพียงใด ชาววัชชี พึงหวังความเจริญได้แน่นอน ไม่พึงหวังความเสื่อมเลย เพียงนั้น, ชาววัชชียังคงสักการะ เคารพ นับถือ, บูชาเจติยสถานของชาววัชชี ทั้งภายในและภายนอก และไม่ลบล้างพลีกรรมอันชอบธรรม ซึ่งเคยให้เคยทำแก่เจติยสถานเหล่านั้นเพียงใด ชาววัชชีพึงหวังความเจริญได้แน่นอน ไม่พึงหวังความเสื่อมเลย เพียงนั้น, ชาววัชชีจักถวาย ความอารักขา ความคุ้มครองป้องกันโดยชอบธรรมในพระอรหันตทั้งหลายเป็นอย่างดีด้วยหวังว่า ไฉนพระอรหันตทั้งหลายที่ยังไม่มา พึงมาสู่แว่นแคว้น และที่มาแล้ว พึงอยู่เป็นสุขเพียงใด ชาววัชชีพึงหวังความเจริญได้แน่นอน ไม่พึงหวังความเสื่อมเลย เพียงนั้น. ดูก่อนลิจฉวีทั้งหลาย อปริหานิยธรรม 7 ประการนี้ จักตั้งอยู่ในชาววัชชี และชาววัชชียังปรากฏอยู่ในอปริหานิยธรรม 7 ประการนี้เพียงใด ชาววัชชีพึงหวังความเจริญได้แน่นอน ไม่พึงหวังความเสื่อมเลย เพียงนั้น”

จากแนวคิดเกี่ยวกับประเภทของอปริหานิยธรรม ผู้วิจัยสรุปได้ว่า อปริหานิยธรรมก็คือ เป็นธรรมที่มีแต่ความเจริญอย่างเดียวใช้สำหรับปกครองสงฆ์ และคฤหัสถ์ สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ อปริหานิยธรรมสำหรับภิกษุ มีกล่าวไว้อยู่หลายที่ เกี่ยวกับอุปัฏฐานศาลา พระสุตตันตปิฎก และอปริหานิยธรรมสำหรับคฤหัสถ์เป็นหลักอปริหานิยธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสกับเจ้าลิจฉวี ชื่อว่า วัชชีอปริหานิยธรรม โดยมีหลักสำคัญอยู่ 7 ประการ ได้แก่

1. หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์

2. พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่พึงทำ

3. ไม่บัญญัติสิ่งที่มิได้บัญญัติไว้ (อันขัดต่อหลักการเดิม) ไม่ล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้ (ตามหลักการเดิม) ถือปฏิบัติมั่นตามวัชชีธรรม (หลักการ) ตามที่วางไว้เดิม

4. ท่านเหล่าใดเป็นใหญ่ในชนชาววัชชี เคารพนับถือท่านเหล่านั้น เห็นถ้อยคำของท่านว่าเป็นสิ่งอันควรฟัง

5. บรรดากุลสตรีกุมารีทั้งหลาย ให้อยู่ดีโดยมีถูกข่มเหง หรือฉุดคร่าขึ้นใจ

6. เคารพสักการะเจดีย์ (ปูชนียสถาน และปูชนียวัตถุ ตลอดถึงอนุสาวรีย์ต่าง ๆ) ของวัชชี (ประจำชาติ) ทั้งหลาย ทั้งภายใน และภายนอก ไม่ปล่อยให้ธรรมิกพลีที่เคยทำแก่เจดีย์เหล่านั้นเสื่อมไป

7. จัดให้ความอารักขา คุ้มครอง ป้องกันอันชอบธรรม แก่พระอรหันต์ทั้งหลาย (ในที่นี้กินความหมายกว้าง หมายถึงบรรพชิตผู้ดำรงธรรมเป็นหลักใจของประชาชนทั่วไป) ตั้งใจว่า ขอพระอรหันต์ทั้งหลายที่ยังไม่ได้มา พึงมาสู่แว่นแคว้น ที่มาแล้วจึงอยู่ในแว่นแคว้นโดยผาสุก

2.3.5 องค์ประกอบของอปริหานิยธรรม

1. องค์ประกอบที่ 1 ของอปริหานิยธรรม

องค์ประกอบที่ 1 ของอปริหานิยธรรมนั้น ได้แก่ “หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์” ซึ่งมีเนื้อหาสาระสำคัญดังนี้

ก) ความหมายของการประชุม

นัยนา เกิดวิชัย (2549) กล่าวว่า “เมื่อเริ่มจะศึกษาอะไรก็ตาม ควรเริ่มต้นตรงคำนิยามหรือความหมายของสิ่งนั้นก่อน เพื่อเป็นการปูพื้นฐานแห่งความเข้าใจว่าสิ่งที่กำลังจะศึกษานั้นคืออะไรแล้วจึงนำประเด็นหัวข้อ ต่าง ๆ ขยายออกไป ดังนั้น ในเบื้องต้น ควรทำความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายของการประชุมก่อน เพื่อให้ทราบลักษณะของการประชุมว่าเป็นอย่างไร”

ราชบัณฑิตยสถาน (2542) ได้ให้ความหมายของการประชุมไว้ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานว่า “การมารวมกันหรือเรียกให้มารวมกันเพื่อประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือการมาร่วมพบกันเพื่อปรึกษาหารือ”

นิรันดร์ จุลทรัพย์ (2547) ได้ให้ความหมายของการประชุมว่า “หมายถึง การมาร่วมปรึกษาหารือกันเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ตั้งไว้

จากความหมายตามที่กล่าวมา การประชุมจะเกิดขึ้นได้ จะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 5 ประการ ดังนี้ 1. กลุ่มบุคคล 2. การมีปฏิสัมพันธ์อย่างมีจุดมุ่งหมาย 3. สถานที่เพื่อนัดหมาย 4. ดำเนินการอย่างมีระบบวิธี 5. มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อให้ได้ข้อสรุปเป็นของกลุ่ม

ข) วิธีการประชุม .

พระมหาณัฐพล คมฺภีรญาโณ (จินดารัมย์) (2551, หน้า 105 -106) ในการประชุมมี 2 ประเภท คือ การประชุมในวงจำกัด กับการประชุมทั่วไป การประชุมในวงจำกัด คือ การประชุมเฉพาะผู้ที่มีหน้าที่ในเรื่องนั้น ๆ หรือ ผู้ที่ได้รับเชิญให้เข้าประชุมเท่านั้น ส่วนการประชุมทั่วไปนั้นหมายถึงการรวมตัวกันโดยไม่จำกัดทุกคนในสังคมนั้น ๆ มีสิทธิที่จะเข้าประชุมได้ สำหรับการประชุมที่พระพุทธเจ้าทรงสอนในเรื่องนี้ จึงหมายถึงการประชุมทั้งสองลักษณะนี้ คือ การประชุมในวงจำกัดและการประชุมทั่วไป

อย่างไรก็ตาม วิธีการประชุมทั้ง 2 ประเภทนี้ สิ่งสำคัญสุดคือจะต้องประชุมกันบ่อย ๆ ประชุมกันเป็นระยะ ๆ ดังมีคำอธิบายไว้ในมหาปรินิพพานสูตรที่เกี่ยวกับอปริหานิยธรรมสำหรับผู้ปกครองว่า ประชุมกันวันละ 3 ครั้งบ้าง ประชุมกันเป็นระยะบ้าง ชื่อว่า ประชุมกันเนือง ๆ

จะเห็นได้ว่า วิธีการประชุมตามที่พระอรรถกถาจารย์ได้อธิบายไว้นั้น การประชุมหรือการพบปะกันบ่อย ๆ ปรึกษาหารือกันบ่อย ๆ เท่าที่โอกาสจะอำนวย หรือสามารถทำได้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ และความจำเป็นในขณะนั้น ๆ

ค) ความสำคัญของการประชุมกันเนืองนิตย์

สำหรับวัตถุประสงค์ที่พระพุทธเจ้าตรัสสอนให้ชาววัชชีหมั่นประชุมกันเนือง ๆ นี้ก็เพื่อจะแก้ปัญหาที่ตรงต่อปัญหา อย่างที่เรียกว่า “หนามยอกเอาหนามบ่ง คือ ปัญหามันอยู่ที่ความล่าช้าไม่ทันการณ์ เนื่องจากการรวมความเห็นหลากหลายให้เป็นหนทางปฏิบัติเดียวกัน จะต้องเสียแรงเสียเวลามาก

วิธีแก้ปัญหาที่ดีที่สุดก็คือ ต้องประชุมชำระสะสางความคิดเห็นกันบ่อย ๆ ทำให้ความขัดแย้งทางความคิดเห็นถูกกำจัดไปบ่อย ๆ เกิดเป็นความเห็นร่วมกันอยู่เสมอ การประชุมกันบ่อย ๆ จะทำให้เกิดความเห็นร่วมเตรียมไว้เพื่อแก้ปัญหาที่อาจจะเกิดมีขึ้นในอนาคตได้ด้วย คือผู้ที่มาประชุมกันนั้นต่างก็มีหูมีตา มีพวกพ้องวงงานด้วยกันทั้งสิ้น บุคคลเหล่านี้อาจจะได้พบเหตุพบปัญหาที่กำลังตั้งเค้าขึ้น ซึ่งอาจจะเกิดพิษเกิดภัยร้ายแรงขึ้นได้ในอนาคต ก็จะนำปัญหาเหล่านั้นเข้าสู่ที่ประชุม แล้วก็ช่วยกันคิดช่วยกันพิจารณาหาหนทางแก้ไขเตรียมไว้ เมื่อทำท่าจะเกิดเรื่องเช่นนั้นขึ้นมาจริง ๆ ก็สามารถระงับได้หรือกำจัดได้ทันท่วงที เพราะมีวิธีการที่เตรียมไว้แล้ว หรือในบางกรณี อาจจะจัดการตัดรากตัดโคนปัญหานั้นเสียก่อนได้ ไม่ต้องรอให้เกิดเรื่องวุ่นวายขึ้นเสียก่อน

ในทางตรงกันข้าม ถ้าไม่ค่อยจะได้ประชุมกัน นานปีที่หนจึงจะได้มาพบหน้าพบตากันเสียคราวหนึ่ง อย่างนี้แล้วก็เป็นการเสี่ยงภัยเสี่ยงอันตรายอย่างยิ่งสำหรับบ้านเมือง และหมู่ เพราะว่าบ้านเมือง และหมู่คณะจะอยู่ในสภาพกระจัดกระจายทางความคิด เกิดความรวนเร และลังเลขึ้นทั่วไปเพราะความคิดความเห็นที่ไม่ลงรอยกัน ไม่มีโอกาสที่จะปรับเข้าร่องเข้ารอยเดียวกันได้ ต่างคนต่างเห็น ต่างคนต่างพูด ก็จะมีแต่รอยแยะรอยแยกมากขึ้นทุกที จนถึงขีดพูดกันอย่างไรก็ไม่รู้เรื่องในลักษณะเช่นนี้ จะมีอะไรนอกเสียจากความแตกสลายลงในที่สุด ดังคำที่ว่า “มนต์มีการไม่ท่องบ่นเป็น มลทิน "" และ"หากชนทั้งหลายในพระนครใดไม่หมั่นประชุมกันเนือง ๆ ก็ย่อมไม่ได้ยินข่าวร้ายดีมีมาแต่ทิศทั้งหลาย” (พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวรศิริวัฒน์, 2540)

จะเห็นได้ว่า การหมั่นประกอบสิ่งใดบ่อย ๆ สิ่งนั้นจะกลายเป็นสิ่งที่มีคุณค่ามีประโยชน์ เช่น การประชุมชำระสะสางความคิดเห็นกันบ่อย ๆ ทำให้ความขัดแย้งทางความคิดเห็นถูกกำจัดไปบ่อย ๆ เกิดเป็นความเห็นร่วมกันอยู่เสมอ การประชุมกันบ่อย ๆ จะทำให้เกิดความเห็นร่วมเตรียมไว้เพื่อแก้ปัญหาที่อาจจะเกิดมีขึ้นในอนาคตได้ ถ้าไม่ค่อยจะได้ประชุมกัน นานปีที่หนจึงจะได้มาพบหน้าพบตากันเสียคราวหนึ่ง อย่างนี้แล้วก็เป็นการเสี่ยงภัยเสี่ยงอันตรายอย่างยิ่งสำหรับบ้านเมืองและหมู่ เพราะว่าบ้านเมือง และหมู่คณะจะอยู่ในสภาพกระจัดกระจายทางความคิด

แต่ทั้งนี้ การประชุมอันจะมีผลตามคำสอนของพระพุทธเจ้านั้น จะต้องเป็นการประชุมที่ปราศจากเจตนาไม่สุจริต และต้องมีความจริงใจตามวัตถุประสงค์อันแท้จริงของการประชุม คือ ต้องเป็นการประชุมเพื่อปรึกษาหารือกัน เพื่อให้เกิดข้อยุติในปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างถูกต้องที่สุด และต้องเป็นการประชุมเพื่อให้เกิดหนทางปฏิบัติที่ดีที่สุด อันจะนำมาซึ่งความมั่นคง ปลอดภัย เจริญก้าวหน้า และร่มเย็นเป็นสุขแก่ส่วนรวม

2. องค์ประกอบที่ 2 ของอปริหานิยธรรม

องค์ประกอบที่ 2 ของอปริหานิยธรรมนั้น ได้แก่ “เมื่อเข้าประชุม ก็ประชุมพร้อมเพรียงกัน เมื่อเลิกประชุมก็เลิกพร้อมเพรียงกัน และพร้อมเพรียงช่วยกันทำกิจที่ควรทำ" (พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวรศิริวัฒน์, อ้างถึงแล้ว, หน้า 14) ซึ่งมีเนื้อหาสาระสำคัญดังนี้

ก) ความหมายการพร้อมเพรียง

หลักของการศึกษาเรียนรู้ที่มีกฎเกณฑ์นั้นมีอยู่ว่า “เมื่อเริ่มจะศึกษาอะไรก็ตาม ควรเริ่มต้นตรงคำนิยาม หรือความหมายของสิ่งนั้นก่อน เพื่อเป็นการปูพื้นฐานแห่งความเข้าใจว่าสิ่งที่กำลังจะศึกษานั้นคืออะไร แล้วจึงนำประเด็นหัวข้อต่าง ๆ ขยายออกไป ดังนั้นในเบื้องต้น ควรศึกษาถึงความหมายของความพร้อมเพรียงก่อนว่ามีลักษณะเป็นอย่างไร

นัยนา เกิดวิชัย (2549 หน้า 2) ความพร้อมเพรียง หมายถึง “สัญชาตญาณแห่งความเจริญ และความเสื่อม" โดยความพร้อมเพรียงนี้ จะต้องมีอยู่ในการเริ่มประชุม และเลิกประชุม จนกระทั่งใช้เป็นไม้บรรทัดวัดความเจริญ หรือความเสื่อมของวงการต่าง ๆ ได้ เช่น ถ้าวงการใดเริ่มประชุม และเลิกประชุมพร้อมเพรียงกัน ก็วัดได้ว่าวงการนั้นกำลังเจริญ หรืออย่างน้อยที่สุดก็ยังไม่เสื่อม

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), (2551) อีกประการหนึ่ง หมายถึง ความพอใจของคนที่มีความเสมอเหมือนกัน ที่นิยมเรียกกันว่า สมานฉันท์ ซึ่งทำให้เกิดความสามัคคี “ฉันทะ” ซึ่งคนเหล่านี้มีเสมอเหมือนกัน เรียกว่าสมานกันเป็นสมานฉันท์แล้ว ก็มีความสามัคคีมีกำลังชนิดที่มาร่วมแรงร่วมใจกันทำงาน ทำกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ความพร้อมเพรียง หมายถึง การมีความสมัครสมานสามัคคีกันในกิจที่พึงทำเช่นการประชุมเป็นต้น อันเป็นสัญชาตญาณแห่งความเจริญ และความเสื่อม ถ้าตรงกันข้าม ตอนเริ่มประชุมก็กระพร่องกระแพร่ง ถึงเวลาประชุมแล้วผู้เข้าประชุมยังทยอยกันมาเหมือนกับไม่สู้จะเต็มใจ บางทีเลยเวลาไปตั้งนานแล้ว สมาชิกยังไม่ครบองค์ประชุม และประชุมกันไปสักครู่หนึ่งก็ทยอยกันออกจากห้องประชุมจนห้องประชุมโหรงเหรง อย่างนี้ก็รู้จักเสียเถอะว่ากำลังจะมีจุดเสื่อมปรากฏให้เห็นแล้วไม่ช้าไม่นานวงการนั้นก็จะสิ้นชื่อ

ข) วิธีแสดงความพร้อมเพรียง

สำหรับการแสดงออกถึงพร้อมเพรียงกันนี้ พระอรรถกถาจารย์ได้อธิบายไว้ในมหาปรินิพพานสูตร ทีฆนิกาย มหาวรรค (ที.ม. 13/68/339 - 340) ว่า

เมื่อกลองเรียกประชุมลั่นขึ้น พวกเจ้าลิจฉวีกระทำการบ่ายเบี่ยงว่า วันนี้เรามีกิจวันนี้มงคล ดังนี้ ชื่อว่าไม่พร้อมเพรียงกันประชุม. แต่พอได้ยินเสียงกลองกำลังกินก็ดี กำลังแต่งตัวก็ดี กำลังมุ่งผ้าก็ดี กินได้ครึ่งหนึ่งบ้าง แต่งตัวได้ครึ่งหนึ่งบ้าง กำลังนุ่งผ้าบ้าง ก็เข้าประชุม ชื่อว่าพร้อมเพรียงกันประชุม ส่วนเข้าประชุมแล้วก็ติดก็ปรึกษากัน ทำกิจที่ควรทำ ไม่เลิกพร้อมกัน ชื่อว่าไม่พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม, ก็เมื่อเลิกประชุมกันอย่างนี้แล้ว พวกที่ไปก่อนมีความคิดอย่างนี้ว่า พวกเราได้ยินแต่พูดกันนอกเรื่อง บัดนี้ จะพูดแต่เรื่องที่มีข้อยุติ แต่เมื่อเลิกพร้อมกัน ก็ชื่อว่า พร้อมเพรียงกันเลิก

คำอธิบายของพระอรรถกถาจารย์ในตอนนี้ จะเน้นถึงการให้ความสำคัญต่อการประชุมและเลิกประชุมอยู่เหนือสิ่งอื่นใด เมื่อสัญญาณเรียกประชุมลั่นขึ้นแล้ว ไม่ว่าจะทำกิจอื่นใดอยู่ก็ตามต้องละกิจนั้น แล้วรีบเข้าประชุมทันที และเมื่อถึงคราวเลิกประชุม ก็จะต้องเลิกพร้อมกัน การประชุมนั้นจะต้องหยุดลงทันที แม้กระทั่งการประชุมนอกรอบก็เป็นสิ่งที่ไม่ควรทำ เพราะจะทำให้ผู้ที่เข้าร่วมประชุมคราวก่อนนั้น เกิดอาการน้อยเนื้อต่ำใจได้ว่าตนไม่มีความสำคัญต่อที่ประชุมนั้นเลยได้ยินได้ฟังแต่เรื่องที่ไม่เป็นประโยชน์ ลับหลังตนกลับไปแล้วก็จะพูดถึงแต่เรื่องที่มีข้อยุติลง เมื่อเป็นอย่างนี้แล้วความแตกแยกความคิดเห็นก็จะแผ่กระจายไปทั่ว ดังนั้น เมื่อการประชุมได้ยุติลงแล้วต้องเลิกประชุมทันที จึงจะตรงต่อความหมายของความพร้อมเพียงกันเลิกประชุมที่แท้จริง (ที.ม. 13/68/339 - 340)

อนึ่ง ได้ยินว่า ความวุ่นวาย หรือโจรมั่วสุมกัน แต่เขตบ้านหรือเขตนิคม ในที่ โน้นเมื่อไต่ถามกันว่า ใครจักไปกระทำการปราบฝ่ายที่ไม่ใช่มิตรเล่า ต่างชิงกันอาสาพูด ว่า ข้าก่อน ข้าก่อน แล้วพากันไปก็ดี ชื่อว่าพร้อมเพรียงกันเลิก แต่เมื่อการงานของเจ้า องค์หนึ่ง ต้องงดไป เหล่าเจ้าที่เหลือ

ก็ส่งบุตร และพี่น้องไปช่วยการงานของเจ้าองค์นั้น ก็ไม่พูดกะเจ้าผู้เป็นอาคันตุกะว่า โปรดเสด็จไปวังของเจ้าองค์โน้นเถิด หากสงเคราะห์ พร้อมกันทั้งหมดก็ดี และเมื่องานมงคล โรค หรือสุขทุกข์เช่นนั้นอย่างอื่นเกิดขึ้นแก่เจ้าองค์นั้น ก็พากันไปช่วยเหลือในเรื่องนั้นทั้งหมดก็ดี ชื่อว่าพร้อมเพรียงกัน กระทำกิจที่ชาววัชชีพึงทำ

คำอธิบายของพระอรรถกถาจารย์ในตอนนี้ จะเน้นถึงการให้ความสำคัญต่อความพร้อมเพรียงกันเลิกประชุมในเมื่อมีเหตุที่สำคัญ และจำเป็นที่จะต้องรีบจัดทำสะสางโดยเร่งด่วน หากปล่อยไว้จะก่อให้เกิดความเสียหายแก่หมู่คณะได้ และพร้อมเพรียงกันทำกิจที่จึงช่วยกันทำไม่บ่ายเบี่ยงว่า ติดธุระโน้นอยู่ กำลังปฏิบัติกิจนี้อยู่ หากมีความจำเป็นไม่สามารถไปร่วมกิจการงานดังกล่าวได้ ส่งตัวแทนที่เป็นเชื้อสายของตนไปร่วมกิจนั้น ๆ แทนตนก็ยังนับได้ว่าเป็นการให้ความพร้อมเพรียงในการช่วยกันทำกิจที่พึงทำได้เช่นกัน

สรุปได้ว่า วิธีการแสดงออกถึงความพร้อมเพรียงนี้ พระอรรถกถาจารย์ได้อธิบายให้เห็นภาพ ไว้อย่างชัดเจนว่า เมื่อได้ยินสัญญาณนัดหมายแล้ว ทุกคนจะต้องรีบเข้าประชุมทันที ถึงแม้ว่ากำลังทำกิจธุระอื่นใดอยู่ก็ตาม จะต้องละกิจนั้นเสียแล้วรีบเข้าประชุมโดยไม่มีการอ้างว่าคิดธุระโน้นธุระนี้อยู่หรือในคราวที่จะต้องรวมตัวกันเพื่อกิจบางอย่างบางประการ ก็พรั่งพร้อมกันทำโดยไม่มีการเกี่ยงกันว่าเป็นเรื่องของคนโน้นของคนนี้ ซึ่งในปัจจุบันนี้ การนัดหมายกันเพื่อแสดงออกถึงความพร้อมเพรียงนั้นเป็นเรื่องสะดวกง่ายดาย จนถือได้ว่าเป็นเรื่องธรรมดา ที่ไม่มีปัญหาอะไรที่จะต้องขบคิดกัน เพราะมีปฏิทิน มีนาฬิกา และมีเครื่องมือสื่อสารต่าง ๆ ที่ใช้ได้โดยสะดวก และความแน่นอนไว้ใจได้ อย่างไรก็ตาม วิธีการใช้สัญญาณนัดหมายดังกล่าวแล้วนั้น เป็นสัญญาณเรียกให้สมาชิกเข้าร่วมประชุมกันในสถานที่นั้น ๆ ตามวัน เวลา ที่ได้นัดหมายกันไว้ โดยความพร้อมเพรียงกัน

ค) ความสำคัญของความพร้อมเพรียง

การรวมตัวกันเพื่อให้เกิดพลังเป็นกลุ่มก้อนที่เรียกว่า การประชุมทั้ง 3 สถานดังกล่าวนั้นเป็นเรื่องจำเป็นอย่างหนึ่งของคนที่อยู่ในสังคมส่วนรวม ไม่ว่าในสมัยนี้ หรือสมัยไหน ได้แก่ความพร้อมเพรียงกัน คือ เมื่อถึงคราวที่จะรวมตัวกันแล้ว จะต้องพร้อมเพรียงกันตั้งแต่เริ่มต้นที่เดียว เพราะความพร้อมเพรียงกันนั้น ทำให้เกิดพลังที่ยิ่งใหญ่ หรือเกิดความเข้มแข็งขึ้นในหมู่คณะ แต่ถ้าเริ่มต้นก็ไม่พร้อมเพรียงเสียแล้ว พลังอำนาจของการรวมตัวกันนั้น ก็เริ่มแสดงให้เห็นถึงความเสื่อมถอยเลย เวลานัดหมายไปตั้งชั่วโมงแล้วยังประชุมกันไม่ได้ เพราะไม่ครบองค์ประชุม แบบนี้แหละคือ “จุดเริ่มต้นของความเสื่อม” เพราะเป็นอาการที่บอกถึงความโลเล และรวนเรมีขึ้นที่ใดที่นั้นก็กำลังเลื่อนไหลลงไปสู่ความเสื่อมอย่างไม่ต้องสงสัยเลย (บุญสม เจนใจ, 2527, หน้า 34)

สรุปได้ว่า ความพร้อมเพรียงกัน โดยการรวมตัวกันเพื่อให้เกิดพลังเป็นกลุ่มก้อนที่เรียกว่า การประชุมนั้นทำให้เกิดพลังที่ยิ่งใหญ่ หรือเกิดความเข้มแข็งขึ้นในหมู่คณะ อันเป็นการร่วมแรงร่วมใจกันปิดช่องทางแห่งความเสื่อมที่จะเข้าสู่หมู่คณะได้

3. องค์ประกอบที่ 3 ของอปริหานิยธรรม

องค์ประกอบที่ 3 ของอปริหานิยธรรมนั้น ได้แก่ “ไม่บัญญัติสิ่งที่ยังไม่บัญญัติไว้ และไม่ถอนสิ่งที่ท่านบัญญัติไว้แล้ว ด้วยการประพฤติมั่นอยู่ในธรรมครั้งโบราณ ตามที่ท่านบัญญัติไว้” (องฺ.สตฺตก. 37/19/43) ซึ่งมีเนื้อหาสาระสำคัญดังนี้

ก) ความหมายของบทบัญญัติ

มีหลักสากลอยู่ว่า “เมื่อเริ่มจะศึกษาอะไรก็ตาม ควรเริ่มต้นตรงคำนิยาม หรือความหมายของสิ่งนั้นก่อน เพื่อเป็นการปูพื้นฐานแห่งความเข้าใจว่าสิ่งที่กำลังจะศึกษานั้นคืออะไร แล้วจึงนำประเด็นหัวข้อต่าง ๆ ขยายออกไป ดังนั้น ในเบื้องต้น ควรทำความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายของบทบัญญัติ หรือกฎหมายก่อน เพื่อให้ทราบถึงลักษณะของบทบัญญัติหรือกฎหมายนั้นว่ามีลักษณะอย่างไร

ราชบัณฑิตยสถาน (2542) ได้ให้ความหมายของบทบัญญัติหรือ กฎหมายไว้ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานว่า “กฎที่สถาบันหรือผู้มีอำนาจสูงสุดในรัฐตราขึ้น หรือที่เกิดขึ้นจากจารีตประเพณีอันเป็นที่ยอมรับนับถือ เพื่อใช้ในการบริหารประเทศ เพื่อใช้บังคับบุคคลให้ปฏิบัติตาม หรือเพื่อกำหนดระเบียบแห่งความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล หรือระหว่างบุคคลกับรัฐ”

บุญสม เจนใจ (2527, หน้า 44) ได้ให้ความหมายของบทบัญญัติหรือกฎหมายไว้ว่า “บทบัญญัติหรือ กฎหมาย หมายถึง ระเบียบกฎเกณฑ์ความประพฤติของคนในสังคมของบ้านเมือง

ศาสตราจารย์ ดร. หยุด แสงอุทัย (2535) ได้ให้ความหมายของบทบัญญัติ หรือกฎหมายไว้ว่า “กฎหมายคือข้อบังคับของรัฐ ซึ่งกำหนดความประพฤติของมนุษย์ ถ้าฝ่าฝืนจะได้รับผลร้ายหรือถูก ลงโทษ”

จากความหมายดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า บทบัญญัติหรือกฎหมายในที่นี้ หมายถึงกฎที่สถาบันหรือผู้มีอำนาจสูงสุดในรัฐตราขึ้น หรือที่เกิดขึ้นจากจารีตประเพณีอันเป็นที่ยอมรับนับถือ เพื่อใช้ในการบริหารประเทศ เพื่อใช้บังคับบุคคลให้ปฏิบัติตาม หรือเพื่อกำหนดระเบียบแห่งความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหรือระหว่างบุคคลกับรัฐ มีลักษณะที่ใช้ได้ทั่วไปและใช้บังคับได้เสมอ ถ้าผู้ใดฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามจะได้รับผลร้าย หรือถูกลงโทษ

ข) วิธีบัญญัติและล้มเลิกบทบัญญัติ

คมกฤช วัฒนเสถียร (2548, หน้า 11) นิติวิธี คือ วิธีการ หลักการ หลักเกณฑ์ทัศนคติ แนวความคิดทางกฎหมาย เช่น การบัญญัติกฎหมาย การใช้บังคับ การตีความ การดำเนินคดี การบริหารความยุติธรรม เป็นต้น ต้องดำเนินไปตามกระบวนการ ขั้นตอนและครรลองคลองกรรมวิธีทางนิติศาสตร์ ไม่ใช่เป็นไปตามอำเภอใจของบุคคลแต่ละคน หรือตามสามัญสำนึก ตามกระแสสังคม และดุลพินิจของพนักงานผู้มีอำนาจใช้ดุลพินิจที่ไม่มีข้อจำกัดในขอบเขตแห่งอำนาจหน้าที่ในตำแหน่ง โดยเฉพาะบทบัญญัติที่เป็นระเบียบบทกฎหมาย จะต้องดำเนินไปตามกระบวนการ ขั้นตอน และครรลองคลองกรรมวิธีทางนิติศาสตร์

สำหรับวิธีการบัญญัติหรือยกเลิกเพิกถอนบทบัญญัติ ตลอดถึงการปฏิบัติตามบทบัญญัติอย่าง เคร่งครัดนั้น จะหมายถึงเฉพาะส่วนของบทกฎหมายที่เป็นขนบประเพณีเท่านั้น ซึ่งมีวิธีการปฏิบัติอยู่ 3 ทาง ด้วยกัน คือ ทางแรก ไม่บัญญัติสิ่งที่ท่านมิได้บัญญัติไว้แต่เดิม โดยการไม่บัญญัติบท กฎหมายต่าง ๆ ที่คนส่วนใหญ่ในสังคมไม่ได้เห็นดีเห็นงามร่วมกัน ขัดต่อวิถีชีวิตที่ดีงามของคนในสังคม และขัดต่อขนบประเพณีที่เก่าแก่ที่คนในสังคมให้การยอมรับยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นเวลาช้านาน เพราะจะทำให้เกิดความขัดแย้งกันอย่างรุนแรง ซึ่งเป็นความเสื่อมในการบัญญัติสิ่งที่ท่านไม่ได้บัญญัตินั่นเอง ทางที่สอง ไม่ยกเลิกเพิกถอนสิ่งที่ท่านบัญญัติไว้แล้ว โดยการไม่ยกเลิกเพิกถอนบทกฎหมายหรือขนบประเพณีที่คนส่วนใหญ่ในสังคมให้การยอมรับ เห็นดีเห็นงาม และยึดถือปฏิบัติสืบ

ต่อกันมาเป็นเวลาช้านานด้วยความภาคภูมิใจ ถือเป็นมรดกตกทอดมาสู่อนุชนคนรุ่นหลัง และเป็นสัญลักษณ์ที่บ่งบอกถึงความเจริญรุ่งเรืองของสังคม โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตตามปกติของคนในสังคม

ค) ความสำคัญของการบัญญัติ และล้มเลิกบทบัญญัติ

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (2541) กฎหมายเป็นเครื่องมือที่จะรักษาความสงบเรียบร้อย และเป็นสิ่งที่กำหนดวิถีทางที่จะทำให้มนุษย์อยู่ในสังคมได้โดยปกติสุข เพราะกฎหมายเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์ทุกคน นับตั้งแต่คลอด และอยู่รอดเป็นทารก มีสถานะเป็นบุคคลซึ่งมีสิทธิ และหน้าที่ตามกฎหมายไปจนกระทั่งถึงแก่ความตาย และเมื่อตายไปแล้วกฎหมายก็ยังผูกพันไปถึงการแบ่งมรดกของทายาทของผู้ตายอีกด้วย

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า การบัญญัติ และการยกเลิกกฎหมายนั้น เป็นเรื่องสำคัญที่จะต้องระมัดระวังที่สุด เพราะ “บทบัญญัติเหล่านี้แหละ ถือกันว่าเป็นหลักบ้านหลักเมือง ถ้าใคร ๆ ก็สามารถออกกฎหมายได้ หรือล้มเลิกกฎหมายได้แล้ว บ้านเมืองก็เกิดความวุ่นวายจนอยู่ด้วยกันต่อไปไม่ได้อย่างแน่นอน” (บุญสม เจนใจ, 2527, หน้า 46) หากมีความจำเป็นที่จะต้องบัญญัติหรือล้มเลิกบทบัญญัติจริง ๆ ก็ต้องประชุม ปรึกษาหารือตกลงกันให้ถ้วนถี่ถ่องแท้เสียก่อน โดยยึดถือประโยชน์สุขของส่วนรวมเป็นสำคัญ มิใช่บัญญัติหรือล้มเลิกบทบัญญัตินั้นเอาตามใจชอบโดยไม่มีการประชุมปรึกษาหารือกันก่อน และที่สำคัญคือ กฎหมายบางอย่างที่สังคมเห็นดีเห็นงามร่วมกันแล้ว และนิยมยึดถือปฏิบัติกันมาเป็นเวลายาวนานที่เรียกว่าขนบธรรมเนียมประเพณีนั้น ก็ไม่ควรที่จะเข้าไปยุ่งเกี่ยวควรปล่อยให้เป็นไปตามธรรมชาติของมันอย่างนั้น สิ่งที่ควรทำก็คือ ทำหน้าที่เป็นผู้ใช้หรือผู้ปฏิบัติตามกฎหมายที่ดีก็เพียงพอ

4. องค์ประกอบที่ 4 ของอปริหานิยธรรม

องค์ประกอบที่ 4 ของอปริหานิยธรรมนั้น ได้แก่ “สักการะ เคารพ นับถือ บูชาท่านที่เป็นผู้ใหญ่ทั้งหลาย และให้ความสำคัญต่อถ้อยคำแห่งท่านเหล่านั้นว่าเป็นถ้อยคำอันตนจึงเชื่อฟัง” (องฺ.สตฺตก. 37/19/43) ซึ่งมีเนื้อหาสาระสำคัญดังนี้

ก) ความหมายของผู้ใหญ่

คำว่าผู้ใหญ่นั้น มีชื่อเรียกได้หลาย เช่น ผู้บังคับบัญชา หัวหน้า ผู้อาวุโส ผู้แก่ผู้เฒ่า ผู้สูงอายุ คนชรา ยังผู้รู้ทั้งหลายได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

บรรลุ ศิริพานิช (2546, หน้า 48) ได้ให้ความหมายของผู้ใหญ่หรือผู้อาวุโสในหน่วยงานหนึ่ง ๆ ว่า “ผู้เป็น หัวหน้าย่อมเป็นผู้ใหญ่ในหน่วยงานทั้ง ๆ ที่อาจมีอายุไม่มาก หรือไม่ใช่คนแก่สำหรับผู้ใหญ่ที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนกษัตริย์ลิจวีนั้น จะหมายถึงผู้ใหญ่โดยวัย คือ ผู้สูงอายุ เพราะใช้ศัพท์ว่า “วัชชีมหัลลกา" (ที.ม. 13/19/342) ซึ่งหมายถึง ผู้เฒ่าผู้แก่ของชาววัชชีนั่นเอง

สรุปได้ว่า ผู้ใหญ่ในที่นี้ หมายถึง บุคคลซึ่งมีอิสระและมีเอกลักษณ์ของตนเองจากประสบการณ์ส่วนตัว หรืออาจเรียกว่าวุฑฒบุคคลก็ได้ หรือบุคคลที่ประกอบด้วยคุณธรรมของความเป็นผู้ใหญ่ได้แก่พรหมวิหารธรรม สำหรับผู้ใหญ่ตามความหมายของหลักคำสอนที่พระพุทธเจ้าทรงสอนกษัตริย์ลิจฉวีทั้งหลายนั้น หมายถึง ผู้เฒ่าผู้แก่หรือผู้สูงอายุของชาววัชชีเพราะใช้ศัพท์ว่า วัชชีมหัลลกา ซึ่งสามารถเรียกชื่อได้หลายอย่างเช่น ผู้บังคับบัญชา หัวหน้าผู้แก่ผู้เฒ่า ผู้สูงอายุ ฯลฯ

ข) วิธีปฏิบัติต่อผู้ใหญ่

พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ ฐิตญาโณ) (2534) เวลาใดสมัยใดที่มีเหตุการณ์หรือปัญหาร้ายแรงเกิดขึ้น สุดความสามารถที่จะแก้ไขเหตุการณ์ หรือปัญหานั้นลงได้ด้วยความรู้ความสามารถของตน เวลานั้นสมัยนั้นการให้ความเคารพเชื่อฟัง ผู้ใหญ่นั้น เป็นสิ่งที่สมควรทำ เป็นความเจริญทั้งแก่ตนเองและหมู่คณะ แต่ในบางครั้งคนส่วนใหญ่จะไม่ค่อยจะให้ความสำคัญในเรื่องเช่นนี้ อาจเป็นเพราะมีความรู้สึกว่าผู้ใหญ่ของวางอำนาจ เจ้าอารมณ์ อคติ เป็นต้น เลยมองข้ามผู้ใหญ่ไปเสีย แต่ในความเป็นจริงแล้วผู้ใหญ่นั้นท่านก็มีสูตรของท่านอยู่ เหมือนกัน คือ “ต้องตำหนิคนที่ควรตำหนิ ยกย่องคนที่ควรยกย่อง ในเรื่องกาละที่ควรตำหนิ และยกย่อง ถ้าเรามีความประพฤติเรียบร้อยไม่บกพร่องในหน้าที่การงานแล้ว ท่านก็ตำหนิเราไม่ได้ ดังนั้น ควรทำความเข้าใจในจุดนี้ให้ชัดเจน จึงจะมองเห็นความสำคัญของผู้ใหญ่ขึ้นมาได้ ทั้งต้องคำนึงถึงเวลา และสถานการณ์ด้วยว่าเวลาใดสถานการณ์เช่นไรควรให้ความเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่เป็นอย่างยิ่ง เช่น การให้ความเคารพเชื่อฟังในเวลาที่มีการชุมนุมหรือประชุมปรึกษาหารือกัน เพื่อหาทางออกหรือ หาวิธีแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ดังนี้

ก) ปัญหาเกี่ยวกับเรื่องส่วนตัว เช่น ปัญหาในการดำรงชีวิต ปัญหาในการเรื่องของความรัก ปัญหาในครอบครัว เป็นต้น

ข) ปัญหาเกี่ยวกับเรื่องส่วนรวม เช่น ปัญหาในหน่วยงานหรือองค์การ ปัญหาการเมืองการ ปกครอง ปัญหาเศรษฐกิจ และสังคม เป็นต้น

ในบางครั้งปัญหาต่างๆ นั้นไม่สามารถที่จะแก้ไขได้ด้วยวิชาความรู้ที่ได้ศึกษาเล่าเรียนตามตำรับตำรามา แต่ถ้าหากมีผู้หลักผู้ใหญ่ที่สูงวัยซึ่งมีความรู้ความสามารถ เคยผ่านเหตุการณ์ หรือประสบการณ์ต่าง ๆ มาเป็นเวลายาวนานคอยช่วยชี้แนะให้คำสั่งสอนว่า “สิ่งที่ควรทำ สิ่งนี้ไม่ควรทำ “เมื่อปฏิบัติได้อย่างนี้แล้ว ปัญหาที่คิดว่าหนัก และยุ่งยากนั้น อาจกลายเป็นปัญหาที่สามารถแก้ไขให้คลี่คลายลงได้อย่างง่ายดาย ดังนั้น เวลาเช่นนี้แหละเป็นเวลาที่ต้องให้ความเคารพเชื่อฟังผู้หลักผู้ใหญ่มิใช่ดื้อรั้นอวดดีไปตามอารมณ์ทิฏฐิมานะของตนเอง ซึ่งการให้ความเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่นั้น มีวิธีการปฏิบัติอยู่ 2 วิธีด้วยกัน คือ

วิธีแรก ได้แก่ วิธีการเคารพนับถือผู้ใหญ่ โดยจะต้องทำในสิ่งที่ดี ๆ ด้วยความจริงใจ ดังที่พระอรรถกถาจารย์ได้อธิบายไว้ว่า “เมื่อกระทำสักการะแก่เข้าวัชชีเหล่านั้นอย่างใดอย่างหนึ่งย่อมกระทำแต่ดี ๆ เท่านั้น การเชิดชูความเป็นผู้ควรเคารพ แสดงการนอบน้อมรักด้วยใจ" สำหรับผู้ใหญ่ที่ต้องให้ความเคารพนับถือตามวิธีนี้นั้น ได้แก่ผู้ใหญ่ทั้ง 3 จำพวก คือ ผู้ใหญ่ข้าพวกที่เกิดในตระกูลสูง เพราะตระกูลสูงเป็นตระกูลที่สังคมให้การยอมรับและยกย่องว่าเป็นตระกูลที่มีเกียรติ และศักดิ์สิทธิ์ ผู้ใหญ่จำพวกที่สูงวัย หรือมีอายุมาก เพราะความสูงวัย หรือมีอายุมากจะเป็นผู้ที่มีประสบการณ์สูง ย่อมรู้ว่าสิ่งใดถูกสิ่งใดผิด และผู้ใหญ่จำพวกผู้ทรงคุณวุฒิ เพราะผู้ใหญ่จำพวกนี้จะมีวิชาความรู้ มีคุณธรรม ความดี และสังคมให้การยอมรับว่า วิชาความรู้ หรือคุณธรรมความดีของท่าน สามารถนำพาไปสู่ความสุขความเจริญได้ ผู้ใหญ่ทั้ง 3 จำพวกดังกล่าวแล้วนี้เป็นวุฒิบุคคล คือบุคคลที่เจริญแล้ว บุคคลใดเคารพนับถือบุคคลผู้ที่เจริญแล้ว ชีวิตของบุคคลนั้นย่อมเจริญตามบุคคลที่ตนเคารพนับถือด้วย เพราะคุณของบุคคลที่เจริญแล้วนั้นช่วยอุดหนุนค้ำจุนไว้

วิธีที่สอง ได้แก่ วิธีการรับฟังความคิดเห็นของผู้ใหญ่ ด้วยการเข้าไปปรนนิบัติคอยรับใช้อำนวยความสะดวกให้ เพื่อหาโอกาสสนทนาไถ่ถามปัญหา และวิธีการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ กับท่าน

เป็นประจำสม่ำเสมอ เช่นอย่างที่พระอรรถกถาจารย์ได้อธิบายไว้ว่า “ไปปรนนิบัติวันละ 2 - 3 ครั้ง ย่อมสำคัญถ้อยคำของเจ้าวัชชีเหล่านั้นว่าควรฟังควรเชื่อผู้ใหญ่ที่ควรรับฟังค้าสั่งสอนตามวิธีนี้ ได้แก่ ผู้ใหญ่ทั้ง 3 จำพวกเช่นเดียวกัน แต่จะเน้นเฉพาะผู้ใหญ่ที่ครบเครื่อง หมายถึงผู้ใหญ่ที่รวมคุณสมบัติของผู้ใหญ่ทั้ง 3 จำพวกอยู่ในคน ๆ เดียวกัน ซึ่งเมื่อรวมกันแล้วจะได้รับการเคารพเทิดทูนว่าเป็นผู้ใหญ่ที่แท้จริง คือ เกิดมามีชาติตระกูลสูงด้วย มีอายุมาก ผ่านเหตุการณ์เรื่องราวต่าง ๆ มามากด้วย และมีความรอบรู้ และคุณธรรมสูงด้วย ครบทั้ง 2 ส่วนอย่างนี้แล้ว ก็อยู่ในฐานะเป็นผู้ใหญ่ครบเครื่อง เป็นผู้ใหญ่ที่อยู่ในฐานะที่ควรเคารพบูชา และควรรับฟังความคิดเห็นเป็นอย่างยิ่ง เพราะความคิดเห็นของท่านเป็นประโยชน์ต่อสังคมอย่างมหาศาล ซึ่งสามสามารถชี้ให้เห็นได้ว่า สิ่งใดถูก สิ่งใด ผิด สิ่งใดควร สิ่งใดไม่ควร

ดังนั้น ในเวลาสถานการณ์ของบ้านเมือง หรือหน่วยงานที่ตนสังกัดอยู่เกิดมีปัญหาต่างๆ ขึ้น ไม่สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ด้วยสติปัญญาความสามารถของตนแล้ว วิธีปฏิบัติในเรื่องเช่นนี้อยู่ สองทางคือ การเคารพนับถือผู้ใหญ่โดยจะต้องทำในสิ่งที่ดี ๆ ด้วยความจริงใจต่อท่าน และการเชื่อฟัง ถ้อยคำสอนคำชี้แนะจากท่านด้วยจิตคิดว่าเป็นสิ่งประเสริฐดีงาม โดยเฉพาะผู้ใหญ่ที่ครบเครื่องหมายถึงผู้ใหญ่ที่รวมคุณสมบัติของผู้ใหญ่ทั้ง 3 จำพวกอยู่ในคน ๆ เดียวกัน จะเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณค่าอย่างยิ่ง

ค) ความสำคัญของผู้ใหญ่

พระพุทธเจ้าทรงสอนให้เคารพนับถือผู้เฒ่าผู้แก่นั้น ก็เพื่อจะให้ผู้เฒ่าผู้แก่ท่านมีความเอ็นดู มีความรักเหมือนลูกเหมือนหลาน เมื่อมีปัญหาอะไรบางอย่างที่เปิดตำราค้นหาวิธีแก้เท่าไรก็ไม่พบ บางทีผู้เฒ่าผู้แก่ท่านอาจช่วยแก้ไขปัญหาให้ได้ง่าย ๆ เพราะท่านเคยผ่านเคยพบมาก่อน ดังนั้น จึงต้องให้ความเคารพท่าน เชื่อฟังคำสั่งสอนของท่าน เพื่อให้ท่านเกิดความเอ็นดูแล้วเมตตาสั่งสอนในสิ่งที่ดีงามให้หรือกล่าวสั้น ๆ ว่า “ควรทำตามถ้อยคำของผู้เอ็นดู” (ขุ.ชา.ทสก. 27/148/272) การมีผู้เฒ่าผู้แก่ไว้เป็นที่ปรึกษาหารือกันนั้น เป็นกำไรมิใช่ขาดทุน เหมือนกับได้เครื่องมือสำคัญไว้เชื่อมรอยต่อระหว่างยุคระหว่างสมัยให้สืบสนิทเป็นเนื้อเดียวกัน ถ้าไม่เคารพนับถือท่านไว้แล้วก็เท่ากับปิดหนทางความเจริญตัวเองเท่านั้น เพราะผู้เฒ่าผู้แก่นั้นจะใช้ชีวิตอยู่ในโลกใบนี้อีกไม่นาน ไม่มีความจำเป็นใด ๆ ที่จะต้องไปพินอบพิเทาใครยิ่งผู้เฒ่าผู้แก่ที่มีสติปัญญา มีผีไม้ลายมือมาก่อนด้วยแล้ว การที่จะไปแสวงหาประโยชน์จากวิชาความรู้ของท่านนั้นไม่ใช่ของง่ายนัก ไม่รักไม่เอ็นดูจริง ๆ แล้ว ท่านสมัครใจที่จะพักผ่อนเงียบ ๆ เพื่อแสวงหาทางสุคติในสัมปรายภพของท่านมากกว่าที่จะมายุ่งเกี่ยวด้วย แต่ถ้าผู้ใดให้ความสำคัญต่อท่านแล้ว ย่อมได้รับประโยชน์หรือผลดีดังต่อไปนี้ (องฺ.ปญฺจก. 22/202/27)

1. ย่อมได้เรียนรู้ ย่อมได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยเรียนรู้ ที่ยังไม่เคยฟัง
2. ทำให้เข้าใจสิ่งที่เคยฟังมาแล้ว แจ่มแจ้งชัดเจนยิ่งขึ้น
3. แก้ข้อเคลือบแคลงสงสัยให้บรรเทาเบาบางลงได้
4. ทำความคิดความเห็นให้ถูกต้องเที่ยงตรงได้
5. ผู้ฟังย่อมมีจิตผ่องใส

สรุปได้ว่า ผู้หวังความเจริญทั้งแก่ตนเอง และแก่สังคมส่วนรวม ควรรับฟังความคิดเห็นหรือคำแนะนำของผู้ใหญ่ดังกล่าวแล้ว เพราะการเคารพนับถือ และเชื่อฟังคำแนะนำสั่งสอน

ของผู้ใหญ่นั้น ผลที่ได้รับ คือประโยชน์ 5 ประการดังกล่าวแล้ว หรือความสุขความเจริญ ตรงกันข้ามการทอดทิ้งผู้ใหญ่หรือดูถูกดูหมิ่นผู้ใหญ่ เป็นการสร้างความเสื่อมเสียให้เกิดขึ้นแก่ตนเองโดยเฉพาะ

5. องค์ประกอบที่ 5 ของอปริหานิยธรรม

องค์ประกอบที่ 5 ของอปริหานิยธรรมนั้น จากเนื้อความตามตัวอักษร ได้แก่ “ไม่ข่มขืนบังคับปกครองหญิงในสกุล ตามอำนาจของกิเลสตัณหา” (อง.สตฺตก. 37/19/44) ซึ่งมีเนื้อหาสาระสำคัญ ดังนี้

ก) ความหมายของผู้หญิง

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2542) ให้ความหมายของผู้หญิง หรือสตรีไว้ว่า “สตรี หมายถึง ผู้หญิง เพศหญิง และเป็นคู่กับบุรุษ หรือที่ใช้ในนามแห่งสุภาพ คือ สตรีเพศ หมายถึง เพศแห่งสตรี ซึ่งมีคำศัพท์เขียนนำหน้าชื่อของสตรีเหล่านั้นได้หลายอย่าง สุดแท้แต่จะเน้นหนักไป ในทางใด ดังนี้

1) เด็กหญิง หมายถึง สตรีที่มีอายุยังไม่บรรลุนิติภาวะ หรือไม่สามารถดูแลตนเองได้โดยลำพัง จึงจำเป็นต้องมีผู้อุปการะดูแล เช่น บิดามารดา เป็นต้น

2) นางสาว หมายถึง สตรีที่มีอายุหลังจากทำบัตรประชาชน แต่ยังไม่เป็นผู้บรรลุนิติภาวะ จึงยังเป็นผู้อยู่ในความคุ้มครองอยู่

3) สตรีผู้บรรลุนิติภาวะแล้ว หมายถึง สตรีผู้มีอายุตั้งแต่ 20 ปีบริบูรณ์ที่สามารถคุ้มครองดูแลตนเองได้แล้ว และสามารถตัดสินใจในการประพฤติปฏิบัติในเรื่องต่าง ๆ ด้วยตนเองได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย

4) นาง หมายถึง สตรีผู้ที่แต่งงานตามประเพณี หรือการจดทะเบียนสมรสกับผู้ชายอย่างถูกต้องตามกฎหมาย จึงมีชื่อนำหน้าว่า นาง

5) มารดา หมายถึง สตรีผู้ให้กำเนิดบุตรธิดาแล้ว ซึ่งคำดังกล่าวจะถูกใช้โดยผู้เป็นบุตรธิดาที่ใช้เขียนแทนคำว่า แม่ เป็นต้น

6) ภรรยา หมายถึง สตรีที่มีสามีแล้ว

7) กัลยาณี หมายถึง นางงาม หรือหญิงงาม

จากความหมายดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่า ผู้หญิงในที่นี้ หมายถึง สตรีที่เป็นผู้หญิงหรือเพศหญิง หรือที่ใช้คำอย่างสุภาพว่า สุภาพสตรี คู่กับสุภาพบุรุษ ซึ่งมีคำเรียกนำหน้าชื่อได้หลายอย่าง เช่น เด็กหญิง นางสาว นางมารดา ภรรยา ธิดา ย่า ยาย พี่สาว น้องสาว อาสาว น้าสาว เป็นต้น คำนำหน้าชื่อเหล่านี้

สรุปได้ว่า ผู้หญิงตามความหมายของหลักธรรมที่พระพุทธองค์ทรงสั่งสอนในข้อนี้มี 2 ประเภท เด็กและสตรี ทั้งที่อยู่ในความดูแลรับผิดชอบของตน รวมถึงเด็กและสตรีที่อยู่ในความดูแลของผู้อื่นด้วย ที่จัดแบ่งผู้หญิงไว้ 2 ประเภทนั้น เพราะคำนึงถึงธรรมชาติของผู้หญิงเป็นเกณฑ์ คือ สตรีเป็นเพศที่อ่อนแอ และเด็กสามารถถูกชักจูงได้ง่าย นั่นเอง

ข) วิธีปฏิบัติต่อผู้หญิง

สำหรับวิธีการปฏิบัติต่อผู้หญิงนั้น พระอรรถกถาจารย์ท่านใช้คำอยู่ 2 คำด้วยกันคือ คำว่า “โอกฺกสฺส แปลว่า ฉุดมา หรือ คร่ามา (และคำว่า) ปสยฺห แปลว่า ครอบงำ คือ บังคับ ได้แก่ อาการ คือ การข่มขืนนั่นแล ดังนั้น วิธีการปฏิบัติต่อผู้หญิงในความหมายของธรรมข้อนี้ หมายถึง การ

ไม่เที่ยวไปใช้อำนาจบาตรใหญ่ข่มเหงทำลายน้ำใจผู้คนเขา โดยการไปเที่ยวฉุดคร่า หรือกดขี่บีบบังคับเอาภรรยาหรือบุตรสาวของใครต่อใครเขามาบำรุงบำเรอความสุขของตน หรือกล่าวสั้น ๆ ว่า การถนอมรักษาน้ำใจกันนั้นเอง เพราะลูกใครเมียใคร ใคร ๆ ก็ย่อมรักและหวงแหนเป็นธรรมดา ดังนั้น ผู้ปกครองไม่ควรใช้อำนาจเที่ยวไปเบียดเบียนข่มเหงรังแกผู้อื่น ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องที่ไม่สมควรทำอย่างยิ่ง ในทางตรงกันข้าม ผู้ปกครองกลับต้องปกป้องคุ้มครองให้เด็กและสตรีเหล่านั้นได้รับความปลอดภัยมากกว่า

สุชีพ ปุญญานุภาพ (2551) นักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนากล่าวไว้ในลีลาชีวิตว่า “สิ่งที่จำเป็น คือการเร่งสร้างความดีให้มากที่สุด ทุกโอกาสทุกวิถีทางที่จะทำความดีได้ จงพยายามเว้นจากการเบียดเบียนผู้อื่น อย่าก่อกรรมทำเข็ญแก่ใคร ๆ เลย” เพราะถ้าผู้ปกครองเที่ยวไปใช้อำนาจข่มเหง รังแกผู้อื่นด้วยวิธีนี้ ก็เหมือนกับจุดไฟแห่งความอาฆาตเผาตัวเองเท่านั้น เพราะขึ้นชื่อว่าผู้บริโภคกาม ไม่ว่าจะเป็นผู้นำของบ้านเมือง หรือชาวบ้านที่มีเหย้าเรือนปกครอง มีบุตรภรรยาสามีแล้วก็ตาม ย่อมมีจิตข้องแวะอยู่ในกามคุณ อันประกอบไปด้วย รูป เสียง กลิ่น รส และธรรมารมณ์ มีความเป็นอยู่ที่สบายหรูหรา ซึ่งก็ถือว่าเป็นเรื่องปกติธรรมดาของปุถุชน แต่ที่เป็นเรื่องผิดปกติธรรมดาไปก็คือ หาได้พอใจหรือหยุดอยู่เพียงเท่านั้นไม่ ต่างกำเริบใจอยากได้สิ่งบำเรอกามคุณแปลก ๆ ใหม่ ๆ อยากได้ หญิงคนใหม่หรือชายคนใหม่มาสนองจิตใจที่ใฝ่ต่ำ โดยไม่สนใจว่าจะเป็นลูกเขาเมียใครเพราะความไม่รู้จักอิ่มไม่รู้จักพอในกามนั่นเอง จึงทำให้สังคมวุ่นวาย ฆ่าฟันกันตาม เลิกร้างกันไป เพราะความปรารถนากามยิ่งขึ้นไปไม่รู้จบสิ้น เกิดการเบียดเบียนข่มเหงน้ำใจกันขึ้น จึงทำให้ผู้กระทำได้รับความทุกที่แสนสาหัสจากกรรมที่ตนกระทำ

สรุปได้ว่า วิธีการปฏิบัติต่อผู้หญิงในความหมายของธรรมข้อนี้ หมายถึง การไม่เที่ยวไปใช้อำนาจบาตรใหญ่ข่มเหงทำลายน้ำใจผู้คนเขา โดยการไปเที่ยวฉุดคร่า หรือกดขี่บีบบังคับเอาภรรยา หรือบุตรสาวของใครต่อใครเขามาบำรุงบำเรอความสุขของตน หรือกล่าวสั้น ๆ ว่า การถนอมรักษาน้ำใจกันนั่นเอง และนอกจากวิธีการ ไม่ข่มเหงรังแกกันในเรื่องทางกามารมณ์แล้ว ยังหมายถึงวิธีการไม่ข่มเหงรังแกกันในทางอื่น ๆ ด้วย เช่น การข่มเหงรังแกกันในทางทรัพย์สินเงินทอง ข่มเหงรังแกกันในเรื่องการลบหลู่เกียรติยศเกียรติศักดิ์ของกันและกัน เป็นต้น

ค) ความสำคัญของการปฏิบัติต่อผู้หญิง

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (2545, หน้า 77) พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้ทรงมีน้ำพระทัยสะอาดบริสุทธิ์ และเปี่ยมไปด้วยพระเมตตาการุญแก่สัตว์โลกทั้งผองเสมอเหมือนกันได้ตรัสสอนหลักธรรมข้อนี้ เพราะทรงมองเห็นว่า การทำลายน้ำใจกัน หรือการข่มเหงรังแกกันนั้น เป็นเรื่องร้ายมิใช่เรื่องดี เป็นเรื่องเสื่อมไม่ใช่เรื่องเจริญ ก่อให้เกิดความโกรธแค้นเกลียดชังและอาฆาตพยาบาทจะแพร่กระจายกว้างขึ้น ทำให้บ้านเมืองอ่อนแอลงในที่สุด เพราะไม่ว่าที่ไหน ๆ จะมีแต่คนที่มีรอยแค้นรอยอาฆาตอยู่ในใจ เพราะความชั่ว หรือบาปกรรมทั้งหลายนั้นย่อมตามเผาผลาญผู้กระทำในภายหลังดังคำที่ว่า “ความชั่วย่อมเผาผลาญในภายหลัง” และในทางตรงกันข้าม การถนอมรักษาน้ำใจกัน หรือการให้เกียรติกันนั้น ก่อให้เกิดความเชื่อมั่น และความไว้วางใจซึ่งกันและกันของคนในบ้านเมือง เป็นเหตุทำให้บ้านเมืองมีความความเจริญนั่นเอง เพราะชีวิตทุกชีวิตจะมีความต้องการที่เป็นพื้นฐานที่ว่า “ต้องการความรักและให้ความรัก ต้องการความอบอุ่น และปลอดภัย” จึง

ทรงสอนหลักธรรมข้อนี้แก่กษัตริย์ลิจฉวีผู้มีหน้าที่ในการปกครองดูแลบ้านเมือง ได้ยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติเพื่อความสุขความเจริญของตนและบ้านเมือง

สรุปได้ว่า ความสำคัญของการปฏิบัติต่อผู้หญิงนี้ พระพุทธองค์ทรงมองเห็นว่า การทำลายน้ำใจกัน หรือการข่มเหงรังแกกันนั้น เป็นเรื่องร้ายมิใช่เรื่องดี เป็นเรื่องเสื่อม ไม่ใช่เรื่องเจริญ ก่อให้เกิดความโกรธแค้นเกลียดชัง และอาฆาตพยาบาทจะแพร่กระจายกว้างขึ้น ทำให้บ้านเมืองอ่อนแอลงในที่สุด เพราะไม่ว่าที่ไหน ๆ จะมีแต่คนที่มีรอยแค้นรอยอาฆาตอยู่ในใจ และในทางตรงกันข้าม การถนอมรักษาน้ำใจกัน หรือการให้เกียรติกันนั้น ก่อให้เกิดความเชื่อมั่น และความไว้วางใจซึ่งกันและกัน

6. องค์ประกอบที่ 6 ของอปริหานิยธรรม

องค์ประกอบที่ 6 ของอปริหานิยธรรมนั้น ได้แก่ “สักการะ เคารพ นับถือ บูชาเจดีย์สถานที่ควรเคารพ ทั้งภายใน และภายนอก และไม่ลบล้างพิธีกรรมอันชอบธรรมซึ่งเคยให้และเคยทำแค่สถานที่สำคัญเหล่านั้น” (องฺ.สตฺตก. 37/19/44) ซึ่งมีเนื้อหาสาระสำคัญดังนี้

ก) ความหมายของเจดีย์

องค์ประกอบที่ 5 ของอปริหานิยธรรมนี้ พระพุทธเจ้าตรัสสอนกษัตริย์ลิจฉวีเกี่ยวกับเรื่องของการรักษาจารีตประเพณีของตน คือ การเคารพบูชาเจดียสถานต่าง ๆ อันเป็นจารีตของบรรพชนที่ได้ยึดถือปฏิบัติมา ดังนั้น เจดีย์ หรือเรียกอีกอย่างว่า อนุสาวรีย์ ดังกล่าวนั้น จึงหมายถึงสถานที่จารึกคุณงามความดีของบุคคลที่ได้ทำความดีให้แก่บ้านเมือง หรือเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในตระกูล หรือของคนทั้งชาติ ซึ่งมีผู้รู้ทั้งหลายได้ให้ความหมายไว้หลายทัศนะ

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2542) ได้ให้ความหมายของเจดีย์ไว้ว่า “เจดีย์ หมายถึง สิ่งซึ่งก่อเป็นรูปคล้ายลอมฟาง มียอดแหลม บรรจุสิ่งที่นับถือมีพระธาตุเป็นต้น สิ่งหรือบุคคลที่เคารพนับถือ

จากความหมายดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่า เจดีย์ในที่นี้ หมายถึง สิ่งซึ่งก่อเป็นรูปคล้ายลอมฟาง มียอดแหลม บรรจุสิ่งที่นับถือมีพระธาตุเป็นต้น สิ่งหรือบุคคลที่เคารพนับถือ เพื่อเป็นอนุสรณ์ระลึกถึงเหตุการณ์ หรือคุณความดีของบุคคลในอดีต เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในตระกูล หรือของคนทั้งชาติ มีชื่อเรียกได้หลายอย่าง เช่น เจดีย์ เจดียสถาน อนุสาวรีย์ อนุสรณ์สถาน เป็นต้น

ข) วิธีเคารพบูชาเจดีย์

วิธีการเคารพบูชาเจดีย์นั้น ขึ้นอยู่กับประเพณีปฏิบัติในแต่ละท้องที่ แต่ที่เป็นที่นิยมยึดถือปฏิบัติกันอยู่ในทุกยุคทุกสมัยนั้นมีอยู่ 2 วิธีด้วยกัน คือ

วิธีแรก ได้แก่ การเคารพบูชาเจดีย์ทั้งหลาย หมายถึง มีจิตใจผูกพันอยู่ด้วยความสำนึกว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่า มีความสำคัญ ไม่ลบหลู่ดูหมิ่น ตลอดถึงการบูรณะซ่อมแซมเจดีย์เหล่านั้นให้อยู่ในสภาพที่มั่นคงแข็งแรง

วิธีที่สอง ได้แก่ การไม่ลบล้างพลีกรรมอันชอบธรรม หมายถึง ให้ความเคารพกราบไหว้และทำการสักการบูชาด้วยเครื่องสักการะต่าง ๆ อันไม่เป็นการเบียดเบียนคนอื่น สัตว์อื่น เช่น ที่เราทำพิธีวางพวงมาลากันเป็นงานประจำปี เป็นต้น (บุญสม เจนใจ, 2527, หน้า 74)

และพระอรรถกถาจารย์ท่านอธิบายไว้ว่า “คำว่า ทุนนปุพฺพํ กตปุพฺพํ แปลว่า ที่ให้และกระทำมาแต่ก่อน (และคำว่า) โน ปริหาเปสฺสนฺติ ได้แก่ เจ้าวัชชีทั้งหลาย จักไม่ลดคงกระทำตามที่

เป็นอยู่แล้วนั้นแล” (องฺ.สตฺตก. 37/19/50) ซึ่งหมายถึงการยึดถือปฏิบัติตามบรรพบุรุษที่เคยปฏิบัติมาอย่างไรก็คงปฏิบัติตามอย่างนั้น โดยไม่ลดละหรือล้มเลิกการกระทำต่อเจดีย์เหล่านั้นให้เสื่อมเสีย หรือสูญสิ้นไปทั้งนี้ วิธีเคารพบูชาเจดีย์นั้น อาจจำแนกออกได้เป็นสองเวลา หรือสองสมัยด้วยกัน คือ 1. เวลาเฉพาะกิจ หรือเฉพาะการณ์ ได้แก่ เวลาที่ต้องการผนึกกำลังของคนในเชื้อสายหรือคนในชาติให้เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน 2. เวลาตรงรอบวาระ ได้แก่ เวลาที่เวียนรอบมาครบหรือบรรจบ เช่น ครบรอบปีของเหตุการณ์นั้น ๆ เพื่อให้อนุชนได้รำลึกถึงวีรกรรมของวีรบุรุษหรือวีรสตรีบางท่านที่ได้เสียสละเลือดเนื้อและชีวิตเพื่อบ้านเมือง หรือเหตุการณ์สำคัญ ๆ อันก่อให้เกิดประโยชน์ และความสุขอย่างยิ่งใหญ่ต่อบ้านเมืองเป็นส่วนรวม โดยการทำสักการบูชาด้วยเครื่องสักการะต่าง ๆ อันไม่เป็นการเบียดเบียนคนอื่นสัตว์อื่นเป็นประจำทุกปีหรือครบรอบวาระนั้น ๆ เมื่อเราระลึกอยู่อย่างนี้ ก็จะมีความกลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

สรุปได้ว่า วิธีการเคารพบูชาเจดีย์ที่นิยมยึดถือปฏิบัติกันอยู่ในทุกยุคทุกสมัยนั้นมีอยู่ 2 วิธีด้วยกัน คือ วิธีแรก ได้แก่ การเคารพบูชาเจดีย์ทั้งหลายมีจิตใจผูกพันอยู่ด้วยความสำนึกว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่า มีความสำคัญ ไม่ลบหลู่ดูหมิ่น ตลอดถึงการบูรณะซ่อมแซมเจดีย์เหล่านั้นให้อยู่ในสภาพที่มั่นคงแข็งแรง วิธีที่สอง ได้แก่ การไม่ลบล้างพลีกรรมอันชอบธรรม ด้วยการให้ความเคารพกราบไหว้และทำการสักการบูชาด้วยเครื่องสักการะต่าง ๆ อันไม่เป็นการเบียดเบียนคนอื่น สัตว์อื่น เป็นต้น

ค) ความสำคัญของการเคารพบูชาเจดีย์

การเคารพบูชาเจดีย์นั้น ความมุ่งหมายสำคัญก็คือ การรักษาจารีตประเพณีอันสำคัญยิ่งอย่างหนึ่งของบ้านเมืองนั่นเอง คือ เพื่อให้คนทั้งชาติได้ระลึกถึงประวัติความเป็นมาร่วมกัน โดยอนุสาวรีย์ต่าง ๆ นั้น เป็นองค์พยานว่าเราทั้งชาติ เคยทุกข์ เคยยาก เคยร่วมเป็น ร่วมตาย กันมาแต่บรรพกาล บรรพบุรุษของเราเคยอาบเลือด และพลีชีวิตร่วมกันมา ถ้าเราจะต้องอาบเลือด และพลีชีวิตเช่นเดียวกันนั้นบ้าง ก็นับว่าถูกต้องตามจารีตประเพณีของเราแล้ว ดังข้อความที่ปรากฏในประกาศพระราชปรารภ ในสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ในงานบำเพ็ญพระราชกุศล และบวงสรวง ตอนหนึ่งว่า

“พระมหาเจดีย์นี้ (พระเจดีย์ไชยมงคล วัดใหญ่ไชยมงคล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา) เป็นนิมิตหมายแห่งเอกราชและความสามัคคี ซึ่งสมเด็จพระมหาวีรราชเจ้าพระองค์นั้นได้ทรงกอบกู้ไว้ด้วยพระบารมี และด้วยพระราชอุตสาหะเหนื่อยยาก มิได้เห็นแก่ความสุขส่วนพระองค์ หรือแม้แต่พระชนม์ชีพ เพื่อความสามัคคี และความวัฒนาถาวรแห่งชาติไทยสืบไป” (สมเด็จพระญาณสังวร, 2551)

จะเห็นได้ว่า พระราชปรารภในพระองค์นั้นบ่งบอกได้ถึงการให้ความสำคัญต่อผู้ที่เสียสละความสุขส่วนตัว เพื่อประโยชน์สุขของบ้านเมืองอย่างแท้จริง เป็นการระลึกถึงความสามัคคีด้วย

การอาศัยเจดีย์เป็นเครื่องหมายหรือเป็นสื่อนั่นเอง ดังที่พระอรรถกถาจารย์กล่าวอธิบายไว้ว่า

จริงอยู่ เมื่อเจ้าวัชชีทั้งหลาย ลดพลีกรรมที่เป็นธรรม เทวดาทั้งหลายก็ไม่กระทำการอารักขาที่จัดไว้เป็นอย่างดี แม้เมื่อไม่อาจจะให้เกิดสุขที่ยังไม่เกิด ย่อมทำโรคไอ โรคศีรษะ เป็นต้น ที่เกิดแล้วให้กำเริบ เมื่อเกิดสงครามก็ไม่เป็นพรรคพวกด้วย แต่เมื่อพวกเจ้าวัชชีไม่ลดพลีกรรม เทวดา

ทั้งหลายก็กระทำการอารักขาที่จัดแจงเป็นอย่างดี แม้เมื่อไม่สามารถจะให้เกิดสุขที่ยังไม่เกิดได้ ทั้งยังเป็นพรรคพวกคราวมีสงคราม ด้วยเหตุนั้น พึงทราบความเจริญและความเสื่อมในข้อนี้ ด้วยประการฉะนี้ (องฺ.สตฺตก. 37/19/50 - 51) หรือแม้แต่การยังจิตให้เลื่อมใสในเจดีย์อย่างเดียวก็สามารถทำให้สำเร็จประโยชน์ได้ เช่น

“เหล่าภิกษุที่ออกไปจากวัดด้วยคิดว่า จักไปไหว้พระเจดีย์ในวัดโน้น มีจิตเลื่อมใส แม้กระทำกาละในระหว่างๆ ก็จักบังเกิดในสวรรค์โดยไม่มีอันตรายเลย” (ที.ม.อ. 13/131/310) เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า การลดพลีกรรม และการไม่ลดพลีกรรมที่เคยทำแก่เจดีย์เหล่านั้น เป็นเรื่องที่สำคัญไม่น้อย เพราะเมื่อถึงคราวคับขันแล้วจำเป็นต้องมีผู้ช่วยเหลือกิจการงานนั้นให้เสร็จสิ้นลุล่วงไปได้ หากไม่ให้ความสำคัญในเรื่องดังกล่าวแล้วก็ยากที่จะมีผู้ช่วยเหลือ หรือเสียสละในกิจการงานดังกล่าวได้ จึงเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงความเจริญ และความเสื่อมได้อย่างชัดเจน

สรุปได้ว่า การบูชา เคารพ กราบไหว้ บวงสรวงเจดีย์ สถูป หรืออนุสาวรีย์ต่าง ๆ ของคนทั้งหลายนั้น มิใช่เป็นการบูชาเคารพกราบไหว้เศษอิฐเศษปูน แต่เป็นการรำลึกถึงคุณงามความดี ความเสียสละ ความสามัคคีของคนที่ได้ทำคุณงามความดีเอาไว้ เพียงแต่ต้องอาศัยเจดีย์ หรือสิ่งที่เป็นเครื่องหมายอื่นใดเป็นนิมิตหมาย หรือเครื่องแทนคุณงามความดีของคนเหล่านั้นเท่านั้น เมื่อบุคคลระลึกอยู่อย่างนี้ ก็จะมีความกลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หนทางแห่งความเสื่อมก็จะเสมือนปิดสนิท ดังเช่นที่พระพุทธองค์ตรัสว่า “มีแต่ความเจริญ ไม่มีความเสื่อมเลย” (องฺ.สตฺตก. 37/19/43)

7. องค์ประกอบที่ 7 ของอปริหานิยธรรม

องค์ประกอบที่ 7 ของอปริหานิยธรรมนั้น ได้แก่ “ถวายความอารักขา ความคุ้มครองทะนุบำรุงผู้ทรงศีล หรือพระอรหันต์ทั้งหลายเป็นอย่างดี และหวังว่า พระอรหันต์ทั้งหลายที่ยังไม่มา จะมาสู่แคว้นนี้ และที่มาแล้ว จะอยู่อย่างเป็นสุข” (องฺ.สตฺตก. 23/19/44) ซึ่งมีเนื้อหาสาระสำคัญดังนี้

ก) ความหมายของพระอรหันต์

การศึกษาในส่วนของความหมายของพระอรหันต์นั้น ถือว่ามีความสำคัญมาก เพราะจะได้ทราบว่า พระอรหันต์นั้น หมายถึงใคร มีบุคลิกลักษณะท่าทางเช่นไร เพื่อประโยชน์ในการแสวงหานั่นเอง ความหมายของพระอรหันต์นั้นมีความหมายหลายอย่าง ตามทรรศนะของผู้รู้ทั้งหลายที่ได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) (2546) ได้ให้ความหมายของคำว่า พระอรหันต์ไว้ว่า “เป็นผู้สำเร็จธรรมวิเศษสูงสุดในพระพุทธศาสนา ซึ่งหมายถึงพระอริยผลชั้นสูงสุดในพระอริยผลทั้ง 4 ประเภท อันได้แก่ โสดาปัตติผล สกทาคามิผล อนาคามิผล และอรหัตตผล

พระธรรมโสภณ (ฟื้น ปาสาทิโก) (2545) ได้ให้ความหมายของคำว่า พระอรหันต์ไว้ว่า “เป็นชื่อแห่งบรรพชิตผู้ที่ได้บรรลุถึงคุณความดีชั้นสูงสุดแห่งพระพุทธศาสนา”

พุทธทาสภิกขุ (พระธรรมโกศาจารย์) (2545) ได้อธิบายเกี่ยวกับพระอรหันต์ไว้ดังนี้

1. ผู้ควร ควรแก่การกราบไหว้เครื่องสักการบูชาของมหาชน

2. ผู้ไกล พระพุทธเจ้าและพระอรหันต์ทั้งหลาย เป็นผู้ไกลจากกิเลส เพราะหมดจดจากกิเลสอันเป็นความชั่วที่มีอยู่ภายในใจ ไกลจากความทุกข์ อันเป็นผลมาจาก ความโลภ โกรธ หลง

3. ผู้ไม่มีข้อลี้ลับ พระอรหันต์ ไม่มีความชั่วทุจริตอันใดที่ต้องปกปิดผู้อื่น

4. เป็นผู้หัก พระอรหันต์เป็นผู้รักวงล้อแห่งการเวียนเกิดเวียนตาย

ไชยวัฒน์ กปิลกาญจน์ (2524) ได้ให้ความหมายของพระอรหันต์ไว้ว่า “ท่านผู้ไกลจากอริ กล่าวคือ ไกลจากกิเลสที่ชื่อว่าเป็นอริ คือศัตรู โดยประการที่ท่านกำจัดกิเลสเหล่านั้นได้หมดไม่มีเหลือหลังจากตายจึงไม่มีการอุบัติอีกไม่ว่าในภพภูมิไหน ๆ”

สรุปได้ว่า พระอรหันต์ในที่นี้ หมายถึง บุคคลที่สามารถกำจัดกิเลสอาสวะได้หมดสิ้นเชิงแล้ว เป็นผู้ที่มีจิตสะอาดบริสุทธิ์หมดจด เป็นผู้ควรแก่การเคารพบูชาของชนทั้งหลาย ไม่มีลับลมคมใน ปราศจากศัตรูคู่พยาบาท มีภูมิธรรมความรู้จบการศึกษาทั้ง ศีล สมาธิ และปัญญา ครบถ้วนบริบูรณ์ อาจมีชื่อเรียกได้หลายอย่าง เช่น อเสขบุคคลบ้าง พระขีณาสพบ้าง พระอริยบุคคลบ้าง สัตบุรุษบ้าง บัณฑิตบ้าง นักปราชญ์บ้าง สุดแท้แต่ว่าจะเน้นเรียกคุณสมบัติไปในทางใด พระอรหันต์ที่มีชื่อเรียก ต่าง ๆ เหล่านี้ ในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า “คนดี” เพราะเป็นผู้ที่ทรงไว้ซึ่งคุณธรรมความดี คือมี คุณสมบัติของความเป็นคนดีหรือสัตบุรุษ ได้แก่ “สัปปุริสธรรม 9 ประการคือ เป็นผู้รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักตน รู้จักกาล และรู้จักสังคม” (ที.ปา. 11/31/264) ดังนั้น คนดีจึงเป็นแหล่งคุณธรรมความดีงามความบริสุทธิ์ผุดผ่องทั้งหลาย และสามารถแผ่คุณธรรมความดีงามความบริสุทธิ์ผุดผ่องทั้งหลายที่ มีอยู่ในตัวท่านนั้น ให้แก่บุคคลอื่นที่เป็นบริวารข้างเคียงได้ด้วย

ข) วิธีปฏิบัติต่อพระอรหันต์

สมัยใดที่บ้านเมืองประสบกับปัญหาความสับสน ยุ่งยาก วุ่นวาย เดือดร้อน และทรุดโทรมลง ผลสืบเนื่องมาจากฝีมือของคนชั่วคนเลวทั้งนั้น สมัยนั้น บ้านเมืองย่อมต้องการพระอรหันต์หรือคนดี เข้ามาช่วยแก้ไขบ้านเมืองให้ดีขึ้น โดยเฉพาะในเวลาคับขันย่อมต้องการคนกล้า" (ขุ.ชา.เอก. 27/3/30) อยู่เสมอ

ในสถานการณ์ที่บ้านเมืองประสบกับปัญหาต่าง ๆ พระอรหันต์ย่อมยินดีที่จะเข้ามาช่วยแก้ไขสถานการณ์เหล่านั้นให้บ้านเมืองอยู่รอดปลอดภัย หากมีคนมาขอความช่วยเหลือแล้วท่านจะไม่นิ่งเฉย ไม่ถือตัว ถือภูมิ วิชาความรู้ต่าง ๆ ที่ท่านมีอยู่ ท่านกลับรู้สึกยินดีด้วยซ้ำไป แม้ว่าปัญหานั้นจะหนักหนาสาหัสเพียงไรก็ตาม ท่านจะไม่เกี่ยง ไม่ปฏิเสธโดยสิ้นเชิง เพราะนั่นเป็นเอกลักษณ์ในการปฏิบัติตัวของท่านโดยเฉพาะ

สำหรับวิธีการปฏิบัติต่อพระอรหันต์ตามที่พระอรรถกถาจารย์ได้อธิบายไว้ว่า “คำว่าธมฺมรก ขาวรณคุตฺ หมายความว่า อารักขา ๆ นี้แหละชื่อว่า ป้องกัน เพราะป้องกันโดยประการที่สิ่งที่ไม่ปรารถนาจะไม่มาถึง ชื่อว่าคุ้มครอง เพราะคุ้มครองโดยประการที่สิ่งน่าปรารถนาไม่เสียหาย” (องฺสตฺตก. 37/19/51) ดังนั้น การปฏิบัติต่อพระอรหันต์ตามความหมายของพระอรรถกถาจารย์ได้อธิบายไว้ก็ คือการปกป้องคุ้มครองพระอรหันต์นั่นเอง ในกรณีนี้ท่านหมายถึง มีพระอรหันต์อยู่ในบ้านเมืองแล้ว แต่ความมุ่งหมายที่แท้จริงของหลักธรรมข้อนี้แล้ว จะมีวิธีปฏิบัติอยู่ 2 วิธี คือ

วิธีแรก ในกรณีที่มีพระอรหันต์อยู่ในบ้านเมืองแล้ว ก็ให้คุ้มครองป้องกันดูแลตามสมควร เพื่อให้ท่านได้อยู่อย่างสุขสบาย และปลอดภัย เพื่อพระอรหันต์รูปที่ยังไม่มาจะได้มา

วิธีที่สอง ในกรณีที่บ้านเมืองไม่มีพระอรหันต์อยู่เลย ก็จำเป็นต้องรีบเร่งจัดหาหรือแสวงหามาให้มีอยู่ในบ้านเมืองโดยเร็ว หากปล่อยให้บ้านเมืองห่างเหินจากพระอรหันต์เป็นเวลานานอาจทำให้บ้านเมืองเสื่อมเสียหายเกินกว่าที่จะแก้ไขได้ทันดังกล่าวแล้วว่า พระอรหันต์นั้น ท่านเป็นผู้ที่

คนทั่วไปจะรู้จัก หรือเห็นได้ยาก ทั้งวิธีสำหรับเสาะแสวงหาพระอรหันต์นั้น ก็นับว่าเป็นเรื่องที่ยากอีกเช่นกัน เพราะพระอรหันต์นั้นไม่มีเครื่องมืออะไรที่สามารถวัดได้ว่าเป็นพระอรหันต์หรือไม่ เหมือนกับคนที่จบการศึกษาสูงสุด เช่น ดอกเตอร์ เป็นต้น ซึ่งมีปริญญาบัตรรับรองวุฒิให้ มีหนทางเดียวที่จะสามารถทำได้คือ อาศัยความใกล้ชิด และการสังเกตดูว่า ยังมีกิเลสอยู่หรือไม่เท่านั้น เพราะความพระอรหันต์ หรือสัตบุรุษนั้นเป็นบุคคลที่คนทั่ว ๆ ไปรู้ได้ยากอย่างยิ่งถึงแม้ในบางครั้งท่านปรากฏตัวให้เห็นอยู่ ก็อาจไม่รู้จักว่าท่านเป็นพระอรหันต์ก็เป็นได้เพราะ “สัตบุรุษย่อมปรากฏในที่ไกล เหมือนภูเขาหิมพานต์” (ขุ.ธ. 25/11/55)

สรุปได้ว่า วิธีการปฏิบัติต่อพระอรหันต์นั้น มีอยู่ 2 วิธี คือ วิธีแรก ในกรณีที่มีพระอรหันต์อยู่ในบ้านเมืองแล้ว ก็ให้คุ้มครองป้องกันดูแลตามสมควร เพื่อให้ท่านได้อยู่อย่างสุขสบายและปลอดภัย เพื่อพระอรหันต์รูปที่ยังไม่มาจะได้มา วิธีที่สอง ในกรณีที่บ้านเมืองไม่มีพระอรหันต์อยู่เลย ก็จำเป็นต้องรีบเร่งจัดหา หรือแสวงหามาให้มีอยู่ในบ้านเมืองโดยเร็ว หากปล่อยให้บ้านเมืองห่างเหินจากพระอรหันต์เป็นเวลานาน อาจทำให้บ้านเมืองเสื่อมเสียหายเกินกว่าที่จะแก้ไขได้ทัน เพราะพระอรหันต์หรือสัตบุรุษนั้น พระพุทธองค์ทรงเปรียบไว้อย่างชัดเจนว่า พระอรหันต์นั้นมีอยู่จริง สามารถมองเห็นได้จริง แต่อยู่ไกลเห็นไกลเหลือเกิน ดังนั้น วิธีการแก้ไขปัญหาในเรื่องนี้คงต้อง “ใช้วิธี อนุโลม” (บุญสม เจนใจ, 2527, หน้า 85 -86) คือ เล็งเป้าหมายไปที่ความมีคุณธรรมความดีเป็นสำคัญ โดยการลดระดับแหล่งคุณธรรมความดีนี้ลงมา จากระดับสุดยอดเหลือเพียงเท่าที่จะพึงหาได้ อย่างนี้แล้วก็จะได้หลักการว่า บ้านเมืองจะต้องมีแหล่งคุณธรรมความดีไว้เป็นหลักบ้านหลักเมือง โดยแหล่งคุณธรรมความดีนั้น มีแนวสอนและแนวปฏิบัติที่ถูกต้องตามหลักที่พระพุทธเจ้าสอนไว้อย่างแท้จริง

ค) ความสำคัญของพระอรหันต์

สุรจักร กาญจนนินทุ (2550) พระอรหันต์นั้น เป็นผู้ทรงคุณธรรมความดีอันบริสุทธิ์ ท่าน “เป็นทั้งองค์พยานแห่งคุณธรรม ความดีอันบริสุทธิ์ เป็นกองทัพธรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นเนื้อหาบุญของโลกอย่างแท้จริง เป็นผู้สืบทอดพระพุทธศาสนา” นอกจากนั้นท่านยังทรงคุณอย่างอื่น ๆ อีกหลายประการ ดังที่ พระธรรมโสภณ (ฟื้น ปาสาทิโก) ได้กล่าว “ความสำคัญของพระอรหันต์ 10 ประการไว้ดังนี้

1. พระอรหันต์เป็นผู้ทำลายวงล้อแห่งการเวียนว่ายตายเกิดลงได้โดยสิ้นเชิง
2. พระอรหันต์เป็นผู้ตั้งอยู่ในที่ห่างไกลจากกิเลสทั้งมวล
3. พระอรหันต์เป็นผู้ไม่มีที่ลับในการทำบาปทั้งปวง
4. พระอรหันต์เป็นผู้ควรรับเครื่องสักการะ รับปัจจัยทุกชนิดของชาวโลกทั้งปวง
5. พระอรหันต์เป็นผู้อยู่ห่างไกลจากคนเลว
6. พระอรหันต์เป็นผู้อยู่ใกล้กับคนดี
7. พระอรหันต์เป็นผู้ไม่มีบาปทั้งปวงที่บรรดาคนดีทั้งปวงต้องสลัดทิ้ง
8. พระอรหันต์เป็นผู้ไม่มีคนตีบ่ายหน้าหนี
9. พระอรหันต์เป็นผู้ไม่มีกรรมที่เป็นเหตุให้แล่นไปในคติภพอะไร ๆ อีก
10. พระอรหันต์ คือผู้มีคุณความดีอันบัณฑิตไม่อาจกล่าวสรรเสริญให้หมดสิ้น

สรุปได้ว่า พระอรหันต์ ท่านจึงเป็นขุมทรัพย์แห่งคุณธรรมความดีทั้งหลาย เมื่อท่านไปพำนักอยู่ในถิ่นฐานบ้านเมืองใด ท่านก็จะฉายแสงแห่งคุณธรรมความดีปกแผ่ไปทั่ว เตือนตาเตือนใจ

ให้ประพฤติตาม และยึดถือเป็นที่พึ่งที่ระลึก และพร้อมกันนั้น ท่านก็จะทำหน้าที่เผยแผ่พระธรรมคำสอนอันถูกต้อง และบริสุทธิ์เข้าสู่จิตใจตน ทำให้บ้านนั้นเมืองนั้นเพิ่มจำนวนคนดีมีศีลธรรมขึ้นเรื่อย ๆ การมีคนดีเต็มบ้านเต็มเมืองนั่นแหละ คือเหตุสำคัญที่จะบันดาลความสุขความเจริญรุ่งเรืองให้แก่บ้านเมืองอย่างแท้จริง "การสมาคมกับสัตบุรุษ นำสุขมาให้" (ขุ.ชา.ทุก. 27/13/55) และ "การสมาคมกับคนดี (สัตบุรุษ) เป็นความเจริญ" (ขุ.เถร. 26/92/405) เพราะพระอรหันต์หรือสัตบุรุษหรือคนดี คือผู้มีจิตใจสูง สะอาดบริสุทธิ์ มีอยู่ในสังคมใดบ้านเมืองใดแล้ว ย่อมทำให้สังคมนั้นบ้านเมืองนั้น มีแต่ความสุขความเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป

สรุป องค์ประกอบของอปริหานิยธรรมทั้ง 7 ประการ โดยสังเขปดังนี้ คือ (1) ประชุมกันสม่ำเสมอ (2) เข้าประชุม เลิกประชุม และทำกิจที่พึงทำโดยพร้อมเพรียงกัน (3) ไม่บัญญัติ และยกเลิกบทบัญญัติตามอำเภอใจ (4) ให้ความเคารพ และเชื่อฟังผู้ใหญ่ (5) ให้เกียรติสตรีในทุกระดับ (6) สักการบูชาปูชนียสถาน และปูชนียวัตถุที่สำคัญ ๆ และ(7) คุ้มครองและยินดีต้อนรับภิกษุผู้สัญจรมา

พระไตรปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค ได้อธิบายไว้ว่า วัสสการพราหมณ์มหาอำมาตย์แคว้นมคธ ทูลถามเรื่องพระเจ้าอชาตศัตรูมีพระประสงค์จะเสด็จไปปรามแคว้นวัชชี พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกพระอานนท์มาตรัสถามเรื่อง อปริหานิยธรรมทั้ง 7 ข้อ คือ

1. เจ้าวัชชีหมั่นประชุมกันเนืองนิตย์
2. เจ้าวัชชีพร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกัน เลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่พึงกระทำ
3. เจ้าวัชชีไม่บัญญัติสิ่งที่มิได้บัญญัติไว้ไม่ล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้
4. เจ้าวัชชีเคารพนับถือผู้ใหญ่ในแคว้นวัชชี
5. เจ้าวัชชีไม่ฉุดคร่าขืนใจกุลสตรีหรือกุลกุมารี
6. เจ้าวัชชีสักการเคารพนับถือบูชาเจดีย์ในแคว้นวัชชี
7. เจ้าวัชชีจัดการรักษาคุ้มครองป้องกันพระอรหันต์ทั้งหลายด้วยความชอบธรรม

ตราบใดที่พวกชาวเมืองวัชชีรักษาราชอปริยหานิยธรรมทั้ง 7 ข้อนี้ เจ้าวัชชีพึงได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย (ที.ม. 10/134-135/38)

จากแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของอปริหานิยธรรม ผู้วิจัยสรุปได้ว่า องค์ประกอบของหลักอปริหานิยธรรม มีทั้งหมด 7 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 คือ "หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์" องค์ประกอบที่ 2 คือ "เมื่อเข้าประชุม ก็ประชุมพร้อมเพรียงกัน เมื่อเลิกประชุมก็เลิกพร้อมเพรียงกัน และพร้อมเพรียงช่วยกันทำกิจที่ควรทำ" องค์ประกอบที่ 3 คือ "ไม่บัญญัติสิ่งที่ยังไม่บัญญัติไว้ และไม่ถอนสิ่งที่ท่านบัญญัติไว้แล้ว ด้วยการประพฤติมั่นอยู่ในธรรมครั้งโบราณ ตามที่ท่านบัญญัติไว้" องค์ประกอบที่ 4 คือ "สักการะ เคารพ นับถือ บูชาท่านที่เป็น ผู้ใหญ่ทั้งหลาย และให้ความสำคัญต่อถ้อยคำแห่งท่านเหล่านั้นว่าเป็นถ้อยคำอันตนจึงเชื่อฟัง" องค์ประกอบที่ 5 คือ "ไม่ข่มขืนบังคับปกครองหญิงในสกุล ตามอำนาจของกิเลสตัณหา" องค์ประกอบที่ 6 คือ "สักการะเคารพ นับถือบูชาเจดีย์ สถานที่ควรเคารพ ทั้งภายในและภายนอก และไม่ลบล้างพิธีกรรมอันชอบธรรมซึ่งเคยให้และเคยทำ กับสถานที่สำคัญเหล่านั้น" องค์ประกอบที่ 7 คือ "ถวายความอารักขาความคุ้มครอง ทะนุบำรุงผู้ทรงศีล หรือพระอรหันต์ทั้งหลายเป็นอย่างดี และหวังว่า พระอรหันต์ทั้งหลายที่ยังไม่มา จะมาสู่แคว้นนี้ และที่มาแล้ว จะอยู่อย่างเป็นสุข"

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์

การปกครองคณะสงฆ์เป็นรูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ซึ่งเป็นองค์กรหนึ่งที่เกิดขึ้นในสังคมมนุษย์ โดยเฉพาะเกิดขึ้นในสังคมชาวพุทธที่มีรูปแบบ และประวัติอย่างยาวนานลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ตามแบบพระธรรมวินัยการปกครองคณะสงฆ์ ได้มีมาตั่งแต่สมัยพุทธกาล หลักที่ใช้ในการปกครองครั้งนั้นคือ พระธรรมวินัยพระพุทธเจ้าทรงปกครองคณะสงฆ์โดยธรรมมาธิปไตย กล่าวคือ ทรงแสดงธรรมบัญญัติพระวินัย การบริหารกิจการคณะสงฆ์และการพระพุทธศาสนา และทรงวินิจฉัยอธิกรณ์ของพระสงฆ์โดยที่พระองค์ทรงเป็นพระธรรมราชา มีพระสารีบุตรเป็นพระธรรมเสนาบดีเป็นผู้ช่วยตามที่ทรงโปรดให้ช่วย พร้อมพระโมคคัลลานะและพระเถระทั้งหลาย ผู้เป็นสังฆมิตรและสังฆปรินายกเป็นหมู่ๆ ทรงมอบให้สงฆ์เพื่อเป็นสมานสังวาสกัน เป็นไปตามหลักพระธรรมวินัย และต้องมีมติเป็นเอกฉันท์เป็นสำคัญ

การจัดโครงสร้างการบริหารและการจัดการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบันเป็นไปตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 การตราพระราชบัญญัติฉบับนี้เกิดจากความต้องการของคณะรัฐบาลซึ่งในสมัยนั้นมี จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรีที่มุ่งปรับเปลี่ยนรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ให้สอดคล้องกับนโยบายการปกครองประเทศที่นิยมการรวบอำนาจการตัดสินใจเด็ดขาดไว้กับผู้นำที่เข้มแข็ง เห็นว่าการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่กำหนดให้มีการถ่วงดุลอำนาจกันนั้น นำมาซึ่งความล่าช้าและความขาดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ดังนั้น จึงเห็นว่า การแยกอำนาจบัญชาการของคณะสงฆ์ออกเป็น 3 ทาง คือ สังฆสภา คณะสังฆมนตรีและคณะวินัยธร ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 เป็นระบบที่มีผลบั่นทอนประสิทธิภาพในการดำเนินกิจการคณะสงฆ์ ต้องประสบกับอุปสรรคและความล่าช้า จึงทำให้เห็นว่ากิจการที่คณะสงฆ์จะต้องทำหรือที่จะต้องถือเป็นธุระหน้าที่เพราะเป็นการคณะสงฆ์และการพระศาสนาหรือเพราะเกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการพระศาสนา มี 6 ฝ่าย คือ การเพื่อความเรียบร้อยดีงาม (การปกครอง) การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาการสาธารณูปการและการสาธารณสงเคราะห์ (พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ), 2545, หน้า 9) ฉะนั้น การปกครองตามความหมายในพระพุทธศาสนา เป็นการปกครองเพื่อการศึกษา การปกครองและความสงบเรียบร้อยที่เกิดจากการปกครองนั้น มิใช่เป็นจุดหมายในตัว แต่เป็นเพียงปัจจัยคือสภาพเอื้อ เพื่อช่วยให้แต่ละบุคคลบรรลุจุดหมายแห่งการศึกษาหรือเพื่อเป็นหลักประกันของการศึกษาทั้งสิ้น ถ้าไม่ปกครองด้วยการศึกษาก็ต้องปกครองด้วยอำนาจ เมื่อปกครองด้วยอำนาจ ก็เกิดความรู้สึกในเชิงปฏิปักษ์ที่เอียงไปในทางที่จะขัดแย้งกัน ด้วยเหตุนี้ การปกครองแบบใช้อำนาจ จึงก่อให้เกิดปัญหาเริ่มตั้งแต่เกิดความขัดแย้งในจิตใจ เป็นต้นไป ทำให้ยิ่งต้องเพิ่มการใช้อำนาจใช้อาญาและจะเน้นการลงโทษมากยิ่งขึ้นตามลำดับ ไม่ใช่การปกครองแบบพยายามสร้างคนดี แต่เป็นการปกครอง แบบพยายามกำจัดคนเลวนั่นเอง (พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2549, หน้า 78)

โดยการปกครองคณะสงฆ์ในยุคนี้อำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมมีความหมายกว้างขวางมาก พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 มีจุดเด่นในการสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช คือ สมเด็จพระสังฆราชมีองค์เดียว และพระมหากษัตริย์ทรงสถาปนาสมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์ และกรรมการมหาเถรสมาคมมี 21 รูป เหมือนเดิมแต่อำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคม พระราชบัญญัติฉบับนี้กำหนดไว้อย่างชัดเจนกว่าทุกฉบับคือ

1. ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยเรียบร้อยดีงาม

2. ปกครองและกาหนดการบรรพชาสามเณร

3. ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์

4. รักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา

5. ปฏิบัติหน้าที่อื่นๆ ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอื่น

เพื่อการนี้ ให้มหาเถรสมาคมมีอำนาจตรากฎมหาเถรสมาคม ออกข้อบังคับ วางระเบียบ ออกคำสั่ง มีมติหรือออกประกาศ โดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัยใช้บังคับได้ และจะมอบให้พระภิกษุรูปใดหรือคณะใดเป็นผู้ใช้อำนาจหน้าที่ตามวรรคหนึ่งก็ได้

ภาพรวมการปกครองคณะสงฆ์ไทย อยู่ภายใต้การปกครองโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับ พ.ศ. 2505 โดยกำหนดอำนาจหน้าที่มหาเถรสมาคมในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 เกี่ยวข้องกับการควบคุมและส่งเสริมกิจการคณะสงฆ์ที่เคยถูกจัดเป็นอำนาจหน้าที่ของสังฆมนตรีแห่งองค์การ 4 ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484

กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 23 (พ.ศ. 2541) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ (กนก แสนประเสริฐ, 2549, หน้า 74) ข้อที่ 5 วิธีดำเนินการเพื่อความเรียบร้อยดีงาม วิธีดำเนินการศาสนศึกษาและศึกษาสงเคราะห์ วิธีดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนา วิธีดำเนินการสาธารณูปการและสาธารณสงเคราะห์อันเกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการพระศาสนา ให้เป็นไปตามที่กำหนดในระเบียบมหาเถรสมาคม แต่บางการคงเป็นไปตามจารีต คือ ปฏิบัติตามจารีตก็มีอยู่ (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2545, หน้า 15)

การปกครองคณะสงฆ์ในยุคปัจจุบันนี้ ได้มีการพัฒนาเป็นลำดับ ปัจจุบันมีการตรา พระบัญญัติคณะสงฆ์อีกสองฉบับ คือ ฉบับ พ.ศ. 2505 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 มีการจัดรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ที่ชัดเจนและเป็นสัดส่วนในการบริหารงานคณะสงฆ์มากยิ่งขึ้น และมีการพัฒนาการด้านเทคโนโลยีบูรณาการด้วยหลักพุทธธรรมนำการปกครองไปพร้อมกับความเจริญ และมีกฎหมาย พระราชบัญญัติ ข้อบังคับ ระเบียบต่างๆ มาเกื้อกูลพระธรรมวินัย โดยเฉพาะการปกครองคณะสงฆ์มีรูปแบบที่แตกต่างไปจากสมัยก่อนมาก มีรูปแบบที่ปฏิบัติชัดเจนมากยิ่งขึ้น ดังนั้น รูปแบบแนวคิดและวิธีการในการปกครองคณะสงฆ์ ชื่อว่า มีส่วนสำคัญยิ่งในการบริหารจัดการให้องค์กรคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพประสิทธิผล ฉะนั้นผู้ที่จะเป็นผู้นำในการปกครองคณะสงฆ์ในยุคปัจจุบันนี้ ต้องมีวิสัยทัศน์ มีความรู้ ความสามารถ และเป็นผู้เพียบพร้อมด้วยจริยาวัตรข้อปฏิบัติเป็นที่ยอมรับของคณะสงฆ์และสังคมโดยรวม

แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์นี้ ผู้วิจัยจักได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับ แนวคิดของภาระงานทั้ง 6 ด้าน และแนวคิดเกี่ยวกับผู้ปฏิบัติหน้าที่โดยตรง คือ พระสังฆาธิการ ภารกิจของคณะสงฆ์และการพระศาสนามี 6 ประการ ดังนี้

2.4.1 การปกครอง

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงฺคปญฺโญ) (2540, หน้า 87) ได้กล่าวว่า การควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม หมายถึง งานในหน้าที่ของพระสังฆาธิการในการปกครองดูแลพระภิกษุสามเณรในเขตการปกครองของตน ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัยและตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ทั้งนี้ คำว่า “การปกครอง” แปลว่า การควบคุมดูแล รักษาควบคุมให้ท่านอยู่ในที่ที่ท่านควรจะอยู่

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า งานการควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงามเป็นงานเกี่ยวกับการปกครองพระภิกษุ สามเณร ตลอดจนคฤหัสถ์ที่อยู่ภายในวัดให้ประพฤติปฏิบัติตนให้ถูกต้อง เรียบร้อยดีงาม

พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงฺคโล) (2548, หน้า 130) ได้กล่าวว่า การบริหารหมู่คณะ คือ การปกครองดูแล ตลอดทั้งแนะนาสั่งสอน อบรม พระภิกษุ สามเณรและคฤหัสถ์ ที่มีที่อยู่หรือพำนักอยู่ในวัด ให้ประพฤติอยู่ในพระธรรมวินัย ตามกฎหมายของบ้านเมือง กฎข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง และการประกาศของมหาเถรสมาคม

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (2539, หน้า 45 – 46) กล่าวว่า การปกครองตามความหมายในพระพุทธศาสนาเป็นการปกครองเพื่อการศึกษา การปกครองและความสงบเรียบร้อยที่จะเกิดจากการปกครองนั้น มิใช่เป็นจุดหมายในตัว แต่เป็นเพียงปัจจัยคือ สภาพเอื้อเพื่อให้แต่ละบุคคลบรรลุตามจุดหมายแห่งการศึกษาหรือเพื่อเป็นหลักประกันของการศึกษา จึงถือเป็นคติได้ว่าการปกครองที่มีขึ้นนั้นเป็นเรื่องของการศึกษาและเพื่อการศึกษาทั้งสิ้น ถ้าไม่ปกครองด้วยการศึกษาก็ต้องปกครองด้วยอำนาจ เมื่อปกครองด้วยอำนาจก็เกิดความรู้สึกในเชิงปรปักษ์ ที่เอียงไปในทางที่จะขัดแย้งกัน ด้วยเหตุนี้ การปกครองแบบใช้อำนาจจึงก่อให้เกิดปัญหา เริ่มตั้งแต่เกิดความขัดแย้งในจิตใจเป็นต้นไป ทำให้ยิ่งต้องเพิ่มการใช้อำนาจ ใช้อาญา และจะเน้นการลงโทษมากยิ่งขึ้นตามลำดับ ไม่ใช่การปกครองแบบพยายามสร้างคนดี แต่เป็นการปกครองแบบพยายามกำจัดคนเลวนั่นเอง

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (2549, หน้า 17 – 18) กล่าวถึง รูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ของพระพุทธเจ้า ว่า การสั่งแต่ละครั้งของพระพุทธเจ้าเป็นที่ยอมรับได้ง่าย เพราะไม่ทรงใช้วิธีเผด็จการ แต่ทรงใช้วิธีการแบบธรรมาธิปไตย ดังที่พระพุทธเจ้าทรงจำแนก แรงจูงใจในการทำความดี ซึ่งเรียกว่า อธิปไตย 3 ประการ ดังนี้ 1) อัตตาธิปไตย การทำความดีเพราะยึดผลประโยชน์หรือความพอใจของตนเป็นที่ตั้ง 2) โลกาธิปไตย การทำความดีเพราะต้องการให้ชาวโลกยกย่อง นั่น คือ ยึดทัศนะหรือคะแนนนิยมจากคนอื่นเป็นที่ตั้ง 3) ธรรมาธิปไตย การทำความดีเพื่อความดี ทำหน้าที่เพื่อหน้าที่ นั่นคือ ยึดธรรมคือหน้าที่สำคัญ แม้พระพุทธเจ้าทรงประกาศว่า พระองค์ทรงเป็นธรรมราชา แต่ก็ไม่ทรงใช้อำนาจเบ็ดเสร็จโดยลำพังพระองค์เองตามแบบราชาธิปไตย ในสมัยนั้นพระพุทธเจ้าทรงกระจายอำนาจในการบริหารให้กับคณะสงฆ์ ทั้งนี้ เพราะแรงจูงใจในการบริหารของพระพุทธเจ้าผู้หมดกิเลสแล้วย่อมไม่ใช่เพื่อความยิ่งใหญ่ส่วนพระองค์

พระพุทธวรญาณ (ทองย้อย กิตฺติทินฺโน) (2548, หน้า 66 – 67) กล่าวว่า งานปกครองเป็นงานนำ เป็นงานลึกซึ้งกว้างขวางยิ่งใหญ่ละเอียดอ่อนยิ่งกว่างานทั้งหลาย และเป็นงานที่ทำไม่เสร็จต้องคอยปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมแก่สภาพการณ์ปัจจุบันอยู่ตลอดเวลา ถ้างานปกครองดำเนินไปอย่างใด งานอื่นๆ ก็จะดำเนินไปอย่างนั้น ถ้างานปกครองดำเนินไปไม่ได้ งานบริหารลักษณะอื่นๆ ก็ดำเนินไปไม่ได้เช่นกัน

ทั้งนี้ บทบาทของพระสังฆาธิการในด้านการปกครองนั้น ยังได้มีการตั้งความคาดหวังถึงการแสดงบทบาทที่พึงประสงค์ของพระสังฆาธิการไว้ว่า

(1) รัฐและมหาเถรสมาคม ควรร่วมกำหนดนโยบายให้พุทธศาสนิกชนไปวัดในวันอาทิตย์ เพื่อปลูกฝังให้คนไทยใกล้ชิดศาสนธรรมและสามารถนำหลักศาสนธรรมปรับใช้ในวิถีชีวิตตนได้

(2) สถาบันผลิตพระสังฆาธิการ ควรกำหนดนโยบาย แผนและมาตรการในการพัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์ให้เป็นผู้มีความพร้อมในด้านการบริหารวัดเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ เป็นแหล่งฟื้นฟูและพัฒนาจิตใจและพัฒนาตนให้ถึงพร้อมในการปฏิบัติภารกิจทั้ง 6 ด้านของคณะสงฆ์ รวมทั้งเป็นกัลยาณมิตรของศาสนิกชน สามารถปลูกฝัง และฝึกอบรมให้เยาวชนมีสัมมาทิฐิในการดำรงชีวิต

(3) วัด ควรปรับเปลี่ยนบทบาทให้ทันกับสังคมในเชิงรุก คือ จัดโครงการและกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยรวมและมีบทบาทในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยดึงเอาศาสนิกชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของวัดและพระเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาสังคมและชุมชนมีภาครัฐสนับสนุนงบประมาณ

(4) มหาเถรสมาคม ควรมีมาตรการให้ยุติพุทธพาณิชย์ อันเป็นการลดความศรัทธาของศาสนิกชน

(5) พระสงฆ์ ควรเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านศีลธรรมและจรรยา เพื่อปลูกศรัทธาให้เกิดขึ้นกับประชาชนในท้องถิ่น

(6) ฝ่ายปกครองคณะสงฆ์ทุกระดับ ควรให้ความสำคัญแก่วัดและพระสงฆ์ที่มีบทบาทให้การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและพัฒนาเยาวชนและศาสนิกชนในแต่ละบทบาทหน้าที่ตามภารกิจคณะสงฆ์ เช่น สนับสนุนด้านงบประมาณ ความก้าวหน้าด้านสมณศักดิ์ การพัฒนาศักยภาพและเชิดชูยกย่องให้เป็นที่ประจักษ์แก่หมู่คณะสงฆ์

2.4.2 การศาสนศึกษา

การศาสนศึกษา หมายถึง การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนาของบรรพชิตและคฤหัสถ์ เป็นกิจการของคณะสงฆ์ประการหนึ่งที่สำคัญยิ่งในอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมมีความตอนหนึ่งว่า “ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา” ของคณะสงฆ์ (ม.15 ตรี) และในระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง มหาเถรสมาคมได้กำหนดวิธีดำเนินการควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษาว่า “ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษาให้ดำเนินไปด้วยดี”

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงฺคปญฺโญ) (2540, หน้า 41) ได้กล่าวถึงการจัดการศาสนศึกษาดังกล่าวว่า คณะสงฆ์ยังมิได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้โดยชัดเจนแต่โดยหลักสูตรและเนื้อวิชาแล้ว คงอนุมานได้ว่า มีวัตถุประสงค์ 9 ประการ คือ

1. เพื่อพระสงฆ์รักษาตนและหมู่คณะ
2. เพื่ออบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์
3. เพื่อใช้พัฒนาชาติบ้านเมืองด้วยคุณธรรมของพระศาสนา
4. เพื่อใช้ในกิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนา
5. เพื่อรักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา
6. เพื่อสร้างศาสนทายาทสืบอายุพระพุทธศาสนา
7. เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา
8. เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม
9. เพื่อความมั่นคงของประเทศชาติอันเป็นส่วนรวม

พระปลัดเกียรติศักดิ์ สินทวีวรกุล (2548, หน้า 23) ที่ได้กล่าวว่า บทบาทที่วัดและพระสงฆ์จะทำได้ คือ การศึกษา การเผยแผ่และการสงเคราะห์ ซึ่งในส่วนของการศึกษานั้น เป็นการให้บริการด้านการศึกษาแก่พระสงฆ์ คือ การมีโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ นับเป็นทางหนึ่งในการสร้างอุบาสก อุบาสิกา ให้ได้พุทธศาสนิกชนที่มีคุณภาพและเป็นกำลังของศาสนา อีกประการหนึ่งก็คือ การไปสอนวิชาศีลธรรมตามโรงเรียนต่างๆ เป็นการอนุเคราะห์สังคมด้วยธรรมทาน การที่ให้พระสงฆ์ได้เข้าไปมีบทบาทในการศึกษาของชาติดังกล่าวนี้จะทำให้เยาวชนและสังคมเห็นความสำคัญของวัดและพระสงฆ์

ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้พบว่า องค์ประกอบในการจัดการศาสนศึกษาดังกล่าวจะดีหรือไม่ประการใด ขึ้นกับเจ้าสำนักเรียนหรือเจ้าสำนักศาสนศึกษาและครูอาจารย์ผู้บริหารการศาสนศึกษาที่ได้ช่วยแบกภาระการศาสนศึกษาอย่างเต็มกำลัง อันเป็นการแสดงความกตัญญูต่อพระศาสนาและคณะสงฆ์ การจัดการศาสนศึกษานั้น แผนกที่ประสบปัญหามาก คือ การจัดการศึกษาแผนกบาลี เพราะขาดแคลนทั้งครูและนักเรียน และมีอุปสรรคอื่นๆ ซึ่งคณะสงฆ์จะต้องช่วยจัดการศึกษาแผนกบาลีอันเป็นการศึกษาพระพุทธศาสนาโดยตรง เพื่อให้พระสงฆ์เจริญด้วยวิชาความรู้และการศาสนศึกษาให้เจริญก้าวหน้า การศึกษาพระปริยัติธรรมทั้งแผนกบาลีและแผนกธรรมเป็นการศึกษาหลักและสำคัญยิ่งของคณะสงฆ์ ด้วยเหตุผล 3 ประการ คือ

(1) พระสงฆ์ ควรศึกษาหลักธรรมให้ถ่องแท้ทั้งปริยัติและปฏิบัติ เพื่อให้พร้อมที่จะปฏิบัติภารกิจทั้ง 6 ด้านของคณะสงฆ์

(2) พระสงฆ์ ควรพัฒนาตนให้รอบรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม เพื่อรู้เท่าทันต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคม อันจะส่งผลต่อศักยภาพในการอบรมพัฒนาจิต การเผยแผ่ศาสนธรรมแก่ศาสนิกชน เช่น ด้านการบริหาร ด้านกฎหมาย กฎระเบียบของสงฆ์ เป็นต้น

(3) ระบบการศึกษาของคณะสงฆ์ ควรปรับประยุกต์ให้เหมาะกับยุคสมัย แต่คงไว้ซึ่งหลักศาสนธรรม

สรุปได้ว่า ด้านการศาสนศึกษา เป็นงานสนับสนุนกิจกรรมการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ใน 2 แผนก คือ แผนกบาลี และแผนกธรรม ซึ่งเป็นการให้การศึกษาแก่ศาสนบุคคลที่จะช่วยสืบทอดหลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนาต่อไป

โดยจากที่กล่าวมาเห็นได้ว่า เป็นภาระหน้าที่ในการบริหารจัดการของพระสังฆาธิการทุกระดับชั้น โดยเฉพาะเจ้าอาวาสซึ่งเป็นเจ้าสำนักเรียนโดยตำแหน่ง รวมถึงครูอาจารย์และผู้บริหารการศาสนศึกษาที่จะต้องช่วยกันบริหารจัดการให้การ ศาสนศึกษาดำเนินไปได้ด้วยดี เพราะศาสนศึกษานี้สำคัญเป็นอันดับต้น หมายถึง หากไร้ปริยัติ ก็ปราศจากปฏิบัติ และย่อมไม่มีปฏิเวธ ซึ่งหากเป็นดังที่กล่าวแล้วไซร้ ก็คงไร้พระพุทธศาสนา

2.4.3 การศึกษาสงเคราะห์

การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนจุนเจือหรือการช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนจุนเจือการศึกษาอื่น นอกการศาสนศึกษาหรือสถาบันการศึกษาหรือบุคคลผู้กำลังศึกษาเล่าเรียน คณะสงฆ์ได้กำหนดการศึกษาสงเคราะห์เป็นกิจการอันหนึ่งของคณะสงฆ์ การศึกษาสงเคราะห์นั้น ว่าโดยลักษณะ ควรแยกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. การศึกษานอกเหนือจากการศาสนศึกษาที่พระสงฆ์ดำเนินการเพื่อการสงเคราะห์ประชาชน หรือพระภิกษุสามเณร

2. การสงเคราะห์เกื้อกูลแก่การศึกษา สถาบันการศึกษา หรือบุคคลผู้กำลังศึกษา

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงฺคปญฺโญ) (2540, หน้า 23) ได้กล่าวถึง การศึกษาสงเคราะห์ที่พระสงฆ์ดำเนินการในลักษณะนี้ เป็นการจัดการศึกษาซึ่งแบ่งได้เป็น 4 ประเภท คือ

1. โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา และโรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์ มีความมุ่งหมายให้วัดและพระภิกษุในพระศาสนาได้จัดการศึกษาตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อสงเคราะห์เด็กและเยาวชนของชาติและพระภิกษุสามเณรส่วนหนึ่งเป็นเหตุให้เด็กและเยาวชนได้เข้าใกล้วัดและได้ศึกษาหลักธรรมทางศาสนา

2. ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มีความมุ่งหมายให้วัดและพระสงฆ์ให้การศึกษาอบรมปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามแก่เด็กและเยาวชน เป็นโอกาสให้พระสงฆ์ได้ใช้วิชาการศาสนศึกษา เพื่อพัฒนาทรัพยากรบุคคลของชาติ ด้วยหลักธรรมของพระศาสนา

3. ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด มีความมุ่งหมายให้วัดได้ช่วยอบรมบ่มนิสัยเด็กก่อนวัยเรียน เพื่อปลูกฝังคุณธรรมและศีลธรรมแต่ยังเด็ก ทั้งเป็นการให้โอกาสวัดและพระสงฆ์ได้ร่วมพัฒนาทรัพยากรบุคคลของชาติตั้งแต่วัยเด็ก

4. โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จัดตั้งขึ้นเพื่อให้พระภิกษุสามเณรศึกษาเล่าเรียนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ แผนกสามัญศึกษา และมีการศึกษาวิชาพระปริยัติธรรม หมวดภาษาบาลี หมวดพระธรรมวินัยและศาสนปฏิบัติ อีกส่วนหนึ่ง โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษามีการจัดตั้งขึ้นตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา พ.ศ. 2537 และอยู่ในสังกัดกรมการศาสนา ขณะนี้ มีวัดต่างๆ จำนวนมากจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา แต่ยังมิได้จัดเป็นการศาสนศึกษาหรือการศึกษาสงเคราะห์ แต่โดยรูปการนั้น น่าจะจัดเป็น “การศึกษาสงเคราะห์” มากกว่า เพราะเป็นการศึกษา

เพื่อสงเคราะห์พระภิกษุสามเณรให้มีการศึกษาเล่าเรียนวิชาสามัญศึกษา ทั้งผู้เรียนและผู้สอนก็เน้นหนักทางวิชาสามัญศึกษา

2.4.4 การเผยแผ่พระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนามีความเป็นมาอย่างยาวนาน นับแต่องค์สมเด็จพระสัมมาพระพุทธเจ้า ทรงประทานการอุปสมบทแก่พระอัญญาโกณฑัญญะ ถือว่าเป็นการสืบศาสนทายาทเป็นครั้งแรก และทรงประกาศความจริงแห่งชีวิตด้วยการแสดงพระธรรมจักกัปปวัตนสูตรเป็นปฐมฤกษ์แห่งการประกาศพระพุทธศาสนา ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน หลังจากนั้นทรงส่งพระสาวกไปประกาศพระสัทธรรม ด้วยพระพุทธดำรัสว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มากเพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่พวกทวยเทพและมนุษย์ อย่าไปโดยทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และความงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน” วิ.ม. (ไทย) 4/32/40.

นับตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา การประกาศพระพุทธศาสนาได้เริ่มแผ่ขยายไปทั่วชมพูทวีปซึ่งทำให้พระพุทธศาสนาเจริญมั่นคงอย่างรวดเร็ว ดังนั้น การเผยแผ่พุทธศาสนา จึงเป็นหน้าที่หรือบทบาทที่พระสงฆ์หรือพระสังฆาธิการจักต้องกระทำโดยการจัดการเทศนา อบรมสั่งสอนประชาชน ให้เกิดศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาและตั้งอยู่ในสัมมาปฏิบัติ เป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ

สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปณฺโญ) (2540, หน้า 138 - 145) ได้กล่าวว่า การกำหนดหน้าที่หรือบทบาทที่วัดต่าง ๆ เจ้าคณะตำบล คณะสงฆ์อำเภอ และคณะสงฆ์จังหวัด เกี่ยวกับการเผยแผ่ไว้ดังนี้

1. หาอุบายวิธีให้ได้ยินได้ฟังโอวาท คำสั่งสอนหรือข้อแนะนำที่เป็นประโยชน์
2. แนะนำ สั่งสอน อบรม ประชาชนให้เข้าใจในศาสนพิธีและการปฏิบัติ
3. เทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมและให้ได้ยินได้ฟังเกี่ยวกับพระศาสนาโดยถูกต้อง

พระปลัดเกียรติศักดิ์ สินทวีวรกุล (2548, หน้า 31) ได้กล่าวถึงการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ว่า ทั้งวัดและพระสงฆ์ได้ทำงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนามากเป็นพิเศษ ดังจะเห็นได้จากมีหน่วยพระธรรมทูต ธรรมจาริก ธรรมพัฒนาและหน่วยพัฒนาทางจิต ทั้งมีหน่วยอบรม อ.ป.ต. (หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล) ทั้งนี้ การเผยแผ่จะได้ผลก็ต่อเมื่อ

1. พระสงฆ์จะต้องศึกษาให้มีความรู้ ความเข้าใจในพระธรรมวินัย และปฏิบัติตามอย่างจริงจัง สอนอย่างไร ปฏิบัติได้อย่างนั้น
2. ไม่สอนให้คลาดเคลื่อนจากความจริง เพื่อผลประโยชน์ของตน
3. ไม่ติดยึดในแง่ใดแง่หนึ่งของหลักธรรม
4. ไม่เห็นแก่ความง่ายตีความธรรมวินัยตามชอบใจหรือตามความต้องการของประชาชน
5. ไม่สนองความต้องการของผู้มีอำนาจ

6. ประสานความเข้าใจ ความเชื่อหรือลัทธิศาสนาอื่นๆ พุทธศาสนิกชนทุกคนมีหน้าที่เผยแผ่พุทธศาสนาให้กว้างไกลออกไป เพื่อประโยชน์สุขของชาวโลก ความวัฒนาสถาพรของพระพุทธศาสนาและความมั่นคงของชาติไทย ผู้ที่จะทำหน้าที่เผยแผ่ศาสนาได้ดี ต้องเป็นผู้รู้ศาสนาและปฏิบัติตนตามหลักธรรมในศาสนาได้โดยสมบูรณ์เป็นนิจ การเผยแผ่ศาสนามีคำที่ใช้อยู่ 2 คำ คือ คำว่า “เผยแพร่” และ “เผยแผ่” คำว่า เผยแพร่ เป็นลักษณะของมิชชันนารี่ คือ มุ่งมั่น จะให้ผู้อื่นยอมรับในศาสนาของตน ซึ่งเป็นลักษณะแห่งการจูงใจให้อีกฝ่ายหนึ่งหันมานับถือคำสอนนั้นๆ ส่วนคำว่า เผยแผ่ หมายถึง การประกาศให้ทราบ หากทราบแล้วสนใจจะเป็นพุทธศาสนิกชนก็ไม่เป็นที่รังเกียจ การเผยแผ่เป็นศัพท์ที่มีลักษณะอะลุ่มอล่วยและแสดงถึงการมีใจกว้าง ไม่ผูกมัดผู้อื่นด้วยความคิดของตนเองหรือศาสนาของตน”

ฉะนั้น จักเห็นได้ว่า การเผยแผ่ของพระสงฆ์ วัด และคณะสงฆ์ ในปัจจุบัน มีทั้งแบบประเพณี แบบปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน และแบบที่จัดเป็นคณะหรือหน่วยงานขึ้นดำเนินการ คือ

1. การเผยแผ่ตามประเพณีคณะสงฆ์ และประเพณีไทย ได้แก่การเทศนาอบรมสั่งสอนประชาชนที่วัด ที่บ้าน ที่มีผู้อาราธนาและที่อื่น ๆ ในโอกาสต่าง ๆ ทั้งแบบเทศน์ธรรมดา คือ เทศน์รูปเดียว หรือเทศน์ปุจฉาวิสัชนา 2 รูปขึ้นไป

2. การเผยแผ่แบบปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน ได้แก่ การบรรยายธรรม การสนทนาธรรม การปาฐกถาธรรม ในที่ประชุมที่วัด หรือที่อื่น ๆ ในโอกาสต่าง ๆ หรือโดยทางวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ บันทึกลงแผ่นเสียง หรือแถบบันทึกเสียง ไปเผยแผ่ที่อื่นในโอกาสต่าง ๆ รวมทั้งการพิมพ์หนังสือเทศน์ หนังสือธรรมะออกเผยแผ่ หรือลงในหนังสือพิมพ์และเครือข่ายอินเตอร์เน็ตออกเผยแผ่

3. การเผยแผ่แบบจัดเป็นคณะหรือหน่วยงานเผยแผ่หรือสถานศึกษา เป็นประจำหรือครั้งคราว หรือจัดเป็นกิจกรรมพิเศษ ในวัดหรือในหมู่บ้านใกล้เคียง เช่น งานพระธรรมทูต งานพระธรรมจาริก งานอบรมประชาชนประจำตำบล หน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์ โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นต้น

2.4.5 การสาธารณูปการ

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงฺคปญฺโญ) (2540, หน้า 23) กล่าวถึง การสาธารณูปการ ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 กล่าวว่าเป็น“คำนาม” หมายถึง “การก่อสร้างและการบูรณะปฏิสังขรณ์” สำหรับสาธารณูปการ ที่จัดเป็นระเบียบบริหารการคณะสงฆ์ส่วนกลาง และระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง เรียกว่า“การสาธารณูปการ” นั้น หมายถึง

1. การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ ศาสนวัตถุและศาสนสถาน

2. กิจการอันเกี่ยวกับวัด คือ การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิก การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา การยกวัดร้างเป็นวัดมีพระภิกษุอยู่จำพรรษา และการยกวัดราษฎร์ขึ้นเป็นพระอารามหลวง

3. กิจการของวัดอื่นๆ เช่น การจัดงานวัด การเรี่ยไร

4. การศาสนสมบัติของวัด

ตามความหมายที่กล่าวมานี้ ผู้วิจัยได้สรุปว่า มีลักษณะของการกระทำการสาธารณูปการใน 3 ประการ คือ

1. การกระทำด้วยแรงความคิด แรงงานและทุนทรัพย์รวมถึงการควบคุม
2. การกระทำด้วยเอกสารรายงาน
3. การกระทำโดยการจัดประโยชน์

การควบคุมและส่งเสริม การสาธารณูปการ เป็นงานที่ละเอียดอ่อนเป็นตัวหลักของการคณะสงฆ์แต่ผู้ปฏิบัติโดยตรงคือ เจ้าอาวาส ซึ่งเป็นพระสังฆาธิการระดับวัด เจ้าคณะทุกส่วนทุกชั้นต้องมีความสัมพันธ์กัน 2 ประการ คือ ควบคุมการสาธารณูปการ และส่งเสริมการสาธารณูปการ

การควบคุมดูแลวัดนั้น เจ้าคณะจะเพิกเฉยมิได้ ถ้าเพิกเฉยจะเป็นการละเว้นการปฏิบัติ ต้องสอดส่อง ดูแล ชี้แจง แนะนำในการสาธารณูปการของเจ้าอาวาส ดังต่อไปนี้

1. ควบคุมการทำแผนผังวัดให้สอดคล้องกับยุคพัฒนา
2. ควบคุมแบบแปลนเสนาสนะแต่ละวัดให้อยู่ในหลักประหยัดและพอเหมาะพอควรแก่สภาพท้องถิ่น และให้ก่อสร้างตามแบบแปลน
3. ควบคุมให้แต่ละวัดที่สร้างถาวรวัตถุให้เป็นทรงไทย หรือให้รักษาศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นสำคัญ
4. ควบคุมการเงินและบัญชี รับ – จ่ายของแต่ละวัดให้เป็นไปตามหลักบัญชี
5. ควบคุมดูแลการเอกสารต่างๆ ของเจ้าอาวาส เช่น รายงานขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมาให้เป็นไปโดยถูกต้อง
6. ควบคุมการจัดการศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปตามกฎกระทรวง

จะเห็นได้ว่า งานสาธารณูปการเป็นงานสำคัญ โดยเฉพาะเป็นงานละเอียดอ่อน เป็นงานประดับท้องถิ่น และการพระศาสนา เป็นงานที่ให้ความสำคัญแก่พระสังฆาธิการและเห็นผลงานของพระสังฆาธิการได้เร็วกว่างานอื่น แต่ก็มักเป็นเหตุก่อปัญหา เช่น บางแห่งเกิดความขัดแย้งระหว่างวัดกับชาวบ้านจนถึงลุกลามใหญ่โต ก็เพราะการสาธารณูปการเป็นเหตุ หากเจ้าคณะได้เห็นความสำคัญเร่งรัดตรวจตราชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการได้ดีแล้ว การขัดแย้งระหว่างวัดกับบ้านจะลดน้อยลงตามลำดับ และความสมัครสมานสามัคคีระหว่างบ้านกับวัดจะมีมากขึ้นเป็นเหตุให้การคณะสงฆ์และการพระศาสนาดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม การควบคุมส่งเสริมการสาธารณูปการ จึงถือเป็นหน้าที่อันสำคัญของพระสังฆาธิการทุกระดับชั้น

2.4.6 การสาธารณสงเคราะห์

การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินกิจการต่าง ๆ เพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์แก่หน่วยงาน หรือแก่บุคคล หรือคณะบุคคล หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลหรือการอุดหนุนจุนเจือสถานที่ซึ่งเป็นสาธารณสมบัติหรือประชาชนทั่วไป

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงฺคปญฺโญ) (2540, หน้า 23) ได้กล่าวถึง การสาธารณสงเคราะห์เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามโอกาสอันควร จะมีระเบียบปฏิบัติชัดเจน สำหรับผู้จัดการสาธารณสงเคราะห์โดยส่วนมากได้แก่ วัดหรือเจ้าอาวาส ซึ่งมีบทบัญญัติว่าด้วยหน้าที่ของเจ้าอาวาส ดังนี้

1. จัดกิจการของวัดให้เป็นไปโดยเรียบร้อย

2. เป็นธุระในการจัดการศึกษาอบรมแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์

3. ให้ความสะดวกตามสมควรแก่พุทธศาสนิกชน ในการบำเพ็ญกุศล

มหาเถรสมาคมได้กำหนดหลักการและวิธีการปฏิบัติและควบคุมส่งเสริม ไว้ชัดแจ้ง คือ กิจการหน่วยอบรมประชาชนประจำตาบล ซึ่งจัดตั้งขึ้นตามระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการจัดตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. 2518 ซึ่งในระเบียบดังกล่าว กำหนดวัตถุประสงค์ไว้ 3 ประการ คือ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การศึกษาสงเคราะห์ และการสาธารณสงเคราะห์ โดยระเบียบดังกล่าว กำหนดหน่วยงาน ให้ตั้ง ณ วัดใดวัดหนึ่ง ตำบลละหนึ่งหน่วย ให้จัดการเป็นรูปคณะกรรมการ โดยให้เจ้าอาวาสที่ตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลเป็นประธานกรรมการโดยตำแหน่ง เจ้าอาวาสอื่นในเขตตำบลนั้น เป็นรองประธาน กรรมการฝ่ายบรรพชิต กำนันในตำบลนั้นเป็นรองประธานกรรมการฝ่ายคฤหัสถ์ ผู้ใหญ่บ้านและแพทย์ประจำตำบล เป็นกรรมการโดยตำแหน่ง อนึ่ง การสาธารณสงเคราะห์นี้ ให้เจ้าคณะพระสังฆาธิการ พิจารณาจัดการสงเคราะห์ตามควรแก่โอกาส เช่น

1. การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาตำบล การช่วยจัดหาทุนการสงเคราะห์ การป้องกันยาเสพติดให้โทษ เช่น ยาบ้า การช่วยป้องกันโรคเอดส์

2. การช่วยเหลือสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ เช่น การสร้างถนนหนทาง ขุดลอกคูคลอง สร้างฌาปนสถาน สร้างการประปา สร้างเครื่องกำเนิดไฟฟ้า

3. การช่วยเหลือประชาชน ในโอกาสที่ควรช่วย เช่น การประสบอุทกภัย หรือช่วยคนชราหรือคนพิการ การสาธารณสงเคราะห์จะต้องจัดเพื่อความเรียบร้อยดีงามและไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยและความสงบสุขของบ้านเมือง จึงจะถือว่าเป็นไปด้วยความถูกต้อง และเป็นการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ ดังนั้น จำเป็นต้องมีการดูแลให้เป็นไปในลักษณะเหมาะสม และควรได้รับการส่งเสริมสนับสนุนตามสมควร กรรมการโดยตำแหน่งผู้ทรงคุณวุฒิ 5 – 9 คน เป็นกรรมการ สำหรับผู้ควบคุมและส่งเสริม มีคณะกรรมการอำนวยการระดับอำเภอระดับจังหวัด ผู้อำนวยการภาค และคณะกรรมการอำนวยการอบรมประชาชนกลาง

จากแนวคิดการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองคณะสงฆ์ ผู้วิจัยได้สรุปว่าการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน เป็นการบริหารที่มุ่งเน้นเพื่อประโยชน์ดังนี้

1. เป็นไปเพื่อความเรียบร้อยแห่งพระภิกษุสามเณร

2. เป็นไปเพื่อการนำมาซึ่งความศรัทธาเลื่อมใส

3. เป็นไปเพื่อการสร้างศาสนทายาทที่มีความรู้ เป็นกำลังของพระศาสนาในอนาคต

4. เป็นไปเพื่อความผูกพันระหว่างคณะสงฆ์กับประชาชนทั่วไป

5. เป็นไปเพื่อสร้างแบบอย่างอันดีแก่ประชาชนทั่วไป

6. เป็นไปเพื่อการประสานระหว่างคณะสงฆ์กับองค์กรของรัฐ อันจะทำให้ความร่วมมือกันเป็นไปด้วยดี

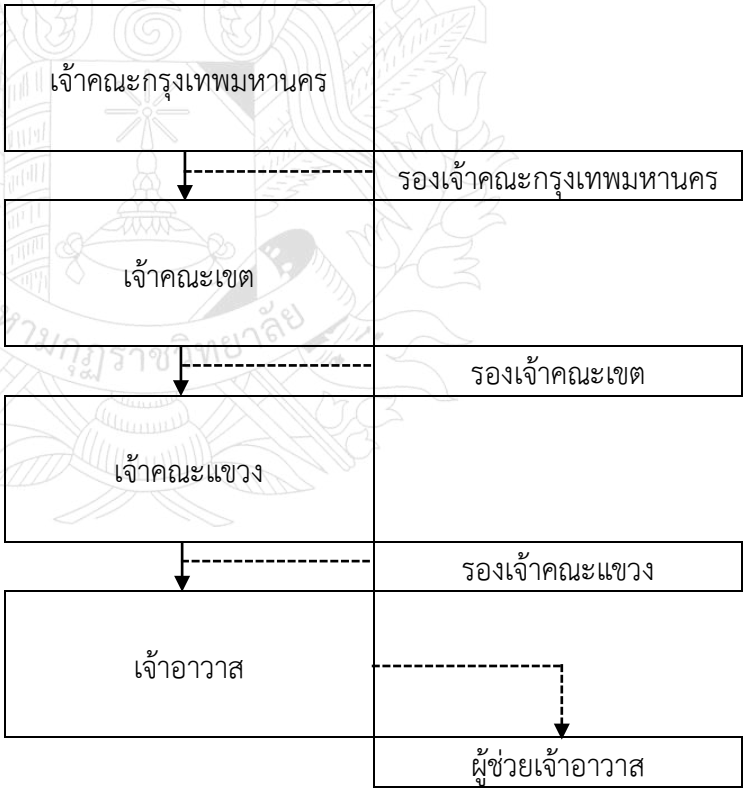
2.5 บริบทของพื้นที่ที่ศึกษา

การปกครองคณะสงฆ์กรุงเทพมหานคร สังกัด มหานิกาย

มีการแบ่งการปกครองตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2561 มาตรา 20 กำหนดให้คณะสงฆ์ต้องอยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคม และการจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎมหาเถรสมาคม คณะสงฆ์กรุงเทพมหานคร สังกัด มหานิกาย จัดอยู่ในการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง ปัจจุบันมี เจ้าพระคุณ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อัมพร อมฺพโร) สมเด็จพระสังฆราช วัดราชบพิตรสถิตมหาสีมาราม เป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุด โดยมหาเถรสมาคมเป็นองค์กรควบคุมนโยบายหลัก มี เจ้าประคุณ สมเด็จพระมหารัชมังคลมุนี (ธงชัย ธมฺมชโย) วัดไตรมิตรวิทยาราม เป็นเจ้าคณะใหญ่หนกลาง มี พระเดชพระคุณ พระธรรมวชิรเมธี (มีชัย วีรปญฺโญ) วัดหงส์รัตนาราม เป็นเจ้าคณะภาค 1 และมี พระเดชพระคุณ พระธรรมวชิรมุนี วิ. (บุญชิต ญาณสำโร) วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ เป็นเจ้าคณะกรุงเทพมหานคร

โครงสร้างการบริหาร

การปกครองคณะสงฆ์กรุงเทพมหานคร สังกัด มหานิกาย แบ่งการปกครองออกเป็น 39 เขต 69 แขวง ปัจจุบัน โครงสร้างการบริหารการปกครองคณะสงฆ์กรุงเทพมหานคร สังกัด มหานิกาย มีรายละเอียดดังปรากฏในภาพที่ 2.1

ภาพที่ 2.1 แสดงโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์กรุงเทพมหานคร

ปัจจุบัน มีวัด สำนักสงฆ์ และที่พักสงฆ์รวมทั้งสิ้น 418 วัด มีรายละเอียดดังปรากฏในตารางที่ 2.1

ตารางที่ 2.1 แสดงการแบ่งการปกครองคณะสงฆ์กรุงเทพมหานคร สังกัด มหานิกาย (แยกเป็นเขต แขวง และจำนวนวัดในเขตปกครอง)

ที่	เขต	ที่	แขวง	จำนวนวัดในเขตปกครอง
1	พระนคร	1	พระบรมมหาราชวัง	8 วัด
		2	วัดสามพระยา	6 วัด
2	ป้องปราบฯ-ปทุมวัน	3	ป้องปราบฯ-ปทุมวัน เขต 1	5 วัด
		4	ป้องปราบฯ-ปทุมวัน เขต 2	6 วัด
3	สัมพันธวงศ์	5	สัมพันธวงศ์	5 วัด
4	ดุสิต	6	ดุสิต	5 วัด
		7	ถนนนครไชยศรี	9 วัด
5	บางซื่อ	8	บางซื่อ	7 วัด
6	พญาไท	9	ทุ่งพญาไท	8 วัด
7	บางรัก	10	บางรัก	6 วัด
8	สาทร	11	สาทร	6 วัด
9	ยานนาวา	12	ยานนาวา	8 วัด
10	บางคอแหลม	13	บางคอแหลม เขต 1	5 วัด
		14	บางคอแหลม เขต 2	5 วัด
11	คลองเตย	15	คลองเตย	5 วัด
12	พระโขนง-บางนา	16	บางนา-บางจาก	7 วัด
13	ประเวศ	17	ประเวศ	5 วัด
14	สวนหลวง	18	สวนหลวง	8 วัด
15	บางกะปิ	19	บางกะปิ	6 วัด
16	บึงกุ่ม	20	บึงกุ่ม	5 วัด
17	ลาดพร้าว	21	ลาดพร้าว	5 วัด
18	บางเขน-จตุจักร	22	อนุสาวรีย์-ลาดยาว	6 วัด
19	ดอนเมือง-หลักสี่	23	สีกัน-ทุ่งสองห้อง	9 วัด
20	สายไหม	24	สายไหม	11 วัด
21	คลองสามวา	25	คลองสามวา	8 วัด
22	มีนบุรี	26	มีนบุรี	7 วัด
23	ลาดกระบัง	27	ทับยาว	5 วัด
		28	ลาดกระบัง	7 วัด

24	หนองจอก	29	กระทุ่มราย	6 วัด
		30	ลำผักชี	7 วัด
		31	คลองสิบสอง	5 วัด
25	ธนบุรี	32	กัลยาณมิตร	5 วัด
		33	บุคคโล	7 วัด
		34	ตลาดพลู	5 วัด
		35	บางยี่เรือ	8 วัด
26	คลองสาน	36	คลองสาน	8 วัด
27	ราษฎร์บูรณะ	37	ราษฎร์บูรณะ	5 วัด
28	ทุ่งครุ	38	ทุ่งครุ	5 วัด
29	บางบอน	39	บางบอน	6 วัด
30	บางขุนเทียน	40	แสมดำ	5 วัด
		41	ท่าข้าม	7 วัด
31	จอมทอง	42	บางค้อ	5 วัด
		43	บางขุนเทียน	6 วัด
		44	จอมทอง-บางมด	8 วัด
32	บางกอกใหญ่	45	วัดอรุณ	8 วัด
		46	ท่าพระ	5 วัด
33	บ*างกอกน้อย	47	ศิริราช	5 วัด
		48	บ้านช่างหล่อ เขต 1	5 วัด
		49	บ้านช่างหล่อ เขต 2	5 วัด
		50	บางขุนนนท์	6 วัด
		51	อรุณอมรินทร์	5 วัด
		52	บางขุนศรี	5 วัด
34	บางพลัด	53	บางพลัด-บางอ้อ เขต 1	5 วัด
		54	บางพลัด-บางอ้อ เขต 2	6 วัด
		55	บางบำหรุ	8 วัด
		56	บางยี่ขัน	5 วัด
35	ตลิ่งชัน	57	บางเชือกหนัง เขต 1	6 วัด
		58	บางเชือกหนัง เขต 2	6 วัด
		59	คลองชักพระ	7 วัด
		60	บางระมาด	5 วัด
		61	ฉิมพลี	5 วัด

36	ภาษีเจริญ	62	ปากคลองภาษีเจริญ	5 วัด
		63	บางแวก	5 วัด
		64	คูหาสวรรค์ เขต 1	5 วัด
		65	คูหาสวรรค์ เขต 2	5 วัด
		66	บางหว้า-ปากคลอง	5 วัด
37	บางแค	67	บางแค	6 วัด
38	ทวีวัฒนา	68	ทวีวัฒนา	6 วัด
39	หนองแขม	69	หนองแขม	7 วัด

ที่มา: สำนักงานเจ้าคณะกรุงเทพมหานคร (ข้อมูล ณ วันที่ 1 พฤษภาคม 2566)

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัย เรื่อง กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยได้ศึกษาจากงานวิจัยต่าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการวิจัย ดังนี้

พระมหาสมศักดิ์ ปญฺญาปชฺโชโต (นันทวงศ์) (2560, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์การปกครองหลักอปริหานิยธรรมตามทางรัฐศาสตร์” ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดของการปกครองอปริหานิยธรรม 7 ประการ เป็นหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่เป็นไปเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมและก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญ อีกทั้งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ทั้งในด้านการบริหารจัดการและด้านการปกครองตามรัฐศาสตร์ในยุคปัจจุบัน ซึ่งมุ่งเน้นผู้บริหารหรือผู้ปกครองที่มีธรรมเป็นที่ตั้ง หรือการปกครองโดยธรรมจะส่งผลให้การบริหารหรือการปกครองเป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล และเป็นผลดีต่อผู้ใต้บังคับบัญชาหรือประชาชนที่อยู่ภายในการปกครองที่มีความอยู่เย็นเป็นสุข หรือเกิดสันติภาพในที่สุด

สมบัติ เจนสระคู (2561, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การบริหารโรงเรียนของผู้บริหารตามหลักอปริหานิยธรรม 7 โรงเรียนการกุศลของวัดทางพระพุทธศาสนาในเขตจังหวัดร้อยเอ็ด” ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารตามหลักอปริหานิยธรรม 7 โรงเรียนการกุศลของวัดทางพระพุทธศาสนาในเขตจังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านพร้อมเพรียงกันประชุม และพร้อมเพรียงกันเลิกประชุม รองลงมาคือด้านไม่ลุแก่อำนาจ ความอยาก ความเห็นแก่ตัว ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านใครเป็นใหญ่เป็นประธานใหญ่เคารพนับถือผู้ใหญ่ 2) ผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของครูและบุคลากรทางการศึกษาที่มีต่อการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารตามหลักอปริหานิยธรรม 7 โรงเรียนการกุศลของวัดทางพระพุทธศาสนาในเขตจังหวัดร้อยเอ็ด จำแนกตามเพศ อายุ และประสบการณ์การทำงานรายด้านและโดยรวมไม่แตกต่างกัน 3) ผลการศึกษาข้อเสนอแนะ พบว่า ด้านหมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ โรงเรียนควรจัดการประชุม ใน 2 ลักษณะ คือ การประชุมสามัญประจำเดือน และการประชุมวิสามัญหรือการประชุมเฉพาะกิจ ด้านพร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุมโรงเรียนควรกำหนดวัน เวลา ในการจัดประชุมสามัญประจำเดือนให้ชัดเจน เพื่อผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษาสามารถจัดเตรียมวาระการประชุม และข้อเสนอแนะในการประชุมไว้ล่วงหน้า ซึ่งจะช่วยประหยัดเวลาในการประชุม ด้านปฏิบัติตามกฎ ระเบียบของโรงเรียนโรงเรียนควรมีการกำหนดกฎ ระเบียบของ

โรงเรียนการกุศลร่วมกัน ทั้งนี้จะต้องสอดคล้องกับกฎ ระเบียบของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ด้านใครเป็นใหญ่เป็นประธานใหญ่ เคารพนับถือผู้ใหญ่ผู้บริหารควรบริหารจัดการโดยให้ครูและบุคลากรทางการศึกษามีส่วนร่วมในการบริหารงานในด้านต่างๆ ด้านไม่ลุแก่อำนาจ ความอยากความเห็นแก่ตัวผู้บริหารโรงเรียนควรรับฟังความคิดเห็นตลอดจนข้อเสนอแนะของครูและบุคลากรทางการศึกษาด้านเคารพสักการะสิ่งที่ชุมชนนั้น นับถือรักสันติ ขัดเกลาจิตใจอยู่เสมอ ผู้บริหารโรงเรียนควรเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของชุมชนตามโอกาสที่เหมาะสม และด้านเคารพในพระภิกษุสงฆ์ผู้ทรงศีลผู้บริหารโรงเรียนควรเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับภารกิจของภิกษุสงฆ์ตามโอกาสที่เหมาะสม

พระสุชาติ อาภสฺสโร (ผึ่งผาย) (2562, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การปฏิบัติงานตามหลักอปริหานิยธรรมของบุคลากร องค์การบริหารส่วนตำบล ในเขตอำเภอโนนนารายณ์ จังหวัดสุรินทร์” ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลการศึกษา การปฏิบัติงานตามหลักอปริหานิยธรรมของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบล ในเขตอำเภอโนนนารายณ์ จังหวัดสุรินทร์ โดยรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านโครงสร้างพื้นฐานตามหลักอปริหานิยธรรม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาได้แก่ ด้านสาธารณสุขตามหลักอปริหานิยธรรม และด้านสิ่งแวดล้อมตามหลักอปริหานิยธรรมตามลำดับ 2) ผลการเปรียบเทียบ การปฏิบัติงานตามหลักอปริหานิยธรรมของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบล ในเขตอำเภอโนนนารายณ์ จังหวัดสุรินทร์ ดังนี้ (1) บุคลากรที่มีเพศ และระดับการศึกษาต่างกัน มีการปฏิบัติงานตามหลักอปริหานิยธรรม โดยรวมทั้ง 3 ด้าน แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งเอาไว้ (2) บุคลากรที่มีระดับประสบการณ์การทำงานต่างกัน มีการปฏิบัติงานตามหลักอปริหานิยธรรม แตกต่างกัน ในด้านโครงสร้างพื้นฐานตามหลักอปริหานิยธรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งเอาไว้ แต่ในด้านสาธารณสุขตามหลักอปริหานิยธรรม และด้านสาธารณสุขตามหลักอปริหานิยธรรม ไม่แตกต่างกัน จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งเอาไว้ (3) บุคลากรที่มีอายุ และตำแหน่งต่างกัน โดยรวมทั้ง 3 ด้าน ไม่แตกต่างกัน จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งเอาไว้ 3) ข้อเสนอแนะแนวทางที่ได้จากการสัมภาษณ์บุคลากร เห็นว่า การปฏิบัติงานตามหลักอปริหานิยธรรมของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบล ในเขตอำเภอโนนนารายณ์ จังหวัดสุรินทร์ โดยรวมทั้ง 3 ด้าน สอดคล้องกับหลักอปริหานิยธรรม 7 ประการ คือ 1) ด้านโครงสร้างพื้นฐานตามหลักอปริหานิยธรรม 2) ด้านสาธารณสุขตามหลักอปริหานิยธรรม และ 3) ด้านสิ่งแวดล้อมตามหลักอปริหานิยธรรม โดยบุคลากรนั้น ได้เน้นการมีส่วนร่วมในการพัฒนาและส่งเสริมองค์กร เช่น มีการประชุม ปรึกษาหารือกันเป็นประจำ ร่วมแสดงความคิดเห็น และมีมติโดยพร้อมเพรียงกัน เป็นไปตามกฎระเบียบข้อบัญญัติ ให้ความเคารพเชื่อฟังหัวหน้าผู้มีความรู้ความสามารถที่ได้รับการยอมรับนับถือ การเปิดโอกาสให้สตรีมีส่วนร่วมให้การบริหารงาน และให้เกียรติโดยเท่าเทียมกัน รวมถึงให้เกียรติสถานที่ด้วยการดูรักษา และที่สำคัญในการปฏิบัติงาน คือ การให้บริการประชาชน เช่น การเอาใจใส่ดูแล ปกป้อง คุ้มครอง การช่วยเหลือในสิ่งที่ขาดและจำเป็นในการดำรงชีวิต ทั้งของบุคลากรและประชาชนที่อยู่ร่วมกันในสังคม เพื่อให้เกิดการพัฒนาและมีความเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป

พระสุรชัย สุรชโย (ทองกันยา) (2564, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรมในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี” ผลการวิจัยพบว่า 1) การประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรมในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.67 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านพร้อมเพรียงกันประชุม เลิกประชุม และทำกิจที่สงฆ์ต้องทำ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ด้านตั้งใจอยู่ว่าเพื่อนภิกษุสามเณรเป็นผู้มีศีล ซึ่งยังไม่มาสู่อาวาสขอให้มา ที่มาแล้วขอให้อยู่เป็นสุข 2) ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรมในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษานักธรรม และตำแหน่ง มีผลให้ความคิดเห็นที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรมในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย 3) ปัญหาอุปสรรคในการประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรมในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี พบว่า เน้นการประชุมเพื่อรับนโยบาย ผู้บวชใหม่ไม่ค่อยรู้วินัย บางวัดขาดการมีส่วนร่วมในการกำหนดข้อบังคับภายใน พระภิกษุสามเณรที่มีกิริยามารยาทเรียบร้อยไม่ค่อยได้รับการชื่นชมต่อหน้าสาธารณชน บางวัดไม่มีบทลงโทษที่เด็ดขาด บางวัดไม่ได้รักษาความสะอาด และไม่มีที่พักหรือห้องที่จัดไว้เฉพาะสำหรับอาคันตุกะ และข้อเสนอแนะในการประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรมในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี พบว่า ควรเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้แสดงความคิดเห็นโดยเสมอภาคกัน ควรส่งเสริมการศึกษาพระวินัยตั้งแต่แรกบรรพชาอุปสมบท ควรกำหนดระเบียบภายในวัดโดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของพระภิกษุสามเณรภายในวัด ควรยกย่องพระภิกษุและสามเณรที่มีกิริยามารยาทเรียบร้อย ควรรักษาความสะอาดภายในบริเวณวัด และควรจัดที่พักสำรองไว้รองรับอาคันตุกะผู้มาเยือน

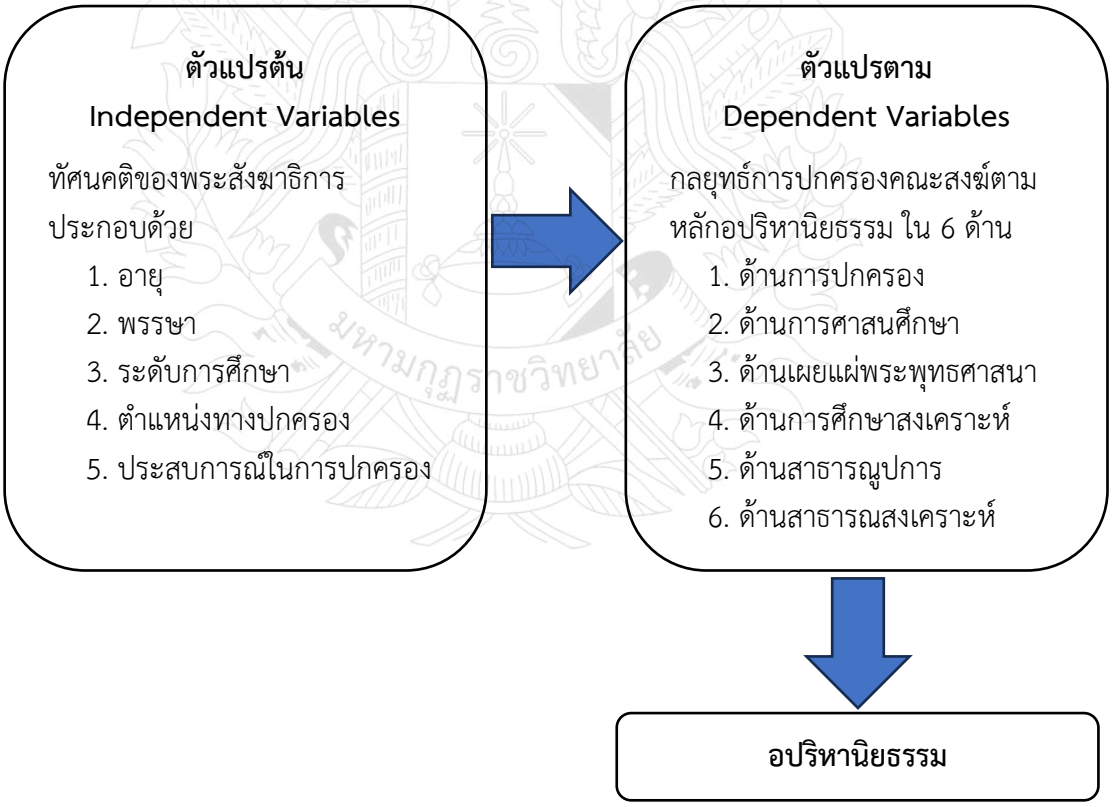
พระมหาจิรทิปต์ อาจิตฺตปุญฺโญ (สุขประเสริฐ) (2565, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์พุทธวิธีการปกครองตามแนวอปริหานิยธรรม” ผลการวิจัยพบว่า 1) พุทธวิธีการปกครอง เป็นการปกครอง ควบคุม ดูแลหมู่คณะ โดยใช้หลักการหรือแนวคำสอนในพระพุทธศาสนาเพื่อนำไปสู่เป้าหมายของหมู่หรือของสังคมนั้น ๆ ให้เกิดประโยชน์สุขแก่คนหมู่มาก 2) อปริหานิยธรรมเป็นหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับผู้ที่เป็นนักปกครองทั้งฝ่ายอาณาจักรและฝ่ายพุทธจักร เมื่อนำมาใช้ในการปกครองคณะสงฆ์ จะสามารถดำเนินไปในทิศทางที่ดีไม่มีเสื่อม มีแต่ความเจริญก้าวหน้า 3) คุณค่าและประโยชน์ของพุทธวิธีการปกครองตามแนวอปริหานิยธรรมทั้ง 7 ประการ ได้แก่ การประชุมกันเนืองนิตย์ การประชุมพร้อมเพรียงกัน เมื่อเลิกประชุมก็เลิกพร้อมเพรียงกัน และพร้อมเพรียงช่วยกันทำกิจที่ควรทำ การไม่บัญญัติสิ่งที่ยังไม่บัญญัติไว้ และไม่ถอนสิ่งที่ท่านบัญญัติไว้แล้ว ด้วยการประพฤติมั่นอยู่ในธรรมครั้งโบราณ ตามที่ท่านบัญญัติไว้ในพุทธวิธีการปกครอง การสักการะ เคารพ นับถือ บูชาท่านที่เป็นผู้ใหญ่ทั้งหลาย และให้ความสำคัญต่อถ้อยคำแห่งท่านเหล่านั้นว่าเป็นถ้อยคำอันตนจึงเชื่อฟังในพุทธวิธีการปกครอง การไม่ข่มขืน บังคับปกครองสตรี ตามอำนาจของกิเลสตัณหา การสักการะ เคารพ นับถือ บูชาเจดีย์ สถานที่ควรเคารพ ทั้งภายในและภายนอกและไม่ลบล้างพิธีกรรมอันชอบธรรมซึ่งเคยให้และเคยทำ และการถวายความอารักขา ความคุ้มครองทะนุบำรุงผู้ทรงศีล หรือพระอรหันต์ทั้งหลายเป็นอย่างดี ซึ่งมีประโยชน์ดังนี้ เช่น เกิดความยุติธรรม

เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของหมู่คณะ, คนที่อยู่รวมกัน ไม่กินแหนงแคลงใจกัน จะทำงานอะไรก็สำเร็จได้, บ้านเมืองสงบสุข, ความปกติสุขของชีวิต และอัตลักษณ์, เป็นความเจริญทั้งแก่ตนเองและหมู่คณะ ลดอัตตาความยึดมั่นถือมั่นในตนเอง และได้รับมรดกทางภูมิปัญญาไม่เกิดความเสื่อมของสังคมยังความเจริญให้กับครอบครัว และประเทศช่วยยึดเหนี่ยวจิตใจของหมู่คณะสร้างความศรัทธา และความน่าเชื่อถือให้กับสถานที่ยังกุศล และความน่าเชื่อถือให้เกิดขึ้น, ทำให้อรหันต์ที่ยังไม่มายังให้มา และแก้ไขปัญหาบ้านเมืองได้โดยง่าย

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้น สรุปได้ว่า แนวคิดของการปกครองอปริหานิยธรรม 7 ประการ เป็นหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่เป็นไปเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมและก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญ อีกทั้งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ทั้งในด้านการบริหารจัดการและด้านการปกครองตามรัฐศาสตร์ในยุคปัจจุบัน ซึ่งมุ่งเน้นผู้บริหารหรือผู้ปกครองที่มีธรรมเป็นที่ตั้ง หรือการปกครองโดยธรรม จะส่งผลให้การบริหารหรือการปกครองเป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล และเป็นผลดีต่อผู้ใต้บังคับบัญชาหรือประชาชนที่อยู่ภายในการปกครองที่มีความอยู่เย็นเป็นสุข หรือเกิดสันติภาพในที่สุด

2.7 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษากลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร มีกรอบแนวคิดในการวิจัยดังนี้

ภาพที่ 2.2 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3
วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร” เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method Research) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนโดยศึกษาค้นคว้าจาก แนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มีดังนี้

3.1 วิธีและขั้นตอนในการวิจัย
3.2 ระเบียบวิธีการวิจัย
    3.2.1 การออกแบบการวิจัย
    3.2.2 ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย
3.3 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
3.4 เทคนิควิธีการสุ่มตัวอย่าง
3.5 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3.6 การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ
3.7 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล
3.8 การวิเคราะห์ข้อมูล
3.9 สถิติที่ใช้ในการวิจัย

3.1 วิธีและขั้นตอนในการวิจัย

เพื่อให้การวิจัยบรรลุตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และดำเนินงานเป็นไปอย่างมีระบบระเบียบ และมีประสิทธิภาพ ผู้วิจัยจึงกำหนดรายละเอียดการดำเนินการวิจัยไว้ 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การจัดเตรียมโครงร่างงานวิจัย โดยเริ่มจากการตั้งชื่อเรื่อง การศึกษาความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา วัตถุประสงค์ของการวิจัย สมมติฐานของการวิจัย ขอบเขตของการวิจัย ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย และศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อจัดทำโครงร่างงานวิจัย และนำเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อขอคำปรึกษาคำแนะนำ และความเห็นชอบในการจัดทำโครงร่างการวิจัย พร้อมรับข้อเสนอแนะมาปรับปรุงแก้ไขให้งานสมบูรณ์ยิ่งขึ้น จากนั้นดำเนินการเสนอโครงร่างการวิจัยเพื่อขออนุมัติจากสำนักงานบัณฑิตศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ขั้นตอนที่ 2 การดำเนินงานวิจัย เป็นขั้นตอนที่ผู้วิจัยต้องดำเนินการสร้างเครื่องมือเพื่อใช้ในการวิจัย โดยเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบความสมบูรณ์ของเครื่องมือ และนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ เพื่อหาค่า IOC เมื่อทำการปรับปรุงและแก้ไขข้อบกพร่องของเครื่องมือให้มี

ความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นแล้ว ได้นำไปทดลองใช้ (try out) เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น แล้วนำเครื่องมือที่สร้างไปเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้ จากนั้นนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้มาตรวจสอบความถูกต้อง แล้วทำการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ และแปลผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ขั้นตอนที่ 3 การรายงานผลการวิจัย ผู้วิจัยรวบรวมผลการวิเคราะห์ข้อมูล การอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ จัดทำร่างรายงานการวิจัยเสนออาจารย์ที่ปรึกษาและคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง ปรับปรุง แก้ไขข้อบกพร่องตามที่คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์เสนอแนะ แล้วจัดทำรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ส่งสำนักงานบัณฑิตศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เพื่อขออนุมัติเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรต่อไป

3.2 ระเบียบวิธีการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดระเบียบวิธีวิจัยซึ่งประกอบด้วย การออกแบบการวิจัย และตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย มีรายละเอียด ดังนี้

3.2.1 การออกแบบการวิจัย

เป็นการออกแบบการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method Research) ซึ่งประกอบด้วย การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

3.2.2 ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ประกอบด้วย ตัวแปรพื้นฐาน และตัวแปรที่ศึกษา

1) ตัวแปรพื้นฐาน เป็นตัวแปรที่เกี่ยวกับสถานภาพส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ อายุ พรรษา ระดับการศึกษา ตำแหน่งทางปกครอง และประสบการณ์ในการปกครอง

2) ตัวแปรที่ศึกษา ได้แก่ กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรม ใน 6 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการปกครอง 2) ด้านการศาสนศึกษา 3) ด้านเผยแผ่พระพุทธศาสนา 4) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ 5) ด้านสาธารณูปการ 6) ด้านสาธารณสงเคราะห์

3.3 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.1.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ พระสังฆาธิการทุกระดับในเขตปกครองคณะสงฆ์กรุงเทพมหานคร สังกัด มหานิกาย ประกอบด้วย เจ้าคณะกรุงเทพมหานคร รองเจ้าคณะกรุงเทพมหานคร เจ้าคณะเขต รองเจ้าคณะเขต เจ้าคณะแขวง รองเจ้าคณะแขวง เจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส จำนวน 1,797 รูป จากเขตปกครองคณะสงฆ์กรุงเทพมหานครทั้งหมด 50 เขต

3.1.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ พระสังฆาธิการทุกระดับในเขตปกครองคณะสงฆ์กรุงเทพมหานคร สังกัด มหานิกาย จำนวน 1,797 รูป และได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จำนวน 95 รูป โดยใช้สูตรของทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% กำหนดความคลาดเคลื่อนของกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 0.5 ซึ่งมีสูตรดังนี้ (ปัญญา คล้ายเดช, 2560, หน้า 163)

สูตร $n = \frac{N}{1+N(e)^2}$

เมื่อ n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

N = จำนวนประชากรที่ใช้ในการวิจัย

e = ความคลาดเคลื่อนที่ยอมให้เกิดขึ้นในรูปของสัดส่วน (ร้อยละ 10 คือ 0.1)

แทนค่า $n = \frac{N}{1+N(0.1)^2}$

$n = \frac{1,797}{1+1,797(0.01)}$

$= \frac{1,797}{18.97}$

$= 95$

3.4 เทคนิควิธีการสุ่มตัวอย่าง

3.4.1 การวิจัยเชิงปริมาณ

ผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างโดยใช้หลักความน่าจะเป็น (Non-probability sampling) ด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบสะดวก (Convenience Random Sampling) โดยได้บุคลากรจำนวน 1,797 รูป ต่อ 95 รูป โดยใช้สูตรการหาค่าสัดส่วนต่อพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์กรุงเทพมหานคร จำนวน 39 เขต ตามจำนวนเขตปกครองคณะสงฆ์กรุงเทพมหานคร โดยดำเนินตามขั้นตอนดังต่อไปนี้ (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2548, หน้า 19)

สูตร $n1 = \frac{nN_1}{N}$

กำหนดให้ n1 = จำนวนกลุ่มตัวอย่างแต่ละตำแหน่งทางปกครองในเขตปกครองคณะสงฆ์กรุงเทพมหานคร

n = จำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด

N1 = จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่จะสุ่มตัวอย่าง

N = จำนวนประชากรทั้งหมด

ผลการคำนวณได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ต้องเก็บในแต่ละตำแหน่งทางปกครองในเขตปกครองคณะสงฆ์กรุงเทพมหานคร ตามรายละเอียดในตารางที่ 3.1

ตารางที่ 3.1 แสดงวิธีการกระจายสัดส่วนของพระสังฆาธิการ

ที่	ตำแหน่งพระสังฆาธิการ	จำนวนพระสังฆาธิการ (รูป)	ผลการวิเคราะห์	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง (รูป)
1	เจ้าคณะกรุงเทพมหานคร	1	1x95÷1,797	0
2	รองเจ้าคณะกรุงเทพมหานคร	3	3x95÷1,797	0
3	เจ้าคณะเขต	39	39x95÷1,797	2
4	รองเจ้าคณะเขต	1	1x95÷1,797	0
5	เจ้าคณะแขวง	69	69x95÷1,797	4
6	รองเจ้าคณะแขวง	10	10x95÷1,797	1
7	เจ้าอาวาส	418	418x95÷1,797	22
8	ผู้ช่วยเจ้าอาวาส	1,256	1,256x95÷1,797	66
รวม		**1,797**		**95**

3.4.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ

การวิจัยเชิงคุณภาพใช้วิธีการสุ่มตัวอย่าง ดังนี้

ผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างโดยไม่ใช้หลักความน่าจะเป็น (Non-probability sampling) ด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) คือการเลือกกลุ่มตัวอย่างที่มีคุณสมบัติเหมาะสมกับงานวิจัยและเป็นตัวแทนของประชากรที่ศึกษาทั้งหมดในการตอบแบบสัมภาษณ์ ดังนั้น ผู้วิจัย จึงเลือกผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key Informants) ซึ่งมีคุณสมบัติสอดคล้องกับผลงานวิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร” จำนวน 5 รูป ดังปรากฏในตารางที่ 3.2 ดังนี้

ตารางที่ 3.2 แสดงรายชื่อและตำแหน่งผู้ให้สัมภาษณ์

ที่	รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์	ตำแหน่ง
1	พระธรรมวชิรมุนี วิ., รศ.ดร.	เจ้าคณะกรุงเทพมหานคร
2	พระมงคลสุตาคม, ดร.	เจ้าคณะเขตคลองสามวา
3	พระมหาอดิเดช สติวโร, ผศ.ดร.	ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดหงส์รัตนาราม
4	พระมหาพีระพล ฐานจาโร, ดร.	เจ้าอาวาสกำแพง
5	พระมหาทศพร พุรหฺมโชโต	เจ้าอาวาสวัดบัวผัน

3.5 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบไปด้วยแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ โดยศึกษาจากเอกสาร ตาราวิชาการ แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับ “กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร” เพื่อนามาเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบแนวคิดและกำหนดกรอบ

เนื้อหาของแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ให้สอดคล้องกับกรอบแนวคิดและครอบคลุมวัตถุประสงค์ในการวิจัย ซึ่งมีดังนี้

3.5.1 การวิจัยเชิงปริมาณ

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสอบถาม แบ่งเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไป

ตอนที่ 2 แบบสอบถามกลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย 6 ด้าน ได้แก่

1) ด้านการปกครอง
2) ด้านการศาสนศึกษา
3) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
4) ด้านการศึกษาสงเคราะห์
5) ด้านสาธารณูปการ
6) ด้านสาธารณสงเคราะห์

มีลักษณะ เป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ตามแนวคิดของลิเคอร์ท (Likert. 1971, p. 175 - 176 : อ้างถึงใน ชูศรี วงศ์รัตนะ, 2553 หน้า 138) ดังนี้

5 หมายถึง พระสังฆาธิการมีทัศนคติอยู่ในระดับมากที่สุด
4 หมายถึง พระสังฆาธิการมีทัศนคติอยู่ในระดับมาก
3 หมายถึง พระสังฆาธิการมีทัศนคติอยู่ในระดับกลาง
2 หมายถึง พระสังฆาธิการมีทัศนคติอยู่ในระดับน้อย
1 หมายถึง พระสังฆาธิการมีทัศนคติอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ตอนที่ 3 แบบสอบถามเปรียบเทียบทัศนคติในการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย 6 ด้าน ได้แก่

1) ด้านการปกครอง
2) ด้านการศาสนศึกษา
3) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
4) ด้านการศึกษาสงเคราะห์
5) ด้านสาธารณูปการ
6) ด้านสาธารณสงเคราะห์

มีลักษณะ เป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ตามแนวคิดของลิเคอร์ท (Likert. 1971, p. 175 - 176 : อ้างถึงใน ชูศรี วงศ์รัตนะ, 2553 หน้า 138) ดังนี้

5 หมายถึง พระสังฆาธิการมีทัศนคติอยู่ในระดับมากที่สุด
4 หมายถึง พระสังฆาธิการมีทัศนคติอยู่ในระดับมาก
3 หมายถึง พระสังฆาธิการมีทัศนคติอยู่ในระดับกลาง
2 หมายถึง พระสังฆาธิการมีทัศนคติอยู่ในระดับน้อย
1 หมายถึง พระสังฆาธิการมีทัศนคติอยู่ในระดับน้อยที่สุด

3.5.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ สัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง โดยลักษณะของแบบสัมภาษณ์เป็นแบบปลายเปิด โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะ

3.6 การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

3.6.1 ศึกษานิยามจากเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับ กลยุทธ์ การปกครองคณะสงฆ์ หลักอปริหานิยธรรม และทัศนคติของพระสังฆาธิการ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการกำหนดกรอบแนวคิดและสร้างแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์

3.6.2 นำนิยามจากเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบแนวคิดของงานวิจัย การสร้างแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร หลังจากนั้นผู้วิจัยได้ดำเนินการร่าง แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบและแก้ไขให้สมบูรณ์

3.6.3 ผู้วิจัยนำเสนอแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจแก้ไขเพื่อความถูกต้องและแม่นยำที่สุดแล้วนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบคุณภาพเบื้องต้นด้านความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) เพื่อคัดเลือกและปรับปรุงข้อความไม่สอดคล้องกับนิยามที่กำหนดไว้ โดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Index of Item objective Congruence : IOC) อยู่ในช่วงระหว่าง 0.8 – 1.0 โดยเมื่อได้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการตรวจสอบความถูกต้องจากผู้เชี่ยวชาญและอาจารย์ที่ปรึกษาแล้วจึงนำแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช้กลุ่มตัวอย่างจริง (Try Out) แต่มีคุณลักษณะคล้ายกันกับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ คือ พระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิ จำนวน 30 ชุด และนำไปหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ โดยใช้วิธีการวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ตามวิธีการของครอนบาค (cronbach) โดยได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับที่ระดับ 0.97

3.6.4 นำแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ที่สมบูรณ์แล้วเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อพิจารณาและตรวจสอบเป็นครั้งสุดท้าย แล้วจัดพิมพ์ฉบับสมบูรณ์เพื่อใช้เก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยต่อไป

3.7 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยได้ดำเนินการตามลำดับดังนี้

3.7.1 การวิจัยเชิงปริมาณ

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการแจกแบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่าง พร้อมแนบหนังสือขอความอนุเคราะห์ใช้พื้นที่ในการจัดเก็บรวบรวมข้อมูลต่อพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร จำนวน 95 รูป โดยการปฏิบัติตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1) ผู้วิจัยขอหนังสือแนะนำตัวจากบัณฑิตศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยถึงเจ้าคณะผู้ปกครองแต่ละระดับ เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

2) ผู้วิจัยนำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล และแบบสอบถามในการเก็บข้อมูลวิจัยส่งวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์กรุงเทพมหานคร เพื่อขอความร่วมมือกลุ่มตัวอย่างในการตอบแบบสอบถาม

3) ผู้วิจัยได้ทำการนัดหมายวันเวลาในการรับแบบสอบถามคืน โดยดำเนินการเก็บรวบรวมแบบสอบถามด้วยตนเอง

4) ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบความเรียบร้อยสมบูรณ์ของแบบสอบถามที่รับคืน จำนวน 95 ชุด แบบสอบถามมีความสมบูรณ์ทุกฉบับคิดเป็นร้อยเปอร์เซ็นต์แล้วจึงนำมาทำการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติต่อไป

3.7.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง มีแบบสัมภาษณ์พร้อมแนบหนังสือขอความร่วมมือในการจัดเก็บข้อมูลทำการวิจัยต่อพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร จำนวน 5 รูป โดยการปฏิบัติตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1) ผู้วิจัยนำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์จากบัณฑิตศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ถึงกลุ่มตัวอย่างแต่ละระดับ เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยกำหนดวัน เวลา และสถานที่ที่จะสัมภาษณ์

2) เมื่อถึงเวลากำหนด ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์ด้วยตัวเองเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องครบถ้วน โดยการจดบันทึก บันทึกเสียงในการสัมภาษณ์ และบันทึกภาพร่วมกับพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร จำนวน 5 รูป

3.8 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analyzed) และการวิจัยครั้งนี้ได้ดำเนินการประมวลผลในการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการดังนี้

3.8.1 การวิจัยเชิงปริมาณ

1) ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ได้รับคืน มาตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ของแบบสอบถามแต่ละฉบับโดยละเอียด

2) ผู้วิจัยนำแบบสอบถามฉบับที่สมบูรณ์มาทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป (SPSS)

3) ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลจนบรรลุวัตถุประสงค์ โดยวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับกลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร โดยทำการวิเคราะห์จากค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ทั้งที่เป็นรายด้านและรายข้อแล้วจึงนำค่าเฉลี่ยมาเปรียบเทียบแปลผลหาเป็นช่วงคะแนนตามแนวคิดของลิเคิร์ท (Likert, 1971, p. 175 – 176 ; อ้างถึงใน นนทกร อรุณโน, 2559, หน้า 43) ดังนี้

4.50 – 5.00 หมายถึง พระสังฆาธิการมีทัศนคติอยู่ในระดับมากที่สุด

3.50 – 4.49 หมายถึง พระสังฆาธิการมีทัศนคติอยู่ในระดับมาก

2.50 – 3.49 หมายถึง พระสังฆาธิการมีทัศนคติอยู่ในระดับปานกลาง

1.50 – 2.49 หมายถึง พระสังฆาธิการมีทัศนคติอยู่ในระดับน้อย

0.50 – 1.49 หมายถึง พระสังฆาธิการมีทัศนคติอยู่ในระดับน้อยที่สุด

4) ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับเปรียบเทียบทัศนคติในการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร โดยทำการวิเคราะห์จากค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ทั้งที่เป็นรายด้านและรายข้อแล้วจึงนำค่าเฉลี่ยมาเปรียบเทียบแปลผลหาเป็นช่วงคะแนนตามแนวคิดของลิเคิร์ท (Likert, 1971, p. 175 – 176 ; อ้างถึงใน นนทกร อรุณโน, 2559, หน้า 43) ดังนี้

4.50 – 5.00 หมายถึง พระสังฆาธิการมีทัศนคติอยู่ในระดับมากที่สุด

3.50 – 4.49 หมายถึง พระสังฆาธิการมีทัศนคติอยู่ในระดับมาก

2.50 – 3.49 หมายถึง พระสังฆาธิการมีทัศนคติอยู่ในระดับปานกลาง

1.50 – 2.49 หมายถึง พระสังฆาธิการมีทัศนคติอยู่ในระดับน้อย

0.50 – 1.49 หมายถึง พระสังฆาธิการมีทัศนคติอยู่ในระดับน้อยที่สุด

3.8.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ

การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ โดยสรุปเป็นข้อความบรรยาย (Descriptive) ซึ่งได้จากการสัมภาษณ์และจดบันทึก

3.9 สถิติที่ใช้ในการวิจัย

3.9.1 สถิติพื้นฐาน

3.9.1.1 ค่าร้อยละ (%)

3.9.1.2 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)

3.9.1.3 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

3.9.2 สถิติพื้นฐานเหล่านี้จะใช้ในการหา

3.9.2.1 กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร

3.9.2.2 เปรียบเทียบทัศนคติในการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร

3.9.3 สถิติที่ใช้ในการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

3.9.3.1 ค่าความตรงของแบบสอบถามใช้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแบบสอบถามกับวัตถุประสงค์

3.9.3.2 ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามใช้วิธีหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา (Alpha-coefficient) ของครอนบาค (Cronbach)

บทที่ 4
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษากลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร 2) เพื่อเปรียบเทียบทัศนคติในการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร 3) เพื่อเสนอแนวทางการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method Research) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) จากแบบสอบถาม (Questionnaire) จำนวน 95 ชุด และวิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's Product-Moment Correlation Coefficient) วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป (SPSS) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) จากการสัมภาษณ์จำนวน 5 รูป ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์และนำผลการวิเคราะห์ ข้อมูลดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบทัศนคติในการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ตอนที่ 4 ผลการวิเคราะห์แนวทางการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร

4.1 สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันในการเสนอผลการวิเคราะห์ ผู้วิจัยได้กำหนดความหมายของสัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล มีดังนี้

n	แทน	ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง
$\bar{X}$	แทน	ค่าเฉลี่ย (Mean)
S.D.	แทน	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)
t	แทน	ค่าสถิติที่ใช้พิจารณาความมีนัยสำคัญจากการแจกแจงแบบ t (t - distribution)
F	แทน	ค่าสถิติที่ใช้พิจารณาความมีนัยสำคัญจากการแจกแจงแบบ F (F-distribution)
Sig.	แทน	ระดับนัยสำคัญทางสถิติ (Significance)
*	แทน	นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

4.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

4.2.1 ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คือ พระสังฆาธิการคณะสงฆ์กรุงเทพมหานคร ซึ่งมีข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล จำแนกตาม อายุ พรรษา ระดับการศึกษา ตำแหน่งทางปกครอง และประสบการณ์ในการปกครอง โดยการวิเคราะห์หาค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) แล้วนำเสนอในรูปแบบของตารางประกอบคำบรรยาย

ตารางที่ 4.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

n = 95

ข้อมูล	จำนวน (รูป)	ร้อยละ
1. อายุ		
25-35 ปี	13	13.7
36-45 ปี	6	6.3
46-55 ปี	55	57.9
สูงกว่า 55 ปี	21	22.1
2. พรรษา		
5-15 พรรษา	33	34.7
16-25 พรรษา	38	40.0
26-35 พรรษา	13	13.7
สูงกว่า 35 พรรษา	11	11.6
3. ระดับการศึกษา		
ต่ำกว่าปริญญาตรี	15	15.8
ปริญญาตรี	54	56.8
ปริญญาโท	22	23.2
ปริญญาเอก	4	4.2
4. ตำแหน่งทางปกครอง		
เจ้าคณะกรุงเทพมหานคร	0	0
รองเจ้าคณะกรุงเทพมหานคร	0	0
เจ้าคณะเขต	2	2.1
รองเจ้าคณะเขต	0	0
เจ้าคณะแขวง	4	4.2
รองเจ้าคณะแขวง	1	1.1
เจ้าอาวาส	22	23.2
ผู้ช่วยเจ้าอาวาส	66	69.5

ข้อมูล	จำนวน (รูป)	ร้อยละ
5. ประสบการณ์ในการปกครอง		
ต่ำกว่า 5 ปี	13	13.7
5-10 ปี	36	37.9
10 ปีขึ้นไป	46	48.4

จากตารางที่ 4.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ส่วนมากมีอายุ 46 - 55 ปี ร้อยละ 57.9 และมีพรรษา 16 – 25 พรรษา ร้อยละ 40.0 ส่วนมากมีระดับการศึกษาในระดับปริญญาตรี ร้อยละ 56.8 และมีตำแหน่งทางปกครองเป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสร้อยละ 69.5 ส่วนมากมีประสบการณ์ในการปกครองมากกว่า 10 ปี ร้อยละ 48.4

4.2.2 ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร

การวิเคราะห์กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร โดยวิธีการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) แล้วนำเสนอในรูปแบบของตารางประกอบคำบรรยาย

ตารางที่ 4.2 ค่าเฉลี่ยทัศนคติและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับกลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร

n = 95

กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร	$\bar{X}$	**S.D.**	**แปลผล**
ด้านการปกครอง			
1. พระสังฆาธิการมีวิสัยทัศน์กว้างไกลด้านการปกครองตามหลักอปริหานิยธรรม	4.72	.453	มากที่สุด
2. พระสังฆาธิการมีความมุ่งมั่นในพันธกิจด้านการปกครองตามหลักอปริหานิยธรรม	4.43	.498	มาก
3. พระสังฆาธิการมีทักษะในการวางแผนกลยุทธ์ด้านการปกครองตามหลักอปริหานิยธรรม	4.54	.501	มากที่สุด
4. พระสังฆาธิการมีความสามารถในการจูงใจให้พระภิกษุสามเณรปฏิบัติหน้าที่ด้านการปกครองตามหลักอปริหานิยธรรมให้บรรลุเป้าหมาย	4.55	.521	มากที่สุด
5. พระสังฆาธิการมีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินการด้านการปกครองตามหลักอปริหานิยธรรม	4.68	.467	มากที่สุด
6. พระสังฆาธิการมีการติดตามประเมินผลด้านการปกครองตามหลักอปริหานิยธรรม	4.54	.522	มากที่สุด
รวม	**4.58**	**.248**	**มากที่สุด**

กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ด้านการศาสนศึกษา			
1. พระสังฆาธิการมีวิสัยทัศน์กว้างไกลด้านการศาสนศึกษาตามหลักอปริหานิยธรรม	4.57	.498	มากที่สุด
2. พระสังฆาธิการมีความมุ่งมั่นในพันธกิจด้านการศาสนศึกษาตามหลักอปริหานิยธรรม	4.63	.485	มากที่สุด
3. พระสังฆาธิการมีทักษะในการวางแผนกลยุทธ์ด้านการศาสนศึกษาตามหลักอปริหานิยธรรม	4.46	.522	มาก
4. พระสังฆาธิการมีความสามารถในการจูงใจให้พระภิกษุสามเณรปฏิบัติหน้าที่ด้านการศาสนศึกษาตามหลักอปริหานิยธรรมให้บรรลุเป้าหมาย	4.56	.499	มากที่สุด
5. พระสังฆาธิการมีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินการด้านการศาสนศึกษาตามหลักอปริหานิยธรรม	4.57	.498	มากที่สุด
6. พระสังฆาธิการมีการติดตามประเมินผลด้านการศาสนศึกษาตามหลักอปริหานิยธรรม	4.67	.471	มากที่สุด
รวม	**4.58**	**.196**	**มากที่สุด**
ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา			
1. พระสังฆาธิการมีวิสัยทัศน์กว้างไกลด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักอปริหานิยธรรม	4.69	.463	มากที่สุด
2. พระสังฆาธิการมีความมุ่งมั่นในพันธกิจด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักอปริหานิยธรรม	4.56	.499	มากที่สุด
3. พระสังฆาธิการมีทักษะในการวางแผนกลยุทธ์ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักอปริหานิยธรรม	4.58	.496	มากที่สุด
4. พระสังฆาธิการมีความสามารถในการจูงใจให้พระภิกษุสามเณรปฏิบัติหน้าที่ด้านการเผยแผ่ตามหลักอปริหานิยธรรมให้บรรลุเป้าหมาย	4.51	.543	มากที่สุด
5. พระสังฆาธิการมีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักอปริหานิยธรรม	4.53	.523	มากที่สุด
6. พระสังฆาธิการมีการติดตามประเมินผลด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักอปริหานิยธรรม	4.62	.488	มากที่สุด
รวม	**4.58**	**.238**	**มากที่สุด**

กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ด้านการศึกษาสงเคราะห์			
1. พระสังฆาธิการมีวิสัยทัศน์กว้างไกลด้านการศึกษาสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรม	4.57	.498	มากที่สุด
2. พระสังฆาธิการมีความมุ่งมั่นในพันธกิจด้านการศึกษาสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรม	4.59	.495	มากที่สุด
3. พระสังฆาธิการมีทักษะในการวางแผนกลยุทธ์ด้านการศึกษาสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรม	4.54	.501	มากที่สุด
4. พระสังฆาธิการมีความสามารถในการจูงใจให้พระภิกษุสามเณรปฏิบัติหน้าที่ด้านการศึกษาสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรมให้บรรลุเป้าหมาย	4.44	.499	มาก
5. พระสังฆาธิการมีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินการด้านการศึกษาสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรม	4.52	.502	มากที่สุด
6. พระสังฆาธิการมีการติดตามประเมินผลด้านการศึกษาสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรม	4.63	.485	มากที่สุด
รวม	**4.55**	**.214**	**มากที่สุด**
ด้านสาธารณูปการ			
1. พระสังฆาธิการมีวิสัยทัศน์กว้างไกลด้านสาธารณูปการตามหลักอปริหานิยธรรม	4.65	.479	มากที่สุด
2. พระสังฆาธิการมีความมุ่งมั่นในพันธกิจด้านสาธารณูปการตามหลักอปริหานิยธรรม	4.42	.496	มาก
3. พระสังฆาธิการมีทักษะในการวางแผนกลยุทธ์ด้านสาธารณูปการตามหลักอปริหานิยธรรม	4.54	.522	มากที่สุด
4. พระสังฆาธิการมีความสามารถในการจูงใจให้พระภิกษุสามเณรปฏิบัติหน้าที่ด้านสาธารณูปการตามหลักอปริหานิยธรรมให้บรรลุเป้าหมาย	4.44	.499	มาก
5. พระสังฆาธิการมีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินการด้านสาธารณูปการตามหลักอปริหานิยธรรม	4.65	.479	มากที่สุด
6. พระสังฆาธิการมีการติดตามประเมินผลด้านสาธารณูปการตามหลักอปริหานิยธรรม	4.57	.519	มากที่สุด
รวม	**4.55**	**.215**	**มากที่สุด**

กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ด้านสาธารณสงเคราะห์			
1. พระสังฆาธิการมีวิสัยทัศน์กว้างไกลด้านสาธารณสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรม	4.62	.488	มากที่สุด
2. พระสังฆาธิการมีความมุ่งมั่นในพันธกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรม	4.36	.482	มาก
3. พระสังฆาธิการมีทักษะในการวางแผนกลยุทธ์ด้านสาธารณสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรม	4.53	.523	มากที่สุด
4. พระสังฆาธิการมีความสามารถในการจูงใจให้พระภิกษุสามเณรปฏิบัติหน้าที่ด้านสาธารณสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรมให้บรรลุเป้าหมาย	4.54	.501	มากที่สุด
5. พระสังฆาธิการมีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินการด้านสาธารณสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรม	4.66	.475	มากที่สุด
6. พระสังฆาธิก-ารมีการติดตามประเมินผลด้านสาธารณสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรม	4.52	.502	มากที่สุด
รวม	**4.54**	**.232**	**มากที่สุด**
รวมทั้งสิ้น	**4.56**	**.115**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 4.2 ผลการสอบถามเกี่ยวกับกลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.56, S.D. = .115) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ความเหมาะสมเรียงลำดับคือ ด้านการปกครอง ($\bar{X}$ = 4.58, S.D. = .248) รองลงมาคือ ด้านการศาสนศึกษา ($\bar{X}$ = 4.58, S.D. = .196) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ($\bar{X}$ = 4.58, S.D. = .248) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ($\bar{X}$ = 4.55, S.D. = .214) ด้านสาธารณูปการ ($\bar{X}$ = 4.55, S.D. = .215) และด้านสาธารณสงเคราะห์ ($\bar{X}$ = 4.54, S.D. = .232) ตามลำดับ ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

1. ด้านการปกครอง

ผลการวิจัยพบว่า โดยรวมด้านการปกครอง มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.58, S.D. = .248) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า พระสังฆาธิการมีวิสัยทัศน์กว้างไกลด้านการปกครองตามหลักอปริหานิยธรรม มีความเหมาะสมสูงสุด ($\bar{X}$ = 4.72, S.D. = .453) รองลงมาคือ พระสังฆาธิการมีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินการด้านการปกครองตามหลักอปริหานิยธรรม ($\bar{X}$ = 4.68, S.D. = .467) พระสังฆาธิการมีความสามารถในการจูงใจให้พระภิกษุสามเณรปฏิบัติหน้าที่ด้านการปกครองตามหลักอปริหานิยธรรมให้บรรลุเป้าหมาย ($\bar{X}$ = 4.55, S.D. = .521) พระสังฆาธิการมีการติดตามประเมินผลด้านการปกครองตามหลักอปริหานิยธรรม ($\bar{X}$ = 4.54, S.D. = .522) พระสังฆาธิการมีทักษะในการวางแผนกลยุทธ์ด้านการปกครองตามหลักอปริหานิยธรรม ($\bar{X}$ = 4.54, S.D.

= .501) และพระสังฆาธิการมีความมุ่งมั่นในพันธกิจด้านการปกครองตามหลักอปริหานิยธรรม ($\bar{X}$ = 4.43, S.D. = .498) ตามลำดับ

2. ด้านการศาสนศึกษา

ผลการวิจัยพบว่า โดยรวมด้านการศาสนศึกษา มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.58, S.D. = .196) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า พระสังฆาธิการมีการติดตามประเมินผลด้านการศาสนศึกษาตามหลักอปริหานิยธรรม มีความเหมาะสมสูงสุด ($\bar{X}$ = 4.67, S.D. = .471) รองลงมาคือ พระสังฆาธิการมีความมุ่งมั่นในพันธกิจด้านการศาสนศึกษาตามหลักอปริหานิยธรรม ($\bar{X}$ = 4.63, S.D. = .485) พระสังฆาธิการมีวิสัยทัศน์กว้างไกลด้านการศาสนศึกษาตามหลักอปริหานิยธรรม และพระสังฆาธิการมีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินการด้านการศาสนศึกษาตามหลักอปริหานิยธรรม ($\bar{X}$ = 4.57, S.D. = .498) พระสังฆาธิการมีความสามารถในการจูงใจให้พระภิกษุสามเณรปฏิบัติหน้าที่ด้านการศาสนศึกษาตามหลักอปริหานิยธรรมให้บรรลุเป้าหมาย ($\bar{X}$ = 4.56, S.D. = .499) และพระสังฆาธิการมีทักษะในการวางแผนกลยุทธ์ด้านการศาสนศึกษาตามหลักอปริหานิยธรรม ($\bar{X}$ = 4.46, S.D. = .522) ตามลำดับ

3. ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ผลการวิจัยพบว่า โดยรวมด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.58, S.D. = .238) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า พระสังฆาธิการมีวิสัยทัศน์กว้างไกลด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักอปริหานิยธรรม มีความเหมาะสมสูงสุด ($\bar{X}$ = 4.69, S.D. = .463) รองลงมาคือ พระสังฆาธิการมีการติดตามประเมินผลด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักอปริหานิยธรรม ($\bar{X}$ = 4.62, S.D. = .488) พระสังฆาธิการมีทักษะในการวางแผนกลยุทธ์ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักอปริหานิยธรรม ($\bar{X}$ = 4.58, S.D. = .496) พระสังฆาธิการมีความมุ่งมั่นในพันธกิจด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักอปริหานิยธรรม ($\bar{X}$ = 4.56, S.D. = .499) พระสังฆาธิการมีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักอปริหานิยธรรม ($\bar{X}$ = 4.53, S.D. = .523) และพระสังฆาธิการมีความสามารถในการจูงใจให้พระภิกษุสามเณรปฏิบัติหน้าที่ด้านการเผยแผ่ตามหลักอปริหานิยธรรมให้บรรลุเป้าหมาย ($\bar{X}$ = 4.51, S.D. = .543) ตามลำดับ

4. ด้านการศึกษาสงเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า โดยรวมด้านการศึกษาสงเคราะห์ มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.55, S.D. = .214) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า พระสังฆาธิการมีการติดตามประเมินผลด้านการศึกษาสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรม มีความเหมาะสมสูงสุด ($\bar{X}$ = 4.63, S.D. = .485) รองลงมาคือ พระสังฆาธิการมีความมุ่งมั่นในพันธกิจด้านการศึกษาสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรม ($\bar{X}$ = 4.59, S.D. = .495) พระสังฆาธิการมีวิสัยทัศน์กว้างไกลด้านการศึกษาสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรม ($\bar{X}$ = 4.57, S.D. = .498) พระสังฆาธิการมีทักษะในการวางแผนกลยุทธ์ด้านการศึกษาสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรม ($\bar{X}$ = 4.54, S.D. = .501) พระสังฆาธิการมีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินการด้านการศึกษาสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรม ($\bar{X}$ = 4.52, S.D. =

.502) และพระสังฆาธิการมีความสามารถในการจูงใจให้พระภิกษุสามเณรปฏิบัติหน้าที่ด้านการศึกษาสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรมให้บรรลุเป้าหมาย ($\bar{X}$ = 4.44, S.D. = .499) ตามลำดับ

5. ด้านสาธารณูปการ

ผลการวิจัยพบว่า โดยรวมด้านสาธารณูปการ มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.55, S.D. = .215) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า พระสังฆาธิการมีวิสัยทัศน์กว้างไกลด้านสาธารณูปการตามหลักอปริหานิยธรรม และพระสังฆาธิการมีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินการด้านสาธารณูปการตามหลักอปริหานิยธรรม มีความเหมาะสมสูงสุด ($\bar{X}$ = 4.65, S.D. = .479) รองลงมาคือ พระสังฆาธิการมีการติดตามประเมินผลด้านสาธารณูปการตามหลักอปริหานิยธรรม ($\bar{X}$ = 4.57, S.D. = .519) พระสังฆาธิการมีทักษะในการวางแผนกลยุทธ์ด้านสาธารณูปการตามหลักอปริหานิยธรรม ($\bar{X}$ = 4.54, S.D. = .522) พระสังฆาธิการมีความสามารถในการจูงใจให้พระภิกษุสามเณรปฏิบัติหน้าที่ด้านสาธารณูปการตามหลักอปริหานิยธรรมให้บรรลุเป้าหมาย ($\bar{X}$ = 4.44, S.D. = .499) และพระสังฆาธิการมีความมุ่งมั่นในพันธกิจด้านสาธารณูปการตามหลักอปริหานิยธรรม ($\bar{X}$ = 4.42, S.D. = .496) ตามลำดับ

6. ด้านสาธารณสงเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า โดยรวมด้านสาธารณสงเคราะห์ มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.54, S.D. = .232) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า พระสังฆาธิการมีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินการด้านสาธารณสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรม มีความเหมาะสมสูงสุด ($\bar{X}$ = 4.66, S.D. = .475) รองลงมาคือ พระสังฆาธิการมีวิสัยทัศน์กว้างไกลด้านสาธารณสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรม ($\bar{X}$ = 4.62, S.D. = .488) พระสังฆาธิการมีความสามารถในการจูงใจให้พระภิกษุสามเณรปฏิบัติหน้าที่ด้านสาธารณสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรมให้บรรลุเป้าหมาย ($\bar{X}$ = 4.54, S.D. = .501) พระสังฆาธิการมีทักษะในการวางแผนกลยุทธ์ด้านสาธารณสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรม ($\bar{X}$ = 4.53, S.D. = .523) พระสังฆาธิการมีการติดตามประเมินผลด้านสาธารณสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรม ($\bar{X}$ = 4.52, S.D. = .502) และพระสังฆาธิการมีความมุ่งมั่นในพันธกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรม ($\bar{X}$ = 4.36, S.D. = .482) ตามลำดับ

4.2.3 ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบทัศนคติในการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

การทดสอบสมมติฐานการวิจัย โดยการเปรียบเทียบทัศนคติในการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร ที่เกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตาม อายุ พรรษา ระดับการศึกษา ตำแหน่งทางปกครอง และประสบการณ์ในการปกครอง โดยใช้การทดสอบค่า (t-test) และค่าความแปรปรวนแบบทางเดียว (One Way ANOVA/F–test) ถ้าพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติจะทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีการของ (LSD) Least Significant Difference

สมมติฐานที่ 1 พระสังฆาธิการกรุงเทพมหานครที่มีอายุต่างกัน มีกลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติ แตกต่างกัน

การวิเคราะห์สมมติฐานที่ 1 ใช้สถิติ (One Way ANOVA/F–test) ในการทดสอบความแปรปรวนแบบทางเดียวเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยที่มากกว่า 2 กลุ่ม โดยระดับความเชื่อมั่นอยู่ที่ 95% ดังนั้น ถ้าเป็นไปตามสมมติฐานต่อเมื่อค่า Sig. น้อยกว่า 0.05 ถ้าพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จะเปรียบเทียบเป็นรายคู่ด้วยวิธีการของ (LSD) Least Significant Difference และนำเสนอในรูปแบบของตารางประกอบคำบรรยาย มีดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4.3 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และกลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติ โดยรวม 6 ด้าน จำแนกตามอายุ ดังนี้

อายุ	n	$\bar{x}$	S. D.	แปลผล
25-35 ปี	13	4.57	.09	มาก
36-45 ปี	6	4.64	.16	มาก
46-55 ปี	55	4.58	.11	มาก
สูงกว่า 55 ปี	21	4.58	.13	มาก
รวม	**95**	**4.58**	**.11**	**มาก**

จากตารางที่ 4.3 พบว่า พระสังฆาธิการกรุงเทพมหานครมีกลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติ รวมทั้ง 6 ด้าน จำแนกตามอายุ โดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อแยกตามอายุ โดยเรียงตามค่าเฉลี่ยจากมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด ดังนี้ อายุที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ได้แก่ อายุ 36-45 ปี รองลงมา ได้แก่ อายุ 46-55 ปี และอายุสูงกว่า 55 ปี และอายุที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ อายุ 25-35 ปี ตามลำดับ

ตารางที่ 4.4 แสดงผลการวิเคราะห์ความแปรปรวน กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติ โดยรวม 6 ด้าน จำแนกตามอายุ มีดังนี้

แหล่งความแปรปรวน	SS	Df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	.020	3	.01	.52	.67
ภายในกลุ่ม	1.17	91	.01		
รวม	**1.19**	**94**			

จากตารางที่ 4.4 พบว่า พระสังฆาธิการกรุงเทพมหานครที่มีอายุต่างกัน มีกลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติ รวมทั้ง 6 ด้าน จำแนกตามอายุ โดยรวม ไม่แตกต่างกัน จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ 2 พระสังฆาธิการกรุงเทพมหานครที่มีพรรษาต่างกัน มีกลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติ แตกต่างกัน

การวิเคราะห์สมมติฐานที่ 2 ใช้สถิติ (One Way ANOVA/F–test) ในการทดสอบความแปรปรวนแบบทางเดียวเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยที่มากกว่า 2 กลุ่ม โดยระดับความเชื่อมั่นอยู่ที่ 95% ดังนั้น ถ้าเป็นไปตามสมมติฐานต่อเมื่อค่า Sig. น้อยกว่า 0.05 ถ้าพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จะเปรียบเทียบเป็นรายคู่ด้วยวิธีการของ (LSD) Least Significant Difference และนำเสนอในรูปแบบของตารางประกอบคำบรรยาย มีดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4.5 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และกลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติ โดยรวม 6 ด้าน จำแนกตามพรรษา ดังนี้

พรรษา	n	$\bar{x}$	S. D.	แปลผล
5-15 พรรษา	33	4.59	.11	มาก
16-25 พรรษา	38	4.57	.11	มาก
26-35 พรรษา	13	4.59	.13	มาก
สูงกว่า 35 พรรษา	11	4.60	.12	มาก
รวม	**95**	**4.58**	**.11**	**มาก**

จากตารางที่ 4.5 พบว่า พระสังฆาธิการกรุงเทพมหานครมีกลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติ รวมทั้ง 6 ด้าน จำแนกตามพรรษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อแยกตามพรรษา โดยเรียงตามค่าเฉลี่ยจากมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด ดังนี้ พรรษาที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ได้แก่ พรรษาสูงกว่า 35 พรรษา รองลงมา ได้แก่ พรรษา 5-15 พรรษา และพรรษา 26-35 พรรษา และพรรษาที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ พรรษา 16-25 พรรษา ตามลำดับ

ตารางที่ 4.6 แสดงผลการวิเคราะห์ความแปรปรวน กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติ โดยรวม 6 ด้าน จำแนกตามพรรษา มีดังนี้

แหล่งความแปรปรวน	SS	Df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	.02	3	.01	.38	.77
ภายในกลุ่ม	1.18	91	.01		
รวม	**1.19**	**94**			

จากตารางที่ 4.6 พบว่า พระสังฆาธิการกรุงเทพมหานครที่มีพรรษาต่างกัน มีกลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติ รวมทั้ง 6 ด้าน จำแนกตามพรรษา โดยรวมไม่แตกต่างกัน จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ 3 พระสังฆาธิการกรุงเทพมหานครที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีกลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติ แตกต่างกัน

การวิเคราะห์สมมติฐานที่ 3 ใช้สถิติ (One Way ANOVA/F–test) ในการทดสอบความแปรปรวนแบบทางเดียวเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยที่มากกว่า 2 กลุ่ม โดยระดับความเชื่อมั่นอยู่ที่ 95% ดังนั้น ถ้าเป็นไปตามสมมติฐานต่อเมื่อค่า Sig. น้อยกว่า 0.05 ถ้าพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จะเปรียบเทียบเป็นรายคู่ด้วยวิธีการของ (LSD) Least Significant Difference และนำเสนอในรูปแบบของตารางประกอบคำบรรยาย มีดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4.7 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และกลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติ โดยรวม 6 ด้าน จำแนกตามระดับการศึกษา ดังนี้

ระดับการศึกษา	n	$\bar{x}$	S. D.	แปลผล
ต่ำกว่าปริญญาตรี	15	4.59	.13	มาก
ปริญญาตรี	54	4.57	.11	มาก
ปริญญาโท	22	4.63	.10	มาก
ปริญญาเอก	4	4.57	.12	มาก
รวม	**95**	**4.58**	**.11**	**มาก**

จากตารางที่ 4.7 พบว่า พระสังฆาธิการกรุงเทพมหานครมีกลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติ รวมทั้ง 6 ด้าน จำแนกตามระดับการศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อแยกตามระดับการศึกษา โดยเรียงตามค่าเฉลี่ยจากมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด ดังนี้ ระดับการศึกษาที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ได้แก่ ปริญญาโท รองลงมา ได้แก่ ต่ำกว่าปริญญาตรี และระดับการศึกษาที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ ปริญญาตรีและปริญญาเอก ตามลำดับ

ตารางที่ 4.8 แสดงผลการวิเคราะห์ความแปรปรวน กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติ โดยรวม 6 ด้าน จำแนกตามระดับการศึกษา มีดังนี้

แหล่งความแปรปรวน	SS	Df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	.05	3	.02	1.39	.25
ภายในกลุ่ม	1.14	91	.01		
รวม	**1.19**	**94**			

จากตารางที่ 4.8 พบว่า พระสังฆาธิการกรุงเทพมหานครที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีกลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติ รวมทั้ง 6 ด้าน จำแนกตามระดับการศึกษา โดยรวม ไม่แตกต่างกัน จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ 4 พระสังฆาธิการกรุงเทพมหานครที่มีตำแหน่งทางปกครองต่างกัน มีกลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติ แตกต่างกัน

การวิเคราะห์สมมติฐานที่ 4 ใช้สถิติ (One Way ANOVA/F–test) ในการทดสอบความแปรปรวนแบบทางเดียวเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยที่มากกว่า 2 กลุ่ม โดยระดับความเชื่อมั่นอยู่ที่ 95% ดังนั้น ถ้าเป็นไปตามสมมติฐานต่อเมื่อค่า Sig. น้อยกว่า 0.05 ถ้าพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จะเปรียบเทียบเป็นรายคู่ด้วยวิธีการของ (LSD) Least Significant Difference และนำเสนอในรูปแบบของตารางประกอบคำบรรยาย มีดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4.9 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และกลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติ โดยรวม 6 ด้าน จำแนกตามตำแหน่งทางปกครอง ดังนี้

ตำแหน่งทางปกครอง	n	$\bar{x}$	S. D.	แปลผล
เจ้าคณะกรุงเทพมหานคร	0			
รองเจ้าคณะกรุงเทพมหานคร	0			
เจ้าคณะเขต	2	4.63	.10	มาก
รองเจ้าคณะเขต	0			
เจ้าคณะแขวง	4	4.63	.10	มาก
รองเจ้าคณะแขวง	1	4.47	.	มาก
เจ้าอาวาส	22	4.60	.06	มาก
ผู้ช่วยเจ้าอาวาส	66	4.55	.13	มาก
รวม	**95**	**4.56**	**.12**	**มาก**

จากตารางที่ 4.9 พบว่า พระสังฆาธิการกรุงเทพมหานครมีกลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติ รวมทั้ง 6 ด้าน จำแนกตามตำแหน่งทางปกครอง โดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อแยกตามตำแหน่งทางปกครอง โดยเรียงตามค่าเฉลี่ยจากมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด ดังนี้ ตำแหน่งทางปกครองที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ได้แก่ เจ้าคณะเขต และเจ้าคณะแขวง รองลงมา ได้แก่ เจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส และตำแหน่งทางปกครองที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ รองเจ้าคณะแขวง ตามลำดับ

ตารางที่ 4.10 แสดงผลการวิเคราะห์ความแปรปรวน กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติ โดยรวม 6 ด้าน จำแนกตามตำแหน่งทางปกครอง มีดังนี้

แหล่งความแปรปรวน	SS	Df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	.06	4	.02	1.15	.33
ภายในกลุ่ม	1.18	90	.01		
รวม	1.24	94			

จากตารางที่ 4.10 พบว่า พระสังฆาธิการกรุงเทพมหานครที่มีตำแหน่งทางปกครองต่างกัน มีกลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติ รวมทั้ง 6 ด้าน จำแนกตามตำแหน่งทางปกครอง โดยรวม ไม่แตกต่างกัน จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ 5 พระสังฆาธิการกรุงเทพมหานครที่มีประสบการณ์ในการปกครองต่างกัน มีกลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติ แตกต่างกัน

การวิเคราะห์สมมติฐานที่ 5 ใช้สถิติ (One Way ANOVA/F–test) ในการทดสอบความแปรปรวนแบบทางเดียวเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยที่มากกว่า 2 กลุ่ม โดยระดับความเชื่อมั่นอยู่ที่ 95% ดังนั้น ถ้าเป็นไปตามสมมติฐานต่อเมื่อค่า Sig. น้อยกว่า 0.05 ถ้าพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จะเปรียบเทียบเป็นรายคู่ด้วยวิธีการของ (LSD) Least Significant Difference และนำเสนอในรูปแบบของตารางประกอบคำบรรยาย มีดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4.11 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และกลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติ โดยรวม 6 ด้าน จำแนกตามประสบการณ์ในการปกครอง ดังนี้

ประสบการณ์ในการปกครอง	n	$\bar{x}$	S. D.	แปลผล
ต่ำกว่า 5 ปี	13	4.59	.07	มาก
5-10 ปี	36	4.56	.13	มาก
10 ปีขึ้นไป	46	4.60	.11	มาก
รวม	**95**	**4.58**	**.11**	**มาก**

จากตารางที่ 4.11 พบว่า พระสังฆาธิการกรุงเทพมหานครมีกลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติ รวมทั้ง 6 ด้าน จำแนกตามประสบการณ์ในการปกครอง โดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อแยกตามประสบการณ์ในการปกครอง โดยเรียงตามค่าเฉลี่ยจากมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด ดังนี้ ประสบการณ์ในการปกครองที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ได้แก่ 10 ปีขึ้นไป

รองลงมา ได้แก่ ต่ำกว่า 5 ปี และประสบการณ์ในการปกครองที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ 5-10 ปี ตามลำดับ

ตารางที่ 4.12 แสดงผลการวิเคราะห์ความแปรปรวน กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติ โดยรวม 6 ด้าน จำแนกตามประสบการณ์ในการปกครอง มีดังนี้

แหล่งความแปรปรวน	SS	Df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	.04	2	.019	1.51	.23
ภายในกลุ่ม	1.16	92	.013		
รวม	**1.19**	**94**			

จากตารางที่ 4.12 พบว่า พระสังฆาธิการกรุงเทพมหานครที่มีประสบการณ์ในการปกครองต่างกัน มีกลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติ รวมทั้ง 6 ด้าน จำแนกตามประสบการณ์ในการปกครอง โดยรวม ไม่แตกต่างกัน จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

ตารางที่ 4.13 สรุปผลทดสอบสมมติฐาน

สมมติฐาน	สถิติทดสอบ	โดยรวม
อายุ	F-test	.67
พรรษา	F-test	.77
ระดับการศึกษา	F-test	.25
ตำแหน่งทางปกครอง	F-test	.66
ประสบการณ์ในการปกครอง	F-test	.23

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 4.13 การตั้งสมมติฐานว่า พระสังฆาธิการกรุงเทพมหานครที่มีอายุ พรรษา ระดับการศึกษา ตำแหน่งทางปกครอง และประสบการณ์ในการปกครองต่างกัน มีกลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติแตกต่างกัน สรุปได้ว่า

1) พระสังฆาธิการกรุงเทพมหานครที่มีอายุต่างกัน มีกลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติ รวมทั้ง 6 ด้าน โดยรวม ไม่แตกต่างกัน จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

2) พระสังฆาธิการกรุงเทพมหานครที่มีพรรษาต่างกัน มีกลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติ รวมทั้ง 6 ด้าน โดยรวม ไม่แตกต่างกัน จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

3) พระสังฆาธิการกรุงเทพมหานครที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีกลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติ รวมทั้ง 6 ด้าน โดยรวม ไม่แตกต่างกัน จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

4) พระสังฆาธิการกรุงเทพมหานครที่มีตำแหน่งทางปกครองต่างกัน มีกลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติ รวมทั้ง 6 ด้าน โดยรวม ไม่แตกต่างกัน จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

5) พระสังฆาธิการกรุงเทพมหานครที่มีประสบการณ์ในการปกครองต่างกัน มีกลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติ รวมทั้ง 6 ด้าน จำแนกตามประสบการณ์ในการปกครอง โดยรวม ไม่แตกต่างกัน จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ดังตารางที่ 4.14

ตารางที่ 4.14 สรุปการเปรียบเทียบสมมติฐาน

สมมติฐาน	แตกต่าง	ไม่แตกต่าง
อายุ		✓
พรรษา		✓
ระดับการศึกษา		✓
ตำแหน่งทางปกครอง		✓
ประสบการณ์ในการปกครอง		✓

4.2.4 ตอนที่ 4 ผลการวิเคราะห์แนวทางการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร

ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 รูป ในประเด็นกลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร โดยใช้วิธีการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณาแล้วบรรยาย (Descriptive) ให้เหตุผลสรุปประเด็นใน 3 ประเด็น ได้แก่ 1) กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร 2) ทัศนคติในการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร และ 3) แนวทางการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร ดังนี้

ผลการสัมภาษณ์สรุปได้ดังนี้

1) กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร

รูปที่ 1 ได้ให้สัมภาษณ์ว่า การปกครองเป็นเรื่องสำคัญ อปริหานิยธรรมที่สำคัญที่สุด คือ หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ เป็นข้อแรก อันนี้เป็นเรื่องใหญ่ เพราะว่าเรื่องของการปกครอง จะมีปัญหาหลายอย่าง เพราะว่าพระอยู่ด้วยกันหลายรูป เพราะฉะนั้นความเข้าใจในเรื่องต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องพระธรรมวินัย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ ถ้าหากว่ามีการประชุมกันเนืองนิตย์ ก็จะทำให้สิ่งต่างๆ เกี่ยวกับงานการปกครองลุล่วงไปเกือบจะร้อยเปอร์เซนต์ เพราะฉะนั้น พระสังฆาธิการนับตั้งแต่เจ้าอาวาสเป็นต้น ก็จะต้องดำเนินการตามหลักอปริหานิยธรรมให้ครบทุกข้อเลยก็ดี แต่ข้อแรกสำคัญ คือ หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ เมื่อใช้หลักอปริหานิยธรรมข้อนี้แล้ว แล้วก็จะทำให้เรื่องราวต่างๆ มันดำเนินไปได้ด้วยดี (พระธรรมวชิรมุนี วิ., รศ.ดร., สัมภาษณ์, 29 มีนาคม 2567)

รูปที่ 2 ได้ให้สัมภาษณ์ว่า กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานครควรเป็นไปตามหลักธรรมคำสั่งสอนที่องค์สมเด็จพระชินวรสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติไว้ เป็นธรรมไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว หลักธรรมที่ว่านี้คือ อปริหานิยธรรม มี 7 ประการ ในที่นี้ จะให้ความเห็นในประเด็นที่สำคัญ 2 ประการ ที่เกี่ยวข้องกับการประชุม คือ

1) หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ ธรรมดาพระสงฆ์เราต้องอยู่ร่วมกัน เป็นหมู่เป็นคณะ จะอยู่ตามลำพังไม่ได้ หมู่คณะจะเจริญอยู่ได้ ก็เพราะอาศัยการติดต่อกันไปมาหาสู่กัน มีเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงอย่างไร รู้ทั่วถึงกันหรือเมื่อมีเรื่องที่จะต้องทำให้เกิดขึ้น ผู้เป็นใหญ่ในคณะหรือเจ้าคณะผู้ปกครอง จะต้องเรียกประชุมปรึกษาหารือกัน เพื่อความเจริญและความพร้อมเพรียงของหมู่คณะ และผู้น้อยที่นับเนื่องในหมู่คณะหรือผู้ใต้บังคับ ก็ต้องหมั่นเข้าประชุมตามวาระที่ถูกเรียกประชุม จึงจะมีความเจริญและพร้อมเพรียงกัน

2) เมื่อประชุมก็พร้อมเพรียงกันประชุม เมื่อเลิกประชุม ก็พร้อมเพรียงกันเลิก และพร้อมเพรียงกันช่วยทำกิจที่สงฆ์จะต้องทำ ในการประชุมนั้นย่อมมีกำหนดเวลาทุกคนควรตรงต่อเวลาไม่ใช่ว่าต่างคนต่างเข้า หรือต่างคนต่างออกตามชอบใจซึ่งเป็นการเสียระเบียบ เสียมรรยาท อาจทำให้เวลาเมื่อเข้าประชุมแล้วต้องพร้อม หมายความว่ากิจใดที่สงฆ์ คือ หมู่คณะจะต้องทำร่วมกันด้วยกำลังกายหรือกำลังวาจาหรือกำลังความคิด ก็ต้องร่วมกันทำกิจนั้น ช่วยกันทำ ช่วยกันพูดนั้นก็จะมีความเจริญ ความพร้อมส่งเสริมสิ่งที่ดีให้ดียิ่งขึ้น ทำได้อย่างนั้นก็จะมีความเจริญ ความพร้อมเพรียงของคณะสงฆ์ยังความเจริญให้สำเร็จได้ (พระมงคลสุตาคม, ดร., สัมภาษณ์, 4 เมษายน 2567)

รูปที่ 3 ได้ให้สัมภาษณ์ว่า การประชุมเป็นหัวใจสำคัญของการปกครองคณะสงฆ์ประการหนึ่ง เพราะหากคณะสงฆ์ไม่คอยหมั่นประชุมกัน และไม่มีความพร้อมเพรียงกัน ต่างฝ่ายต่างทำตามความชอบใจของตนแล้ว การปกครองคณะสงฆ์จะไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย อีกทั้งเป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม ไม่เป็นไปเพื่อความเจริญ แต่เมื่อใดก็ตาม คณะสงฆ์หมั่นประชุมกันเป็นนิตย์ พร้อมเพรียงกันประชุม และพร้อมเพรียงกันทำกิจที่สงฆ์ได้ประชุมปรึกษาหารือกัน เมื่อนั้นคณะสงฆ์ก็จะเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย อันจะนำมาซึ่งความเจริญ และสถาพรของบวรพระพุทธศาสนาสืบไป (พระมหาอดิเดช สติวโร, ผศ.ดร., สัมภาษณ์, 31 มีนาคม 2567)

รูปที่ 4 ได้ให้สัมภาษณ์ว่า คณะสงฆ์กรุงเทพมหานคร มีการประชุมเพื่ออบรม แนะแนวหลักการ หน้าที่การปกครองวัดตามหลักอปริหานิยธรรม เพื่อให้พระสังฆาธิการใช้พระเดชและพระคุณในการปกครอง เพื่อให้การขับเคลื่อนการปกครองคณะสงฆ์เป็นไปด้วยความเรียบร้อยในทิศทางเดียวกัน (พระมหาพีระพล ฐานจาโร, ดร., สัมภาษณ์, 1 เมษายน 2567)

รูปที่ 5 ได้ให้สัมภาษณ์ว่า กรุงเทพมหานคร มีคณะสงฆ์ที่มีการปกครองตามหลักอปริหานิยธรรม มีการประชุมพระสังฆาธิการอยู่บ่อย ๆ เพื่อปรึกษาหารือ ทำความเข้าใจในการปกครองคณะสงฆ์ มีการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ อบรมสัมมนาเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์กรุงเทพมหานคร ทำให้การขับเคลื่อนการปกครองเป็นไปได้ด้วยดี และเป็นระเบียบเรียบร้อย (พระมหาทศพร พุรหฺมโชโต, สัมภาษณ์, 1 เมษายน 2567)

การเก็บข้อมูลจากสัมภาษณ์เกี่ยวกับกลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรม ตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานครดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า คณะสงฆ์กรุงเทพมหานคร ได้ให้ความสำคัญในการปกครองตามหลักอปริหานิยธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ เพราะว่าเรื่องของการปกครอง จะมีปัญหาหลายอย่าง เนื่องจากพระสงฆ์อยู่ด้วยกันมาก เพราะฉะนั้นความเข้าใจในเรื่องต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องพระธรรมวินัย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ จึงเป็นสิ่งสำคัญ หากคณะสงฆ์ไม่คอยหมั่นประชุมกัน และไม่มีความพร้อมเพรียงกัน ต่างฝ่ายต่างทำตามความชอบใจของตนแล้ว การปกครองคณะสงฆ์จะไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย อีกทั้งเป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม ไม่เป็นไปเพื่อความเจริญ แต่เมื่อใดก็ตาม คณะสงฆ์หมั่นประชุมกันเป็นนิตย์ พร้อมเพรียงกันประชุม และพร้อมเพรียงกันทำกิจที่สงฆ์ได้ประชุมปรึกษาหารือกัน เมื่อนั้นคณะสงฆ์ก็จะเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

2) ทัศนคติในการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร

รูปที่ 1 ได้ให้สัมภาษณ์ว่า พระสังฆาธิการ ว่าไปก็เป็นผู้ที่ต้องรับผิดชอบงานมาก มีงานทั้งหมด 6 ด้านด้วยกัน เมื่อมีงานมากนะ ถ้าหากว่าไม่ประชุม งานมันดำเนินไปได้ไม่ดี ต้องประชุมกัน เพราะว่างานมีมาก มันอาจจะต้องดำเนินการ แล้วพระสังฆาธิการ ว่าไปก็ไม่ใช่ว่ารูปเดียวจะทำสำเร็จ เจ้าอาวาสก็ต้องมีรองเจ้าอาวาส มีผู้ช่วยเจ้าอาวาส มีเลขาเจ้าอาวาสมันถึงจะทำให้งานบริหารกิจการคณะสงฆ์ในส่วนของวัดดำเนินไปได้ด้วยดี เพราะฉะนั้นเจ้าอาวาส เป็นพระสังฆาธิการ แม้หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ก็จริงอยู่ แต่ถ้าหากว่า ไม่มีรองเจ้าอาวาส ไม่มีผู้ช่วยเจ้าอาวาส ไม่มีเลขาเจ้าอาวาส งานก็จะหยุดชะงัก อันนี้คือข้อเสนอแนะคือว่า ไม่ใช่ว่าสำเร็จเพราะเจ้าอาวาสรูปเดียว ต้องมีรองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส ล่ะก็เลขาเจ้าอาวาส และที่สำคัญต้องตั้งไวยาวัจกรด้วย (พระธรรมวชิรมุนี วิ., รศ.ดร., สัมภาษณ์, 29 มีนาคม 2567)

รูปที่ 2 ได้ให้สัมภาษณ์ว่า สืบเนื่องจากจากประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการประชุมที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จะเห็นว่า เมื่อคณสงฆ์มีการประชุมอยู่เป็นนิตย์ และพร้อมเพรียงกันประชุม ตลอดจนพร้อมเพรียงกันทำกิจที่สงฆ์พึงทำร่วมกัน ทัศนคติในการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร ย่อมมีความเหมือนกัน เพราะอยู่ภายใต้กฎกติกาข้อตกลงเดียวกัน พูดง่ายๆ คือ ปกครองคณะสงฆ์ภายใต้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ไม่นอกลู่นอกทางหรือนอกกรอบพระธรรมวินัย และให้ความเคารพเจ้าคณะผู้ปกครอง ปฏิบัติหน้าที่ของตนในฐานะผู้ใต้บังคับบัญชาตามที่ผู้บังคับบัญชาเหนือตนสั่งตามพระธรรมวินัย ซึ่งข้อนี้ ก็จะเข้าในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ชื่อว่าอปริหานิยธรรม 3 ประการถัดมา คือ

1) ไม่บัญญัติสิ่งที่พระพุทธเจ้าไม่บัญญัติขึ้น ไม่ถอนสิ่งที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้แล้ว สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบทตามที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้ ศีลหรือสิกขาบท ที่ทรงบัญญัติไว้สำหรับภิกษุ สามเณร อุบาสกอุบาสิกา ก็นับว่าพอดี พองาม พอแก่ความปฏิบัติเพื่อขัดเกลากิเลส ที่หยาบ ๆ บาปที่หนา ๆ ตามสมควรแก่เพศบรรพชิตและเพศคฤหัสถ์อยู่แล้ว ไม่จำเป็นต้องบัญญัติเพิ่มเติมอีก เหมือนกฎหมายทางพระราชอาณาจักรที่ประกาศใช้ในสมัยหนึ่ง ๆ ก็พอสมควรอยู่แล้ว ใคร ๆ ไม่ควรบัญญัติ เพิ่มเติมตามลำพังตน เป็นกฎหมายเถื่อนขึ้นอีก และสิกขาบททุกข้อที่ทรงบัญญัติไว้แล้วใคร ๆ ไม่พึงถอน คือ ไม่ตัดออก ไม่ยกเลิก แม้บางข้ออาจไม่เหมาะแก่กาล สถานที่ภูมิประเทศ ก็มีพระพุทธานุญาตพิเศษไว้แล้ว ดังปรากฏในพระสุตตันตปิฎกเล่มที่ 15 สุตฺต. องฺ. (4): สตฺตก-อฏฺฐก-นวกนิปาตา

ความว่า “ยาวกีวญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขู อปฺปญฺญตฺตํ น ปญฺญาเปสฺสนฺติ ปญฺญตฺตํ น สมุจฺฉินฺทิสฺสนฺติ ยถาปญฺญตฺเตสุ สิกฺขาปเทสุ สมาทาย วตฺติสฺสนฺติ วุฑฺฒิเยว ภิกฺขเว ภิกฺขูนํ ปาฏิกงฺขา โน ปริหานิฯ แปลได้ความว่า ...ภิกษุทั้งหลายจักไม่บัญญัติสิ่งที่ยังไม่ได้บัญญัติ จักไม่ถอนสิ่งที่บัญญัติแล้ว จักประพฤติมั่นในสิกขาบทตามที่บัญญัติไว้แล้วเพียงใด พึงหวังความเจริญได้แน่นอน ไม่พึงหวังความเสื่อมเลยเพียงนั้น” จึงไม่จำเป็นต้องถอนสิกขาบทใด ๆ ทั้งสิ้น เหมือนกฎหมายทางราชอาณาจักรใคร ๆ ไม่พึงถอน เพราะถ้าต่างคนต่างเลิกถอนสิกขาบทที่ทรงบัญญัติไว้ ตามความต้องการของตน ผลสุดท้ายก็ไม่มีอะไรเหลือเป็นหลักไว้ ควบคู่หมู่พระศาสนาก็ ย่อมตั้งอยู่ไม่ได้ ต้องอันตรธานไปเหมือนกฎหมาย ถ้าต่างคนต่างถอนทีละมาตรา สองมาตรา ไม่ช้าก็ หมดประเทศชาติบ้านเมืองไม่มีกฎหมายก็เหมือนบ้านเรือนไม่มีขื่อไม่มีแป ก็มีแต่พินาศ ควรสมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบทตามที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้ หมายความว่า ต้องมีความเคารพในพระวินัย สิกขาบททั้งปวง ถือสิกขาบทเป็นสิ่งสำคัญ สนใจศึกษาให้เข้าใจและปฏิบัติให้ถูกต้อง ไม่แก้ตัวว่า ยังไม่รู้ไม่มักง่าย ไม่ดูหมิ่นว่าเรื่องเล็ก พระวินัยมิได้ยกเว้นโทษผู้ทำผิดแม้ไม่รู้เหมือนกฎหมายของบ้านเมือง ประชาชนทุกคนต้องเคารพ ต้องเข้าใจต้องรับรู้และปฏิบัติอย่าให้ผิดกฎหมายมิได้ยกเว้น โทษแก่ผู้ทำผิดแม้ไม่รู้เพราะถ้ายกเว้นแก่ผู้ไม่รู้แล้วก็ไม่มีใครสนใจที่จะรู้ มีแต่ทำผิดกันทั่วไป ฉะนั้น จึงต้องถือเป็นเรื่องสำคัญ ต้องศึกษา และปฏิบัติโดยดี

2) ภิกษุเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่ เป็นประธานในสงฆ์ เคารพนับถือภิกษุเหล่านั้น เชื่อฟังถ้อยคำของท่าน เป็นธรรมดาของคนที่อยู่รวมกัน เป็นหมู่ เป็นวัด เป็นบ้าน จนถึงเป็นประเทศ ถ้าไม่มีหัวหน้า มีแต่คนวางท่าเสมอกัน ไม่มีใครเคารพยำเกรงใคร ก็มีแต่ความเสื่อมความยุ่งยากลำบาก ไม่มีใครยอมใคร ไม่มีผู้ใหญ่ ไม่มีผู้น้อย ไม่มีผู้นำ ไม่มีผู้ตาม ในที่สุดก็หมดกำลังพังพินาศไปด้วยกันเหมือนกองทัพที่ไม่มีแม่ทัพ จะไปสู้กับใครได้ ฉะนั้น ทุกหมู่ ทุกคณะ ทุกประเทศ จำต้องมีหัวหน้า จะขาดเสียมิได้ และผู้เป็นหัวหน้านั้นต้องไม่เป็นคนพาลเกเร ไม่เป็นคนโง่คนพาล หรือคนโง่ไม่ควรเป็นหัวหน้า เพราะหัวหน้าเป็นคนสำคัญ หมู่ คณะ วัด หรือบ้านเมืองจะเสื่อม จะเจริญก็เพราะหัวหน้า คนโง่เป็นหัวหน้าก็พาวัดพาบ้านให้ฉิบหาย เหมือนขุนโคนำฝูงโคเดินคด โคในฝูงทั้งหมดก็เดินคดตามกันฉันใด ในหมู่มนุษย์ก็เช่นเดียวกัน เมื่อหัวหน้าประพฤติคดโกงเกเร ผู้ที่อยู่ร่วมหมู่ก็ประพฤติตาม ก็มีแต่ความเสื่อม ฉะนั้น ผู้เป็นหัวหน้าต้องเป็นคนดีมีความฉลาด สามารถ องอาจ กล้าหาญ เมื่อได้หัวหน้าเป็นคนดี ก็เป็นหน้าที่ของทุกคนที่อยู่ร่วมหมู่คณะ ร่วม วัด ร่วมบ้าน ร่วมเมืองต้องเคารพนับถือเชื่อฟังถ้อยคำของท่านผู้เป็นหัวหน้า หมู่คณะจึงจะเจริญมั่นคงอยู่ได้

3) ไม่ลุอำนาจแก่ความอยากที่เกิดขึ้น ไม่ทำ ไม่พูด ไม่คิดอะไร ตามอำนาจของความอยาก

จะเห็นได้ว่า 3 ประการข้างต้นทางกล่าวมานี้ มีความสำคัญเฉดเช่นเดียวกับ 2 ประการก่อนหน้านี้ เพราะเมื่อคณะสงฆ์ปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัย เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ไม่นอกลู่นอกทาง ให้ความเคารพเจ้าคณะผู้ปกครองหรือผู้บังคับบัญชาเหนือตนและเชื่อฟังถ้อยคำของท่าน อีกทั้งไม่ลุอำนาจต่อตัณหา คือ ความยากที่เกิดขึ้น การปกครองคณะสงฆ์ก็จะเป็นระเบียบเรียบร้อย อันจะนำมาซึ่งความเจริญ และสถาพรของบวรพระพุทธศาสนาสืบไป (พระมงคลสุตาคม, ดร., สัมภาษณ์, 4 เมษายน 2567)

รูปที่ 3 ได้ให้สัมภาษณ์ว่า เมื่อคณสงฆ์มีการประชุมอยู่เป็นนิตย์ และพร้อมเพรียงกันประชุมตลอดจนพร้อมเพรียงกันทำกิจที่สงฆ์พึงทำร่วมกัน ทัศนคติในการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร ย่อมมีความเหมือนกัน เพราะอยู่ภายใต้กฎกติกาข้อตกลงเดียวกัน พูดง่ายๆ คือ ปกครองคณะสงฆ์ภายใต้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ไม่นอกลู่นอกทางหรือนอกกรอบพระธรรมวินัย และให้ความเคารพเจ้าคณะผู้ปกครอง ปฏิบัติหน้าที่ของตนในฐานะผู้ใต้บังคับบัญชาตามที่ผู้บังคับบัญชาเหนือตนสั่งตามพระธรรมวินัย เมื่อคณะสงฆ์ปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัย เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ไม่นอกลู่นอกทาง ให้ความเคารพเจ้าคณะผู้ปกครองหรือผู้บังคับบัญชาเหนือตนและเชื่อฟังถ้อยคำของท่าน อีกทั้งไม่ลุอำนาจต่อตัณหา คือ ความยากที่เกิดขึ้น การปกครองคณะสงฆ์ก็จะเป็นระเบียบเรียบร้อย (พระมหาอดิเดช สติวโร, ผศ.ดร., สัมภาษณ์, 31 มีนาคม 2567)

รูปที่ 4 ได้ให้สัมภาษณ์ว่า ทัศนคติในการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร มีทั้งความเหมือนกันและแตกต่างกัน ที่มีความเหมือนกัน คือ หลักการปกครองเป็นไปในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ มีกลยุทธ์ในการปกครองในรูปแบบเดียวกัน อันหนึ่งเป็นเพราะมีการประชุมปรึกษาหารือ และวางแผนงานในการปฏิบัติหน้าที่อย่างเป็นระเบียบ ส่วนที่แตกต่างกัน คือ บริบท และการใช้กลยุทธ์ เพราะในแต่ละพื้นที่มีความแตกต่างกัน กลยุทธ์จึงต้องมีการปรับเพื่อใช้ในแต่ละพื้นที่ให้เหมาะสมและสมดุลกับพระสังฆาธิการในพื้นที่นั้น ๆ การปกครองจึงจะขับเคลื่อนไปได้ด้วยดี (พระมหาพีระพล ฐานจาโร, ดร., สัมภาษณ์, 1 เมษายน 2567)

รูปที่ 5 ได้ให้สัมภาษณ์ว่า การปกครองคณะสงฆ์กรุงเทพมหานคร มีหลักการเหมือนกันหรือมีหลักการเดียวกัน แต่การปฏิบัตินั้นอาจแตกต่างกันไปตามบริบทของสถานที่ ซึ่งการปกครองนั้นรูปแบบมีความคล้ายกัน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ต่างกันบ้างบางประการ เช่น การนำไปใช้ให้เข้ากับวัดของตน และความถนัดของแต่ละบุคคล เป็นต้น (พระมหาทศพร พุรหฺมโชโต, สัมภาษณ์, 1 เมษายน 2567)

การเก็บข้อมูลจากสัมภาษณ์เกี่ยวกับทัศนคติในการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานครดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า เมื่อคณสงฆ์มีการประชุมอยู่เป็นนิตย์ และพร้อมเพรียงกันประชุม ตลอดจนพร้อมเพรียงกันทำกิจที่สงฆ์พึงทำร่วมกัน ทัศนคติในการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร ย่อมมีความเหมือนกัน เพราะอยู่ภายใต้กฎกติกาข้อตกลงเดียวกัน พูดง่ายๆ คือ ปกครองคณะสงฆ์ภายใต้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ไม่นอกลู่นอกทางหรือนอกกรอบพระธรรมวินัย และให้ความเคารพเจ้าคณะผู้ปกครอง ปฏิบัติหน้าที่ของตนในฐานะผู้ใต้บังคับบัญชาตามที่ผู้บังคับบัญชาเหนือตนสั่งตามพระธรรมวินัย เมื่อคณะสงฆ์ปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัย เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ไม่นอกลู่นอกทาง ให้ความเคารพเจ้าคณะผู้ปกครองหรือผู้บังคับบัญชาเหนือตนและเชื่อฟังถ้อยคำของท่าน อีกทั้งไม่ลุอำนาจต่อตัณหา คือ ความยากที่เกิดขึ้น การปกครองคณะสงฆ์ก็จะเป็นระเบียบเรียบร้อย

3) แนวทางการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร

รูปที่ 1 ได้ให้สัมภาษณ์ว่า ข้อเสนอแนะก็คือว่า พระสังฆาธิการเนี่ย ว่าไปก็เป็นผู้ที่ต้องรับผิดชอบงานมาก มันมีงานทั้งหมด 6 ด้านด้วยกัน เมื่อมีงานมากนะ ถ้าหากว่าไม่ประชุมเนี่ย โหงานเนี่ยมันดำเนินไปได้ไม่ดีนะ ต้องประชุมกัน เพราะว่างานมีมาก มันอาจจะต้องดำเนินการ แล้วพระสังฆาธิการเนี่ย ว่าไปก็ไม่ใช่ว่าองค์เดียวจะทำสำเร็จนะ เจ้าอาวาสเนี่ยก็ต้องมีรองเจ้าอาวาส มีผู้ช่วย

เจ้าอาวาส มีเลขาเจ้าอาวาสมันถึงจะทำให้งานบริหารกิจการคณะสงฆ์ในส่วนของวัดดำเนินไปได้ด้วยดี เพราะฉะนั้นเจ้าอาวาสเนี่ย เป็นพระสังฆาธิการ แม้หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ก็จริงอยู่ แต่ถ้าหากว่า ไม่มีรองเจ้าอาวาส ไม่มีผู้ช่วยเจ้าอาวาส ไม่มีเลขาเจ้าอาวาส งานก็จะหยุดชะงัก อันนี้คือข้อเสนอแนะคือว่า ไม่ใช่ว่าสำเร็จเพราะเจ้าอาวาสรูปเดียว ต้องมีรองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส ล่ะก็เลขาเจ้าอาวาส และที่สำคัญต้องตั้งไวยาวัจกรด้วย (พระธรรมวชิรมุนี วิ., รศ.ดร., สัมภาษณ์, 29 มีนาคม 2567)

รูปที่ 2 ได้ให้สัมภาษณ์ว่า แท้จริงแล้ว การปกครองคณะสงฆ์ควรเป็นไปตามพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พระสงฆ์เรานั้น ควรฝึกสงบจิต พัฒนาจิตใจเพื่อละกิเลส อีกทั้งสามัคคีกลมเกลียวกัน ไม่อิจฉาริษยากัน มีความเมตตาต่อกัน ซึ่งข้อนี้ ก็จะเข้าในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ชื่อว่า อปริหานิยธรรม 2 ประการหลัง คือ

1) ยินดีอยู่ในเสนาสนะป่า พอใจในที่นอนที่นั่งอันเงียบสงัดในป่าหรือ เหมือนอยู่ในป่า เช่น วัดที่ไม่พลุกพล่านด้วยหมู่ชนหรือกุฎี ศาลา เรือนว่าง โคนไม้ที่เงียบเสียงไม่มีใครรบกวน ก็ควรยินดีพอใจอยู่ในที่เช่นนั้น เมื่ออยู่ในที่สงัดเช่นนั้น ย่อมให้กายวิเวก สงัดทางกาย คือ ไม่คลุกคลี จับกลุ่มสรวลเสเฮฮา เมื่อได้กายวิเวกแล้วก็ย่อมได้ จิตตวิเวก สงัดจิต คือจิตย่อมสงบจากกามและจากอกุศลบาปธรรมทั้งหลาย กลายเป็นสมาธิจิตหรือฌานจิต มีความสุขไม่อิงอามิสเกิดขึ้น เป็นความสุขที่หวานใจยิ่งนัก และจิตตวิเวกนั้นเป็นปัจจัยให้ได้อุปธิวิเวก สงัดอุปธิ คือ “หมดจดจากกิเลสอันเป็นเหตุ ทุกข์ทั้งปวง” เพราะหน้าที่ของพระสงฆ์มีธุระสองประการคือ คันถธุระ หมายถึง ศึกษาเล่าเรียนตามหลักไตรสิกขา คือ ศิล สมาธิ และปัญญา และวิปัสสนาธุระ คือ การบำจิตตภาวนา หมั่นอบรมจิตของตนสม่ำเสมอ จึงได้ชื่อว่า “ยินดีอยู่ในเสนาสนะป่า”

2) ตั้งสติระลึกไว้ในใจว่า “เพื่อนพรหมจารีทั้งหลายผู้มีศีลงดงามซึ่งยังไม่มาขอให้มา มาแล้วขอให้อยู่ผาสุก ตั้งใจต้อนรับเพื่อนพรหมจารีตามควรแก่ภาวะและให้แผ่เมตตาต่อผู้ที่มาอยู่ร่วมกันว่าขอให้อยู่เย็นเป็นสุขอย่าอยู่ร้อน นอนทุกข์เลย ทั้งนี้เพื่อมิให้เกิดความคิดริษยาติดผู้ที่อยู่ร่วมกัน เพราะถ้าเกิดริษยากันแล้วก็จะมีแต่ความเสื่อมความฉิบหายได้ในพระธรรมภาษิตที่ว่า ความริษยา ทำโลกให้ฉิบหาย แต่ตรงกันข้าม ถ้ามีเมตตาต่อกัน ก็ย่อมจะค้ำประกันโลกไว้ให้เจริญสืบไปได้ ผู้อยู่ร่วมหมู่คณะต้องมี เมตตาทั้งทางกาย ทางวาจาและทางใจต่อกัน ความสามัคคีอันจะเป็นเหตุนำ ความสงบสุข ความเจริญ รุ่งเรืองตามมาได้ (พระมงคลสุตาคม, ดร., สัมภาษณ์, 4 เมษายน 2567)

รูปที่ 3 ได้ให้สัมภาษณ์ว่า การปกครองคณะสงฆ์ควรเป็นไปตามพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พระสงฆ์เรานั้น ควรฝึกสงบจิต พัฒนาจิตใจเพื่อละกิเลส อีกทั้งสามัคคีกลมเกลียวกัน ไม่อิจฉาริษยากัน มีความเมตตาต่อกัน จะเห็นได้ว่า การประพฤติปฏิบัติของพระสงฆ์ตามหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าหรือเป็นไปตามพระธรรมวินัยแล้วนั้น จะยังประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่คณะสงฆ์ นั่นก็คือ ความเป็นระเบียบเรียบร้อย เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน อันจะนำมาซึ่งความเจริญ และสถาพรของบวรพระพุทธศาสนาสืบไป (พระมหาอดิเดช สติวโร, ผศ.ดร., สัมภาษณ์, 31 มีนาคม 2567)

รูปที่ 4 ได้ให้สัมภาษณ์ว่า แนวทางการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานครที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ควรมีลักษณะที่ต้องมีการวางแผน หาจุดอ่อน จุดแข็ง นำไปทดลองใช้แล้วมาประเมินหาบทสรุปและปรับปรุงแก้ไข เพื่อหาบริบทให้เหมาะสมกับพื้นที่แล้วการปฏิบัติงานจะออกมาด้วยดีและประสบผลสำเร็จ (พระมหาพีระพล ฐานจาโร, ดร., สัมภาษณ์, 1 เมษายน 2567)

รูปที่ 5 ได้ให้สัมภาษณ์ว่า ต้องพิจารณาบริบทของพื้นที่อย่างแจ่มแจ้ง ให้เข้าใจถึงแก่นแท้อย่างรอบด้าน ประเมินจุดอ่อน จุดแข็ง ของพื้นที่แล้วนำมาพิจารณาจัดทำแผนการปกครองแต่ละด้านให้เข้ากับบริบทของพื้นที่นั้นๆ (พระมหาทศพร พุรหฺมโชโต, สัมภาษณ์, 1 เมษายน 2567)

การเก็บข้อมูลจากสัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานครดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า แนวทางการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานครที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ควรมีลักษณะที่ต้องมีการวางแผน หาจุดอ่อน จุดแข็ง นำไปทดลองใช้แล้วมาประเมินหาบทสรุปและปรับปรุงแก้ไข เพื่อหาบริบทให้เหมาะสมกับพื้นที่แล้วการปฏิบัติงานจะออกมาด้วยดีและประสบผลสำเร็จ จะเห็นได้ว่า การประพฤติปฏิบัติของพระสงฆ์ตามหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าหรือเป็นไปตามพระธรรมวินัยแล้วนั้น จะยังประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่คณะสงฆ์ นั่นก็คือ ความเป็นระเบียบเรียบร้อย เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน อันจะนำมาซึ่งความเจริญ และสถาพรของบวรพระพุทธศาสนาสืบไป

จากการเก็บข้อมูลในการให้สัมภาษณ์ของผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับวิเคราะห์แนวทางการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า คณะสงฆ์กรุงเทพมหานครได้ให้ความสำคัญในการปกครองตามหลักอปริหานิยธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือหมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ เพราะว่าเรื่องของการปกครอง จะมีปัญหาหลายอย่าง เนื่องจากพระสงฆ์อยู่ด้วยกันมาก เพราะฉะนั้นความเข้าใจในเรื่องต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องพระธรรมวินัย กฎ ระเบียบข้อบังคับต่างๆ จึงเป็นสิ่งสำคัญ หากคณะสงฆ์ไม่คอยหมั่นประชุมกัน และไม่มีความพร้อมเพรียงกันต่างฝ่ายต่างทำตามความชอบใจของตนแล้ว การปกครองคณะสงฆ์จะไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย อีกทั้งเป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม ไม่เป็นไปเพื่อความเจริญ แต่เมื่อใดก็ตาม คณะสงฆ์หมั่นประชุมกันเป็นนิตย์ พร้อมเพรียงกันประชุม และพร้อมเพรียงกันทำกิจที่สงฆ์ได้ประชุมปรึกษาหารือกัน เมื่อนั้นคณะสงฆ์ก็จะเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

เมื่อคณสงฆ์มีการประชุมอยู่เป็นนิตย์ และพร้อมเพรียงกันประชุม ตลอดจนพร้อมเพรียงกันทำกิจที่สงฆ์พึงทำร่วมกัน ทัศนคติในการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร ย่อมมีความเหมือนกัน เพราะอยู่ภายใต้กฎกติกาข้อตกลงเดียวกัน พูดง่ายๆ คือ ปกครองคณะสงฆ์ภายใต้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ไม่นอกลู่นอกทางหรือนอกกรอบพระธรรมวินัย และให้ความเคารพเจ้าคณะผู้ปกครอง ปฏิบัติหน้าที่ของตนในฐานะผู้ใต้บังคับบัญชาตามที่ผู้บังคับบัญชาเหนือตนสั่งตามพระธรรมวินัย เมื่อคณะสงฆ์ปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัย เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ไม่นอกลู่นอกทาง ให้ความเคารพเจ้าคณะผู้ปกครองหรือผู้บังคับบัญชาเหนือตนและเชื่อฟังถ้อยคำของท่าน อีกทั้งไม่ลุอำนาจต่อตัณหา คือ ความยากที่เกิดขึ้น การปกครองคณะสงฆ์ก็จะเป็นระเบียบเรียบร้อย

แนวทางการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานครที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ควรมีลักษณะที่ต้องมีการวางแผน หาจุดอ่อน จุดแข็ง นำไปทดลองใช้แล้วมาประเมินหาบทสรุปและปรับปรุงแก้ไข เพื่อหาบริบทให้เหมาะสมกับพื้นที่แล้วการปฏิบัติงานจะออกมาด้วยดีและประสบผลสำเร็จ จะเห็นได้ว่า การประพฤติปฏิบัติของพระสงฆ์ตามหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าหรือเป็นไปตามพระธรรมวินัยแล้วนั้น จะยังประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่คณะสงฆ์ นั่นก็คือ ความเป็นระเบียบเรียบร้อย เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน อันจะนำมาซึ่งความเจริญ และสถาพรของบวรพระพุทธศาสนาสืบไป

บทที่ 5
สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษากลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร 2) เพื่อเปรียบเทียบทัศนคติในการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร 3) เพื่อเสนอแนวทางการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method Research) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) จากแบบสอบถาม (Questionnaire) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) จากการสัมภาษณ์ จำนวน 5 รูป

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ แบ่งเป็น 2 ขั้นตอน ประกอบด้วย

ตอนที่ 1) แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามและข้อคำถามเกี่ยวกับกลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร

ตอนที่ 2) แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับกลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร

จากนั้นนำแบบสอบถามมาดำเนินการวิเคราะห์ประมวลผลข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ (SPSS) เพื่อคำนวณหาค่าสถิติ ประกอบด้วย ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานสถิติทดสอบความแปรปรวนแบบทางเดียว โดยสรุปผลการศึกษาค้นคว้าตามลำดับดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร สรุปได้ว่า

5.1.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิจัยพบว่า พระสังฆาธิการส่วนมากมีอายุ 46 - 55 ปี ร้อยละ 57.9 และมีพรรษา 16 – 25 พรรษา ร้อยละ 40.0 ส่วนมากมีระดับการศึกษาในระดับปริญญาตรี ร้อยละ 56.8 และมีตำแหน่งทางปกครองเป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสร้อยละ 69.5 ส่วนมากมีประสบการณ์ในการปกครองมากกว่า 10 ปี ร้อยละ 48.4

5.1.2 ผลการวิเคราะห์กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร

ผลการวิจัยพบว่า กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.56, S.D. = .115) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ความเหมาะสมเรียงลำดับคือ ด้านการปกครอง ($\bar{X}$ = 4.58, S.D. = .248) รองลงมาคือ ด้านการศาสนศึกษา ($\bar{X}$ = 4.58, S.D. = .196) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ($\bar{X}$ = 4.58, S.D. = .248) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ($\bar{X}$ = 4.55, S.D. = .214) ด้านสาธารณูปการ ($\bar{X}$ = 4.55, S.D. = .215) และด้านสาธารณสงเคราะห์ ($\bar{X}$ = 4.54, S.D. = .232) ตามลำดับ ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

1. ด้านการปกครอง ผลการวิจัยพบว่า โดยรวมด้านการปกครอง มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.58, S.D. = .248) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า พระสังฆาธิการมีวิสัยทัศน์กว้างไกลด้านการปกครองตามหลักอปริหานิยธรรม มีความเหมาะสมสูงสุด ($\bar{X}$ = 4.72, S.D. = .453) รองลงมาคือ พระสังฆาธิการมีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินการด้านการปกครองตามหลักอปริหานิยธรรม ($\bar{X}$ = 4.68, S.D. = .467) พระสังฆาธิการมีความสามารถในการจูงใจให้พระภิกษุสามเณรปฏิบัติหน้าที่ด้านการปกครองตามหลักอปริหานิยธรรมให้บรรลุเป้าหมาย ($\bar{X}$ = 4.55, S.D. = .521) พระสังฆาธิการมีการติดตามประเมินผลด้านการปกครองตามหลักอปริหานิยธรรม ($\bar{X}$ = 4.54, S.D. = .522) พระสังฆาธิการมีทักษะในการวางแผนกลยุทธ์ด้านการปกครองตามหลักอปริหานิยธรรม ($\bar{X}$ = 4.54, S.D. = .501) และพระสังฆาธิการมีความมุ่งมั่นในพันธกิจด้านการปกครองตามหลักอปริหานิยธรรม ($\bar{X}$ = 4.43, S.D. = .498) ตามลำดับ

2. ด้านการศาสนศึกษา ผลการวิจัยพบว่า โดยรวมด้านการศาสนศึกษา มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.58, S.D. = .196) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า พระสังฆาธิการมีการติดตามประเมินผลด้านการศาสนศึกษาตามหลักอปริหานิยธรรม มีความเหมาะสมสูงสุด ($\bar{X}$ = 4.67, S.D. = .471) รองลงมาคือ พระสังฆาธิการมีความมุ่งมั่นในพันธกิจด้านการศาสนศึกษาตามหลักอปริหานิยธรรม ($\bar{X}$ = 4.63, S.D. = .485) พระสังฆาธิการมีวิสัยทัศน์กว้างไกลด้านการศาสนศึกษาตามหลักอปริหานิยธรรม และพระสังฆาธิการมีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินการด้านการศาสนศึกษาตามหลักอปริหานิยธรรม ($\bar{X}$ = 4.57, S.D. = .498) พระสังฆาธิการมีความสามารถในการจูงใจให้พระภิกษุสามเณรปฏิบัติหน้าที่ด้านการศาสนศึกษาตามหลักอปริหานิยธรรมให้บรรลุเป้าหมาย ($\bar{X}$ = 4.56, S.D. = .499) และพระสังฆาธิการมีทักษะในการวางแผนกลยุทธ์ด้านการศาสนศึกษาตามหลักอปริหานิยธรรม ($\bar{X}$ = 4.46, S.D. = .522) ตามลำดับ

3. ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ผลการวิจัยพบว่า โดยรวมด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.58, S.D. = .238) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า พระสังฆาธิการมีวิสัยทัศน์กว้างไกลด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักอปริหานิยธรรม มีความเหมาะสมสูงสุด ($\bar{X}$ = 4.69, S.D. = .463) รองลงมาคือ พระสังฆาธิการมีการติดตามประเมินผลด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักอปริหานิยธรรม ($\bar{X}$ = 4.62, S.D. = .488) พระสังฆาธิการมีทักษะในการวางแผนกลยุทธ์ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักอปริหานิยธรรม ($\bar{X}$

= 4.58, S.D. = .496) พระสังฆาธิการมีความมุ่งมั่นในพันธกิจด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักอปริหานิยธรรม ($\bar{X}$ = 4.56, S.D. = .499) พระสังฆาธิการมีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักอปริหานิยธรรม ($\bar{X}$ = 4.53, S.D. = .523) และพระสังฆาธิการมีความสามารถในการจูงใจให้พระภิกษุสามเณรปฏิบัติหน้าที่ด้านการเผยแผ่ตามหลักอปริหานิยธรรมให้บรรลุเป้าหมาย ($\bar{X}$ = 4.51, S.D. = .543) ตามลำดับ

4. ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า โดยรวมด้านการศึกษาสงเคราะห์ มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.55, S.D. = .214) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า พระสังฆาธิการมีการติดตามประเมินผลด้านการศึกษาสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรม มีความเหมาะสมสูงสุด ($\bar{X}$ = 4.63, S.D. = .485) รองลงมาคือ พระสังฆาธิการมีความมุ่งมั่นในพันธกิจด้านการศึกษาสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรม ($\bar{X}$ = 4.59, S.D. = .495) พระสังฆาธิการมีวิสัยทัศน์กว้างไกลด้านการศึกษาสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรม ($\bar{X}$ = 4.57, S.D. = .498) พระสังฆาธิการมีทักษะในการวางแผนกลยุทธ์ด้านการศึกษาสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรม ($\bar{X}$ = 4.54, S.D. = .501) พระสังฆาธิการมีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินการด้านการศึกษาสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรม ($\bar{X}$ = 4.52, S.D. = .502) และพระสังฆาธิการมีความสามารถในการจูงใจให้พระภิกษุสามเณรปฏิบัติหน้าที่ด้านการศึกษาสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรมให้บรรลุเป้าหมาย ($\bar{X}$ = 4.44, S.D. = .499) ตามลำดับ

5. ด้านสาธารณูปการ ผลการวิจัยพบว่า โดยรวมด้านสาธารณูปการ มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.55, S.D. = .215) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า พระสังฆาธิการมีวิสัยทัศน์กว้างไกลด้านสาธารณูปการตามหลักอปริหานิยธรรม และพระสังฆาธิการมีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินการด้านสาธารณูปการตามหลักอปริหานิยธรรม มีความเหมาะสมสูงสุด ($\bar{X}$ = 4.65, S.D. = .479) รองลงมาคือ พระสังฆาธิการมีการติดตามประเมินผลด้านสาธารณูปการตามหลักอปริหานิยธรรม ($\bar{X}$ = 4.57, S.D. = .519) พระสังฆาธิการมีทักษะในการวางแผนกลยุทธ์ด้านสาธารณูปการตามหลักอปริหานิยธรรม ($\bar{X}$ = 4.54, S.D. = .522) พระสังฆาธิการมีความสามารถในการจูงใจให้พระภิกษุสามเณรปฏิบัติหน้าที่ด้านสาธารณูปการตามหลักอปริหานิยธรรมให้บรรลุเป้าหมาย ($\bar{X}$ = 4.44, S.D. = .499) และพระสังฆาธิการมีความมุ่งมั่นในพันธกิจด้านสาธารณูปการตามหลักอปริหานิยธรรม ($\bar{X}$ = 4.42, S.D. = .496) ตามลำดับ

6. ด้านสาธารณสงเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า โดยรวมด้านสาธารณสงเคราะห์ มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.54, S.D. = .232) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า พระสังฆาธิการมีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินการด้านสาธารณสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรม มีความเหมาะสมสูงสุด ($\bar{X}$ = 4.66, S.D. = .475) รองลงมาคือ พระสังฆาธิการมีวิสัยทัศน์กว้างไกลด้านสาธารณสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรม ($\bar{X}$ = 4.62, S.D. = .488) พระสังฆาธิการมีความสามารถในการจูงใจให้พระภิกษุสามเณรปฏิบัติหน้าที่ด้านสาธารณสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรมให้บรรลุเป้าหมาย ($\bar{X}$ = 4.54, S.D. = .501) พระสังฆาธิการมีทักษะในการวางแผนกลยุทธ์ด้านสาธารณสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรม ($\bar{X}$ = 4.53, S.D. = .523) พระสังฆาธิการมีการติดตามประเมินผลด้านสาธารณสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรม ($\bar{X}$ = 4.52, S.D. = .502) และพระ

สังฆาธิการมีความมุ่งมั่นในพันธกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรม ($\bar{X}$ = 4.36, S.D. = .482) ตามลำดับ

5.1.3 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบทัศนคติในการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ผู้วิจัยทดสอบสมมติฐานการวิจัยโดยการวิเคราะห์เปรียบเทียบทัศนคติในการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร พบว่า พระสังฆาธิการกรุงเทพมหานครที่มีอายุ พรรษา ระดับการศึกษา ตำแหน่งทางปกครอง และประสบการณ์ในการปกครองต่างกัน มีกลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติแตกต่างกัน สรุปได้ว่า

1) พระสังฆาธิการกรุงเทพมหานครที่มีอายุต่างกัน มีกลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติ รวมทั้ง 6 ด้าน โดยรวม ไม่แตกต่างกัน จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

2) พระสังฆาธิการกรุงเทพมหานครที่มีพรรษาต่างกัน มีกลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติ รวมทั้ง 6 ด้าน โดยรวม ไม่แตกต่างกัน จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

3) พระสังฆาธิการกรุงเทพมหานครที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีกลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติ รวมทั้ง 6 ด้าน โดยรวม ไม่แตกต่างกัน จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

4) พระสังฆาธิการกรุงเทพมหานครที่มีตำแหน่งทางปกครองต่างกัน มีกลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติ รวมทั้ง 6 ด้าน โดยรวม ไม่แตกต่างกัน จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

5) พระสังฆาธิการกรุงเทพมหานครที่มีประสบการณ์ในการปกครองต่างกัน มีกลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติ รวมทั้ง 6 ด้าน จำแนกตามประสบการณ์ในการปกครอง โดยรวม ไม่แตกต่างกัน จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

5.1.4 ผลการวิเคราะห์แนวทางการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร

จากการเก็บข้อมูลในการให้สัมภาษณ์ของผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับวิเคราะห์แนวทางการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า คณะสงฆ์กรุงเทพมหานครได้ให้ความสำคัญในการปกครองตามหลักอปริหานิยธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือหมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ เพราะว่าเรื่องของการปกครอง จะมีปัญหาหลายอย่าง เนื่องจากพระสงฆ์อยู่ด้วยกันมาก เพราะฉะนั้นความเข้าใจในเรื่องต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องพระธรรมวินัย กฎ ระเบียบข้อบังคับต่างๆ จึงเป็นสิ่งสำคัญ หากคณะสงฆ์ไม่คอยหมั่นประชุมกัน และไม่มีความพร้อมเพรียงกัน ต่างฝ่ายต่างทำตามความชอบใจของตนแล้ว การปกครองคณะสงฆ์จะไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย อีกทั้งเป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม ไม่เป็นไปเพื่อความเจริญ แต่เมื่อใดก็ตาม คณะสงฆ์หมั่นประชุมกันเป็นนิตย์ พร้อมเพรียงกันประชุม และพร้อมเพรียงกันทำกิจที่สงฆ์ได้ประชุมปรึกษาหารือกัน เมื่อนั้นคณะสงฆ์ก็จะเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

เมื่อคณะสงฆ์มีการประชุมอยู่เป็นนิตย์ และพร้อมเพรียงกันประชุม ตลอดจนพร้อมเพรียงกันทำกิจที่สงฆ์พึงทำร่วมกัน ทัศนคติในการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ

กรุงเทพมหานคร ย่อมมีความเหมือนกัน เพราะอยู่ภายใต้กฎกติกาข้อตกลงเดียวกัน พูดง่ายๆ คือ ปกครองคณะสงฆ์ภายใต้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ไม่นอกลู่นอกทางหรือนอกกรอบพระธรรมวินัย และให้ความเคารพเจ้าคณะผู้ปกครอง ปฏิบัติหน้าที่ของตนในฐานะผู้ใต้บังคับบัญชาตามที่ผู้บังคับบัญชาเหนือตนสั่งตามพระธรรมวินัย เมื่อคณะสงฆ์ปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัย เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ไม่นอกลู่นอกทาง ให้ความเคารพเจ้าคณะผู้ปกครองหรือผู้บังคับบัญชาเหนือตนและเชื่อฟังถ้อยคำของท่าน อีกทั้งไม่ลุอำนาจต่อตัณหา คือ ความยากที่เกิดขึ้น การปกครองคณะสงฆ์ก็จะเป็นระเบียบเรียบร้อย

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยขอนำเสนอการอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การวิจัยดังต่อไปนี้

5.2.1 ผลการวิเคราะห์กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร โดยรวมและรายด้าน อภิปรายได้ดังนี้

พระสังฆาธิการมีกลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร โดยรวมทั้ง 6 ด้าน อยู่ในระดับมากที่สุด **ที่เป็นเช่นนี้อภิปรายได้ว่า** หลักอปริหานิยธรรม เป็นหลักธรรมแห่งความไม่เสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ **สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส** ได้ให้ความหมาย เกี่ยวกับอปริหานิยธรรม ว่าเป็นธรรมไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสี่ยม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว ชื่อ ว่า อปริหานิยธรรม และยังสอดคล้องกับแนวคิดของ **พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)** ได้ให้ความหมายของอปริหานิยธรรม ว่า “เป็นธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว สำหรับหมู่ชนหรือผู้บริหารบ้านเมือง” คือการถือธรรมเป็นใหญ่ ธรรมที่เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว ไม่มีเสื่อมเลย และยังสอดคล้องกับแนวคิดของ **พระทวีป กลฺยาณธมฺโม (เล็กบัณฑิตย์)** ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับ หลักปริหานิยธรรมว่า “เป็นที่ตั้งแห่งความไม่เสื่อม 7 ประการ ซึ่งธรรมทั้ง 7 ประการนี้เป็นไปเพื่อความเจริญทั้งฝ่ายบ้านเมือง และฝ่ายสงฆ์

5.2.2 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบทัศนคติในการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

พบว่า พระสังฆาธิการกรุงเทพมหานครที่มีอายุ พรรษา ระดับการศึกษา ตำแหน่งทางปกครอง และประสบการณ์ในการปกครองต่างกัน มีกลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติ รวมทั้ง 6 ด้าน โดยรวม ไม่แตกต่างกัน จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ **ที่เป็นเช่นนี้อภิปรายได้ว่า** พระสังฆาธิการที่มีความต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นอายุ พรรษา ระดับการศึกษา ตำแหน่งทางปกครอง และประสบการณ์ในการปกครอง มีทัศนคติต่อกลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมที่ไปในทางเดียวกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระธีรเดช ธีรเตโช (เกษตรสุนทร)** ได้ทำการศึกษา เรื่อง “การปฏิบัติงานตามหลักอปริหานิยธรรมของบุคลากรเทศบาลในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา” ผลการวิจัยพบว่า การปฏิบัติงานตามหลักอปริหานิยธรรม ที่มี เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน สถานภาพ และศาสนาที่นับถือ พบว่า ไม่แตกต่าง

กัน ซึ่งยังสอดคล้องและไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระสุชาติ อาภสฺสโร (ผึ่งผาย)** ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การปฏิบัติงานตามหลักอปริหานิยธรรมของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบล ในเขตอำเภอโนนนารายณ์ จังหวัดสุรินทร์ ผลการวิจัยพบว่า บุคลากรที่มีเพศ และระดับการศึกษาต่างกัน มีการปฏิบัติงานตามหลักอปริหานิยธรรม โดยรวมทั้ง 3 ด้าน แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งเอาไว้ ส่วนบุคลากรที่มีอายุ และตำแหน่งต่างกัน โดยรวมทั้ง 3 ด้าน ไม่แตกต่างกัน จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งเอาไว้

5.2.3 ผลการวิเคราะห์แนวทางการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร

พบว่า คณะสงฆ์กรุงเทพมหานครได้ให้ความสำคัญในการปกครองตามหลักอปริหานิยธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ เพราะว่าเรื่องของการปกครอง จะมีปัญหาหลายอย่าง เนื่องจากพระสงฆ์อยู่ด้วยกันมาก เพราะฉะนั้นความเข้าใจในเรื่องต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องพระธรรมวินัย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ จึงเป็นสิ่งสำคัญ หากคณะสงฆ์ไม่คอยหมั่นประชุมกัน และไม่มีความพร้อมเพรียงกัน ต่างฝ่ายต่างทำตามความชอบใจของตนแล้ว การปกครองคณะสงฆ์จะไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย อีกทั้งเป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม ไม่เป็นไปเพื่อความเจริญ แต่เมื่อใดก็ตาม คณะสงฆ์หมั่นประชุมกันเป็นนิตย์ พร้อมเพรียงกันประชุม และพร้อมเพรียงกันทำกิจที่สงฆ์ได้ประชุมปรึกษาหารือกัน เมื่อนั้นคณะสงฆ์ก็จะเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน **ที่เป็นเช่นนี้อภิปรายได้ว่า** เพราะคณะสงฆ์อยู่ภายใต้กฎกติกาข้อตกลงเดียวกัน คือ ปกครองคณะสงฆ์ภายใต้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ไม่นอกลู่นอกทางหรือนอกกรอบพระธรรมวินัย และให้ความเคารพเจ้าคณะผู้ปกครอง ปฏิบัติหน้าที่ของตนในฐานะผู้ใต้บังคับบัญชาตามที่ผู้บังคับบัญชาเหนือตนสั่งตามพระธรรมวินัย เมื่อคณะสงฆ์ปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัย เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ไม่นอกลู่นอกทาง ให้ความเคารพเจ้าคณะผู้ปกครองหรือผู้บังคับบัญชาเหนือตนและเชื่อฟังถ้อยคำของท่าน อีกทั้งไม่ลุอำนาจต่อตัณหา คือ ความยากที่เกิดขึ้น การปกครองคณะสงฆ์ก็จะเป็นระเบียบเรียบร้อย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระราชปริยัติโมลี (ไพบูลย์ วิปุโล)** ได้ทำการศึกษา เรื่อง “การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของเจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดสุพรรณบุรี” ผลการวิจัยพบว่า แต่ละวัดควรมีกฎระเบียบที่ชัดเจนและเป็นรูปแบบเดียวกัน เมื่อมีการกระทำผิดต้องมีการลงโทษอย่างจริงจัง โดยปราศจากอคติ เจ้าอาวาสต้องเอาใจใส่ดูแลพระภิกษุสามเณรอย่างใกล้ชิดมากกว่านี้ การบริหารงานของเจ้าอาวาสควรมีการกระจายอำนาจแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา ส่งเสริมให้ฝ่ายสงฆ์ได้มีส่วนร่วมในการปกครอง ทั้งฝ่ายวัดและบ้านเมือง และแต่ละวัดควรมีการคัดสรรบุคคลที่จะมาบวชอย่างเคร่งครัด และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระมหาสมศักดิ์ ปญฺญาปชฺโชโต (นันทวงศ์)** ได้ทำการศึกษา เรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์การปกครองหลักอปริหานิยธรรมตามทางรัฐศาสตร์” ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดของหลักอปริหานิยธรรม เป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีคุณค่า สามารถนำไปประยุกต์ใช้ทั้งในด้านการบริหารจัดการและด้านการปกครองตามรัฐศาสตร์ในยุคปัจจุบัน ซึ่งมุ่งเน้นผู้บริหารหรือผู้ปกครองที่มีธรรมเป็นที่ตั้ง หรือการปกครองโดยธรรม จะส่งผลให้การบริหารหรือการปกครองเป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล และเป็นผลดีต่อผู้ใต้บังคับบัญชาหรือประชาชนที่อยู่ภายในการปกครองที่มีความอยู่เย็นเป็นสุข หรือเกิดสันติภาพในที่สุด

5.3 ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร มีข้อเสนอแนะที่ได้จากการค้นพบ ดังต่อไปนี้

5.3.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

จากการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมมีค่าแปลผลอยู่ในระดับมากที่สุด ดังนั้น พระสังฆาธิการคณะสงฆ์กรุงเทพมหานคร ควรรักษากลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานครนี้ไว้ และพยายามพัฒนาให้มีความต่อเนื่องต่อไป

5.3.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรศึกษากลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานครแยกเป็นแต่ละด้าน เพื่อให้ทราบถึงผลการวิจัยที่ชัดเจนยิ่งขึ้น

2) ควรศึกษาเปรียบเทียบกลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร กับคณะสงฆ์อื่น ๆ

3) ควรนำเอากลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานครไปบูรณาการใช้กับคณะสงฆ์ทุกระดับ เพื่อให้เกิดเป็นบรรทัดฐานเดียวกัน

บรรณานุกรม

1) ข้อมูลปฐมภูมิ

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2525). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย พิมพ์เนื่องในวโรกาสครบ 200 ปี แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พุทธศักราช 2525.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

_____. (2535). *พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา (91 เล่ม).* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.

2) หนังสือ

กนก แสนประเสริฐ. (2549). *ประมวลพระราชบัญญัติคณะสงฆ์.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

กมลรัตน์ หล้าสุวงษ์. (2543). *จิตวิทยาสังคม.* กรุงเทพฯ: ประสานมิตร.

กัลยา วานิชย์บัญชา. (2548). *สถิติสำหรับงานวิจัย.* กรุงเทพฯ: ภาควิชาสถิติ, คณะพาณิชยศาสตร์บัญชี, จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย.

กิติมา สุรสนธิ. (2541). *ความรู้ทางการสื่อสาร.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). *คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบและคำสั่งของคณะสงฆ์.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.

คมกฤช วัฒนเสถียร. (2548). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป* (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: บัณฑิตไทย.

จิระวัฒน์ วงศ์สวัสดิวัฒน์. (2536). *รายงานวิจัยทัศนคติความเชื่อและพฤติกรรม การวัดการพยากรณ์และการเปลี่ยนแปลง.* กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ.

ไชยวัฒน์ กปิลกาญจน์. (2524). *หยั่งลงสู่พระพุทธศาสนา.* กรุงเทพฯ: ชวนพิมพ์.

ธีระพร สุวรรณโณ. (2548). *การวัดทัศนคติ : ปัญหาในการใช้เพื่อทำนายพฤติกรรม.* กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดบุ๊คส์เซ็นเตอร์.

ธงชัย สันติวงษ์. (2542). *การบริหารงานบุคคล* (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

นัยนา เกิดวิชัย. (2549). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมาย.* กรุงเทพฯ: เอ็กซ์เปอร์เน็ท.

นิรันดร์ จุลทรัพย์. (2547). *จิตวิทยาการประชุม อบรม สัมมนา.* กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยทักษิณ.

บุญสม เจนใจ. (2527). *พระพุทธศาสนาศาสนาประจำชาติไทย.* กรุงเทพฯ: คณะกรรมการจัดงานสัปดาห์ส่งเสริมพระพุทธศาสนา.

ปัญญา คล้ายเดช. (2560). *ระเบียบวิธีวิจัยทางรัฐศาสตร์* (พิมพ์ครั้งที่ 2). ขอนแก่น: โรงพิมพ์ หจก. ขอนแก่นการพิมพ์.

ปรียาภรณ์ วงศ์อนุตรโรจน์. (2541). *จิตวิทยาอุตสาหกรรม.* กรุงเทพฯ: ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ.

พัชรา ตันติประภา. (2553). *หลักการตลาด (MARKETING PRINCIPLES)* (พิมพ์ครั้งที่ 5). เชียงใหม่: ภาควิชาการตลาด คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวรศิริวัฒน์. (2540). *ศรีวิชัยชาดก เล่ม 3.* กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงฺคปญฺโญ). (2545). *การคณะสงฆ์ และการพระศาสนา.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. (2540). *เอกสารประกอบคำบรรยาย เรื่องการคณะสงฆ์ และการพระศาสนา.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2549). *พุทธวิธีบริหาร.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์* (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.

พระธรรมโสภณ (ฟื้น ปาสาทิโก). (2545). *ทางไปสู่ความเป็นพระอรหันต์ เล่มที่ 1.* กรุงเทพฯ: กราฟิคอาร์ตพริ๊นติ้ง.

พระพุทธวรญาณ (ทองย้อย กิตฺติทินฺโน). (2548). *ธรรมญาณนิพนธ์ : 100 ปี พระพุทธวรญาณ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2539). *นิติศาสตร์แนวพุทธ.* กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.

_____. (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2549). *พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงฺคโล). (2548). *การบริหารวัด* (พิมพ์ครั้งที่ 7). นครปฐม: เพชรเกษมการพิมพ์.

พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ ฐิตญาโณ). (2534). *สู่สว่างทางใจ* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย.

พุทธทาสภิกขุ (พระธรรมโกศาจารย์). (2545). *ตามรอยพระอรหันต์.* กรุงเทพฯ: สุขใจ.

พรชัย ลิขิตธรรมโรจน์. (2545). *พฤติกรรมองค์การ.* กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

พรทิพย์ ศิริชูทรัพย์. (2542). *ทัศนคติของมนุษย์.* กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

รังสรรค์ ประเสริฐศรี. (2548). *พฤติกรรมองค์การ.* กรุงเทพฯ: ธรรมสาร.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: นามมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.

วุฒิชัย อารักษ์โพชฌงค์. (2554). *อิทธิพลของการรับรู้ ทัศนคติและการมีส่วนร่วมที่มีต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานของบุคลากรสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐตามระบบคุณภาพภายใน.* นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ. (2542). *การวิจัยตลาด : ฉบับมาตรฐาน.* กรุงเทพฯ: ธรรมสาร.

สุชา จันทร์เอม. (2541). *จิตวิทยาทั่วไป.* กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

สุภาภรณ์ พลนิกร. (2548). *พฤติกรรมผู้บริโภค.* กรุงเทพฯ: โฮลิสติก พับลิชชิ่ง.

สุรพงษ์ โสธนะเสถียร. (2533). *แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความรู้ทัศนคติและพฤติกรรม.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปญฺโญ). (2540). *การเผยแผ่พระพุทธศาสนา, คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่อง การคณะสงฆ์และการพระศาสนาในทวี พลรัตน์ (บรรณาธิการ).* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณโรรส. (2539). *สารานุกรมพระพุทธศาสนา* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

_____. (2545). *พุทธศาสนสุภาษิตนำชีวิตให้รุ่งเรือง เล่มที่ 1.* กรุงเทพฯ: รวมสาน์ส.

สร้อยตระกูล (ติวยานนท์) อรรถมานะ. (2542). *พฤติกรรมองค์กร : ทฤษฎีและการประยุกต์.* กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2545). *กฎมหาเถรสมาคม.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

หยุด แสงอุทัย. (2535). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เจริญผล.

อดุลย์ จาตุรงคกล. (2543). *พฤติกรรมผู้บริโภค* (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อดุลย์ จาตุรงคกุล และดุลยา จาตุรงคกุล. (2550). *พฤติกรรมผู้บริโภค* (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

3) ดุษฎีนิพนธ์ วิทยานิพนธ์และ/หรือสารนิพนธ์

บรรลุ ศิริพานิช. (2546). *ผู้สูงอายุไทย.* ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาสังคมสงเคราะห์ศาสตรดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พัชรี พิมพิลา. (2559). *การศึกษาสภาพและปัญหาการวางแผนกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสานักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1.* วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.

พระครูนิกรสุนทรกิจ (สมพงษ์ นุ่มสกุล). (2554). *การศึกษาวิเคราะห์เรื่องความสามัคคีในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท.* วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูประสิทธิสรคุณ (บุรินทร์ ฐิตธมโม). (2544). *ศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องความไม่ประมาทในพระพุทธศาสนาเถรวาท.* วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระทวีป กลฺยาณธมฺโม (เล็กบัณฑิตย์). (2552). *การศึกษาวิเคราะห์หลักกัลยาณธรรมสำหรับการดำรงชีวิต ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา.* วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาพระพุทธศาสนา, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระปลัดเกียรติศักดิ์ สินทวีวรกุล. (2548). *บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดกระบี่.* วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการบริหารการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

พระไพศาล ปิยธมฺโม (ช่วยทุกข์). (2556). *ทัศนคติของประชาชนที่มีต่อคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่ง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี.* วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระมหาจิรทิปต์ อาจิตฺตปุญฺโญ (สุขประเสริฐ). (2565). *การศึกษาเชิงวิเคราะห์พุทธวิธีการปกครองตามแนวอปริหานิยธรรม.* สารนิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการปกครอง, คณะสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระมหาณัฐพล คมฺภีรญาโณ (จินดารัมย์). (2551). *การประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรมในการบริหารรัฐกิจ.* วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระมหาธรรมกรณ์ ปญฺญาสิริ (นวนสว่าง). (2556). *ศึกษาวิเคราะห์รัฐศาสตร์ตามหลักอปริหานิยธรรม 7.* วิทยานิพนธ์ปริญญาศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชารัฐศาสตร์การปกครอง, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระมหาสมศักดิ์ ปญฺญาปชฺโชโต (นันทวงศ์). (2560). *ศึกษาวิเคราะห์การปกครองหลักอปริหานิยธรรมตามทางรัฐศาสตร์.* วิทยานิพนธ์ปริญญาศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชารัฐศาสตร์การปกครอง, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระมนตรี อาภสฺสโร (ชารีโคตร). (2552). *ทัศนคติของประชาชนที่มีต่อภาวะผู้นำของนายกเทศมนตรี : ศึกษาเฉพาะกรณีเทศบาลเมืองยโสธร.* วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระราชปริยัติโมลี (ไพบูลย์ วิปุโล). (2554). *การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของเจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสุพรรณบุรี.* วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระสุชาติ อาภสฺสโร (ผึ่งผาย). (2562). *การปฏิบัติงานตามหลักอปริหานิยธรรมของบุคลากร องค์การบริหารส่วนตำบล ในเขตอำเภอโนนนารายณ์ จังหวัดสุรินทร์.* วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการปกครอง, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระสุรชัย สุรชโย (ทองกันยา). (2564). *การประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรมในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี.* สารนิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระสรภัค เขมปญฺโญ (รามัญอุดม). (2560). *ทัศนคติของกรรมการชุมชนที่มีต่อจริยธรรมของผู้อำนวยการเขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร.* วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชารัฐศาสตร์การปกครอง, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

ภาณุมาศ เฉลยนาค. (2556). *กลยุทธ์การระดมทรัพยากรทางการศึกษา.* ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.

สุรจักร กาญจนนินทุ. (2550). *การศึกษาเรื่องพระอรหันต์ 4 ประเภทในพระพุทธศาสนา.* สารนิพนธ์ปริญญาศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

สมบัติ เจนสระคู. (2561). *การบริหารโรงเรียนของผู้บริหารตามหลักอปริหานิยธรรม 7 โรงเรียนการกุศลของวัดทางพระพุทธศาสนาในเขตจังหวัดร้อยเอ็ด.* สารนิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

สมพิศ เอื้อเฟื้อ. (2558). *กลยุทธ์การบริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร.* วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

อธิภัทร สายนาค. (2543). *การศึกษาเจตคติต่อการจัดกิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะของครูที่ใช้คู่มือการประเมินการปฏิบัติการสอน.* วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

อมรรัตน์ เถื่อนทอง. (2554). *การบริหารเชิงกลยุทธ์กับประสิทธิผลของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 2.* วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศิลปากร.

4) สิ่งพิมพ์ต่อเนื่อง

ธิติวุฒิ หมั่นมี. (2557). การวางแผนและการติดต่อประสานงานเชิงพุทธ: สังคหะวัตถุ 4 เครื่องมือการวางแผนและการติดต่อประสานงานสู่ความสำเร็จ. *มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 3*(1), 25-31.

นริศ ประนมชัย. (2559). การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักภิกขุอปริหานิยธรรม 7. *ศูนย์พัฒนาการเรียนรู้สมัยใหม่, 1*(1), 1-15.

พระครูวินัยธรเอนก เตชวโร. (2559). การบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดีขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น : ตามทัศนะเชิงพุทธบูรณาการ. *มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 5*(2), 461-473.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2551). ชวนกันนำพาประเทศไทย. *ธรรมจักษุ. 92*(3).

สุชีพ ปุญญานุภาพ. (2551). ลีลาชีวิต. *ธรรมจักษุ. 92*(4).

5) การสัมภาษณ์

พระธรรมวชิรมุนี, รศ.ดร. (2567, 29 มีนาคม). เจ้าคณะกรุงเทพมหานคร. สัมภาษณ์.

พระมงคลสุตาคม, ดร. (2567, 4 เมษายน). เจ้าคณะเขตคลองสามวา. สัมภาษณ์

พระมหาอดิเดช สติวโร, ผศ.ดร. (2567, 31 มีนาคม). ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดหงส์รัตนาราม. สัมภาษณ์.

พระมหาพีระพล ฐานจาโร, ดร. (2567, 1 เมษายน). เจ้าอาวาสวัดกำแพง. สัมภาษณ์

พระมหาทศพร พุรหฺมโชโต. (2567, 1 เมษายน). เจ้าอาวาสวัดบัวผัน. สัมภาษณ์.

6) เอกสารสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์

ชูศรี วงศ์รัตนะ. (2561). *ปัจจัยบางประการที่สัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกาขอนแก่น เขต 5.* สืบค้นเมื่อ 1 ตุลาคม 2566, จาก https://so03.tci-thaijo.org.

นนทกร อรุณโน. (2559). *การศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยม เขต 17.* สืบค้นเมื่อ 1 ตุลาคม 2566, จาก https://so03.tci-thaijo.org.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย (IOC)

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
๒๔๘ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี
ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๖๐
www.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๐๘/ว๐๐๓๓

๑๐ มกราคม ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย (IOC)

เรียน พระครูสุตสารบัณฑิต, ดร. อาจารย์ประจำสาขารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

ด้วย พระครูใบฎีกาสมพนธ์ ขนฺติโก (รุจาคม) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๕๒๐๑๓๑๐๑๒๐๐๓ หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์ เรื่อง "กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร (The Sangha's Governing Strategies According to the Aparihaniya Dharma According to the Attitude of Ecclesiastical official in Bangkok)" มีความประสงค์จะขอให้ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย (IOC) เพื่อเก็บข้อมูลการเขียนวิทยานิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตศึกษา คณะสังคมศาสตร์ จึงเรียนมายังท่าน เพื่อขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย (IOC) ดังกล่าว ให้แก่นักศึกษาเพื่อเก็บข้อมูลเขียนงานวิทยานิพนธ์ต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์

เรียนมาด้วยความนับถือ

ตรวจแล้ว

(พระมหาสุรไกร ชินพุทธิสิริ, ผศ.)
คณบดีคณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตศึกษา คณะสังคมศาสตร์
โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ ต่อ ๑๑๔๗
โทรสาร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๘๐
ผู้ประสานงาน พระครูใบฎีกาสมพนธ์ ขนฺติโก (รุจาคม)
โทร. ๐๘-๗๗๗๓-๖๖๙๕

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ (บัณฑิตศึกษา) โทร. ๑๑๕๖

ที่ อว ๗๙๐๘/ว๐๐๓๓ **วันที่** ๑๐ มกราคม ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย (IOC)

เรียน พระมหาอรุณ ปญฺญารุโณ, ดร.

ด้วย พระครูใบฎีกาสมพนธ์ ขนฺติโก (รุจาคม) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๕๒๐๑๓๑๐๑๒๐๐๓ หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์ เรื่อง "กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร (The Sangha's Governing Strategies According to the Aparihaniya Dharma According to the Attitude of Ecclesiastical official in Bangkok)" มีความประสงค์จะขอให้ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย (IOC) เพื่อเก็บข้อมูลการเขียนวิทยานิพนธ์

ในการนี้ คณะสังคมศาสตร์ จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย (IOC) แก่นักศึกษาเพื่อการเก็บข้อมูลงานเขียนวิทยานิพนธ์ต่อไป ซึ่งกำหนดวันและเวลาในการดำเนินการนั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อด้วยตนเองในภายหลังอีกครั้ง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ จะเป็นพระคุณยิ่ง

(พระมหาสุรไกร ชินพุทธิสิริ, ผศ.)
คณบดีคณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
๒๔๘ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี
ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๖๐
www.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๐๘/ว๐๐๓๓

๑๐ มกราคม ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย (IOC)

เจริญพร รองศาสตราจารย์ ดร.สัญญา เคณาภูมิ ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ด้วย พระครูใบฎีกาสมพนธ์ ขนฺติโก (รุจาคม) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๕๒๐๑๓๑๐๑๒๐๐๓ หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์ เรื่อง “กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร (The Sangha’s Governing Strategies According to the Aparihaniya Dharma According to the Attitude of Ecclesiastical official in Bangkok)” มีความประสงค์จะขอให้ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย (IOC) เพื่อเก็บข้อมูลการเขียนวิทยานิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตศึกษา คณะสังคมศาสตร์ จึงเจริญพรมายังท่าน เพื่อขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย (IOC) ดังกล่าว ให้แก่นักศึกษาเพื่อเก็บข้อมูลเขียนงานวิทยานิพนธ์ต่อไป

จึงเจริญพรมาเพื่อขอความอนุเคราะห์

ขอเจริญพร

(พระมหาสุรไกร ชินพุทธิสิริ, ผศ.)
คณบดีคณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตศึกษา คณะสังคมศาสตร์
โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ ต่อ ๑๑๔๗
โทรสาร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๘๐
ผู้ประสานงาน พระครูใบฎีกาสมพนธ์ ขนฺติโก (รุจาคม)
โทร. ๐๘-๗๗๗๓-๖๖๙๕

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ (บัณฑิตศึกษา) โทร. ๑๑๕๖

ที่ อว ๗๙๐๘/ว๐๐๓๓ **วันที่** ๑๐ มกราคม ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย (IOC)

เจริญพร รศ.ดร.สุเทพ สุวีรางกูร

ด้วย พระครูใบฎีกาสมพนธ์ ขนฺติโก (รุจาคม) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๕๒๐๑๓๑๐๑๒๐๐๓ หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์ เรื่อง "กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร (The Sangha's Governing Strategies According to the Aparihaniya Dharma According to the Attitude of Ecclesiastical official in Bangkok)" มีความประสงค์จะขอให้ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย (IOC) เพื่อเก็บข้อมูลการเขียนวิทยานิพนธ์

ในการนี้ คณะสังคมศาสตร์ จึงเจริญพรมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย (IOC) แก่นักศึกษาเพื่อการเก็บข้อมูลงานเขียนวิทยานิพนธ์ต่อไป ซึ่งกำหนดวันและเวลาในการดำเนินการนั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อด้วยตนเองในภายหลังอีกครั้ง

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ จะเป็นพระคุณยิ่ง

(พระมหาสุรไกร ชินพุทธิสิริ, ผศ.)
คณบดีคณะสังคมศาสตร์

ตรวจแล้ว
23 ม.ค. 67

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ (บัณฑิตศึกษา) โทร. ๑๑๕๖

ที่ อว ๗๙๐๘/ว๐๐๓๓ **วันที่** ๑๐ มกราคม ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย (IOC)

เจริญพร ผศ.ดร.กัญจิรา วิจิตรวัชรารักษ์

ด้วย พระครูใบฎีกาสมพนธ์ ขนฺติโก (รุจาคม) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๕๒๐๑๓๑๐๑๒๐๐๓ หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์ เรื่อง “กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร (The Sangha’s Governing Strategies According to the Aparihaniya Dharma According to the Attitude of Ecclesiastical official in Bangkok)” มีความประสงค์จะขอให้ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย (IOC) เพื่อเก็บข้อมูลการเขียนวิทยานิพนธ์

ในการนี้ คณะสังคมศาสตร์ จึงเจริญพรมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย (IOC) แก่นักศึกษาเพื่อการเก็บข้อมูลงานเขียนวิทยานิพนธ์ต่อไป ซึ่งกำหนดวันและเวลาในการดำเนินการนั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อด้วยตนเองในภายหลังอีกครั้ง

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ จะเป็นพระคุณยิ่ง

(พระมหาสุรไกร ชินพุทธิสิริ, ผศ.)
คณบดีคณะสังคมศาสตร์

ยินดีและยอมรับเป็นผู้เชี่ยวชาญ
ตรวจเครื่องมือ
ได้ปรับเรียบร้อย แล้ว
กัญ
๒๓ ม.ค. ๖๗

ภาคผนวก ข
หนังสือขออนุญาตเข้าพื้นที่ในการทดลองเครื่องมือ (Try out)

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
๒๔๘ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี
ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๖๐
www.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๐๘/๐๓๔๓

๕ มีนาคม ๒๕๖๗

เรื่อง ขออนุญาตเข้าพื้นที่ในการทดลองเครื่องมือ (Try out)

กราบเรียน พระปริยัติกิจวิธาน (สมวงษ์ สีลภูสิโต) เจ้าคณะอำเภอเมืองชัยภูมิ เจ้าอาวาสวัดชัยภูมิวนาราม

ด้วย พระครูใบฎีกาสมพนธ์ ขนฺติโก (รุจาคม) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๕๒๐๑๓๑๐๑๒๐๐๓ หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์ เรื่อง “กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร (The Sangha’s Governing Strategies According to the Aparihaniya Dharma According to the Attitude of Ecclesiastical official in Bangkok)” มีความประสงค์ขออนุญาตเพื่อเข้าพื้นที่ในการทดลองเครื่องมือ (Try out) สำหรับเก็บข้อมูลในการเขียนงานวิทยานิพนธ์ จำนวน ๓๐ ตัวอย่าง ระหว่างวันที่ ๙ - ๑๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๗

ดังนั้น ทางหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา คณะสังคมศาสตร์ จึงกราบเรียนมายังท่านเพื่อขออนุญาตเข้าพื้นที่ในการทดลองเครื่องมือ (Try out) ดังกล่าว ให้แก่นักศึกษาเพื่อเก็บข้อมูลเขียนงานวิทยานิพนธ์ต่อไป

จึงกราบเรียนมาเพื่อโปรดอนุญาต จะเป็นพระคุณยิ่ง

กราบเรียนด้วยความเคารพ

(พระมหาสุรไกร ชินพุทธิสิริ, ผศ.)
คณบดีคณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตศึกษา คณะสังคมศาสตร์
โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ ต่อ ๑๑๔๗
โทรสาร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๘๐
ผู้ประสานงาน พระครูใบฎีกาสมพนธ์ ขนฺติโก (รุจาคม)
โทร. ๐๘-๗๗๗๓-๖๖๙๕

ภาคผนวก ค
หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูล

- หนังสือขออนุญาตเข้าพื้นที่แจกแบบสอบถามเก็บข้อมูล
- หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
๒๔๘ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี
ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๖๐
www.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๐๘/๐๔๕๐

๒๕ มีนาคม ๒๕๖๗

เรื่อง ขออนุญาตเข้าพื้นที่แจกแบบสอบถามเก็บข้อมูล

กราบเรียน พระธรรมวชิรมุนี วิ. (บุญชิต ญาณสังวโร) กรรมการมหาเถรสมาคม, เจ้าคณะกรุงเทพมหานคร
ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎ์

ด้วย พระครูใบฎีกาสมพนธ์ ขนฺติโก (รุจาคม) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๕๒๐๑๓๑๐๑๒๐๐๓ หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์ เรื่อง "กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร (The Sangha's Governing Strategies According to the Aparihaniya Dharma According to the Attitude of Ecclesiastical official in Bangkok)" มีความประสงค์เข้าพื้นที่เพื่อแจกแบบสอบถามเก็บข้อมูลในการเขียนงานวิทยานิพนธ์

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย คณะสังคมศาสตร์ จึงกราบเรียนมาเพื่ออนุญาตเข้าพื้นที่แจกแบบสอบถามเก็บข้อมูล สำหรับใช้ในการเขียนวิทยานิพนธ์ของนักศึกษาให้สมบูรณ์ต่อไป

จึงกราบเรียนมาเพื่อโปรดอนุเคราะห์ จักเป็นพระคุณยิ่ง

กราบเรียนด้วยความเคารพ

(พระมหาสุรไกร ชินพุทธิสิริ, ผศ.)
คณบดีคณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตศึกษา คณะสังคมศาสตร์
โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ ต่อ ๑๑๔๗
โทรสาร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๘๐
ผู้ประสานงาน พระครูใบฎีกาสมพนธ์ ขนฺติโก (รุจาคม)
โทร. ๐๘-๗๗๗๓-๖๖๙๕

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
๒๔๘ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี
ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๖๐
www.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๐๘/ว๐๔๕๑

๒๕ มีนาคม ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์

กราบเรียน พระธรรมวชิรมุนี วิ. (บุญชิต ญาณสังวโร) กรรมการมหาเถรสมาคม, เจ้าคณะกรุงเทพมหานคร
ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์

ด้วย พระครูใบฎีกาสมพนธ์ ขนฺติโก (รุจาคม) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๕๒๐๑๓๑๐๑๒๐๐๓ หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์ เรื่อง "กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร (The Sangha's Governing Strategies According to the Aparihaniya Dharma According to the Attitude of Ecclesiastical official in Bangkok)" มีความประสงค์เข้าสัมภาษณ์ เพื่อใช้ข้อมูลในงานเขียน วิทยานิพนธ์

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินงานของนักศึกษาเป็นไปด้วยความเรียบร้อย คณะสังคมศาสตร์ จึงกราบเรียนมายังท่านเพื่อความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์แก่นักศึกษา เพื่อเก็บข้อมูลสำหรับใช้ในงานวิทยานิพนธ์ให้สมบูรณ์ต่อไป

จึงกราบเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ จะเป็นพระคุณยิ่ง

กราบเรียนด้วยความเคารพ

(พระมหาสุรไกร ชินพุทธิสิริ, ผศ.)
คณบดีคณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตศึกษา คณะสังคมศาสตร์
โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ ต่อ ๑๑๔๗
โทรสาร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๘๐
ผู้ประสานงาน พระครูใบฎีกาสมพนธ์ ขนฺติโก (รุจาคม)
โทร. ๐๘-๗๗๗๓-๖๖๙๕

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
๒๔๘ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี
ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๖๐
www.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๐๘/ว๐๔๕๑

๒๕ มีนาคม ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์

เรียน พระมหาอดิเดช สติวโร, ผศ.ดร. ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดหงส์รัตนารามราชวรวิหาร

ด้วย พระครูใบฎีกาสมพนธ์ ขนฺติโก (รุจาคม) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๕๒๐๑๓๑๐๑๒๐๐๓ หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์ เรื่อง “กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร (The Sangha’s Governing Strategies According to the Aparihaniya Dharma According to the Attitude of Ecclesiastical official in Bangkok)” มีความประสงค์เข้าสัมภาษณ์ เพื่อใช้ข้อมูลในงานเขียน วิทยานิพนธ์

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินงานของนักศึกษาเป็นไปด้วยความเรียบร้อย คณะสังคมศาสตร์จึงเรียนมายังท่านเพื่อความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์แก่นักศึกษา เพื่อเก็บข้อมูลสำหรับใช้ในงานวิทยานิพนธ์ให้สมบูรณ์ต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ จะเป็นพระคุณยิ่ง

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระมหาสุรไกร ชินพุทธิสิริ, ผศ.)
คณบดีคณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ยินดีให้สัมภาษณ์
๓๑ มี.ค. ๖๗

สำนักงานบัณฑิตศึกษา คณะสังคมศาสตร์
โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ ต่อ ๑๑๔๗
โทรสาร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๘๐
ผู้ประสานงาน พระครูใบฎีกาสมพนธ์ ขนฺติโก (รุจาคม)
โทร. ๐๘-๗๗๗๓-๖๖๙๕

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
๒๔๘ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี
ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๖๐
www.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๐๘/ว๐๔๕๑

๒๕ มีนาคม ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์

เรียน พระมหาพีระพล ฐานจาโร, ดร. เจ้าอาวาสกำแพง

ด้วย พระครูใบฎีกาสมพนธ์ ขนฺติโก (รุจาคม) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๕๒๐๑๓๑๐๑๒๐๐๓ หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์ เรื่อง "กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร (The Sangha's Governing Strategies According to the Aparihaniya Dharma According to the Attitude of Ecclesiastical official in Bangkok)" มีความประสงค์เข้าสัมภาษณ์ เพื่อใช้ข้อมูลในงานเขียน วิทยานิพนธ์

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินงานของนักศึกษาเป็นไปด้วยความเรียบร้อย คณะสังคมศาสตร์ จึงเรียนมายังท่านเพื่อความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์แก่นักศึกษา เพื่อเก็บข้อมูลสำหรับใช้ในงานวิทยานิพนธ์ให้สมบูรณ์ต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ จะเป็นพระคุณยิ่ง

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระมหาสุรไกร ชินพุทธิสิริ, ผศ.)
คณบดีคณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตศึกษา คณะสังคมศาสตร์
โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ ต่อ ๑๑๔๗
โทรสาร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๘๐
ผู้ประสานงาน พระครูใบฎีกาสมพนธ์ ขนฺติโก (รุจาคม)
โทร. ๐๘-๗๗๗๓-๖๖๙๕

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
๒๔๘ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี
ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๖๐
www.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๐๘/ว๐๔๕๑

๒๕ มีนาคม ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์

เรียน พระมหาทศพร พุรหฺมโชโต เจ้าอาวาสวัดบัวผัน

ด้วย พระครูใบฎีกาสมพนธ์ ขนฺติโก (รุจาคม) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๕๒๐๑๓๑๐๑๒๐๐๓ หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์ เรื่อง "กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร (The Sangha's Governing Strategies According to the Aparihaniya Dharma According to the Attitude of Ecclesiastical official in Bangkok)" มีความประสงค์เข้าสัมภาษณ์ เพื่อใช้ข้อมูลในงานเขียน วิทยานิพนธ์

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินงานของนักศึกษาเป็นไปด้วยความเรียบร้อย คณะสังคมศาสตร์ จึงเรียนมายังท่านเพื่อความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์แก่นักศึกษา เพื่อเก็บข้อมูลสำหรับใช้ในงานวิทยานิพนธ์ให้สมบูรณ์ต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ จะเป็นพระคุณยิ่ง

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระมหาสุรไกร ชินพุทธิสิริ, ผศ.)
คณบดีคณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตศึกษา คณะสังคมศาสตร์
โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ ต่อ ๑๑๔๗
โทรสาร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๘๐
ผู้ประสานงาน พระครูใบฎีกาสมพนธ์ ขนฺติโก (รุจาคม)
โทร. ๐๘-๗๗๗๓-๖๖๙๕

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
๒๔๘ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี
ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๖๐
www.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๐๘/ว๐๔๕๑

๒๕ มีนาคม ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์

กราบเรียน พระมงคลสุตาคม เจ้าคณะเขตคลองสามวา ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร

ด้วย พระครูใบฎีกาสมพนธ์ ขนฺติโก (รุจาคม) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๕๒๐๑๓๑๐๑๒๐๐๓ หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์ เรื่อง “กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร (The Sangha’s Governing Strategies According to the Aparihaniya Dharma According to the Attitude of Ecclesiastical official in Bangkok)” มีความประสงค์เข้าสัมภาษณ์ เพื่อใช้ข้อมูลในงานเขียน วิทยานิพนธ์

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินงานของนักศึกษาเป็นไปด้วยความเรียบร้อย คณะสังคมศาสตร์จึงกราบเรียนมายังท่านเพื่อความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์แก่นักศึกษา เพื่อเก็บข้อมูลสำหรับใช้ในงานวิทยานิพนธ์ให้สมบูรณ์ต่อไป

จึงกราบเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ จะเป็นพระคุณยิ่ง

กราบเรียนด้วยความเคารพ

(พระมหาสุรไกร ชินพุทธิสิริ, ผศ.)
คณบดีคณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ยินดีให้สัมภาษณ์
๕ เม.ย. ๖๗

สำนักงานบัณฑิตศึกษา คณะสังคมศาสตร์
โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ ต่อ ๑๑๔๗
โทรสาร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๘๐
ผู้ประสานงาน พระครูใบฎีกาสมพนธ์ ขนฺติโก (รุจาคม)
โทร. ๐๘-๗๗๗๓-๖๖๙๕

ภาคผนวก ง
แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร

แบบสอบถามนี้ดำเนินการโดยพระครูใบฎีกาสมพนธ์ ขนฺติโก (รุจาคม) นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร เพื่อเปรียบเทียบทัศนคติในการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร และเพื่อเสนอแนวทางการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล รวมถึงศึกษากลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร โดยเปรียบเทียบทัศนคติในการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร และเสนอแนวทางการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร โดยเก็บข้อมูลจาก พระสังฆาธิการคณะสงฆ์กรุงเทพมหานคร สังกัดคณะสงฆ์ มหานิกาย เท่านั้น ประกอบด้วย เจ้าคณะกรุงเทพมหานคร รองเจ้าคณะกรุงเทพมหานคร เจ้าคณะเขต รองเจ้าคณะเขต เจ้าคณะแขวง รองเจ้าคณะแขวง เจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส และคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย โดยการสุ่มแบบเจาะจง จึงขอความกรุณาให้ท่านตอบแบบสอบถามให้ตรงกับสภาพที่เป็นจริงมากที่สุด

แบบสอบถามนี้ แบ่งออกเป็น 4 ตอน ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 แบบสอบถามกลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร

ตอนที่ 3 แบบสอบถามเปรียบเทียบทัศนคติในการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร

ตอนที่ 4 แนวทางการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการ กรุงเทพมหานคร

ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

<u>คำชี้แจง</u> จงทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องที่ตรงกับความเป็นจริงของท่านมากที่สุด

1. อายุ
   - ☐ 1. ต่ำกว่า 25 ปี
   - ☐ 2. 25 – 35 ปี
   - ☐ 3. 36 – 45 ปี
   - ☐ 4. 46 – 55 ปี
   - ☐ 5. สูงกว่า 55 ปี

2. พรรษา
   - ☐ 1. ต่ำกว่า 5 พรรษา
   - ☐ 2. 5 – 15 พรรษา
   - ☐ 3. 16 – 25 พรรษา
   - ☐ 4. 26 – 35 พรรษา
   - ☐ 5. สูงกว่า 35 พรรษา

3. ระดับการศึกษา
   - ☐ 1. ต่ำกว่าปริญญาตรี
   - ☐ 2. ปริญญาตรี
   - ☐ 3. ปริญญาโท
   - ☐ 4. ปริญญาเอก

4. ตำแหน่งทางปกครอง
   - ☐ 1. เจ้าคณะกรุงเทพมหานคร
   - ☐ 2. รองเจ้าคณะกรุงเทพมหานคร
   - ☐ 3. เจ้าคณะเขต
   - ☐ 4. รองเจ้าคณะเขต
   - ☐ 5. เจ้าคณะแขวง
   - ☐ 6. รองเจ้าคณะแขวง
   - ☐ 7. เจ้าอาวาส
   - ☐ 8. ผู้ช่วยเจ้าอาวาส

5. ประสบการณ์ในการปกครอง
   - ☐ 1. ต่ำกว่า 5 ปี
   - ☐ 2. 5 – 10 ปี
   - ☐ 3. 10 ปีขึ้นไป

ตอนที่ 2 แบบสอบถามกลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร

คำชี้แจง : กรุณาเขียนเครื่องหมาย (✓) ลงใน ☐ ในแต่ละข้อที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด ช่องเดียวเท่านั้น โดยแต่ละช่องจะแสดงระดับความต้องการดังนี้

5 = ทัศนคติในระดับมากที่สุด 4 = ทัศนคติในระดับมาก
3 = ทัศนคติในระดับปานกลาง 2 = ทัศนคติในระดับน้อย
1 = ทัศนคติในระดับน้อยที่สุด

กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร	ระดับความคิดเห็น				
	5 มากที่สุด	4 มาก	3 ปานกลาง	2 น้อย	1 น้อยที่สุด
ด้านการปกครอง					
1. พระสังฆาธิการมีวิสัยทัศน์กว้างไกลด้านการปกครองตามหลักอปริหานิยธรรม					
2. พระสังฆาธิการมีความมุ่งมั่นในพันธกิจด้านการปกครองตามหลักอปริหานิยธรรม					
3. พระสังฆาธิการมีทักษะในการวางแผนกลยุทธ์ด้านการปกครองตามหลักอปริหานิยธรรม					
4. พระสังฆาธิการมีความสามารถในการจูงใจให้พระภิกษุสามเณรปฏิบัติหน้าที่ด้านการปกครองตามหลักอปริหานิยธรรมให้บรรลุเป้าหมาย					
5. พระสังฆาธิการมีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินการด้านการปกครองตามหลักอปริหานิยธรรม					
6. พระสังฆาธิการมีการติดตามประเมินผลด้านการปกครองตามหลักอปริหานิยธรรม					
ด้านการศาสนศึกษา					
1. พระสังฆาธิการมีวิสัยทัศน์กว้างไกลด้านการศาสนศึกษาตามหลักอปริหานิยธรรม					
2. พระสังฆาธิการมีความมุ่งมั่นในพันธกิจด้านการศาสนศึกษาตามหลักอปริหานิยธรรม					
3. พระสังฆาธิการมีทักษะในการวางแผนกลยุทธ์ด้านการศาสนศึกษาตามหลักอปริหานิยธรรม					
4. พระสังฆาธิการมีความสามารถในการจูงใจให้พระภิกษุสามเณรปฏิบัติหน้าที่ด้านการศาสนศึกษาตามหลักอปริหานิยธรรมให้บรรลุเป้าหมาย					
5. พระสังฆาธิการมีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินการด้านการศาสนศึกษาตามหลักอปริหานิยธรรม					
6. พระสังฆาธิการมีการติดตามประเมินผลด้านการศาสนศึกษาตามหลักอปริหานิยธรรม					

กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร	ระดับความคิดเห็น				
	5 มากที่สุด	4 มาก	3 ปานกลาง	2 น้อย	1 น้อยที่สุด
ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา					
1. พระสังฆาธิการมีวิสัยทัศน์กว้างไกลด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักอปริหานิยธรรม					
2. พระสังฆาธิการมีความมุ่งมั่นในพันธกิจด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักอปริหานิยธรรม					
3. พระสังฆาธิการมีทักษะในการวางแผนกลยุทธ์ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักอปริหานิยธรรม					
4. พระสังฆาธิการมีความสามารถในการจูงใจให้พระภิกษุสามเณรปฏิบัติหน้าที่ด้านการเผยแผ่ตามหลักอปริหานิยธรรมให้บรรลุเป้าหมาย					
5. พระสังฆาธิการมีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักอปริหานิยธรรม					
6. พระสังฆาธิการมีการติดตามประเมินผลด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักอปริหานิยธรรม					
ด้านการศึกษาสงเคราะห์					
1. พระสังฆาธิการมีวิสัยทัศน์กว้างไกลด้านการศึกษาสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรม					
2. พระสังฆาธิการมีความมุ่งมั่นในพันธกิจด้านการศึกษาสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรม					
3. พระสังฆาธิการมีทักษะในการวางแผนกลยุทธ์ด้านการศึกษาสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรม					
4. พระสังฆาธิการมีความสามารถในการจูงใจให้พระภิกษุสามเณรปฏิบัติหน้าที่ด้านการศึกษาสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรมให้บรรลุเป้าหมาย					
5. พระสังฆาธิการมีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินการด้านการศึกษาสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรม					
6. พระสังฆาธิการมีการติดตามประเมินผลด้านการศึกษาสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรม					

กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร	ระดับความคิดเห็น				
	5 มากที่สุด	4 มาก	3 ปานกลาง	2 น้อย	1 น้อยที่สุด
ด้านสาธารณูปการ					
1. พระสังฆาธิการมีวิสัยทัศน์กว้างไกลด้านสาธารณูปการตามหลักอปริหานิยธรรม					
2. พระสังฆาธิการมีความมุ่งมั่นในพันธกิจด้านสาธารณูปการตามหลักอปริหานิยธรรม					
3. พระสังฆาธิการมีทักษะในการวางแผนกลยุทธ์ด้านสาธารณูปการตามหลักอปริหานิยธรรม					
4. พระสังฆาธิการมีความสามารถในการจูงใจให้พระภิกษุสามเณรปฏิบัติหน้าที่ด้านสาธารณูปการตามหลักอปริหานิยธรรมให้บรรลุเป้าหมาย					
5. พระสังฆาธิการมีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินการด้านสาธารณูปการตามหลักอปริหานิยธรรม					
6. พระสังฆาธิการมีการติดตามประเมินผลด้านสาธารณูปการตามหลักอปริหานิยธรรม					
ด้านสาธารณสงเคราะห์					
1. พระสังฆาธิการมีวิสัยทัศน์กว้างไกลด้านสาธารณสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรม					
2. พระสังฆาธิการมีความมุ่งมั่นในพันธกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรม					
3. พระสังฆาธิการมีทักษะในการวางแผนกลยุทธ์ด้านสาธารณสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรม					
4. พระสังฆาธิการมีความสามารถในการจูงใจให้พระภิกษุสามเณรปฏิบัติหน้าที่ด้านสาธารณสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรมให้บรรลุเป้าหมาย					
5. พระสังฆาธิการมีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินการด้านสาธารณสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรม					
6. พระสังฆาธิการมีการติดตามประเมินผลด้านสาธารณสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรม					

ตอนที่ 3 แบบสอบถามเปรียบเทียบทัศนคติในการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร

คำชี้แจง : กรุณาเขียนเครื่องหมาย (✓) ลงใน ☐ ในแต่ละข้อที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุดช่องเดียวเท่านั้น โดยแต่ละช่องจะแสดงระดับความต้องการดังนี้

5 = ทัศนคติในระดับมากที่สุด 4 = ทัศนคติในระดับมาก
3 = ทัศนคติในระดับปานกลาง 2 = ทัศนคติในระดับน้อย
1 = ทัศนคติในระดับน้อยที่สุด

เปรียบเทียบทัศนคติในการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร	ระดับความคิดเห็น				
	5 มากที่สุด	4 มาก	3 ปานกลาง	2 น้อย	1 น้อยที่สุด
ด้านการปกครอง					
1. พระสังฆาธิการแต่ละชั้นมีวิสัยทัศน์กว้างไกลด้านการปกครองตามหลักอปริหานิยธรรมที่แตกต่างกัน					
2. พระสังฆาธิการแต่ละชั้นมีความมุ่งมั่นในพันธกิจด้านการปกครองตามหลักอปริหานิยธรรมที่แตกต่างกัน					
3. พระสังฆาธิการแต่ละชั้นมีทักษะในการวางแผนกลยุทธ์ด้านการปกครองตามหลักอปริหานิยธรรมที่แตกต่างกัน					
4. พระสังฆาธิการแต่ละชั้นมีความสามารถในการจูงใจให้พระภิกษุสามเณรปฏิบัติหน้าที่ด้านการปกครองตามหลักอปริหานิยธรรมให้บรรลุเป้าหมายที่แตกต่างกัน					
5. พระสังฆาธิการแต่ละชั้นมีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินการด้านการปกครองตามหลักอปริหานิยธรรมที่แตกต่างกัน					
6. พระสังฆาธิการแต่ละชั้นมีการติดตามประเมินผลด้านการปกครองตามหลักอปริหานิยธรรมที่แตกต่างกัน					
ด้านการศาสนศึกษา					
1. พระสังฆาธิการแต่ละชั้นมีวิสัยทัศน์กว้างไกลด้านการศาสนศึกษาตามหลักอปริหานิยธรรมที่แตกต่างกัน					
2. พระสังฆาธิการแต่ละชั้นมีความมุ่งมั่นในพันธกิจด้านการศาสนศึกษาตามหลักอปริหานิยธรรมที่แตกต่างกัน					
3. พระสังฆาธิการแต่ละชั้นมีทักษะในการวางแผนกลยุทธ์ด้านการศาสนศึกษาตามหลักอปริหานิยธรรมที่แตกต่างกัน					
4. พระสังฆาธิการแต่ละชั้นมีความสามารถในการจูงใจให้พระภิกษุสามเณรปฏิบัติหน้าที่ด้านการศาสนศึกษาตามหลักอปริหานิยธรรมให้บรรลุเป้าหมายที่แตกต่างกัน					
5. พระสังฆาธิการแต่ละชั้นมีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินการด้านการศาสนศึกษาตามหลักอปริหานิยธรรมที่แตกต่างกัน					
6. พระสังฆาธิการแต่ละชั้นมีการติดตามประเมินผลด้านการศาสนศึกษาตามหลักอปริหานิยธรรมที่แตกต่างกัน					

เปรียบเทียบทัศนคติในการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร	ระดับความคิดเห็น				
	5 มากที่สุด	4 มาก	3 ปานกลาง	2 น้อย	1 น้อยที่สุด
ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา					
1. พระสังฆาธิการแต่ละชั้นมีวิสัยทัศน์กว้างไกลด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักอปริหานิยธรรมที่แตกต่างกัน					
2. พระสังฆาธิการแต่ละชั้นมีความมุ่งมั่นในพันธกิจด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักอปริหานิยธรรมที่แตกต่างกัน					
3. พระสังฆาธิการแต่ละชั้นมีทักษะในการวางแผนกลยุทธ์ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักอปริหานิยธรรมที่แตกต่างกัน					
4. พระสังฆาธิการแต่ละชั้นมีความสามารถในการจูงใจให้พระภิกษุสามเณรปฏิบัติหน้าที่ด้านการเผยแผ่ตามหลักอปริหานิยธรรมให้บรรลุเป้าหมายที่แตกต่างกัน					
5. พระสังฆาธิการแต่ละชั้นมีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักอปริหานิยธรรมที่แตกต่างกัน					
6. พระสังฆาธิการแต่ละชั้นมีการติดตามประเมินผลด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักอปริหานิยธรรมที่แตกต่างกัน					
ด้านการศึกษาสงเคราะห์					
1. พระสังฆาธิการแต่ละชั้นมีวิสัยทัศน์กว้างไกลด้านการศึกษาสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรมที่แตกต่างกัน					
2. พระสังฆาธิการแต่ละชั้นมีความมุ่งมั่นในพันธกิจด้านการศึกษาสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรมที่แตกต่างกัน					
3. พระสังฆาธิการแต่ละชั้นมีทักษะในการวางแผนกลยุทธ์ด้านการศึกษาสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรมที่แตกต่างกัน					
4. พระสังฆาธิการแต่ละชั้นมีความสามารถในการจูงใจให้พระภิกษุสามเณรปฏิบัติหน้าที่ด้านการศึกษาสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรมให้บรรลุเป้าหมายที่แตกต่างกัน					
5. พระสังฆาธิการแต่ละชั้นมีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินการด้านการศึกษาสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรมที่แตกต่างกัน					
6. พระสังฆาธิการแต่ละชั้นมีการติดตามประเมินผลด้านการศึกษาสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรมที่แตกต่างกัน					

เปรียบเทียบทัศนคติในการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร	ระดับความคิดเห็น				
	5 มากที่สุด	4 มาก	3 ปานกลาง	2 น้อย	1 น้อยที่สุด
ด้านสาธารณูปการ					
1. พระสังฆาธิการแต่ละชั้นมีวิสัยทัศน์กว้างไกลด้านสาธารณูปการตามหลักอปริหานิยธรรมที่แตกต่างกัน					
2. พระสังฆาธิการแต่ละชั้นมีความมุ่งมั่นในพันธกิจด้านสาธารณูปการตามหลักอปริหานิยธรรมที่แตกต่างกัน					
3. พระสังฆาธิการแต่ละชั้นมีทักษะในการวางแผนกลยุทธ์ด้านสาธารณูปการตามหลักอปริหานิยธรรมที่แตกต่างกัน					
4. พระสังฆาธิการแต่ละชั้นมีความสามารถในการจูงใจให้พระภิกษุสามเณรปฏิบัติหน้าที่ด้านสาธารณูปการตามหลักอปริหานิยธรรมให้บรรลุเป้าหมายที่แตกต่างกัน					
5. พระสังฆาธิการแต่ละชั้นมีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินการด้านสาธารณูปการตามหลักอปริหานิยธรรมที่แตกต่างกัน					
6. พระสังฆาธิการแต่ละชั้นมีการติดตามประเมินผลด้านสาธารณูปการตามหลักอปริหานิยธรรมที่แตกต่างกัน					
ด้านสาธารณสงเคราะห์					
1. พระสังฆาธิการแต่ละชั้นมีวิสัยทัศน์กว้างไกลด้านสาธารณสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรมที่แตกต่างกัน					
2. พระสังฆาธิการแต่ละชั้นมีความมุ่งมั่นในพันธกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรมที่แตกต่างกัน					
3. พระสังฆาธิการแต่ละชั้นมีทักษะในการวางแผนกลยุทธ์ด้านสาธารณสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรมที่แตกต่างกัน					
4. พระสังฆาธิการแต่ละชั้นมีความสามารถในการจูงใจให้พระภิกษุสามเณรปฏิบัติหน้าที่ด้านสาธารณสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรมให้บรรลุเป้าหมายที่แตกต่างกัน					
5. พระสังฆาธิการแต่ละชั้นมีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินการด้านสาธารณสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรมที่แตกต่างกัน					
6. พระสังฆาธิการแต่ละชั้นมีการติดตามประเมินผลด้านสาธารณสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรมที่แตกต่างกัน					

ตอนที่ 4 แนวทางการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร

ขอขอบพระคุณทุกท่านที่สละเวลาในการตอบแบบสอบถาม

แบบสัมภาษณ์เพื่อวิทยานิพนธ์

เรื่อง กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร

คำชี้แจง :

แบบสัมภาษณ์เพื่อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ เพื่อศึกษากลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร เพื่อเปรียบเทียบทัศนคติในการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร เพื่อเสนอแนวทางการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร

เพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องตรงตามความประสงค์ในการศึกษากลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร ผู้สัมภาษณ์จึงใคร่ขอสัมภาษณ์พระสังฆาธิการ เท่าที่จะสามารถสร้างความรู้ความเข้าใจดังกล่าว

แบบสัมภาษณ์ แบ่งเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะ

.....

พระครูใบฎีกาสมพนธ์ ขนฺติโก (รุจาคม)

นิสิตปริญญาโท รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

แบบสัมภาษณ์
พระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ ได้แก่ ประวัติส่วนตัว ประวัติการทำงานอย่างย่อ สถานที่และเวลาสัมภาษณ์

1.1 ประวัติส่วนตัว :

1) ชื่อ.....ฉายา/นามสกุล.....

สมณศักดิ์.....

2) เพศ.....อายุ.....พรรษา.....

1.2 ประวัติการทำงาน

1) ปัจจุบันดำรงตำแหน่งทางปกครองคณะสงฆ์คือ.....

.....อายุการทำงาน.....ปี

2) ตำแหน่งอื่นๆ (เช่น เป็นกรรมการ หรือตำแหน่งอื่นๆ ที่ภาคภูมิใจ ซึ่งสอดคล้องกับการปกครองคณะสงฆ์)

2.1) .....

2.2) .....

2.3) .....

1.3 สถานที่และเวลาสัมภาษณ์

1) สถานที่สัมภาษณ์ ณ .....

แขวง/ตำบล.....เขต/อำเภอ.....จังหวัด.....

2) เวลาสัมภาษณ์ วันที่.....เดือน.....พ.ศ. .....

เวลา.....น. ถึง เวลา.....น. รวมเป็นเวลา.....(ชั่วโมง/นาที)

ตอนที่ 2 กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร

1. ในความเห็นของท่าน กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานครเป็นอย่างไร ?

.....
.....
.....
.....
.....

2. ในความเห็นของท่าน ทัศนคติในการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานครมีความเหมือนกันหรือแตกต่างกันอย่างไร?

.....
.....
.....
.....
.....

3. แนวทางการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานครที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ควรมีลักษณะอย่างไร

.....
.....
.....
.....
.....

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะ

.....
.....
.....
.....
.....
.....

พระครูใบฎีกาสมพนธ์ ขนฺติโก (รุจาคม)
นิสิตปริญญาโท รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ภาคผนวก จ
แบบประเมินค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC ของแบบสอบถาม และการคำนวณหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ

ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) เพื่อการวิจัย

เรื่อง กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติ
ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร

ตอนที่ 2 กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร

ข้อที่	รายการประเมิน	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ					รวม	IOC	แปลผล
		1	2	3	4	5			
	1. ด้านการปกครอง								
1	พระสังฆาธิการมีวิสัยทัศน์กว้างไกลด้านการปกครองตามหลักอปริหานิยธรรม	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.0	ใช้ได้
2	พระสังฆาธิการมีความมุ่งมั่นในพันธกิจด้านการปกครองตามหลักอปริหานิยธรรม	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.0	ใช้ได้
3	พระสังฆาธิการมีทักษะในการวางแผนกลยุทธ์ด้านการปกครองตามหลักอปริหานิยธรรม	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.0	ใช้ได้
4	พระสังฆาธิการมีความสามารถในการจูงใจให้พระภิกษุสามเณรปฏิบัติหน้าที่ด้านการปกครองตามหลักอปริหานิยธรรมให้บรรลุเป้าหมาย	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.0	ใช้ได้
5	พระสังฆาธิการมีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินการด้านการปกครองตามหลักอปริหานิยธรรม	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.0	ใช้ได้
6	พระสังฆาธิการมีการติดตามประเมินผลด้านการปกครองตามหลักอปริหานิยธรรม	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.0	ใช้ได้
	2. ด้านการศาสนศึกษา								
7	พระสังฆาธิการมีวิสัยทัศน์กว้างไกลด้านการศาสนศึกษาตามหลักอปริหานิยธรรม	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.0	ใช้ได้
8	พระสังฆาธิการมีความมุ่งมั่นในพันธกิจด้านการศาสนศึกษาตามหลักอปริหานิยธรรม	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.0	ใช้ได้

9	พระสังฆาธิการมีทักษะในการวางแผนกลยุทธ์ด้านการศาสนศึกษาตามหลักอปริหานิยธรรม	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.0	ใช้ได้
10	พระสังฆาธิการมีความสามารถในการจูงใจให้พระภิกษุสามเณรปฏิบัติหน้าที่ด้านการศาสนศึกษาตามหลักอปริหานิยธรรมให้บรรลุเป้าหมาย	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.0	ใช้ได้
11	พระสังฆาธิการมีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินการด้านการศาสนศึกษาตามหลักอปริหานิยธรรม	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.0	ใช้ได้
12	พระสังฆาธิการมีการติดตามประเมินผลด้านการศาสนศึกษาตามหลักอปริหานิยธรรม	+1	+1	+1	0	+1	4	0.8	ใช้ได้
	3. ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา								
13	พระสังฆาธิการมีวิสัยทัศน์กว้างไกลด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักอปริหานิยธรรม	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.0	ใช้ได้
14	พระสังฆาธิการมีความมุ่งมั่นในพันธกิจด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักอปริหานิยธรรม	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.0	ใช้ได้
15	พระสังฆาธิการมีทักษะในการวางแผนกลยุทธ์ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักอปริหานิยธรรม	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.0	ใช้ได้
16	พระสังฆาธิการมีความสามารถในการจูงใจให้พระภิกษุสามเณรปฏิบัติหน้าที่ด้านการเผยแผ่ตามหลักอปริหานิยธรรมให้บรรลุเป้าหมาย	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.0	ใช้ได้
17	พระสังฆาธิการมีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักอปริหานิยธรรม	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.0	ใช้ได้
18	พระสังฆาธิการมีการติดตามประเมินผลด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักอปริหานิยธรรม	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.0	ใช้ได้
	4. ด้านการศึกษาสงเคราะห์								

19	พระสังฆาธิการมีวิสัยทัศน์กว้างไกลด้านการศึกษาสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรม	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.0	ใช้ได้
20	พระสังฆาธิการมีความมุ่งมั่นในพันธกิจด้านการศึกษาสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรม	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.0	ใช้ได้
21	พระสังฆาธิการมีทักษะในการวางแผนกลยุทธ์ด้านการศึกษาสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรม	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.0	ใช้ได้
22	พระสังฆาธิการมีความสามารถในการจูงใจให้พระภิกษุสามเณรปฏิบัติหน้าที่ด้านการศึกษาสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรมให้บรรลุเป้าหมาย	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.0	ใช้ได้
23	พระสังฆาธิการมีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินการด้านการศึกษาสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรม	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.0	ใช้ได้
24	พระสังฆาธิการมีการติดตามประเมินผลด้านการศึกษาสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรม	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.0	ใช้ได้
	5. ด้านสาธารณูปการ								
25	พระสังฆาธิการมีวิสัยทัศน์กว้างไกลด้านสาธารณูปการตามหลักอปริหานิยธรรม	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.0	ใช้ได้
26	พระสังฆาธิการมีความมุ่งมั่นในพันธกิจด้านสาธารณูปการตามหลักอปริหานิยธรรม	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.0	ใช้ได้
27	พระสังฆาธิการมีทักษะในการวางแผนกลยุทธ์ด้านสาธารณูปการตามหลักอปริหานิยธรรม	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.0	ใช้ได้
28	พระสังฆาธิการมีความสามารถในการจูงใจให้พระภิกษุสามเณรปฏิบัติหน้าที่ด้านสาธารณูปการตามหลักอปริหานิยธรรมให้บรรลุเป้าหมาย	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.0	ใช้ได้
29	พระสังฆาธิการมีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินการด้านสาธารณูปการตามหลักอปริหานิยธรรม	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.0	ใช้ได้

30	พระสังฆาธิการมีการติดตามประเมินผลด้านสาธารณูปการตามหลักอปริหานิยธรรม	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.0	ใช้ได้
	6. ด้านสาธารณสงเคราะห์								
31	พระสังฆาธิการมีวิสัยทัศน์กว้างไกลด้านสาธารณสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรม	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.0	ใช้ได้
32	พระสังฆาธิการมีความมุ่งมั่นในพันธกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรม	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.0	ใช้ได้
33	พระสังฆาธิการมีทักษะในการวางแผนกลยุทธ์ด้านสาธารณสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรม	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.0	ใช้ได้
34	พระสังฆาธิการมีความสามารถในการจูงใจให้พระภิกษุสามเณรปฏิบัติหน้าที่ด้านสาธารณสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรมให้บรรลุเป้าหมาย	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.0	ใช้ได้
35	พระสังฆาธิการมีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินการด้านสาธารณสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรม	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.0	ใช้ได้
36	พระสังฆาธิการมีการติดตามประเมินผลด้านสาธารณสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรม	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.0	ใช้ได้

ตอนที่ 3 เปรียบเทียบทัศนคติในการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร

ข้อที่	**รายการประเมิน**	**ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ**					**รวม**	**IOC**	**แปลผล**
		1	**2**	**3**	**4**	**5**			
	1. ด้านการปกครอง								
1	พระสังฆาธิการแต่ละชั้นมีวิสัยทัศน์กว้างไกลด้านการปกครองตามหลักอปริหานิยธรรมที่แตกต่างกัน	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.0	ใช้ได้
2	พระสังฆาธิการแต่ละชั้นมีความมุ่งมั่นในพันธกิจด้านการปกครองตามหลักอปริหานิยธรรมที่แตกต่างกัน	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.0	ใช้ได้

3	พระสังฆาธิการแต่ละชั้นมีทักษะในการวางแผนกลยุทธ์ด้านการปกครองตามหลักอปริหานิยธรรมที่แตกต่างกัน	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.0	ใช้ได้
4	พระสังฆาธิการแต่ละชั้นมีความสามารถในการจูงใจให้พระภิกษุสามเณรปฏิบัติหน้าที่ด้านการปกครองตามหลักอปริหานิยธรรมให้บรรลุเป้าหมายที่แตกต่างกัน	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.0	ใช้ได้
5	พระสังฆาธิการแต่ละชั้นมีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินการด้านการปกครองตามหลักอปริหานิยธรรมที่แตกต่างกัน	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.0	ใช้ได้
6	พระสังฆาธิการแต่ละชั้นมีการติดตามประเมินผลด้านการปกครองตามหลักอปริหานิยธรรมที่แตกต่างกัน	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.0	ใช้ได้
	2. ด้านการศาสนศึกษา								
7	พระสังฆาธิการแต่ละชั้นมีวิสัยทัศน์กว้างไกลด้านการศาสนศึกษาตามหลักอปริหานิยธรรมที่แตกต่างกัน	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.0	ใช้ได้
8	พระสังฆาธิการแต่ละชั้นมีความมุ่งมั่นในพันธกิจด้านการศาสนศึกษาตามหลักอปริหานิยธรรมที่แตกต่างกัน	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.0	ใช้ได้
9	พระสังฆาธิการแต่ละชั้นมีทักษะในการวางแผนกลยุทธ์ด้านการศาสนศึกษาตามหลักอปริหานิยธรรมที่แตกต่างกัน	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.0	ใช้ได้
10	พระสังฆาธิการแต่ละชั้นมีความสามารถในการจูงใจให้พระภิกษุสามเณรปฏิบัติหน้าที่ด้านการศาสนศึกษาตามหลักอปริหานิยธรรมให้บรรลุเป้าหมายที่แตกต่างกัน	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.0	ใช้ได้
11	พระสังฆาธิการแต่ละชั้นมีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินการด้านการศาสนศึกษาตามหลักอปริหานิยธรรมที่แตกต่างกัน	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.0	ใช้ได้
12	พระสังฆาธิการแต่ละชั้นมีการติดตามประเมินผลด้านการศาสนศึกษาตามหลักอปริหานิยธรรมที่แตกต่างกัน	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.0	ใช้ได้

	3. ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา								
13	พระสังฆาธิการแต่ละชั้นมีวิสัยทัศน์กว้างไกลด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักอปริหานิยธรรมที่แตกต่างกัน	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.0	ใช้ได้
14	พระสังฆาธิการแต่ละชั้นมีความมุ่งมั่นในพันธกิจด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักอปริหานิยธรรมที่แตกต่างกัน	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.0	ใช้ได้
15	พระสังฆาธิการแต่ละชั้นมีทักษะในการวางแผนกลยุทธ์ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักอปริหานิยธรรมที่แตกต่างกัน	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.0	ใช้ได้
16	พระสังฆาธิการแต่ละชั้นมีความสามารถในการจูงใจให้พระภิกษุสามเณรปฏิบัติหน้าที่ด้านการเผยแผ่ตามหลักอปริหานิยธรรมให้บรรลุเป้าหมายที่แตกต่างกัน	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.0	ใช้ได้
17	พระสังฆาธิการแต่ละชั้นมีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักอปริหานิยธรรมที่แตกต่างกัน	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.0	ใช้ได้
18	พระสังฆาธิการแต่ละชั้นมีการติดตามประเมินผลด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักอปริหานิยธรรมที่แตกต่างกัน	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.0	ใช้ได้
	4. ด้านการศึกษาสงเคราะห์								
19	พระสังฆาธิการแต่ละชั้นมีวิสัยทัศน์กว้างไกลด้านการศึกษาสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรมที่แตกต่างกัน	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.0	ใช้ได้
20	พระสังฆาธิการแต่ละชั้นมีความมุ่งมั่นในพันธกิจด้านการศึกษาสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรมที่แตกต่างกัน	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.0	ใช้ได้
21	พระสังฆาธิการแต่ละชั้นมีทักษะในการวางแผนกลยุทธ์ด้านการศึกษาสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรมที่แตกต่างกัน	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.0	ใช้ได้

22	พระสังฆาธิการแต่ละชั้นมีความสามารถในการจูงใจให้พระภิกษุสามเณรปฏิบัติหน้าที่ด้านการศึกษาสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรมให้บรรลุเป้าหมายที่แตกต่างกัน	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.0	ใช้ได้
23	พระสังฆาธิการแต่ละชั้นมีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินการด้านการศึกษาสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรมที่แตกต่างกัน	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.0	ใช้ได้
24	พระสังฆาธิการแต่ละชั้นมีการติดตามประเมินผลด้านการศึกษาสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรมที่แตกต่างกัน	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.0	ใช้ได้
	5. ด้านสาธารณูปการ								
25	พระสังฆาธิการแต่ละชั้นมีวิสัยทัศน์กว้างไกลด้านสาธารณูปการตามหลักอปริหานิยธรรมที่แตกต่างกัน	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.0	ใช้ได้
26	พระสังฆาธิการแต่ละชั้นมีความมุ่งมั่นในพันธกิจด้านสาธารณูปการตามหลักอปริหานิยธรรมที่แตกต่างกัน	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.0	ใช้ได้
27	พระสังฆาธิการแต่ละชั้นมีทักษะในการวางแผนกลยุทธ์ด้านสาธารณูปการตามหลักอปริหานิยธรรมที่แตกต่างกัน	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.0	ใช้ได้
28	พระสังฆาธิการแต่ละชั้นมีความสามารถในการจูงใจให้พระภิกษุสามเณรปฏิบัติหน้าที่ด้านสาธารณูปการตามหลักอปริหานิยธรรมให้บรรลุเป้าหมายที่แตกต่างกัน	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.0	ใช้ได้
29	พระสังฆาธิการแต่ละชั้นมีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินการด้านสาธารณูปการตามหลักอปริหานิยธรรมที่แตกต่างกัน	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.0	ใช้ได้
30	พระสังฆาธิการแต่ละชั้นมีการติดตามประเมินผลด้านสาธารณูปการตามหลักอปริหานิยธรรมที่แตกต่างกัน	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.0	ใช้ได้
	6. ด้านสาธารณสงเคราะห์								
31	พระสังฆาธิการแต่ละชั้นมีวิสัยทัศน์กว้างไกลด้านสาธารณสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรมที่แตกต่างกัน	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.0	ใช้ได้

32	พระสังฆาธิการแต่ละชั้นมีความมุ่งมั่นในพันธกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรมที่แตกต่างกัน	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.0	ใช้ได้
33	พระสังฆาธิการแต่ละชั้นมีทักษะในการวางแผนกลยุทธ์ด้านสาธารณสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรมที่แตกต่างกัน	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.0	ใช้ได้
34	พระสังฆาธิการแต่ละชั้นมีความสามารถในการจูงใจให้พระภิกษุสามเณรปฏิบัติหน้าที่ด้านสาธารณสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรมให้บรรลุเป้าหมายที่แตกต่างกัน	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.0	ใช้ได้
35	พระสังฆาธิการแต่ละชั้นมีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินการด้านสาธารณสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรมที่แตกต่างกัน	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.0	ใช้ได้
36	พระสังฆาธิการแต่ละชั้นมีการติดตามประเมินผลด้านสาธารณสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรมที่แตกต่างกัน	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.0	ใช้ได้

มหามกุฏราชวิทยาลัย

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
.971	.969	72

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
ด้านปกครอง1	339.3000	284.011	.699	.970
ด้านปกครอง2	339.4000	280.884	.827	.970
ด้านปกครอง3	339.1500	290.555	.384	.971
ด้านปกครอง4	339.1500	290.134	.425	.971
ด้านปกครอง5	339.1500	290.029	.435	.970
ด้านปกครอง6	339.3000	283.695	.721	.970
ด้านศาสนศึกษา1	339.3500	286.450	.503	.970
ด้านศาสนศึกษา2	339.3000	287.063	.493	.970
ด้านศาสนศึกษา3	339.4000	285.095	.566	.970
ด้านศาสนศึกษา4	339.3500	282.871	.733	.970
ด้านศาสนศึกษา5	339.3000	287.484	.465	.970
ด้านศาสนศึกษา6	339.2500	287.987	.469	.970
ด้านเผยแผ่1	339.2500	286.829	.553	.970
ด้านเผยแผ่2	339.4000	280.568	.846	.970
ด้านเผยแผ่3	339.2500	287.039	.537	.970
ด้านเผยแผ่4	339.2500	287.039	.537	.970
ด้านเผยแผ่5	339.2000	287.221	.590	.970
ด้านเผยแผ่6	339.2500	285.461	.653	.970
ด้านการศึกษาสงเคราะห์1	339.4000	285.726	.527	.970
ด้านการศึกษาสงเคราะห์2	339.2500	288.934	.400	.971
ด้านการศึกษาสงเคราะห์3	339.3000	286.747	.514	.970
ด้านการศึกษาสงเคราะห์4	339.4000	281.516	.787	.970
ด้านการศึกษาสงเคราะห์5	339.2500	287.671	.491	.970
ด้านการศึกษาสงเคราะห์6	339.1000	292.937	.221	.971
ด้านสาธารณูปการ1	339.3000	284.537	.664	.970
ด้านสาธารณูปการ2	339.3000	285.905	.571	.970
ด้านสาธารณูปการ3	339.2500	286.513	.576	.970
ด้านสาธารณูปการ4	339.3500	285.503	.564	.970
ด้านสาธารณูปการ5	339.2500	288.303	.446	.970
ด้านสาธารณูปการ6	339.1500	291.503	.293	.971
ด้านสาธารณสงเคราะห์1	339.4000	280.568	.846	.970
ด้านสาธารณสงเคราะห์2	339.3000	286.432	.535	.970

ด้านสาธารณสงเคราะห์3	339.2500	287.671	.491	.970
ด้านสาธารณสงเคราะห์4	339.1500	290.134	.425	.971
ด้านสาธารณสงเคราะห์5	339.2000	290.589	.317	.971
ด้านสาธารณสงเคราะห์6	339.2500	286.513	.576	.970
ด้านปกครอง1	339.4000	281.832	.768	.970
ด้านปกครอง2	339.4500	282.787	.689	.970
ด้านปกครอง3	339.2000	289.116	.436	.970
ด้านปกครอง4	339.1500	290.555	.384	.971
ด้านปกครอง5	339.2000	288.800	.462	.970
ด้านปกครอง6	339.2500	287.039	.537	.970
ด้านศาสนศึกษา1	339.2500	287.776	.484	.970
ด้านศาสนศึกษา2	339.3500	285.924	.537	.970
ด้านศาสนศึกษา3	339.3500	283.292	.706	.970
ด้านศาสนศึกษา4	339.3000	284.642	.657	.970
ด้านศาสนศึกษา5	339.3000	286.958	.500	.970
ด้านศาสนศึกษา6	339.2500	287.039	.537	.970
ด้านเผยแผ่1	339.3000	286.011	.564	.970
ด้านเผยแผ่2	339.2000	289.221	.427	.971
ด้านเผยแผ่3	339.1500	292.555	.193	.971
ด้านเผยแผ่4	339.2500	289.039	.392	.971
ด้านเผยแผ่5	339.3500	284.345	.638	.970
ด้านเผยแผ่6	339.2500	286.513	.576	.970
ด้านการศึกษาสงเคราะห์1	339.2500	288.618	.423	.971
ด้านการศึกษาสงเคราะห์2	339.2000	288.379	.496	.970
ด้านการศึกษาสงเคราะห์3	339.3500	282.345	.767	.970
ด้านการศึกษาสงเคราะห์4	339.2000	288.379	.496	.970
ด้านการศึกษาสงเคราะห์5	339.2000	287.221	.590	.970
ด้านการศึกษาสงเคราะห์6	339.2500	287.987	.469	.970
ด้านสาธารณูปการ1	339.3000	284.958	.635	.970
ด้านสาธารณูปการ2	339.3500	284.976	.597	.970
ด้านสาธารณูปการ3	339.2000	290.274	.342	.971
ด้านสาธารณูปการ4	339.3000	287.274	.479	.970
ด้านสาธารณูปการ5	339.2000	288.800	.462	.970
ด้านสาธารณูปการ6	339.2000	288.274	.504	.970
ด้านสาธารณสงเคราะห์1	339.3000	285.063	.628	.970
ด้านสาธารณสงเคราะห์2	339.2500	286.408	.584	.970
ด้านสาธารณสงเคราะห์3	339.3000	284.011	.699	.970
ด้านสาธารณสงเคราะห์4	339.4000	280.884	.827	.970
ด้านสาธารณสงเคราะห์5	339.2000	288.695	.470	.970
ด้านสาธารณสงเคราะห์6	339.3000	286.221	.550	.970

ภาคผนวก ฉ
รูปภาพประกอบผู้ให้การสัมภาษณ์

พระเดชพระคุณ พระธรรมวชิรมุนี วิ. (บุญชิต ญาณสำวโร), รศ.ดร.
กรรมการมหาเถรสมาคม, เจ้าคณะกรุงเทพมหานคร ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์
ให้สัมภาษณ์งานวิจัย เมื่อวันที่ 29 มีนาคม 2567 ณ วัดกาญจนสิงหาสน์ เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร

พระมหาอดิเดช สติวโร, ผศ.ดร.
ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดหงส์รัตนารามราชวรวิหาร ให้สัมภาษณ์งานวิจัย เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2567
ณ วัดหงส์รัตนารามราชวรวิหาร เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร

พระมหาพีระพล ฐานจาโร, ดร.
เจ้าอาวาสวัดกำแพง ให้สัมภาษณ์งานวิจัย เมื่อวันที่ 1 เมษายน 2567
ณ วัดกำแพง เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร

พระมหาทศพร พุรหฺมโชโต
เจ้าอาวาสวัดบัวผัน ให้สัมภาษณ์งานวิจัย เมื่อวันที่ 1 เมษายน 2567
ณ วัดบัวผัน เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร

พระเดชพระคุณ พระมงคลสุตาคม (สิทธิชัย อติธมฺโม), ดร.
เจ้าคณะเขตคลองสามวา ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร
ให้สัมภาษณ์งานวิจัย เมื่อวันที่ 4 เมษายน 2567 ณ วัดสุทัศนเทพวราราม เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ สกุล : พระครูใบฎีกา สมพนธ์ ขนฺติโก (รุจาคม)

วัน เดือน ปีเกิด : 11 พฤศจิกายน 2528

ชาติภูมิ : กรุงเทพมหานคร

ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดแก้ว ซ.จรัญฯ 35 แขวงบางพรม เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร 10170

E-mail. sawanmeejinjin@gmail.com

Tel. Mobile 087-773-6685

ID. Line sawanmeejing/ 0877736685

การศึกษา : นักธรรมชั้นเอก

: ประโยค 1-2

: ประกาศนียบัตรบริหารกิจการคณะสงฆ์ (ป.บส.)

: ปริญญาตรี รัฐศาสตรบัณฑิต (ร.บ.) สาขาวิชาการปกครอง

หน้าที่การงานปัจจุบัน : ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดแก้ว แขวงบางพรม เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร